

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

**СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
БІЗНЕСУ, ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ
ТА ОБЛІКОВИХ СИСТЕМ**

Збірник тез доповідей
IV Міжнародної науково-практичної конференції
до 80-річчя від дня заснування банківського інституту

(17 травня 2024 року, м. Харків, Україна)

Електронний ресурс

Харків – 2024

УДК 33+657(063)

С 91

*Реєстраційне посвідчення УкрІНТЕІ МОН України
(№ 550 від 07 грудня 2023 року)*

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 10 від 27 травня 2024 року)*

Редакційна колегія:

д-р. екон. наук, проф. Б. В. Самородов (головний редактор);
к.філос.н., доц. А.А. Чхеайло;
д-р. екон. наук, проф. Г. М. Азаренкова;
д-р. екон. наук, проф. А. П. Грінько;
к-т. екон. наук, доц. Н. Л. Морозова;
к-т. екон. наук, доц. Р. О. Піскунов;
к-т. пед. наук Н. І. Стяглик.

Адреса редколегії:
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4

С 91 Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку бізнесу, фінансово-кредитних та облікових систем: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції до 80-річчя від дня заснування банківського інституту (17 травня 2024 року, м. Харків, Україна) [Електронний ресурс]. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. – 1 ел. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги: Процесор Pentium-класа ; ОС Windows 7/10 ; дисковод CD-ROM; Acrobat Reader 10. – 327 с.

У збірнику представлені тези доповідей учасників IV Міжнародної науково-практичної конференції на загальну тему «Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку бізнесу, фінансово-кредитних та облікових систем».

Для науковців, аспірантів і студентів вищих навчальних закладів. Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за зміст і оформлення матеріалів несуть автори.

Усі права застережено. Посилання на матеріали обов'язкові.

УДК 33+657(063)

ISBN 978-966-285-781-8

<https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/18595>

© Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна, 2024

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
V. N. KARAZIN KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY

**THE CURRENT STATE, PROBLEMS
AND PROSPECTS OF BUSINESS,
FINANCIAL AND CREDIT AND
ACCOUNTING SYSTEMS
DEVELOPMENT**

Collection of abstracts

IV International Scientific and Practical Conference
to the 80th anniversary of the founding of the banking
institute

(May 17, 2024, Kharkiv, Ukraine)

Electronic resource

Kharkiv – 2024

УДК 33+657(063)

*Registration certificate UkrINTEI
(№ 550 desember 07, 2023)*

*Approved for posting on the Internet by the decision of the Academic Council
in V.N. Karazin Kharkiv National University
(Minutes № 10 of 27 May 2024)*

Editorial board:

Dr. of Econ Sciences, Prof. B. V. Samorodov (editor in chief);
PhD of Philosophical Sciences, Assoc. Professor A.A. Chkheailo;
Dr. of Econ. Sciences, Prof. G. M. Azarenkova;
Dr. of Econ. Sciences, Prof. A. P. Grinko;
PhD in Econ. Sciences, Assoc. Prof. N. L. Morozova;
PhD in Econ. Sciences, Assoc. Prof. R. O. Piskunov;
Ph.D. of Pedagogic Sciences N. I. Styaglik.

Editorial board address:
61022, Kharkiv, Svobody Square, 4

The current state, problems and prospects of business, financial, credit and accounting systems development: a collection of abstracts of the IV International Scientific and Practical Conference to the 80th anniversary of the founding of the banking institute (May 17, 2024, Kharkiv, Ukraine) – Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2024. – electron. resource. – 1 el. disk (CD-ROM). – Systems. requirements: Pentium-class processor; OC Windows 7/10; CD-ROM drive; Acrobat Reader 10. – 327 p.

The collection presents abstracts of the participants of the IV International Research and Practice Conference on the general topic «The current state, problems and prospects of business, financial, credit and accounting systems development».

For scientists, post-graduate students and students of higher educational institutions. Materials are submitted in the author's edition. The authors are responsible for the content and design of the materials.

All rights reserved. References to materials are required.

UDC 33+657(063)

ISBN 978-966-285-781-8

<https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/18595>

© V. N. Karazin Kharkiv National
University, 2024

РОЗДІЛ 1.

СУЧАСНІ ФІНАНСОВІ ІНСТИТУТИ ТА ІНСТРУМЕНТИ В НЕСТАБІЛЬНІЙ ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОСИСТЕМІ

PROBLEMS OF TRANSITION FROM FIAT MONEY TO CBDC (CENTRAL BANK DIGITAL MONEY)

Abstract

The transition to a digital currency will lead to a failure or even a complete reformation of the entire commercial banking system, since in this situation the central bank should take over the maintenance of accounts and customers, which will be forced to maintain accounts of customers' electronic wallets on their own digital platform using blockchain technology. Commercial banks will be forced to completely merge with the FinTech system, without any prospect of using customer deposits to their advantage. So all thoughts boil down to the fact that CBDC or the state digital currency becomes the main one, which gives the state the right to take control of all financial activities of the population and business.

The financial system is currently in a period of exceptionally rapid technological and organizational change, with the adoption of cloud computing to store and process financial data, artificial intelligence to analyze it, and blockchain to secure it. It is fashionable to assert that digital currencies will be part of that future. But cryptocurrencies like Bitcoin are too volatile to possess the essential attributes of money

Privately issued digital currencies pose a threat to the implementation of monetary policy by central banks due to the emergence of parallel money circulation. In addition, regulators cannot fully control exchange rates and influence the money supply.

China recognizes the property nature of both virtual and digital property, that is, it has de facto implemented the international legal conceptual apparatus, but eventually banned the distribution of virtual currencies

Resilience to fluctuations in the exchange rate of stablecoins is achieved by linking stablecoins to various instruments, including fiat currencies, precious metals, digital currencies, or by replicating on a decentralized basis some elements of monetary policy used by central banks.

Naturally, Central banks and global financial institutions cannot stand aside and not notice the growing popularity of digital currencies and have joined this race. 130 countries, representing 98 percent of global GDP, are exploring a CBDC, 35 countries were considering a CBDC. A new high of 64 countries are in an advanced phase of exploration (development, pilot, or launch) (Atlantic Council, 2023). According to the global rating of countries' adaptation to cryptocurrency, activity in the implementation of CBDC will increase every year, five countries are leading in this process - India, Nigeria, Vietnam, USA and Ukraine (Global 2023 Cryptocurrency Adoption Index)

Modern fiat (unsecured) money exists in two forms: cash, issued and guaranteed by central banks, and non-cash, issued and guaranteed by commercial banks at the

expense of deposits of depositors. Conceptually able to combine both of these forms. Unlike the spontaneously formed value of cryptocurrencies, the value is equal to the value of national currencies, the maintenance of which is guaranteed by the central bank of the relevant jurisdiction.

These currencies could give banks a tool to offer improved products and services, built on the stable foundation of digital public money. An important element of this model is the opportunity at any time to convert private money (provided by commercial banks) into public money or the money of the central bank 1:1, as well as to use this public money to make payments. The guaranteed convertibility contributes to and maintains the trustworthiness of the private and public money. This model ensures that the currency functions as a single payment system. Thus, the money of the central bank serves as a monetary anchor that maintains a functioning payment system and ensures the financial stability and trust in the currency. Currently, the money of central banks is available to the public in the form of cash. Therefore, during the digital age, when the share of the digital money is on the rise, cash becomes less relevant as a means of payment.

*Bestuzheva Mariia Denysivna,
Specialty "Corporate Finance", 3rd year bachelor's degree
Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman, Ukraine
Scientific advisor: PhD in Economics, docent Tymoshenko I.P.*

THE USE OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGIES AND CRYPTOCURRENCIES

A blockchain is a distributed database or ledger shared among a computer network's nodes. They are best known for their crucial role in cryptocurrency systems for maintaining a secure and decentralized record of transactions, but they are not limited to cryptocurrency uses. Blockchains can be used to make data in any industry immutable—the term used to describe the inability to be altered.

Because there is no way to change a block, the only trust needed is at the point where a user or program enters data. This aspect reduces the need for trusted third parties, which are usually auditors or other humans that add costs and make mistakes.

Since Bitcoin's introduction in 2009, blockchain uses have exploded via the creation of various cryptocurrencies, decentralized finance (DeFi) applications, non-fungible tokens (NFTs), and smart contracts [1].

Over time, blockchain technology penetrates into new areas of activity, highlighting its advantages against the background of others. Its most common application so far is keeping records of cryptocurrency assets. Many government and commercial organizations have already started testing or implementing elements of blockchain in their needs. Blockchain is gaining new fans with its advantages over other technologies. Blockchain is a decentralized data storage, and therefore, with a large number of nodes, the problem of data loss or damage almost has no chance of occurring. In addition, the level of data security is high [2, p.15].

Perhaps no industry stands to benefit from integrating blockchain into its business operations more than banking. Financial institutions only operate during business hours, usually five days a week. That means if you try to deposit a check on Friday at 6 p.m., you will likely have to wait until Monday morning to see that money hit your account.

Even if you make your deposit during business hours, the transaction can still take one to three days to verify due to the sheer volume of transactions that banks need to settle. Blockchain, on the other hand, never sleeps.

By integrating blockchain into banks, consumers might see their transactions processed in minutes or seconds—the time it takes to add a block to the blockchain, regardless of holidays or the time of day or week. With blockchain, banks also have the opportunity to exchange funds between institutions more quickly and securely. Given the size of the sums involved, even the few days the money is in transit can carry significant costs and risks for banks.

The settlement and clearing process for stock traders can take up to three days (or longer if trading internationally), meaning that the money and shares are frozen for that period. Blockchain could drastically reduce that time.

Blockchain forms the bedrock for cryptocurrencies like Bitcoin. The U.S. dollar is controlled by the Federal Reserve. Under this central authority system, a user's data and currency are technically at the whim of their bank or government. If a user's bank is hacked, the client's private information is at risk.

By spreading its operations across a network of computers, blockchain allows Bitcoin and other cryptocurrencies to operate without the need for a central authority. This not only reduces risk but also the processing and transaction fees [1].

Cryptocurrencies were the first developments where the technology was used. Against the background of many crises and conflicts, humanity began to look for alternative ways to store its savings. Distrust of banks and financial institutions was born.

The appearance of a completely new product on the market immediately aroused the interest of many people. Capitalization of cryptocurrencies began to grow and reached volumes greater than or equal to the annual GDP of developed countries. Many were attracted by the absence of a governing body that would regulate the circulation of currencies. Among the advantages of using cryptocurrencies instead of banks, the following can be highlighted: 24/7 availability, fixed fee regardless of the location of the parties, fast transaction processing, anonymity, it is enough to have a device with an Internet connection to start using services, lack of a single server with data user, lack of possibility to reject the transaction under various circumstances. A bank can go bankrupt, the money of a certain country can depreciate very quickly, and cryptocurrencies are usually not tied to the situation in a certain territory. However, they also cannot boast of stability, which is why so-called stablecoins were created - cryptocurrencies tied to stocks of ordinary currency or certain goods (precious metals, oil). Their rate fluctuates according to the asset to which they are tied.

Financial institutions can also experience the benefits of using blockchain by integrating it into their payment system [2, p.15-16].

In conclusion, the use of blockchain technologies and cryptocurrencies continues to reshape industries and redefine the way we transact and interact with data. From revolutionizing banking and finance to empowering individuals with greater control over their finances and data, blockchain's potential for innovation and disruption is vast and far-reaching. As adoption and integration efforts accelerate, we can expect to see further advancements and applications that harness the full potential of this transformative technology.

REFERENCES:

1. Hayes A. Blockchain Facts: What Is It, How It Works, and How It Can Be Used [Electronic resource] / Adam Hayes // Investopedia. – Mode of access:

<https://www.investopedia.com/terms/b/blockchain.asp> (date of access: 18.04.2023).

2. Malkov E. Use of Blockchain Technology. Prospects for Her Development [Electronic resource]: Bachelor's qualification work / E. Malkov - Kyiv, 2021. - 36 p. – Access mode: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e719f7d3-fa9f-427a-bb0c-b0562b2ca0e8/content> (date of access: 18.04.2023).

Ulian Ecaterina,
PhD student;
Cojocaru Maria,
PhD in Economics, Associate Professor
Moldova State University

M&A AND COMPANY AGE: DOES COMPANY AGE DRIVE INTEGRATION?

M&A strategies have become increasingly popular in the modern economy, including in emerging markets like Moldova. Data from a recent review of Moldova's M&A market over the past decade (2014-2023) reveals a steady increase in the number of concluded transactions, averaging 1.65% annually. To understand how integration objectives are influenced by the age of the target company, the author analyzed 385 completed M&A deals within Moldova's national market (Figure 1).

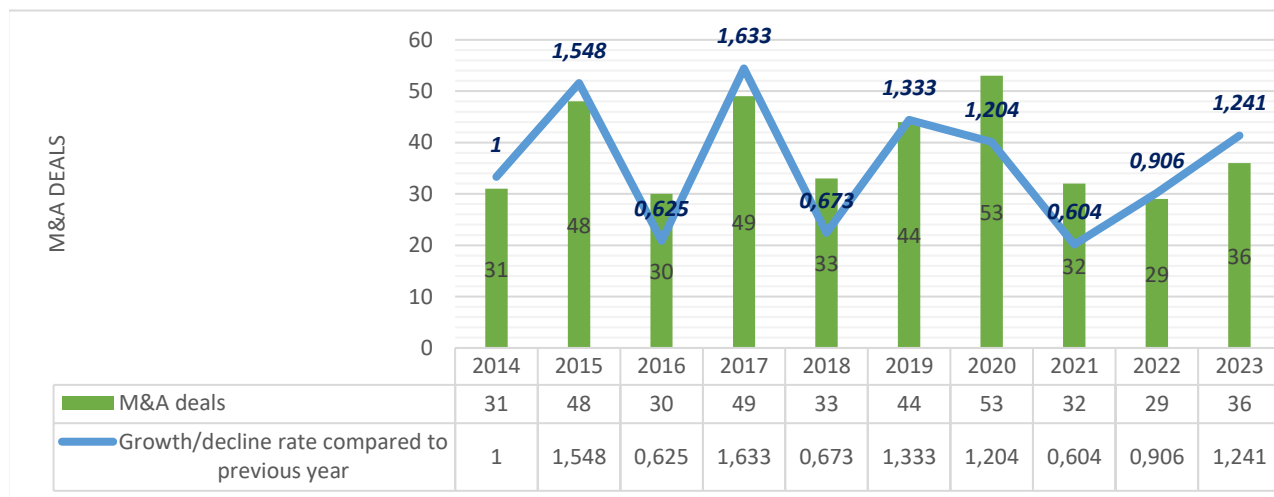

Figure 1. The number of M&As in Republic of Moldova (2014-2023)

Source: elaborated and systematized by the authors according to the information published in the Official Monitor of RM

The study reveals that companies in their early stages, corresponding to the "childhood" life cycle, typically pursue goals like increasing investment attractiveness, maximizing profits (Hazelkorn, T., 2004), and creating a large company within a specific area. In contrast, companies in the "mature" phase (11-25 years old) prioritize additional integrative financial goals alongside the aforementioned objectives. These goals include achieving more efficient asset utilization through scale expansion, consolidation of financial resources, growth in share value and liquidity, and increased capitalization (Huyghebaert, N., and Luypaer, M, 2010; Hunt, R., 2021).

Moldovan companies have witnessed a growing trend towards inorganic growth strategies, particularly mergers and acquisitions (M&A), over the past

decade. This research investigates the hypothesis that a company's age influences its decision to pursue M&A. To test this, the authors analyzed domestic M&A transactions from 2014 to 2023, categorized by the acquiring company's age (Table 1).

Table 1.

Distribution of the domestic M&A transactions by the acquiring company's age

Classification	Number of M&A
Young companies (up to 5 years old)	108
Middle-aged companies (6 - 10 years old)	73
Mature-age companies (11 - 25 years old)	183
Established companies (over 25 years old)	21
TOTAL	385

Source: elaborated and systematized by the authors according to the information published in the Official Monitor of RM

„As firms grow older, their profitability seems to decline” (*Loderer, C. and Waelchli, U., 2010*). While this study focused on domestic M&A activity, the phenomenon of accelerated internationalization is prevalent in many emerging markets. Young companies may pursue a series of ambitious cross-border acquisitions to further strengthen their competitive advantage. However, limited domestic market development can present challenges for young companies venturing into international M&A. Research suggests that early inorganic growth can be a powerful driver of expansion (*Liou, RS., Rao-Nicholson, R., 2019*). The younger companies in countries with weaker economic freedom can see greater benefits from early acquisitions. Conversely, established companies tend to leverage their experience for better operational performance after mergers.

Conclusions

Throughout market economies' development, companies have grappled with the question of achieving a competitive advantage with minimal losses. Mergers and acquisitions (M&A) can emerge as a solution at specific points in a company's lifecycle. Organic growth, relying solely on internal resources, has inherent limitations, making M&A a compelling option. Companies increasingly leverage M&A as a strategic growth tool, gaining access to established resources and expertise from target firms. This strategy's applicability to many national companies proves the relevance and significance of this study.

REFERENCES

1. Hazelkorn, T. et all. (2004), Creating value with mergers and acquisitions. In: Journal of Applied Corporate Finance, 16: 81-90. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6622.2004.tb00540.x>
2. Huyghebaert, M., Luypaert, M. (2010) Antecedents of growth through mergers and acquisitions: Empirical results from Belgium. In: Journal of Business

- Research, Volume 63, Issue 4, Pages 392-403, ISSN 0148-2963, <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2009.06.003>.
3. Hunt, Richard A. (2021) Entrepreneurial orientation and the fate of corporate acquisitions. In: Journal of Business Research, Volume 122, Pages 241-255, ISSN 0148-2963, <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.09.002>
 4. Liou, RS., Rao-Nicholson, R. (2019). Age Matters: The Contingency of Economic Distance and Economic Freedom in Emerging Market Firm's Cross-Border M&A Performance. In: Manag Int. Rev 59, 355–386. <https://doi.org/10.1007/s11575-019-00381-y>
 5. Loderer, Claudio F. and Waelchli, Urs. Firm Age and Performance (April 30, 2010). Available at <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1342248>

Moskalenko O.V.,
PhD in Economics, docent
Assoc.Prof., Department of Banking Business and Financial Technologies
Education and Research Institute "Karazin Banking Institute" of
V.N.Karazin Kharkiv National University;

Piskunov R.O.,
PhD in Economics, docent
Head of the Department of Accounting and Taxation
Education and Research Institute "Karazin Banking Institute" of
V.N.Karazin Kharkiv National University

ENSURING EFFICIENCY AND TRANSPARENCY OF PUBLIC EXPENDITURES: A STRATEGIC APPROACH

Public financial management is a key factor in the development of any country. One of the key aspects of public financial management is strategic planning and transparency in public expenditure.

Strategic financial planning involves the development of long-term goals and financing strategies. Like many other countries, Ukraine utilizes program budgeting methodology to determine priority areas of expenditure. Program budgeting enables the government to efficiently allocate resources and direct them towards important sectors such as education, healthcare, and infrastructure.

In recent years, Ukraine has placed special emphasis on transparency in social spending. In particular, an electronic system for recording social benefits has been launched, simplifying the process of obtaining assistance for citizens and ensuring the absence of abuse.

Transparency in public expenditure includes open access to information about the budget, expenditures, and government performance results. Ukraine is enhancing its budget monitoring and reporting system, providing the public with access to data on financial operations and expenditures. This step contributes to increasing public trust in the government and enhances the efficiency of budget resource utilization.

It is worth noting that transparency in budgetary operations is crucial for democratic governance and serves as a guarantee of openness and accountability of the state to its citizens. Ukraine has particular experience in implementing mechanisms of open budgeting thanks to the activity and initiative of civil society. As early as 2015, the Unified Public Expenditure Web Portal was launched, with the participation of the Speaker of Parliament, the Minister of Finance, and representatives of civil society.

Ukraine actively involves the public in monitoring and evaluating budget programs. Civil society organizations play an important role in monitoring budget implementation and contribute their proposals for its improvement. In recent years, local authorities in Ukraine have been increasingly implementing transparency in the formation and use of local budgets. For example, the city of Lviv has launched its own portal for monitoring the local budget, where citizens can track the revenues and expenditures of local

government. Citizen awareness is a key aspect of budget transparency. Ukraine is stepping up efforts in education and citizen enlightenment on public finances, launching a series of informational campaigns and educational programs.

The ProZorro project in Ukraine has become an example of successful reform in the procurement sector. This electronic system ensures transparency and competition in economic procurements, contributing to the reduction of corruption and the effective use of budgetary funds

Transparency in financial operations allows citizens, experts, and non-profit organizations to actively participate in budget oversight processes, strengthens trust from the population and external partners in governmental structures, and encourages optimal resource allocation.

Therefore, public financial management is a key factor in the development of any country. One of the key aspects of public financial management is strategic planning and transparency in public expenditure. Ukraine is making significant strides in ensuring the efficiency and transparency of public expenditures by implementing a strategic approach to public financial management. However, to achieve maximum efficiency and transparency in public expenditures, it is necessary to continue working on improving the budget monitoring and reporting system, engaging the public in monitoring and evaluating budget programs, and implementing transparency in the formation and use of local budgets.

This will be facilitated by:

1. Continuing work on improving the budget monitoring and reporting system, ensuring open access to information about the budget, expenditures, and government performance results.

2. Engaging the public in monitoring and evaluating budget programs, fostering increased trust from the public in the government and enhancing the efficiency of budget resource utilization.

3. Implementing transparency in the formation and use of local budgets, fostering increased trust from citizens in local government authorities and ensuring the effective use of budgetary resources.

4. Continuing efforts in education and citizen enlightenment on public finances, promoting increased financial literacy among citizens and their involvement in monitoring and evaluating budget programs.

5. Facilitating the implementation of electronic systems in procurement and public financial management, ensuring transparency and competition in economic procurements, and promoting the effective use of budgetary funds.

REFERENCES

1. The Unified Web Portal for Public Funds Utilization. URL: <https://spending.gov.ua/new/>
2. The Government Budget Portal for Citizens. URL: <https://openbudget.gov.ua/>
3. Transparent Budget Information and Analysis System (E-data). URL: <https://edata.gov.ua>.

Oriekhova Kateryna,
*PhD in Economics, Associate Professor,
 Associate Professor of the Department of Banking
 Business and Financial Technologies,
 The Education and Research Institute “Karazin Banking Institute”,
 V. N. Karazin Kharkiv National University;*

Kuzmina Valeria,
*Applicant for higher education,
 The Education and Research Institute “Karazin Banking Institute”,
 V. N. Karazin Kharkiv National University*

UKRAINIAN STOCK MARKET: CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROBLEMS

The stock market plays a very important role in the development of a market economy, as it is one of the main sources of capital raising and channelling it into innovative development of the country's economy. In Ukraine, the stock market began to form relatively recently, after gaining independence, and therefore it has many shortcomings and problems that need to be addressed. Compared to the stock markets of developed countries, the Ukrainian stock market is less developed, so the study of the current conditions and features of the development of the Ukrainian stock market is quite relevant [1].

The stock market in a given country is primarily characterized by the volume of issued shares and bonds of enterprises. Let's analyze the data of the National Securities and Stock Market Commission on the development of the Ukrainian stock market (table 1). Thus, in 2022, the Commission registered 62 issues of shares worth almost 29 billion UAH, while in 2021 it registered 78 issues of shares worth 63,5 billion UAH, which indicates a decrease in the volume of registered share issues by 34,5 billion UAH in 2022. In January-December 2020, the Commission registered 93 share issues worth 22,26 billion UAH, and in 2019 – 118 share issues in the amount of 324,8 billion UAH. Comparing the data for these two years, we see that the volume of share issues in 2020 decreased by 302,5 billion UAH.

Table 1

Volume and number of issues of shares and bonds of companies registered by the commission

Year	Issue volume, million UAH		Number of issues, pieces	
	Shares	Bonds	Shares	Bonds
2019	324 844,24	8 350,30	118	114
2020	22 263,97	15 458,53	93	110
2021	63 539,38	11 206,087	78	88
2022	28 998,25	29 883,99	62	86

Source: compiled by the authors based on [3]

Thus, after analyzing the data of the National Securities and Stock Market Commission on the volume and number of corporate stock and bond issues, we can conclude that during the study period, the upward trend in the volume of stock issues was observed only in 2021, and the volume of corporate bonds in 2020 and 2022, while the number of corporate stock and bond issues in 2019-2022 was constantly declining.

Unfortunately, the overall volume of the Ukrainian stock market on a global scale remains insignificant. In 2022, the total volume of securities trading amounted to about 282,6 billion UAH (10 billion USD). For comparison, the volume of trading on the Warsaw Stock Exchange annually amounts to more than 340 billion USD, and the New York Stock Exchange trades about 54 billion USD worth of securities daily [4].

Having studied indicators of the stock of Ukraine's stock market, we can conclude that it is currently not very developed and has many problems that hinder its development. Among them:

- unreasonable, untimely and often unreliable information about the activities of stock market participants;
- insufficient legislative regulation;
- low liquidity;
- there is no developed network of stock exchanges;
- rather low level of capitalization;
- economic and political instability in the country;
- insufficient level of financial literacy of the population [5].

Thus, without overcoming the above-mentioned problems, effective functioning and stable development of the Ukrainian stock market is impossible. Therefore, in order to solve these problems and improve the situation on the Ukrainian stock market, it is necessary to implement a certain set of measures, namely:

- improving the mechanisms of information support for stock market participants, as the development of information technology is essential for the country's economic growth;
- creating an appropriate legislative framework that will regulate the rights and obligations of all participants in the stock market;
- improving the efficiency of state supervision and control over the stock market;
- ensuring compliance with international financial reporting standards, in particular with regard to the performance of stock exchanges;
- increase the competitiveness of the Ukrainian stock market [6].

Conclusions. Summarizing all of the above about the current state of the Ukrainian stock market, its problems and further improvement, we can conclude that the Ukrainian stock market has a fairly large development potential, but it is important to create favorable conditions and new opportunities on it. The creation of a developed stock market will provide appropriate conditions for the market transformation of the national economy, as well as the sustainable development of international relations.

Successful development of the domestic stock market requires structural changes and implementation of specific measures to improve the operation and functioning of the stock market, namely, increasing liquidity, capitalization and

transparency of the market, strengthening state control over the stock market, forming a single targeted state strategy for the development of the stock market in Ukraine, improving the quality of services and customer service by stock exchanges, which will increase the popularity and trust of citizens in the stock market.

REFERENCES

1. Vavzhenchuk S. Y. Legal regulation of the stock market: textbook. Kyiv: KNEU, 2019, 582 p.
2. Law of Ukraine “On Securities and Stock Market” of 16.11.2021 # 2210-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
3. National Securities and Stock Market Commission: official site. Analytical data on the development of the stock market. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/>.
4. Tretyakova O. V., Harabara V. M., Greshko R. I. Stock market of Ukraine: peculiarities of functioning in modern conditions. *Economy and State*. 2020. C. 103-107.
5. Selivanova K. V., Klusko L. A. Stock market in Ukraine: problems and main directions of their solution. *Young scientist*. 2020. C. 352-355.
6. Melnyk O. I., Kapitan I. M. Modern trends in the development of the stock market of Ukraine. *Effective economy*. 2019.

THEORETICAL APPROACHES TO THE DEFINITION OF «ESCROW»

Ukraine is actively working to develop its legal framework for e-commerce and digital financial services. The introduction of escrow accounts opens up new opportunities to increase the level of trust in online transactions and contributes to the development of the digital economy. The study of innovative approaches to the implementation of escrow accounts in Ukraine will help assess the potential of using blockchain technologies and other cryptocurrency solutions to ensure the security and reliability of transactions.

The escrow account mechanism can protect the interests of the parties to transactions, reduce the risk of fraud and increase trust between transaction participants. Escrow can create a level playing field for all parties, which will ensure a fairer and more efficient market. The study of escrow accounts will help to raise awareness of citizens about their rights and protection in economic transactions, which in turn will contribute to social stability and development.

In order to develop the conceptual and terminological apparatus of escrow and determine the list of definitions, terms and concepts that need to be clarified and explained, it is first of all necessary to study the provisions of the regulatory framework for the use of escrow accounts. The main regulatory document governing the organisational and methodological provisions for opening escrow accounts is the Instruction on the Procedure for Opening, Using and Closing Accounts in National and Foreign Currencies. According to the Instruction: "an escrow account is an account opened by a bank to a client on a contractual basis for crediting funds to the account and transferring them/issuing funds in cash in cases provided for by the legislation of Ukraine to the person(s) specified by the client (beneficiary or beneficiaries), and in case the beneficiary provides a written instruction to the bank – to the person (persons) specified by the beneficiary, if provided for by the agreement, or return of such funds to the client upon occurrence of the grounds provided for by the agreement [1]. A similar definition is provided in the Civil Code of Ukraine. After the adoption of the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Improving Corporate Governance in Joint Stock Companies" № 1983-VIII on 23 March 2017, Chapter 72 of the Civil Code of Ukraine was supplemented with a paragraph containing the relevant provisions of the escrow agreement [2].

A similar definition is provided by banking sector experts, who note that an escrow account is an account opened by a bank to a client on a contractual basis for crediting funds to the account and further transferring them, in cases provided for by the legislation of Ukraine, to a person specified by the client, or returning such funds to the client upon the occurrence of the grounds provided for by the agreement [3]. Practitioners interpret escrow as a contract that is kept by a third party and comes into force when certain conditions are met [4].

O. Sarakhman defines escrow as an account under which the bank undertakes to accept and credit to the escrow account opened to the client (account holder) the funds received from the account holder and transfer such funds to the person specified by the account holder (beneficiary or beneficiaries) [5].

According to I. Hromnytska, an escrow account is a special conditional account where property, documents or funds are kept until certain circumstances occur or certain obligations are fulfilled [6]. The author has expanded the objects that can be kept in escrow, namely, in addition to cash, property and documents. In foreign publications and dictionaries, the definition of escrow is used in the sense of conditional deposit as a process [7].

From my point of view, the most correct way to interpret the definition of escrow is to use the process approach, which is the most promising and optimal. In the modern literature, numerous scientific papers contrast the functional and process approaches, which, according to the authors, have fundamental differences and are mutually incompatible. The result of such a comparison is usually a statement that the process approach is new, advanced, and effective, while the functional approach is outdated, reactionary, and unjustifiably costly.

Having analysed the above approaches, I propose to define escrow as a process whereby a third neutral party (escrow agent or bank) acts as an intermediary designed to preserve and manage financial assets, documents or other valuables for a certain period until the conditions set out in the agreement between the parties to the transaction are met.

REFERENCES

1. Про затвердження Інструкції про порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків. Постанова Правління НБУ від 29.07.2022 № 162. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03>
2. Цивільний кодекс України 435-IV. Редакція від 16.12.2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15?find=1&text=72+%D0%B3#w1_1
3. Рахунок умовного зберігання (ескроу) squeeze-out. URL: <https://unexbank.ua/biznesu/rko/rahunok-umovnogo-zberigannya-eskrou-squeeze-out>
4. Фінтех – актуальні тенденції на найближчі 3 роки. URL: <http://evris.law/uk/stattjafintech>.
5. Сарахман О.М. Переваги для банків, що здійснюють функцію агента при відкритті ескроу – рахунків. URL: https://rep.polessu.by/bitstream/123456789/22991/1/Perevagy_dlja_bankiv.pdf
6. Громницька І. Перспективи використання ескроу-рахунків в Україні. Фінанси, облік і аудит. 2018. Випуск 1 (31). С. 33-44.
7. Collins English Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/escrow>.

THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE FIELD OF FINANCIAL SERVICES

The introduction of artificial intelligence is rapidly changing all aspects of modern social, political and economic life. According to a report by Econsultancy and Adobe entitled "2018 Digital Trends in Financial Services report by Econsultancy/Adobe" (Digital trends in financial services in 2018), almost 20% of financial services providers worldwide already use artificial intelligence in their operations, while as 41% plan to implement it in the near future [1]. The scope of AI use in the financial sector and FinTech is expanding, from customer-facing services (such as personalized marketing) to internal risk management processes (such as transaction automation, contract analysis, automated risk management). Thanks to the application of artificial intelligence in financial activities, there is an increase in speed (48%), an increase in efficiency (40%) and a reduction in costs (46%).

Artificial intelligence is already trusted for transaction accounting, detection of fraudulent schemes, assessment of customer creditworthiness, resource planning and reporting. One of the strengths of artificial intelligence is the continuity of data collection. The wider the database, the more effective the system. For instance, banks now have the chance to shape customer behavior by leveraging vast databases analyzed through advanced software tools. Artificial intelligence can merge diverse data sources, including behavioral patterns from social media, enabling the provision of personalized products tailored to individual preferences. This customization is rooted in an analysis of customers' objectives and financial capacities, ensuring offerings align closely with their needs. But the introduction of such technologies entails new risks. We can highlight the following risks that may arise in the financial services market in the case of the use of artificial intelligence technologies:

- improper use of data;
- discrimination and prejudice;
- anti-competitive behavior;
- management system in the context of consideration of automated investment services and about the supervision of algorithmic trading in wholesale markets;

The regulation of most of the risks associated with the development of FinTech services in European countries falls within the competence of various supervisory bodies, which requires cross-sectoral cooperation between state institutions. But for a long time, these risks did not have their logical solution and legal regulation, because

the European Union did not have any specific legislative instrument or standard that would regulate the use, implementation and development of AI.

In June 2018, the European Commission established an independent Intellectual Property Expert Group (AI HLEG) to provide recommendations on how AI can achieve trustworthiness.

On February 19, 2020, the Commission published the "White Paper on Artificial Intelligence - A European Approach to Excellence and Trust" [2]. The requirements listed in the book will form the basis for future legislation similar in scope and effect to the General Data Protection Regulation (GDPR) on privacy.

The most striking manifestation of AI regulation is Article 22 of the EU General Data Protection Regulation (GDPR) [3, Art. 22]. Affecting not only EU member states, but also all entities that deal with the data of EU citizens, the GDPR is a far-reaching transnational regulatory framework. Article 22, entitled "Automated individual decision-making, including profiling", provides the following: The data subject has the right not to be subject to a decision based solely on automated processing, including profiling, which gives rise to legal consequences for him. Data protection legislation is perhaps most important in the context of AI systems used to provide financial services to customers.

The main risks are that the companies that own this data and manage the data management for the purpose of incorporating it into the AI system do not obtain consent to use such data from social networks and other sources. However, unregulated AI in the provision of financial services allows for possible discriminatory results. Under the GDPR, people have the right to know how their personal data is being used by artificial intelligence. The GDPR promotes fair and transparent processing by requiring business entities that use AI to provide people with meaningful information about the logic behind the use of their data, as well as the consequences of the processing. Financial institutions should be aware that the GDPR and section 168 DPA (2018) give individuals the right to bring a civil claim for compensation, including for damages caused by a personal data breach.

So, there is no doubt that the future of the financial sector is the use of artificial intelligence, which will be crucial to their competitiveness in the market. The application of technologies based on artificial intelligence has many advantages for the financial industry, such as increasing labor productivity, exploring new opportunities for working with data, reducing the level of production costs and increasing the level of profitability can be highlighted. But next to the advantages there are always risks.

Addressing these risks requires careful planning, robust governance frameworks, continuous monitoring, and collaboration between stakeholders, including regulators, industry experts, and AI developers. Of course, the implementation of such points will be neither a simple nor a cheap process, but modern fintech companies should invest in their future, in artificial intelligence. Thus, the best approach to regulation should be based on risk assessment to ensure that the development of artificial intelligence is supported by proportionate mechanisms of control and regulation, and does not hinder the development of innovation.

REFERENCES

1. Survey of Ukrainian banks and fintech companies - 2019. USAID project "Financial Sector Transformation", November 2019. URL: http://www.fst-ua.info/wpcontent/uploads/2019/12/FinTech-Survey-Report_UKR_12-12-2019.pdf. date of access: 29.04.2023).
2. White paper. On Artificial Intelligence - A European approach to excellence and trust. European Commission. Brussels, 19.02.2020 COM(2020) 65 final.
3. Regulation 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the Protection of Natural Persons with Regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of Such Data, and Repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) (GDPR), 2016 O.J. (L 119)

*Ананченко Д. О.,
студентка 3 курсу економічного факультету
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна;
Сагайдак-Нікітюк Р. В.,
д. ф. н., професор*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Розвиток валютного ринку в сучасних умовах обумовлений необхідністю обслуговування економічних зв'язків на міжнародному рівні та обміном валют для здійснення операцій між країнами.

Валютний ринок характеризується наявністю широкого спектру регулюючих інституцій, серед яких система міжнародних фінансових установ та угруповань, що діють на міжнародному рівні, державні органи та система страхування.

Валютний ринок України відрізняється високим рівнем урегульованості всіх найважливіших сегментів ринку, що сприяє стабільності й ефективності його функціонування.

Роль держави у валютному регулюванні в умовах нестабільної економіки постійно збільшує, але її втручання не повинно виключати роботи ринкових саморегулюючих організацій та повинно коригувати їх дії відповідно до сучасних потреб економіки та суспільства.

Валютний ринок складається з великої кількості великих комерційних банків та фінансових установ, пов'язаних комунікаційними засобами зв'язку, дозволяє здійснювати торгівлю валютами. Його глобальний характер передбачає роботу цілодобово з врахуванням часових поясів різних країн, оскільки фінансові центри активно працюють у різних частинах світу.

Валютний ринок є одним з наймолодших та найкрупніших ринків.

Серед його головних функцій доцільно виділити:

- регулювання валютних курсів;
- своєчасне здійснення міжнародних розрахунків;
- проведення валютної політики;
- диверсифікація валютних резервів [1-2].

Причинами зростання валютного ринку є:

- механізм перенесення купівельної спроможності від осіб, що працюють з певною валютою, до тих, хто переважно користується іншою грошовою одиницею у своїй діяльності;
- валютний ринок пропонує різні засоби і механізми, які дозволяють розподіляти ризики зміни обмінних курсів [2-3].

Важливою їх особливістю є створення можливостей надання кредитів, що сприяє тривалому процвітанню цих ринків.

У сучасних умовах спостерігається ряд тенденцій розвитку валютного ринку. Глобалізація призводить до збільшення обсягів операцій на валютному

ринку через зростання міжнародної торгівлі та інвестицій. Технологічні інновації дозволяють здійснювати більш швидкі та ефективні операції на валютному ринку, що сприяє його розвитку. Сучасні технології, такі як штучний інтелект, блокчейн та алгоритмічне трейдинг, впливають на структуру та ефективність операцій на валютному ринку. Крім того, варто зазначити вплив політичних подій на валютний ринок. Політичні конфлікти, вибори та рішення центральних банків країн можуть значно впливати на курси валют та загальну ситуацію на ринку.

Отже, валютний ринок забезпечує рух коштів на міжнародному ринку та функціонує за власними принципами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Денисевич В. В. Механізм функціонування валютного ринку : кваліфікаційна робота. Житомир, 2020. 30 с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/10780/1/Denisevich_VM_KR_072_2020.pdf (дата звернення: 21.04.2024).
2. Співак І. В. Особливості функціонування глобального валютного ринку. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2014 (дата звернення: 21.04.2024).
3. Про валюту та валютні операції : Закон України від 21 липня 2018 р. № 2473-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>.

*Бабенко М.В.,
Phd, ННІ “Каразінський банківський інститут” ХНУ ім. В.Н. Каразіна;
Ягольник Ю.В.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
ННІ “Каразінський банківський інститут” ХНУ ім. В.Н. Каразіна*

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Фінансово-економічні та соціальні руйнівні кризи, такі як природні катастрофи, терористичні атаки та фінансовий крах, відбувалися протягом всієї історії. Такі жахливі події впливають на життя багатьох людей, організацій і спільнот, до яких вони належать, часто завершуючись масштабними глобальними наслідками. Фінансово-економічні кризи, локального чи більш глобального характеру, можуть прямо чи опосередковано впливати на підприємницький сектор.

Ситуація з COVID-19 та воєнний стан є прикладом фінансово-економічної кризи. Постійна загроза невидимих криз, що виникають як через людські, так і через природні причини (наприклад, глобальне потепління), стала новою нормою для суспільства. Такі кризи впливають на бізнес, оскільки, як правило, молоді та малі підприємства більш сприйнятливі до викликів, ніж великі підприємства [3].

Однак часи кризи також можуть створити унікальне середовище, необхідне для появи підприємницьких і процвітаючих організацій. Наприклад, воєнний стан та бойові дії є руйнуючими факторами, однак навіть в такій ситуації деякі підприємства знаходять в цьому точку опори та починають розвиватися. До прикладу можна взяти швейну індустрію України, яка, завдяки збільшенню виробництва, забезпечує воїнів та переміщених осіб одягом та необхідними виробами. До того ж затребуваними стали виробники вікон та будівництва в цілому, хоча неможливо заперечувати, що дана криза в більшості призводить до сплюндрування, ніж до розвитку.

Ще однією особливістю функціонування є енергетичний дефіцит в країні, що ускладнює виробництво та збут. Ситуація з електрикою наразі покращилася, але все одно є нестабільною та створює обмеження для підприємств. Така ситуація в енергетиці попри нинішнє покращення зумовлює великий інтерес до проєктів енергонезалежності. Так, на одному з підприємств на Буковині вже презентували проєкт створення станції альтернативної енергетики, яка дасть компанії можливість у подальшому не залежати від зовнішнього електропостачання. [1]

Інший приклад, після спалаху COVID-19 у 2019 році кількість щоденних користувачів Zoom, програмного забезпечення для відео-телеконференцій, зросла в 30 разів, піднявши фірму до її нинішньої позиції всесвітньо відомої мільярдної ІТ-корпорації. Окрім грошової вартості, реалізація цієї конкретної

підприємницької можливості мала значний вплив на наше суспільство, змінивши спосіб проведення офісних зустрічей і те, як студенти навчаються у віртуальних класах у різних країнах [2].

Враховуючи цю спільну присутність як викликів, так і можливостей, приходимо до висновку, що діяльність підприємницького сектору економіки в сучасних умовах характеризується фінансовою нестійкістю, недостатністю власних та неможливістю формування економічно вигідних позикових джерел фінансування. Недостатність операційного прибутку не дозволяє поповнити власний капітал підприємства з власних джерел і перешкоджає якісному погашенню та обслуговуванню боргових зобов'язань. До того ж, не кожен бізнес, розташований на окупованих територіях, має можливість здійснити релокацію, тому кількість підприємств дещо скоротилася через що також страждає функціонування підприємницького сектору в цілому. [3]

Таким чином, фінансово-економічні чи соціальні кризи не тільки закривають певні двері, а й відчиняють нові. Кризи є переломним моментом у функціонуванні підприємницького сектору та сприяють розвитку і трансформаціям, які призводять до удосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Як український бізнес виживає під час війни. *Економічна правда*. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/6/697711/>.
2. Некрасов В. Десять американських та українських компаній, які “піднімаються” на карантині. *Економічна правда*. 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/04/22/659639/>.
3. Шевченко Н. І. Особливості фінансової діяльності підприємств реального сектору економіки України в період системної кризи. *Ефективна економіка*. 2016. №6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5132>.

*Вепрецька С.О.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н., Майборода А.В.*

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасному економічному просторі проблематика фінансової безпеки підприємств стає все більш актуальною та критичною. Подальший розвиток підприємництва та зростаюча конкуренція призводять до підвищення ризиків та нестабільності у фінансовій сфері. Забезпечення стійкості та надійності фінансових процесів стає стратегічним пріоритетом для підприємств у контексті постійних змін у ринкових умовах, економічних турбулентностях та геополітичних факторах.

Основна проблематика, яка виникає, полягає у вчасному виявленні, аналізі та ефективному управлінні фінансовими ризиками, що можуть виникнути на шляху функціонування підприємства. Це включає в себе такі аспекти, як кредитний ризик, ризик валютних коливань, інтересів, оперативний ризик, ризик ліквідності та інші [1].

Дослідження у цій сфері відіграє важливу роль, оскільки воно має потенціал виявити стратегічні напрямки та інструменти для забезпечення фінансової стійкості та безпеки підприємств. Подальший аналіз та розробка нових методик та стратегій управління фінансовою безпекою може відкрити шлях до ефективного контролю фінансових ризиків та забезпечити підприємствам необхідні інструменти для подолання викликів економічного середовища. В свою чергу урахування важливості цього питання та розвиток сучасних практик управління фінансовою стійкістю може сприяти підвищенню конкурентоспроможності та стабільності підприємств у сучасних умовах [2].

Варто зазначити, що створення ефективної системи внутрішнього фінансового контролю та аудиту є невід'ємною складовою функціонування будь-якого підприємства та має визначальне значення для забезпечення його фінансової безпеки. Цей процес охоплює не лише розробку, а й успішне впровадження ефективних процедур та політик, спрямованих на систематичний контроль фінансових аспектів усіх сфер діяльності підприємства.

Центральним елементом є постійний аналіз та оцінка внутрішніх фінансових процесів та процедур з метою виявлення можливих слабких місць, які можуть стати джерелом ризику. Це дозволяє забезпечити вчасну реакцію та впровадження оперативних заходів з метою запобігання можливим фінансовим проблемам та втратам [3].

Паралельно з цим, важливою складовою є розробка та реалізація механізмів внутрішнього контролю, спрямованих на виявлення та запобігання

фінансовим ризикам та зловживанням. Це включає в себе встановлення чітких процедур, контрольних механізмів та внутрішніх правил, що допомагають попередити можливі фінансові порушення та забезпечити дотримання фінансових стандартів і політик.

Впровадження ефективної системи внутрішнього фінансового контролю та аудиту вимагає ретельного та послідовного підходу. Цей процес передбачає кілька ключових етапів, що спрямовані на забезпечення стійкості та надійності фінансових процесів на підприємстві (рис. 1).

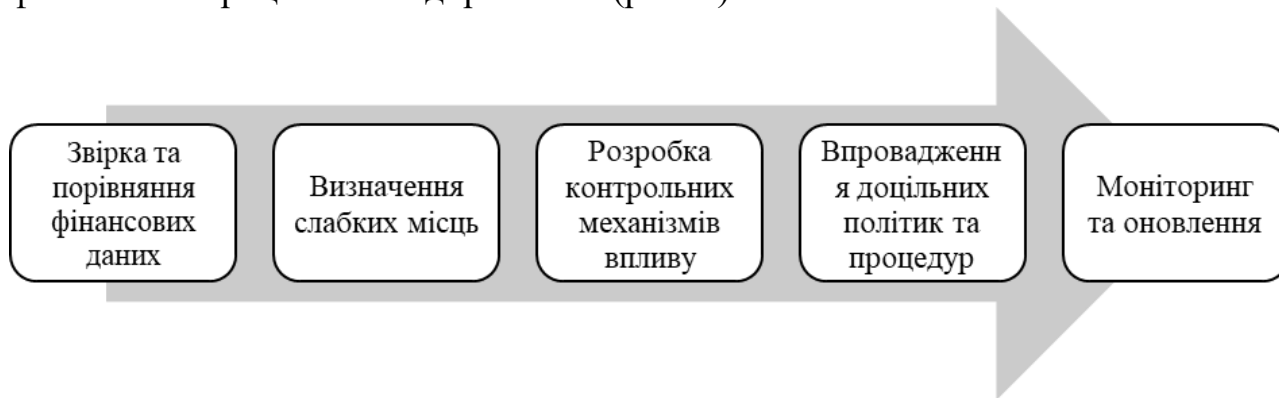

Рис. 1 Процес фінансового контролю та аудиту на підприємстві

Такий підхід до створення системи внутрішнього фінансового контролю та аудиту сприяє не лише запобіганню виникненню фінансових проблем, а й забезпечує надійність та стійкість фінансових процесів. Це надзвичайно важливо в умовах постійних змін та економічної нестабільності, оскільки забезпечується здатність підприємства ефективно функціонувати та реагувати на змінні умови ринку, зберігаючи свою фінансову безпеку [4].

В той же час, слід розуміти, що фінансове планування та прогнозування також є необхідною складовою стратегічного управління фінансовою безпекою підприємства. Цей процес включає розробку і реалізацію як стратегічних, так і оперативних фінансових планів, які відображають цілі, завдання та передбачені напрямки розвитку підприємства на різних періодах часу (табл. 1).

Таблиця 1

Етапи фінансового планування та прогнозування

Етап	Опис
Розробка стратегічного фінансового плану	Формування цілей та стратегій розвитку підприємства на довгострокову перспективу, визначення основних напрямків діяльності.
Розробка оперативного фінансового плану	Визначення конкретних заходів та акцій, необхідних для досягнення встановлених стратегічних цілей у короткостроковій перспективі.
Аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів	Оцінка впливу ринкових умов, конкурентного середовища, законодавства та інших чинників на фінансові показники підприємства.
Формування фінансових прогнозів	Прогнозування майбутніх фінансових результатів та визначення можливих сценаріїв розвитку на основі аналізу факторів.
Оновлення та адаптація фінансових планів	Регулярне оновлення стратегічного та оперативного фінансових планів з урахуванням змін в середовищі та досягнених результатів.
Моніторинг та коригування	Постійний контроль за виконанням фінансових планів та вчасне внесення коригувань у відповідь на зміни обставин.

У процесі фінансового прогнозування враховуються зовнішні та внутрішні фактори, які можуть вплинути на фінансове становище підприємства. Це включає аналіз ринкових умов, тенденцій у галузі, конкурентну ситуацію, зміни в законодавстві та інші фактори, які можуть мати важливе значення для фінансової діяльності [5].

Регулярне оновлення фінансових планів та їх адаптація до змін в середовищі є важливою практикою. Це дозволяє підприємству адаптуватися до нових умов, враховувати непередбачені обставини та зміни в стратегічних пріоритетах. Постійний моніторинг та оновлення фінансових планів допомагають підприємству забезпечити ефективне використання ресурсів та досягти стратегічних цілей в умовах постійної змінливості бізнес-середовища.

Отже, система забезпечення фінансової безпеки підприємства включає в себе комплексний підхід до управління фінансами, що включає в себе розробку ефективних стратегічних та оперативних фінансових планів, аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів, а також впровадження системи контролю та аудиту. Постійне оновлення та адаптація цих планів до змін у середовищі допомагають підприємству ефективно управляти ризиками та забезпечувати стабільність та надійність фінансових процесів. Такий підхід дозволяє підприємству досягати стратегічних цілей у складних умовах сучасного бізнес-середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ареф'єва О. В., Пілецька С. Т., Кравчук Н. М. Адаптивне управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки. Проблеми системного підходу в економіці : зб. наук. праць. Київ : НАУ, 2020. Вип. 1(75). Ч. 1. С. 80–90.
2. Єпіфанова І., Джеджула В., Розводюк О., Шевчук Д. Теоретичні аспекти управління фінансовою безпекою вітчизняних підприємств. 2023. №1. С. 8–14.
3. Краснокутська Н. С., Коптева Г. М. Дефініція поняття «фінансова безпека підприємства»: основні підходи та особливості. Бізнес-Інформ. 2019. №7. С. 14–19.
4. Марусяк Н. Л., Бак Н. А. Фінансова безпека підприємства та загрози її втрати в сучасному економічному середовищі. Економіка та держава. 2022. №2. С. 109–113.
5. Пілецька С. Т., Коритько Т. Ю., Храпач В. О. Управління фінансовою стійкістю підприємства в контексті забезпечення економічної безпеки в умовах посилення інтеграційних процесів в економіці. Бізнес Інформ. 2020. №12. С. 245–251.

Гнип Н.О.,

к.е.н., доцент

ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;

Фокіна Ю. Ю.,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОЇ ГАЛУЗІ: ІННОВАЦІЇ, ТЕХНОЛОГІЇ ТА РИЗИКИ

Страхова галузь в сучасному світі постійно зазнає впливу різноманітних факторів, таких як технологічні інновації, зміни в кліматі, економічні та соціальні зрушення. Ці впливи створюють як нові можливості, так і нові виклики для страхових компаній. Дослідження перспектив та викликів розвитку страхової галузі, зокрема з урахуванням інновацій та технологій, дозволяє розкрити ключові тенденції та ризики, що стоять перед цим сектором економіки. Страховий ринок України почав страждати ще під час пандемії та головний удар завдало початок повномасштабного вторгнення. Проте незважаючи на це ринок страхових послуг потрохи розвивається. За даними НБУ у першому півріччі 2023 року страховий ринок України продовжує активно відновлюватися. Страхові премії за ризиковим страхуванням склали 19,1 млрд грн., що становить зростання на 24,0 % у порівнянні з аналогічним періодом 2022 року. Проте, цей показник все ще нижчий за результати першого півріччя 2021 року на 13,5 %.

Основними факторами зростання страхових премій ризикових страховиків, як завжди, виявилися такі види страхування, як КАСКО (+ 1 442,9 млн. грн., що становить зростання на 42,6%), ОСЦПВ (+ 925,9 млн. грн., або + 33%) та Зелена картка (+ 847,8 млн. грн., або + 54%). Ці види страхування складають 57% від загальної суми зібраних премій за перші 6 місяців 2023 року [5].

В страховій галузі у підвищенні конкурентоспроможності та відповіді на змінні потреби клієнтів та політичну ситуацію відіграють важливу роль інновації. Впровадження штучного інтелекту (AI), машинного навчання та аналізу даних дозволяє страховим компаніям здійснювати більш точну оцінку ризиків, оптимізувати процеси підписання полісів та знижувати витрати. Наприклад, застосування алгоритмів машинного навчання дозволяє передбачити імовірність настання страхових випадків на основі аналізу великих обсягів даних про страхові події.

Інновації у страховій галузі України є ключовим чинником, що впливає на розвиток цього сектору економіки. Впровадження передових технологій та новаторських підходів дозволяє страховим компаніям підвищити ефективність своєї діяльності та забезпечити високу якість обслуговування клієнтів [4].

Однією з ключових інновацій у страховій галузі України є впровадження цифрових технологій. Онлайн-платформи, мобільні додатки та електронні

сервіси дозволяють клієнтам отримувати доступ до страхових послуг у будь-який час та з будь-якого місця. Це сприяє покращенню зручності та швидкості обслуговування, а також зменшенню адміністративних витрат для страхових компаній.

Ще однією інноваційною тенденцією є використання аналітики даних та штучного інтелекту для аналізу ризиків та прийняття рішень. Алгоритми машинного навчання дозволяють страховим компаніям виявляти та прогнозувати потенційні ризики, що дозволяє їм управляти портфелем страхових полісів більш ефективно та зменшувати ймовірність збитків.

Крім того, страхові компанії в Україні активно розвивають інноваційні продукти та послуги, спрямовані на задоволення потреб сучасного клієнта. Це можуть бути нові види страхування, такі як кіберстрахування або страхування від фінансових ризиків, або ж інноваційні сервіси, наприклад, програми віртуального асистента для клієнтів.

Отже, інновації у страховій галузі України відіграють важливу роль у забезпеченні її стійкого розвитку та конкурентоспроможності на ринку. Впровадження передових технологій, розробка новаторських продуктів та послуг сприяє зміцненню позицій страхових компаній та задоволенню потреб сучасного клієнта [1].

Проте, разом з інноваціями та технологічними зрушеннями, страхова галузь стикається з новими ризиками. Кіберзагрози, які стають все більш поширеними та складними, потребують від страхових компаній збільшення інвестицій у кіберзахист та розробку нових продуктів страхування кіберризиків. Крім того, зміни в кліматі, природні катастрофи та інші небезпеки призводять до зростання витрат на виплати за страховими випадками та змінюють підходи до оцінки ризиків.

Отже, перспективи та виклики розвитку страхової галузі пов'язані з інноваціями, технологіями та ризиками. Інновації дозволяють страховим компаніям підвищити ефективність та конкурентоспроможність, але при цьому вимагають вирішення нових ризиків та викликів. Технологічні зрушення та цифрові трансформації створюють нові можливості для розвитку та покращення обслуговування клієнтів, проте вимагають адаптації та зміни від страхових компаній. Врешті-решт, розуміння цих перспектив та викликів дозволяє страховим компаніям ефективно реагувати на змінні умови ринку та забезпечити стійкий розвиток в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Войтаник Д., Прокопишак В. Б. Державна політика на ринку страхування України: сучасні реалії та перспективи. V Міжнародний науковий семінар «Страховий ринок: сучасні виклики в умовах глобалізації II частина.» – 2017 – с. 26-30.
2. Закон України про страхування від 29.12.2022//[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>

3. Національна комісія з цінних паперів //[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nssmc.gov.ua/>
4. Шевчук Ю. В. Державні програми як засіб фінансового стимулювання розвитку системи медичного страхування. Економіка та держава № 1. 2018 с. 101- 106.
5. Статистика страхового ринку в Україні / Сайт інформаційного агентства «Форіншурер»//[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://forinsurer.com/stat>

*Горбунова Ю.С.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: завідувач кафедри ,д.е.н., професор Азаренкова Г.М*

UKRSIBBANK BNP PARIBAS GROUP ЯК СУЧАСНИЙ ФІНАНСОВИЙ ІНСТИТУТ ТА ЙОГО СТАБІЛЬНІСТЬ

Безпека банківської системи нашої держави як основи фінансової системи сильно похитнулася з приходом рф на наші землі. Стабільність, захищеність та благополуччя банківництва в Україні прослідковувалося ще з далеких початкових років нашої незалежної держави, і в один міг, НБУ, змушений оперативно переглядати, підлаштовувати роботу під сьогоденні реалії. Звісно, така невідкладна робота призвела до виявлення фінансової неспроможності вести діяльність частини банків України, і як результат їх ліквідації. Серед таких банків є ПАТ «Сбербанк росії», ПАТ «Промінвестбанк», АТ «Мегабанк», АТ «Банк Січ», АТ «Форвард Банк», АТ «Айбокс Банк», АТ «Укрбудінвестбанк» та багато інших.

Стрімкий розвиток фінансового сектору змусив інститути активуватися та показувати свою стабільність аби втриматися у такому важкому відборі за лідерство.

Закон України від 07.12.2000 № 2121-III «Про банки і банківську діяльність» [1] визначає банківську установу як один з наявних фінансових інститутів, а саме: «банк- юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги»

НБУ регулярно оцінює ризики для фінансового сектору та економіки в цілому. Щоб досягнути фінансової стабільності, банки проходять ряд перевірок. Існує спектр показників, які допомагають виміряти рівень фінансової стабільності, серед яких[2]:

Рис. 1 Спектр показників, які допомагають виміряти рівень фінансової стабільності

Керівництвом АТ «УкрСиббанк» було проведено ряд заходів для підтримання операційної діяльності банку. Банку довелося обмежитися можливістю надання нових кредитів клієнтам банку. Поступово, частина регіонів все ж повернулася до даного продукту, останніми на сьогоднішній день є Одеса та Суми, але схід та частина півдню, все ще не підлягає кредитуванню.

Стабільність банку, в основному, залежить від якості та обсягів його активів. Аналіз структури активів досліджуваного банку за період 2020-2022 років представлений в табл. 1. [3].

Більшу частку активів АТ «УкрСиббанку» становлять цінні папери банку, цей від активів збільшився на 53,93% до 70,341 млрд грн (2023 рік) що становило 52,85% його активів. За дев'ять місяців 2023 року загальні активи АТ «УКРСИББАНК» виросли на 22,72% і склали 133,092 млрд грн, але обсяг кредитного портфеля Банку знизився на 34,73% до 9,625 млрд грн.

Таблиця 1

Аналіз активів АТ «УкрСиббанк» за період з 2020 р. по 2022 р., тис. грн.

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2021 до 2020 р.	2022 до 2021 р.
Грошові кошти на касі	2190833	3559826	2 723 482	3 588 643	162,5	76,5
Кошти в НБУ та обов'язкові резерви	3135959	3 042 109	3 227 053	1 911 948	97,0	106,1
Кошти в інших фінансових установах за амортизованою собівартістю	10141451	11 999 317	10 523 207		118,3	87,7
Кредити та аванси банкам	0	11 503 440	13 609 427	10 625 327	100,0	118,3
Деривативи	20 577	3 398	4 924		16,5	144,9
Кредити та заборгованість клієнтів за амортизованою собівартістю	21371168	21 067 038	28 459 815	11 237 375	98,6	135,1
Цінні папери та інвестиції	13333834	18 309 865	16 694 530	70 341 548	137,3	91,2
Основні засоби	1249192	1266475	1 345 633	2 696 259	101,4	106,3
Інвестиційна нерухомість	4	4	4		100,0	100,0
Нематеріальні активи	521 649	527 869	527 676	(2 035 903)	101,2	100,0
Поточні податкові активи	527 214	231 930	0	452 862	44,0	0,0
Відстроєні податкові активи	82 615	97 539	115 556	215 996	118,1	118,5
Активи із права користування	0	268 557	192 993	96 254	100,0	71,9
Інші активи	622 724	438 609	610 873	960 254	70,4	139,3
Всього активів	53 197 220	72 315 976	78 035 173	100 090 563	135,9	107,9

Діяльність АТ «УкрСиббанк» є досить дієвою та стабільною, банк не був представлений НБУ як проблемний після ряду перевірок, що не аби як звеличує банк і серед конкурентів, і в очах клієнтів, які зацікавлені у різноманітні продуктів, на основі гнучкого та виваженого ризик-орієнтованого підходу. Велику підтримку фінансовий інститут отримує від партнерів BNP Paribas та ЄБРР. Спостерегаємо, що за останній 2023 рік банк зміг не лише втриматися, а й наростити чистого доходу до, майже 10 млрд. грн. Вже довгий час банк показує свою чудову роботу, надійність та з честю несе звання одного з кращих банків України. Він вже активно працює над покращенням бізнес-моделі, підтримкою клієнтів та відновлення економіки. Згідно плану банку, до 2025 року УкрСиббанк спрямований на роботу з зонами розвитку, такі як: технологічність, зростання та сталість.

Подальші дослідження особливостей розвитку банку спрямовані на визначення найбільш ефективних фінансових антикризових рішень серед стратегічних, операційних, фінансових, інвестиційних та аналітичних кейсів банку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7.12.2000 №2121-III: станом на 27. квітня 2024 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
2. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. URL : <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 01.05.2024р.)
3. Офіційний сайт АТ «УкрСиббанк». . [Електронний ресурс]. URL : <https://ukrsibbank.com/>

Жердецька Л.В.,
завідувач кафедри банківської справи, д.е.н., доцент;
Манукян М.М.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Одеського національного економічного університету

СИСТЕМНО ВАЖЛИВІ БАНКИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Глобальна фінансова криза 2008–2009 років висвітлила проблему системно важливих фінансових установ (SIFI), які контролюють значну частку ринку і банкрутство яких може підірвати стабільність фінансової системи. SIFI створюють системний ризик, оскільки їх вплив може загрожувати життєздатності фінансової системи через взаємозв'язок.[1]

Вимоги щодо функціонування системно важливих банків в Україні та принципи їх визначення відображені у рішенні Правління Національного банку України, затверджене постановою від 25.12.2014 р. № 863 [2].

Основними критеріями для визначення системної важливості банківських установ в Україні є такі: загальний обсяг активів (70%), зобов'язання перед юридичними та фізичними особами (15%), системні зв'язки в банківській системі (обсяги міжбанківського кредитування) та обсяги кредитування найважливіших галузей економіки (15%). Таким чином, набір критеріїв свідчить про наявність певних відмінностей у підходах Національного банку України до ідентифікації системно важливих фінансових установ порівняно з міжнародною практикою.

На початку 2024 року НБУ [3] опублікував перелік 15 системно важливих банків України. До списку увійшли банки, як державні, так і банки приватної власності, а саме: Приватбанк, Ощадбанк, Укресімбанк, Райффайзен банк Аваль, Укргазбанк, Універсал банк, Сенс банк, Креді Агріколь, ОТП банк, Кредобанк, Південний, ТАСкомбанк та А-Банк (рис.1).

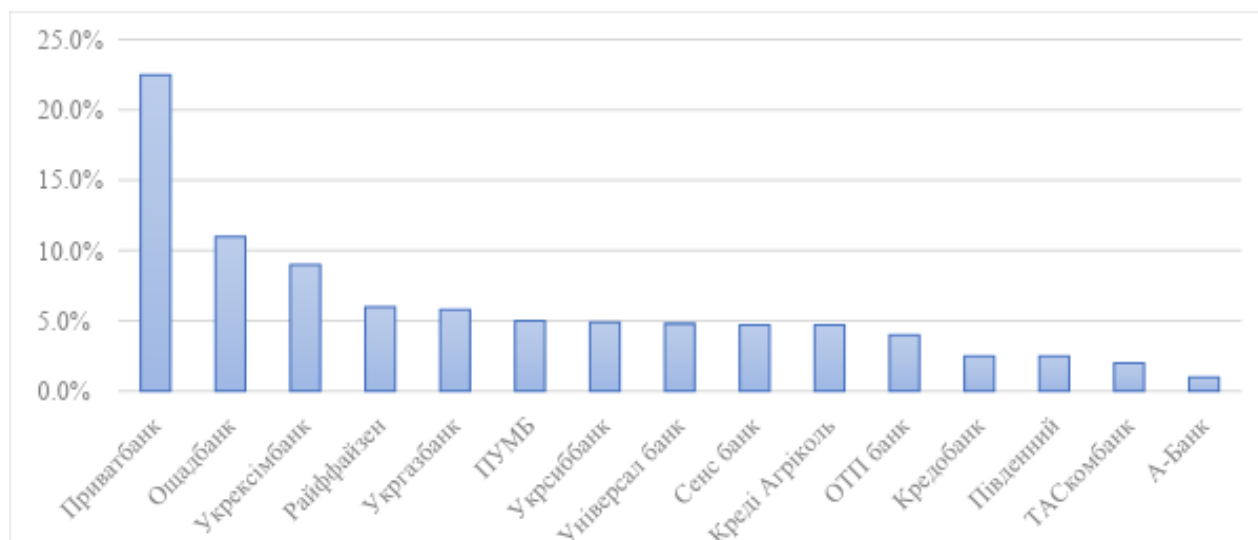

Рис. 1. Частка чистих активів системно важливих банків на 1 січня 2024 року
Джерело: складено за даними [3].

Станом на початок 2024 року системно важливі банки мали загальний обсяг активів у розмірі 2,9 трлн грн, що складало 88% від загальної суми активів банківської системи України.

Варто відзначити, що всі ці банки мають прибутковий характер. Протягом січня 2024 року їхня сукупна чиста прибутковість становила 15 млрд грн, що становило майже 90% від загального чистого прибутку банківської системи за перший місяць року. Найбільші прибутки серед системно важливих банків отримали ПриватБанк, Ощадбанк та Укрексімбанк, заробивши відповідно 5,9 млрд грн, 1,6 млрд грн та 1,1 млрд грн. У той час як Таскомбанк, Кредобанк та А-Банк відзначилися найменшими чистими прибутками - 62 млн грн, 222 млн грн і 265 млн грн відповідно [4].

На початок лютого 2024 року системно важливі банки мали у своєму розпорядженні 2,1 млрд грн коштів від клієнтів, що включало як строкові депозити, так і кошти на вкладах до вимоги, а також на поточних рахунках. Таким чином, відсоток коштів, які знаходилися в системно важливих банках, становив понад 87% від загальної суми коштів клієнтів на рахунках всіх фінансово здатних банків.

Цікаво, що до складу системно важливих банків увійшли фінустанови, які залучили найбільший обсяг коштів населення: ПриватБанк (378 млрд грн), Ощадбанк (184 млрд грн), Універсал Банк (63 млрд грн), Райффайзен Банк (59 млрд грн), Сенс Банк (47 млрд грн).

На початку 2024 року сума кредитів, що надані системно важливим банками, склала 602 млрд грн, що становить 88% від загальної суми кредитів, виданих усіма фінансово здатними банками на цю саму дату.

Крім того, слід зазначити, що системно важливі банки, які перебувають у державній власності, мають вищий рівень проблемної заборгованості (NPL) порівняно з ринковим середнім рівнем (який складає 37%). Зокрема, частка проблемних кредитів у кредитному портфелі ПриватБанку становить 60%, у Ощадбанку – 46%, у Укрексімбанку – 43%, у Сенс Банку – 42%, у Укргазбанку – 18%.

Зі зростанням глобальної фінансової динаміки системно важливі банки (СВБ) стикаються з рядом викликів на різних фронтах. Один з них полягає у потребі пристосування до все складнішого нормативного оточення.

Регулятори зосереджуються на підвищенні стійкості до системних ризиків, відображаючи наслідки проблем у банківському секторі. У свою чергу, СВБ повинні адаптуватися до нових вимог, таких як реформи Базель III, які встановлюють вищі стандарти капіталу та ліквідності, оскільки регулятори працюють над зменшенням системних ризиків.

Ще одним викликом для СВБ є зростання цифрових технологій, таких як блокчейн та штучний інтелект, які, за деякими думками, можуть змінити традиційні банківські моделі. СВБ вкладають у ці технології, щоб залишатися конкурентоспроможними та відповідати змінним очікуванням клієнтів, при цьому ефективно керуючи ризиками, пов'язаними з цими новими технологіями.

Виходячи з вище сказаного можемо зробити висновок, що системно важливі банки є ключовим елементом фінансової системи країни, оскільки вони мають значний вплив на її стабільність та ефективність. Дослідження показує, що ці банки мають великий обсяг активів, кредитних портфелів та коштів клієнтів, що свідчить про їхню вагомість у фінансовій системі. Проте, важливо враховувати, що вони також можуть мати високий рівень проблемної заборгованості, що може становити ризик для фінансової стабільності. Тому вирішення проблем, пов'язаних з цими банками, включає в себе не лише забезпечення їхньої ліквідності та стійкості, але і впровадження ефективних механізмів управління ризиками та розвитку. Крім того, держава має відділяти їхню діяльність від політичного впливу, щоб забезпечити незалежність і прозорість їхньої роботи. Результати таких заходів сприятимуть зміцненню фінансової системи та забезпечать стабільний розвиток економіки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Development of a methodology for assessing systemically important Ukrainian banks and a Z-score - ProQuest. *ProQuest | Better research, better learning, better insights*. URL: <https://www.proquest.com/openview/87aa6cd265140bc478834f391901c2ba/1?pq-origsite=gscholar&cbl=4368391>
2. Про затвердження Положення про порядок визначення системно важливих банків: постанова Правління Національного банку України від 25.12.2014 р. № 863. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0863500-14> (дата звернення: 21.04.2024)
3. Системно важливі банки. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/about/sib> (дата звернення: 21.04.2024).
4. Системно важливі банки зайняли майже 90% банківського ринку. Чому їм потрібен особливий контроль і нагляд?. *Mind.ua*. URL: <https://mind.ua/publications/20270576-sistemno-vazhlyvi-banki-zajnyali-majzhe-90-bankivskogo-rinku-chomu-yim-potriben-osoblivij-kontrol-i-n> (дата звернення: 21.04.2024)

*Даудова Г.В.,
кандидат наук з державного управління, доцент,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ПІД ЧАС ВІЙНИ

Реформування фінансової політики, що пов'язано з мобілізацією фінансових ресурсів, особливостями міжбюджетних відносин, перерозподілом джерел наповнення державного та місцевих бюджетів, суттєво вплинуло на рівень фінансового забезпечення територіальних громад.

Актуальність цього питання поглиблює застосування механізму економічної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності для стимулювання їх ділової активності в умовах воєнного стану.

Необхідність перегляду інструментів фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування підкреслюють заходи щодо надання допомоги Збройним Силам України та спеціальним органам з правоохоронними функціями, внутрішньо переміщеним особам, фінансування аварійно-відновлювальних робіт на об'єктах критичної інфраструктури, інших проектів та програм забезпечення життєдіяльності територіальних громад.

З огляду на ці обставини, важливого наукового значення набувають дослідження з пошуку оновлених підходів наповнення місцевих бюджетів для досягнення їх збалансованості та скорочення дефіцитності.

Аналіз державного регулювання місцевих податків у частині обсягу надходжень до бюджету Харківської міської територіальної громади за 2023 рік [1] за джерелами, яких торкнулося пільгове оподаткування, зокрема акцизного, єдиного та екологічного податків, податку на майно, що включає нерухоме майно, плату за землю, транспортний податок, свідчить, що надання пільг суб'єктам підприємницької діяльності призвело до втрат доходів місцевих бюджетів.

Ситуація, що склалася з наповненням бюджетів територіальних громад внаслідок пом'якшення податкового режиму на територіях, які розташовані в зоні бойових дій, призвела до відновлення оподаткування суб'єктів підприємництва.

Поряд з цим, формування місцевих бюджетів супроводжується високим рівнем залежності від державного бюджету.

При цьому, бюджети територіальних громад повинні враховувати видатки на існуючі соціально-економічні проблеми, зокрема: відновлення зруйнованих об'єктів житлово-комунального та соціально-культурного призначення, транспортної інфраструктури, збільшення кількості внутрішньо переміщених та безробітних осіб, своєчасне запобігання негативним економічним та соціальним проявам, обумовленим зростанням тарифів на енергоносії, індексу споживчих цін та індексу цін виробників, тощо.

В контексті зазначеного, важливого значення набуває механізм застосування різноманітних підходів, методів та фінансових інструментів, що дозволяють забезпечити державні соціальні стандарти життя та досягнення соціально орієнтованого і збалансованого розвитку територіальних громад.

Одним із напрямів підвищення рівня фінансової забезпеченості територіальних громад виступають міжбюджетні відносини, характерними особливостями яких є:

- зміна алгоритму фінансування окремих бюджетних програм, інвестиційних проєктів щодо ліквідації наслідків збройної агресії та відновлення об'єктів критичної інфраструктури;

- перерозподіл видатків між міністерствами, обласними військовими адміністраціями та визначення їх головними розпорядниками бюджетних коштів з подальшим спрямуванням бюджетних коштів розпорядникам нижчого рівня;

- концентрація фінансових ресурсів на вирішення питань соціального і економічного характеру на державному рівні, зокрема зарахування податку на доходи фізичних осіб від грошового забезпечення військовослужбовців до державного бюджету [1].

Введення нових фінансових інструментів наповнення місцевих бюджетів, зокрема субвенцій та дотацій для відновлення та облаштування об'єктів критичної інфраструктури, пошкоджених внаслідок збройної агресії, забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб та інших категорій громадян, здійснення заходів підтримки окремих територій, що зазнали негативного впливу внаслідок збройної агресії на сході України демонструють досягнення позитивної тенденції фінансового забезпечення територіальних громад.

Проте, постійні зміни податкового та бюджетного законодавства, що стосуються діяльності суб'єктів господарювання та перерозподілу податків і зборів між бюджетами, спричиняють коливання джерел наповнення місцевих бюджетів. Це суттєво впливає на стабільність бюджетного процесу, знижує якість планування доходів та видатків, викликає прояв ризиків фінансування першочергових та невідкладних заходів. Тому існує необхідність прийняття додаткових інструментів наповнення бюджетів територіальних громад шляхом відновлення субвенції місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій [2].

Для використання коштів цієї субвенції на відновлення комунальної інфраструктури необхідно внести зміни до Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.02.2012 №106 (зі змінами), стосовно її спрямування на ліквідацію зруйнованих та пошкоджених об'єктів інфраструктури громад.

Крім того, непередбачувані ситуації, що виникають під час обстрілів, вимагають прийняття рішень якнайшвидшого усунення негативних наслідків. З метою оперативного регулювання дій по відновленню конкретних об'єктів, пропонується на період воєнного часу передбачити право виконавчим органами

місцевих рад самостійно визначати перелік об'єктів (заходів) та обсяг їх фінансування.

Таким чином, практичні напрацювання щодо управління фінансовими ресурсами під час воєнних дій підкреслюють доцільність впровадження нових інструментів фінансового забезпечення територіальних громад та застосування системного підходу до визначення рівня їх платоспроможності.

Вирішення цього питання будується на аналізі фінансових інструментів стабілізації місцевих бюджетів, зокрема додаткових дотацій та цільових субвенцій, що створюють умови для оптимального поєднання державних інтересів з потребами місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Особливості виконання бюджету Харківської міської територіальної громади у 2023 році. Інформаційно-аналітичні матеріали / Т.Д. Таукешева, Г.В. Даудова та ін. / – Харків: «Міська типографія», 2024. – 140 с.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.02.2012 №106 «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій». – Електронні текстові дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov> (дата звернення : 23.04.2024). – Назва з екрана.

Іванов Ю.Б.,

*д.е.н., професор, головний науковий співробітник
Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України;*

Липтєв В.І.,

д.е.н., професор кафедри соціальної економіки ХНЕУ імені Семена Кузнеця

МИТТЄВА (ПОВНА) АМОРТИЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДАТКОВОЇ ПІДТРИМКИ ІНВЕСТИЦІЙ

Створення в 2024 р. спеціального інструменту підтримки та відновлення України - Ukraine facility [1] потребує адекватної перебудови інституційного забезпечення державної економічної політики, в тому числі, створення базованого на кращих світових практиках дієвого інструментарію податкової підтримки та стимулювання інвестицій.

Основні параметри податкової політики визначені Національною стратегією доходів до 2030 р. [2] (далі НСД). Інвестиційна складова закладена в двох стратегічних цілях:

4.2.2(а). «Переглянути/раціоналізувати чинні режими інвестиційного стимулювання в межах податку на прибуток підприємств та визначити новий підхід, що базується на витратах, зосередившись на негайних витратах (миттєвій амортизації)»;

4.3.12. «Використання збалансованих стимулів для розвитку переробної промисловості. Зокрема, визначити шляхи модернізації існуючих заходів податкового стимулювання, які дозволять забезпечити їх рівну доступність для інвесторів внутрішніх та зовнішніх, незалежно від розміру інвестицій».

Перша з названих стратегічних цілей як основний інструмент податкової підтримки та стимулювання інновацій в сфері прямого оподаткування визначає миттєву (повну) амортизацію.

Сутність цього інструменту полягає в дозволі негайного списання на витрати всієї вартості об'єкта основних засобів в податковому періоді його придбання або введення в експлуатацію незалежно від терміну корисного використання. Це дозволяє пришвидшити повернення коштів, інвестованих у відповідні об'єкти основних засобів. По суті, запропонований дизайн цього інструменту податкового регулювання одночасно відповідає граничному варіанту прискореної амортизації (за умови скорочення періоду корисного використання об'єкту до 1 року) та варіанту податкової знижки за ставкою 100%.

Суттєвою проблемою такого дизайну є те, що запропонований інструмент втрачає гнучкість, притаманну прискореній амортизації (за рахунок варіативності обраного методу, періоду корисного використання та норм амортизації, включаючи підвищувальні коефіцієнти). Аналогічна й ситуація з порівнянням миттєвої амортизації та податкової знижки, яка є більш гнучкою за рахунок діапазону зміни ставки (на практиці застосовується ставка знижки в діапазоні від 5% до 150% від суми понесених кваліфікованих інвестиційних

витрат), а миттєва повна амортизація рівнозначна фіксованій ставці знижки 100%. Тому дієвість миттєвої амортизації може бути забезпечена її фокусуванням за визначеними видами (групами) об'єктів основних засобів та відносно вузькими цілями відповідних інвестицій (які відповідають встановленим пріоритетам інвестицій, що не зроблено в НСД, але має бути чітко регламентоване Податковим кодексом України.

Прикладом повного списання вартості активів на витрати в момент введення в експлуатацію є бонусна амортизація, що використовується в Австралії [3], в тому числі й для підтримки інвестицій в малий та середній бізнес, хоча починаючи з 2024 р. в цій країні починається її згортання, яке має бути повністю завершено в 2027 р.

Польща, як і Австралія, використовує цю пільгу для залучення інвестицій в малий бізнес, причому існує обмеження як за групами основних засобів (3-8 група крім легкових автомобілів), так і за сумарною вартістю пільги (50 тис євро) [4].

Загальносвітовою практикою застосування миттєвої повної амортизації в 2023-2024 рр. є фокусування цієї податкової преференції на пріоритетних інвестиціях. Так, наприклад, в Еквадорі вона застосовується для залучення інвестицій в машини, устаткування та технології, які використовуються для впровадження розподільчих систем для нетрадиційних поновлюваних джерел енергії [5].

Слід звернути увагу на ту обставину, що в стратегічній цілі 4.2.2(а) НСД зроблений акцент на те, що новий підхід до податкової підтримки/стимулювання інвестицій має базуватися саме на витратах. Дослідження сучасного інструментарію податкового стимулювання інвестицій дозволяє віднести до цього підходу всі наявні варіанти прискореної амортизації, а також податкові знижки. Натомість поза зоною уваги НСД залишаються такі поширені інструменти, як прості та прирісні податкові кредити, використання зменшеної ставки податку, відтермінування та розстрочення сплати податкових зобов'язань.

Пріоритет в НСД витратного підходу певною мірою обумовлений побоюваннями надмірного зменшення податкового навантаження в умовах імплементації країнами ЄС Директиви Ради про забезпечення глобального мінімального рівня оподаткування для міжнародних груп компаній в ЄС (Директива Pillar Two). Проте, дотримання вимоги про мінімальну ставку податку стосується тільки міжнародних компаній та може бути забезпечене шляхом введення гранично-допустимого рівня інвестиційних податкових пільг, які, до того ж стосуються конкретних проектів, але не повного прибутку компанії. Виходячи з цього введене НСД звуження спектру застосованих інструментів податкового стимулювання інвестицій уявляється не виправданим та надмірним обмеженням.

Стратегічна ціль 4.3.12 спрямована на забезпечення рівних умов для будь-яких інвесторів і стосується тільки переробної промисловості. Разом з тим збереження в НСД спеціального інвестиційного режиму «інвест-няня»

передбачає певну дискримінацію інвесторів за розмірами інвестицій, що суперечить названій стратегічній цілі.

Таким чином, використання в якості основного інструмента податкової підтримки/стимулювання інвестицій миттєвої повної амортизації, зважаючи на недоліки та точкову сферу його застосування в європейській практиці, уявляється достатньо дискусійним підходом та потребує подальшого дослідження.

Натомість світова та європейська практика податкової політики свідчать про перспективність одночасного використання поряд з миттєвою амортизацією таких видів інвестиційних податкових пільг, як різні варіанти прискореної амортизації, податкові знижки та податкові кредити, що відповідає підходам країн ЄС. При цьому названі преференції в сфері корпоративного прибуткового податку мають застосовуватися в комплексі з преференціями з непрямих податків, індивідуального прибуткового податку, майнових та інших податків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Regulation (EU) 2024/792 of the European Parliament and of the Council of 29 February 2024 establishing the Ukraine Facility. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/792/oj#ntr4-L_202400792EN.000101-E0004.
2. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/pro_natsionalnu_strategiiu_dokhodiv_do_2030_roku-4369
3. Instant asset write-off for eligible businesses. Australian Taxation Office. URL: <https://www.ato.gov.au/businesses-and-organisations/income-deductions-and-concessions/depreciation-and-capital-expenses-and-allowances/simpler-depreciation-for-small-business/instant-asset-write-off>
4. Olejnicka M. Poland Adjusts Thresholds for Small Taxpayers. URL: https://research.ibfd.org/#/doc?url=/data/tns/docs/html/tns_2024-01-19_pl_1.html
5. Sánchez J. C. Ecuador Seeks to Incentivize Energy Sector through Certain Amendments to Income Tax Law. URL: https://research.ibfd.org/#/doc?url=/data/tns/docs/html/tns_2024-01-19_ec_1.html

МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Сталий розвиток став однією з найбільш актуальних тем у сучасному світі, оскільки він відображає необхідність збереження природних ресурсів та збалансованого розвитку суспільства, економіки і навколишнього середовища. Сучасний світ стикається з серйозними екологічними проблемами, такими як забруднення повітря, води і ґрунту, зміна клімату, втрата біорізноманіття та інші. В той же час компанії та уряди стають більш уважними до соціальних аспектів своєї діяльності, таких як умови праці, рівень життя співробітників, підтримка вразливих груп населення і соціальна справедливість. Споживачі стають більш усвідомленими і вимогливими щодо екологічної та соціальної відповідальності підприємств і урядів, а компанії, які впроваджують сталі практики, отримують більший попит та підтримку споживачів. Міжнародні декларації, ухвалені на підтримку сталого розвитку, визнають, що ці проблеми потребують глобальної співпраці та спільних зусиль усіх країн та секторів суспільства, а запровадження сталих практик у всіх сферах життя стає запорукою збереження планети та забезпечення благополуччя всіх її мешканців.

Сталий і стійкий розвиток фінансового ринку є вкрай важливим для економічного добробуту суспільства, що означає створення стійких та ефективних механізмів, які сприяють забезпеченню фінансової стабільності та зростанню економіки.

Виділимо ключові аспекти, які впливають на сталий розвиток фінансового ринку.

1. Прозорість та довіра. Забезпечення прозорості у фінансових операціях та діяльності фінансових установ є важливим аспектом сталого розвитку. Це включає в себе доступність інформації для інвесторів, чіткі правила та вимоги щодо діяльності фінансових установ, а також високі стандарти етики та відповідальності.

2. Фінансова стабільність. Стабільність фінансового ринку є ключовим аспектом сталого розвитку, оскільки охоплює здатність ринку витримувати стресові ситуації, уникати зайвої волатильності та ризиків системних збоїв, а також забезпечення ефективного контролю ризиків.

3. Забезпечення доступності фінансових послуг. Сталий розвиток фінансового ринку передбачає забезпечення доступності фінансових послуг для всіх шарів населення, включаючи підприємства, домогосподарства та індивідуальних споживачів через розвиток фінансової залученості, розширення доступу до кредитів та інвестиційних можливостей.

4. Інновації та розвиток нових технологій. Сталий розвиток фінансового ринку передбачає активний розвиток та використання новітніх технологій, таких як

блокчейн, штучний інтелект, інтернет речей, аналітика даних тощо, які можуть сприяти покращенню ефективності, зниженню витрат та підвищенню якості фінансових послуг [1, с. 334].

5. Соціальна відповідальність та сталість. Компанії та фінансові установи повинні демонструвати соціальну відповідальність у своїй діяльності, враховуючи вплив на оточуюче середовище, споживачів, співробітників та суспільство в цілому, що включає в себе екологічні практики, етичне інвестування, розвиток соціальних програм та ініціатив.

Загалом, сталий розвиток фінансового ринку передбачає баланс між економічними, соціальними та екологічними аспектами, забезпечуючи стійкість та розвиток у довгостроковій перспективі.

Практика сталого управління знайшла своє втілення в діяльності цілої низки фінансових установ світу та доводить свою ефективність.

Одним із прикладів фінансових компаній, які активно розвиваються у сталий спосіб, є Bank of America, що запроваджує багатовекторну практику щодо зобов'язань зі сталого розвитку та етичної бізнес-практики. Bank of America активно працює над зменшенням власного вуглецевого сліду та збільшенням використання відновлювальних джерел енергії у своїх операціях та мають програми з енергоефективності. Метою їх екологічної бізнес-ініціативи є розгортання та мобілізація 1 трильйону доларів США до 2030 року для прискорення переходу до сталої економіки з низьким вмістом вуглецю в рамках ширшої цілі сталого фінансування у розмірі 1,5 трильйона доларів США, пов'язаної з досягненням Цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй (ЦСР) [2]. Соціальна складова сталого розвитку знайшла своє втілення у програмах забезпечення доступу до фінансових послуг для всіх верств населення, включаючи найвразливіші групи, розвитку фінансової грамотності та мікрофінансування. Крім того, компанія активно підтримує різноманітні соціальні програми, такі як допомога бездомним, освітні та медичні ініціативи, а також підтримку культурних та мистецьких проєктів. Компанія впроваджує програми соціальної відповідальності, такі як фінансування проєктів з екологічного будівництва та підтримка ветеранів та молодих підприємців.

Bank of America встановлює високі стандарти корпоративного управління та етичної поведінки. Крім того, Bank of America активно впроваджує технологічні інновації для покращення своїх послуг та зменшення впливу на навколишнє середовище, наприклад, цифрові банківські послуги та ініціативи зі зменшення використання паперу.

Іншим прикладом фінансової установи, що приділяє велику увагу сталому розвитку та відповідальному бізнесу, є глобальний банк Citi (Citigroup). Citi взяв на себе зобов'язання зменшувати вплив на навколишнє середовище, має стратегії зменшення викидів парникових газів, впроваджує енергоефективні технології в своїх установах та прагне до екологічно чистих операцій. Citi володіє програмами зеленого фінансування, які спрямовані на підтримку проєктів з енергоефективності та відновлювальних джерел енергії.

З цією метою Citi стала засновником Банківського альянсу Net Zero Banking Alliance (NZBA), глобального альянсу 43 банків у 23 країнах, скликаного Фінансовою ініціативою Програми ООН з навколишнього середовища, яка працює над досягненням нульових викидів банківського сектору до 2050 року [3].

Фінансова установа активно втручається в соціальні програми, що спрямовані на покращення життя громадян, підтримує освітні та медичні ініціативи, а також програми соціального захисту та розвитку молоді, фінансової грамотності та освіти, сприяючи фінансовому включенню та розвитку у країнах з низьким рівнем фінансової грамотності та працює над створенням інноваційних рішень, які дозволять кожному клієнту отримати доступ до фінансів. Це охоплює цифрові банківські рішення, розвиток фінтех-продуктів та впровадження інтелектуальних систем управління ризиками.

Також слід відзначити відомий глобальний інвестиційний банк Goldman Sachs, який активно працює над розвитком сталих практик у своїй діяльності.

Goldman Sachs вкладає значні зусилля у розвиток сталого інвестування та зелених фінансових продуктів, таких як зелені облігації та інвестиції в проекти з чистої енергії, а також впроваджують енергоефективність у своїх офісах, працюють над зменшенням викидів парникових газів [4].

Банк активно підтримує соціальні та освітні ініціативи, надаючи фінансову підтримку для програм розвитку молоді, підтримуючи ініціативи в сфері громадського здоров'я та сприяючи розвитку в місцевих спільнотах, активно інвестуючи у підприємства, що спрямовані на сталий розвиток. Goldman Sachs активно розвиває програми фінансової грамотності та підтримує ініціативи, спрямовані на фінансову інклюзію.

Ці компанії є лише кількома прикладами фінансових установ, які активно демонструють здійснення управління у сталий спосіб через розвиток зелених фінансових продуктів, програми соціальної відповідальності та сприяння фінансовій грамотності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шкодін І. В., Іващенко М. В. Інноваційні фінтех рішення для сталого розвитку. *Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи* [Електронне видання]: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 14-15 березня 2024 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2024. С. 333-335.
2. Our commitment to environmental sustainability. *Bank of America*. <https://about.bankofamerica.com/en/making-an-impact/environmental-sustainability>
3. Val Smith. Reinforcing Our Sustainability Commitments on Earth Day. *Citi*. <https://www.citigroup.com/global/news/perspective/2021/reinforcing-our-sustainability-commitments-on-earth-day>
4. Why COP28 will be remembered for more than its historic agreement on fossil fuels. *Goldman Sachs*. <https://www.goldmansachs.com/intelligence/pages/why-cop-28-will-be-remembered-for-more-than-agreement-on-fossil-fuels.html>

*Кондратенко Н. Д.,
доцент кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії;
Очеретяню В. В.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна*

СУЧАСНА РОЛЬ ЄВРО У МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

Євро має велике значення для стабільності та розвитку міжнародних економічних зв'язків у сучасному світі. Ця валюта широко використовується як одна з основних резервних валют поряд з долларом США, що робить її ключовим елементом у міжнародних розрахунках та платежах. Багато країн активно використовують євро для здійснення міжнародних торговельних операцій, що підсилює його вплив у світовій економіці. Крім того, євро є популярним інвестиційним інструментом для фінансових операцій та залучення капіталу на міжнародному рівні.

За останні роки спостерігається певний спад використання євро для міжнародних платежів, що пов'язано зі збільшенням популярності долара США. Однак, незважаючи на це, євро залишається однією з найважливіших валют для міжнародних транзакцій і має значний вплив на глобальні фінансові відносини.

В квітні 2023 року використання євро для міжнародних платежів впало до найнижчого рівня за останні три роки через збільшення частки долара США. Дані SWIFT свідчать про зменшення частки транскордонних транзакцій, проведених у євро, з 32,64% у березні до 31,74% у квітні. Водночас, використання долара зросло з 41,74% до 42,71%, про що свідчать дані на рис. 1. Незважаючи на це зниження, євро залишається другою найпопулярнішою валютою у світі для платежів через SWIFT [1].

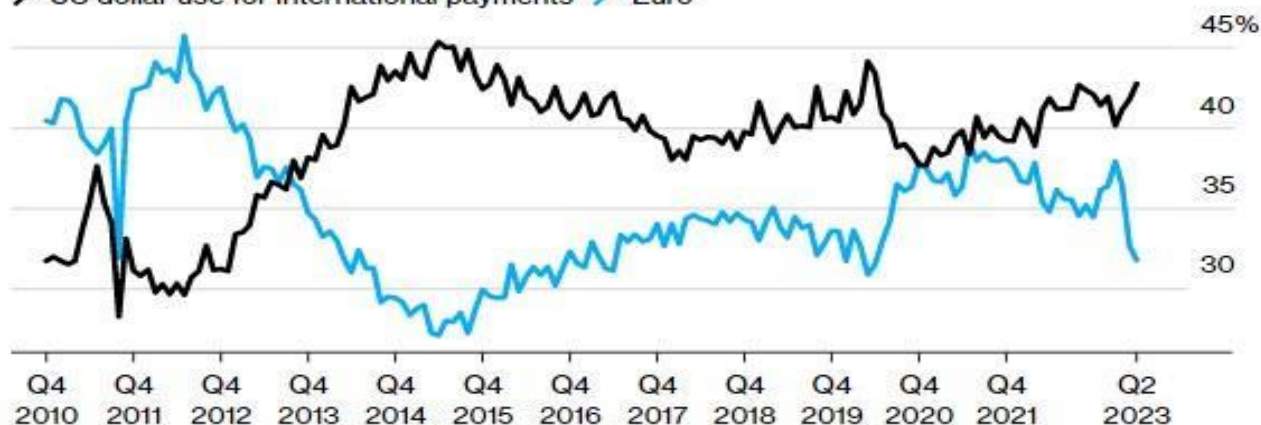
Євро займає ключову позицію у міжнародних фінансових операціях та розрахунках, завдяки широкому використанню в різних країнах, особливо в країнах Єврозони та країнах, пов'язаних з ЄС експортними відносинами. Ця валюта використовується для проведення міжнародних транзакцій, включаючи платежі за послуги, інвестиції та погашення боргів, що робить її ключовим інструментом для міжнародного бізнесу та фінансових установ.

Крім того, євро займає важливе місце у Спеціальних правах запозичення (СПЗ), які є резервним та платіжним засобом, що видається Міжнародним Валютним Фондом (МВФ). СПЗ спрямовані на підтримку стабільності та ефективності міжнародних фінансових операцій та включають в себе євро разом з іншими провідними світовими валютами.

US Dollar Widens Gap With Euro

The gap widen to 11 percentage points in April

US dollar use for international payments Euro

Source: SWIFT

Рис. 1 – Частка євро та долара в міжнародних розрахунках (2010-2023)

Євро є однією з ключових валют, що використовуються у складі СПЗ, та виконує важливу роль у балансуванні міжнародних фінансових ризиків та забезпеченні фінансової стабільності. Це свідчить про довіру до його стабільності та надійності у світі фінансів та міжнародних валютних операцій (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Склад кошика (ціна 1 SDR)

Період	США USD	Німеччина DEM	Франція FRF	Японія JPY	Велика Британія GBP
1981-1985	0.540 (42 %)	0.460 (19 %)	0.740 (13 %)	34.0 (13 %)	0.0710 (13 %)
1986-1990	0.452 (42 %)	0.527 (19 %)	1.020 (12 %)	33.4 (15 %)	0.0893 (12 %)
1991-1995	0.572 (40 %)	0.453 (21 %)	0.800 (11 %)	31.8 (17 %)	0.0812 (11 %)
1996-1998	0.582 (39 %)	0.446 (21 %)	0.813 (11 %)	27.2 (18 %)	0.1050 (11 %)
Період	США USD	Європейський Союз EUR		Японія JPY	Велика Британія GBP
1999-2000	0.5820 (39 %)	0.3519 (32 %)		27.2 (18 %)	0.1050 (11 %)
2001-2005	0.5770 (45 %)	0.4260 (29 %)		21.0 (15 %)	0.0984 (11 %)
2006-2010	0.6320 (44 %)	0.4100 (34 %)		18.4 (11 %)	0.0903 (11 %)
2011-2016	0.6800 (41.9 %)	0.4230 (37.4 %)		12.1000 (9.4 %)	0.1110 (11.3 %)
Період	США USD	Європейський Союз EUR	Китай CNY	Японія JPY	Велика Британія GBP
2016-2020	0.58252 (41.73 %)	0.38671 (30.93 %)	1.0174 (10.92 %)	11.900 (8.33 %)	0.085946 (8.09 %)
2022-2027	43,38%	29,31%	12,28%	7,59%	7,44%

Багато центральних банків по всьому світу утримують частину своїх резервів у євро, оскільки воно має важливе значення як резервний актив для забезпечення фінансової стабільності та здатності країни протистояти економічним труднощам.

Резервна валюта — це національні валюти провідних світових держав, які використовуються у міжнародних фінансових операціях. Цей статус надає переваги емітенту, такі як можливість покрити дефіцит платіжного балансу своєю валютою та зміцнення позицій національних експортерів на світовому ринку. Однак, мати валюту як резервну також накладає на країну деякі обов'язки, наприклад, підтримання стабільності валюти, уникання девальвації та валютних обмежень. Крім того, цей статус вимагає прийняття заходів для зменшення дефіциту платіжного балансу та забезпечення зовнішньої економічної рівноваги. Усім цим вимогам повністю відповідають євро (табл. 2) [3].

Таблиця 2

Розподіл за валютами офіційних валютних резервів у світі (2017-2022 рр)

	2022	2021	2020	2019	2018	2017
Долар США	58,58 %	58,80 %	58,92 %	60,75 %	61,76 %	62,73 %
Євро	20,37 %	20,59 %	21,29 %	20,59 %	20,67 %	20,17 %
Японська єна	5,50 %	5,52 %	6,03 %	5,87 %	5,19 %	4,90 %
Британський фунт	4,90 %	4,81 %	4,73 %	4,64 %	4,43 %	4,54 %
Китайський юань	2,61 %	2,80 %	2,29 %	1,94 %	1,89 %	1,23 %
Інші валюти	8,04 %	7,48 %	6,74 %	6,22 %	6,06 %	6,44 %

Після запровадження в обіг євро стало другою найпопулярнішою резервною валютою. Це призвело до збільшення частки євро в міжнародних розрахунках та резервах, раніше контрольованих німецькою маркою, французьким франком та іншими європейськими валютами. Цей тренд продовжується завдяки активному диверсифікуванню резервів центральними банками. Геополітична вага євро полягає у зміцненні позицій Європейського Союзу на світовій арені. Це дозволяє ЄС активно брати участь у глобальних економічних та фінансових ініціативах. Як резервна валюта, євро створює альтернативу до долара США у міжнародних розрахунках та резервах центральних банків, що робить її менш залежною від економіки США та дозволяє країнам більш широко диверсифікувати свої валютні резерви.

Загалом, євро є символом європейської інтеграції та співпраці між країнами ЄС, що підкреслює економічний та фінансовий зв'язок між ними та сприяє поглибленню європейської ідентичності. Євро має значний вплив на міжнародні економічні та фінансові відносини, а рішення Європейського центрального банку можуть впливати на стабільність фінансових ринків у всьому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Anya Andrianova and Alexandre Tanzi. Euro's Use in International Payments Drops to Three-Year Low. *Bloomberg*. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-05-18/euro-s-use-in-international-payments-drops-to-three-year-low?srnd=premium-europe>
2. SDRs per Currency unit and Currency units per SDR last five days. *International Monetary Fund*. https://www.imf.org/external/np/fin/data/rms_five.aspx
3. World Currency Composition of Official Foreign Exchange Reserves (1995-2022). *International Monetary Fund*. <https://www.imf.org/en/publications/gfsr>

*Мікулов С.В.,
аспірант 1 курсу економічного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
м. Харків, Україна;
науковий керівник: д.е.н, професор Шкодін І.В.*

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПРИ АНАЛІЗІ СТРАТЕГІЙ ПОБУДОВИ ПЕРСОНАЛЬНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОРТФЕЛЮ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

В сучасному світі кількість та характер інформації, що впливає на фондовий ринок постійно змінюється, прогнозування майбутніх трендів навіть на невеликий строк пов'язано з обробкою значних обсягів інформації та потребує потужної інфраструктури. Окрім того, не всі фактори об'єктивно можуть бути враховані. Наприклад, пандемія COVID-19 нетипово вплинула на світову економіку в короткостроковому періоді, а вплив кількісного пом'якшення на зростання цін на товари в довгостроковому періоді не був лінійним, зростання ринку акцій при високих облікових ставках виявилось неочікуваним для більшості інвесторів. Локальні військові конфлікти масштабувалися та не лише змінили традиційні логістичні маршрути, та ціни на енергоресурси, а й вплинули на глобальний геополітичний ландшафт через оновлення структури військових (AUKUS) та економічних союзів (БРИКС, ОПЕК), класична фінансова система випробовується на міцність альтернативними платіжними інструментами на основі блокчейну та штучного інтелекту [1].

В таких умовах довгострокове інвестування для приватного інвестора набуває майже сакрального значення. Без переваг в пріоритетному доступі до ринкової інформації, достатнього часу та належної експертизи для її обробки, йому важко протиставити невизначеності певний план дій та індикатори (тригери) для його корегування. Для захисту своїх заощаджень від знецінення також потрібні зрозумілі та зручні способи та інструменти. Рішенням цієї проблеми є стратегія диверсифікованого інвестиційного портфелю, яка буде адаптована під його фінансові можливості та цілі (раціональна складова) та відношення до ризиків (емоційна складова) такого інвестора. Для пошуку оптимальних стратегій може бути використано такі наукові методи дослідження, як метод експертних оцінок, моделювання та тестування з врахуванням притаманних їм ризиків та способів їх зменшення (табл. 1). При цьому ключовими будуть наступні питання:

- які саме інвестиційні активи та у яких пропорціях мають бути включені в портфель для досягнення найбільшої стійкості та доходності;
- які фактори інвестування та тригери реагування мають відстежуватись при побудові та перегляду структури портфелю;
- який статистичний та математичний апарат має використовуватись для тестування та моделювання інвестиційної стратегії.

Для пошуку відповідей доцільно оцінити, протестувати та змодельовати поведінку моделей побудови диверсифікованого портфелю, які аналізуються та порівнюються у роботі [2] із застосування різних сценаріїв розвитку макроекономічних подій.

Таблиця 1.

Ризики, які притаманні методам експертних оцінок, тестування та моделювання та способи їх зменшення

РИЗИКИ	СПОСОБИ ЗМЕНШЕННЯ РИЗИКІВ
Операційні ризики	• Тестування інвестиційних стратегій за допомогою апарату теорії ймовірності та математичної статистики (метод Монте Карло). • Використання теорії прийняття рішень для побудови алгоритму вибору та зміни інвестиційних стратегій. • Використання репрезентативної виборці з різних вікових, гендерних, професійних, географічних, ризик – чутливих категорій. • Нормалізація даних до їх обробки.
Юридичний та комплаєнс ризик	• Врахування вимог діючого міжнародного та локального законодавства в галузі регулювання ринків та оподаткування. • Моделювання податкового навантаження для різних сценаріїв зміни оподаткування інвестиційних доходів. • Використання прозорих джерел походження коштів та безпечних маршрутів їх переказу.
Валютні, кредитні ризики	• Виключення валютного, % арбітражу. • Використання інструментів хеджування валютних ризиків, колективного інвестування (ETF) з інвестиційним рейтингом. • Диверсифікація поміж біржами, інвестиційними компаніями, країнами інвестицій.
Ринкові ризики	• Використання довгострокового горизонту інвестування. • Диверсифікація інвестиційного портфелю поміж різними класами активів, ринками. • Диверсифікація інвестицій та управління ризиками економічних коливань.
Системні ризики	• Використання різних факторів інвестування (ESG, growth, quality, momentum та ін.). • Використання біржових площадок та альтернативних активів (crypto assets, private equities).

Система управління вищеописаними ризиками будується за декілька етапів: оцінка ризик з точки зору ймовірності та впливу, обрання сценарію реагування (прийняття, зниження, перенос та ухилення), побудова плану дій, моніторинг його виконання та корегування плану дій по результатам його виконання. Це допоможе залишатися методології формування персональної довгострокової інвестиційної стратегії актуальною в умовах зростаючої невизначеності за рахунок управління наступними функціями ризику [3]:

- інноваційна: впровадити нову методологію прийняття інвестиційних рішень в умовах невизначеності, впливу ресурсних обмежень та ймовірних негативних подій, запропонувати сучасні способи управління ризиками, природа яких швидко змінюється;
- захисна: збільшити ймовірність досягнення фінансових цілей приватного інвестора за допомогою реалізації комплексної інвестиційної стратегії, запобігти розвитку негативних тенденцій на фінансових ринках, підвищити привабливість персональних довгострокових інвестицій;
- регулятивна: підвищувати ефективність регуляторного впливу на ринки, підтримувати збалансоване податкове навантаження для споживачів та інвесторів, які по суті відтермінують споживання, адаптувати персональні інвестиційні стратегії до впливу ризиків;
- аналітична: формувати фінансову усвідомлену поведінку інвесторів, залучити наукову спільноту до дискусії.

Таким чином, управління ризиками в інвестуванні - це не лише про диверсифікацію портфелю, але й про використання різних методів та підходів при побудові ефективного персонального інвестиційного портфелю. Крім того, система управління ризиками повинна бути адаптована до поточних умов глобальної невизначеності. Інноваційні, захисні, регулятивні та аналітичні підходи можуть допомогти індивідуальним інвесторам сформуувати персональну стратегію успішного інвестування в умовах невизначеності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шкодiна I. В., Зеленько О. О. Стійкі фінанси як фактор трансформації фінансових відносин. *Бiзнес Інформ*. 2023. - №2. С.204 – 209.
2. Жовновач Р. I., Вишневська В. А., Шевчук М. О. Теорії диверсифікації в інвестиційному маркетингу підприємств. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. №3.
3. Економічний ризик: методи оцінки та управління: навч. посібник / Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, Я. М. Кривич та ін.; під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т.А. Васильєвої, канд. екон. наук Я. М. Кривич. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ». 2015. 208 с

*Ромашко О.М.,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу;
Галій В.І.,
здобувач освіти, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок»,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*

ІСТОРІЯ ДОЛАРА США: ЯК З'ЯВИЛАСЬ АМЕРИКАНСЬКА ВАЛЮТА

Долар є найпопулярнішою і найпоширенішою грошовою одиницею, причому впродовж досить довгого часу. Ця американська валюта, яка є основною світовою резервною валютою, появилась в 1785 році.

Справжнє походження слова "долар" має цікавішу історію. Більшість істориків вважають, що його назва походить від чеської монети XVI століття "Йоахімсталер". Ці монети чеканили біля срібної копальні в Йоахімсталі, назва якої перекладається як "діл (долина) Йоахіма". З часом назву "Йоахімсталер" скоротили до "талера", а датчани перетворили це слово в "далер". Англійці ж вибрали більш благозвучне для них слово - "долар". Таким чином, словом "талер" або "долар" називали різні монети в різні часи. Наприклад, у колоніальній Америці "долар" позначав іспанську срібну монету у 8 реалів. Коли уряд США прийняв власну валюту в 1785 році, то основою став саме долар. Перші долари США почали карбувати в 1794 році [1].

Знак долара — це не просто валютний символ, а символ культури, історії та економіки, який відображається в усьому світі. Долар виступає як символ стабільності та надійності у міжнародних розрахунках. Він є універсальним засобом для виставлення рахунків-фактур у зовнішній торгівлі.

Знак долара (\$) має багато версій щодо свого походження. Одна з версій стверджує, що символ долара виник від аббревіатури "US" (United States). Ідея полягала в накладенні букви "U" на "S", що утворило знак "\$". Проте враховуючи, що долар був в обігу ще до появи Сполучених Штатів його, то більш-ймовірно, що його знак є аббревіатурою вислову units of silver (одиниці срібла) [2].

Інша версія пов'язує символ з Геркулесовими стовпами. За цією легендою, король Фердинанд з Іспанії в 1492 році затвердив грошовий символ, схожий на стовпи Геркулеса. Лінія в цьому символі може символізувати стрічку, яка обвиває стовпи.

Третя версія стверджує, що символ з'явився в Болівії приблизно в 1573–1825 роках. Там були монети, символ яких був дуже схожий на сучасний долар. Іспанці ставили знак S на злитках золота, яке вивозили з Америки. Цей знак позначав назву країни — Spain, а при прибутті на злиток ставили вертикальну відмітку, а при відправленні в колонію — докладали ще одну [3].

Також існує біблійна версія походження американської валюти, яка пов'язує походження знаку \$ з божественним талером, на якому зображено змія, що обвиває християнський хрест.

Отже, назва і символ американської валюти існують дуже давно і з'явилися задовго до створення безпосередньо грошової одиниці. Історія долара США свідчить про його значення як глобальної резервної валюти та символу економічної потужності США. Проте, його стабільність і майбутнє стикаються з викликами, такими як інфляція та глобальні економічні зміни, які можуть вплинути на його статус у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історія американського долара. Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олесея Гончара. URL: <https://for.lib.kherson.ua/woa-mos1.htm>.
2. Звідки походить символ долара. BBC News Україна. Опубліковано 3 червня 2019 року. URL: (<https://www.bbc.com/ukrainian/vert-cap-48502020>).
3. Символи і знаки валют: їх позначення. HyperHost.UA. Опубліковано 16 грудня 2020 року. URL: <https://hyperhost.ua/info/uk/simvoli-i-znaki-valyut-ikh-roznachennya>).

*Сенів А.А.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет імені Івана Франка;
Тіцька А.Я.,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет імені Івана Франка;
науковий керівник: к.е.н, доцент Зомчак Л. М.
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ІЄРАРХІЧНИЙ КЛАСТЕРНИЙ АНАЛІЗ КРАЇН СВІТУ ЗА РІВНЕМ ЯКОСТІ ЖИТТЯ

Тема якості життя є однією з найбільш актуальних у сучасному світі, оскільки всі люди прагнуть до прогресу, поліпшення та забезпечення комфорту на різних соціальних рівнях, від звичайних громадян до керівників держав. Кожна країна має за мету створити найбільш сприятливі умови для життя своїх громадян. Дуже часто розвинуті країни об'єднуються у міжнародні організації та працюють над новими стратегіями та проектами для розвитку так званої економіки добробуту. В цій концепції особлива увага приділяється не лише економічним показникам, а й соціальним та психологічним аспектам.

Один з таких інструментів, який дозволяє оцінити реальний рівень життя населення різних країн і побачити, яка політика та модель впливу є найбільш прийнятною для простих людей та задовольняє більшість їхніх потреб, - це міжнародний рейтинг «The World Happiness Report» [1]. При складанні міжнародного рейтингу враховуються такі показники благополуччя: валовий внутрішній продукт на душу населення; очікувана тривалість здорового життя; соціальна підтримка; свобода вибору в житті; щедрість; сприйняття корупції.

Саме ці показники було вирішено взяти для кластеризації країн світу станом на 2022 рік з офіційного сайту The World Happiness Report [1] для 104 країн світу.

Для моделювання макроекономічних процесів застосовують симулятивні моделі [2, 3], авторегресійні моделі [4], панельні моделі [5], методи кластеризації [6] тощо.

Скористаємось ієрархічною кластеризацією. Попередньо дані стандартизовано, адже дані мають різний масштаб. Стандартизацію було здійснено за допомогою такої формули:

$$Z_{if} = x_{if} - \min_{i \in I}(x_{if}) \max_{i \in I}(x_{if})$$

де Z_{if} – стандартизоване значення; x_{if} – початкове значення відповідного показника з вибірки; $\min_{i \in I}(x_{if})$ – мінімальне значення у вибірці; $\max_{i \in I}(x_{if})$ – максимальне значення у вибірці.

У результаті кластеризації отримано дендрограму, за допомогою якої можна проаналізувати розмір і структуру кластерів, кількість кластерів та взаємозв'язки між ними.

Найперше було обрано метод Варда, в результаті якого отримано таку дендрограму (Рис.1). Вертикальна дендрограма читається зліва направо. Так, на рис. 1 наочно представлено два основні кластери. У перший кластер увійшли такі країни: Фінляндія, США, Сінгапур, Швейцарія, країни ЄС та ін. У другий кластер увійшли країни: Конго, Нігер, Чад, Індія та ін. На основі цих двох кластерів можна зробити висновок, що перший кластер включає країни з високим рівнем розвитку та стабільною економікою, тоді як другий кластер складається з країн, що перебувають у процесі розвитку або знаходяться на початкових етапах економічного зростання.

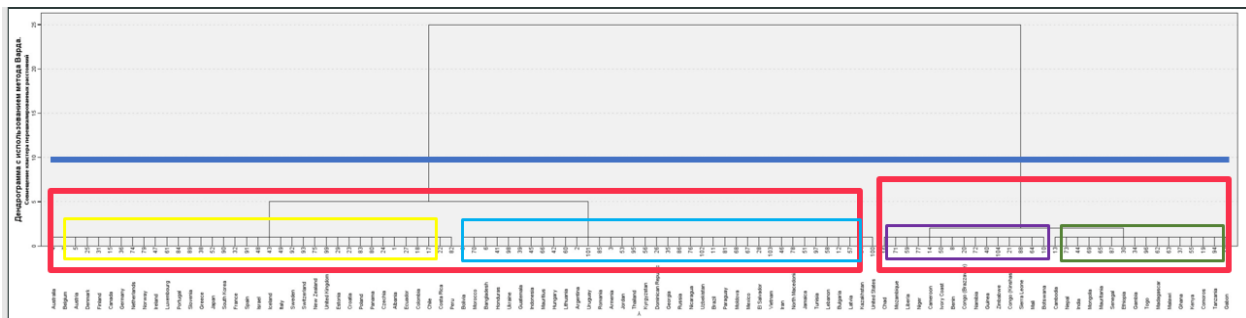

Рис.1 Метод Варда

Наступний метод – це метод найбільш віддалених сусідів. В результаті також було отримано дендрограму (Рис.2).

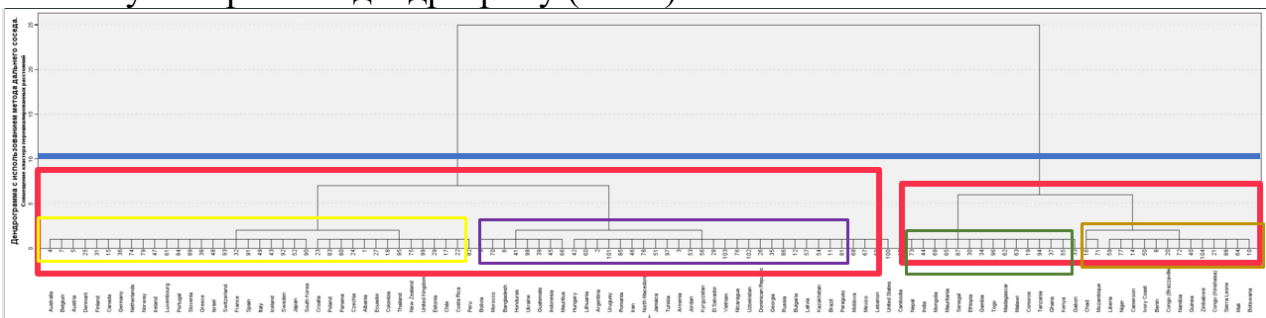

Рис.2 Метод найбільш віддалених сусідів

Як і в попередньому методі, тут також чітко наочно простежуються два кластери, які об'єднали так само країни з високим рівнем розвитку та стабільною економікою, та країни, які перебувають у процесі розвитку.

І останній метод – це метод міжгрупових зв'язків. Аналогічно було отримано дендрограму (Рис.3)

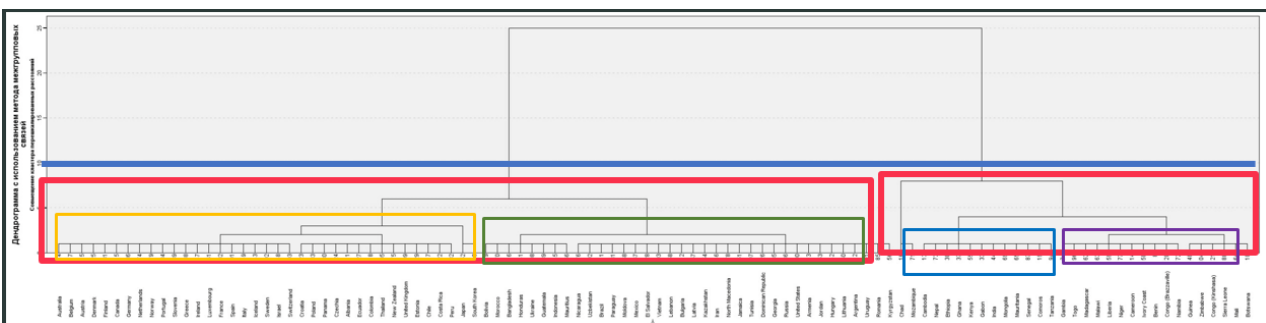

Рис. 3 Метод міжгрупових зв'язків

Аналізуючи дендрограму, видно, що результат аналогічний до двох попередніх: виділяють два кластери, у який входять країни з високим рівнем розвитку та країни, що розвиваються.

Таким чином провівши аналіз за допомогою трьох методів об'єднання кластерів можна зробити висновок, що всі три методи показали практично однаковий результат: виокремлюються два основні кластери, перший з яких об'єднює країни з високим рівнем розвитку та стабільною економікою, а другий кластер складається з країн, що перебувають у процесі розвитку або знаходяться на початкових етапах економічного зростання. Подібність у виокремленні двох основних кластерів різними методами свідчить про консистентність та об'єктивність знайдених структурних закономірностей. Це дозволяє зробити висновок щодо типології країн у залежності від їхнього рівня розвитку та стабільності економічних показників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. World Happiness Report 2022: веб-сайт. URL: <https://worldhappiness.report/ed/2022/>.
2. Zomchak L. M. Sustainable development of Ukraine as a combination of social, economic and environmental components: structural econometric model of three-pillar approach. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*. IOP Publishing. 2023. Vol. 1254. No. 1. P. 012125
3. Зомчак Л. М., Старчевська І. М. Симультаптивне моделювання залежності економічного зростання та рівня інфляції України. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». 2022. №1 (105)). С. 78-85.
4. Zomchak L., Lapinkova A. Key Interest Rate as a Central Banks Tool of the Monetary Policy Influence on Inflation: The Case of Ukraine. *Advances in Intelligent Systems. Computer Science and Digital Economics IV*. Cham: Springer Nature Switzerland. 2023. P. 369-379.
5. Zomchak L., Vdovyn M., Deresh O. Regional Economic Development Indicators Analysis and Forecasting: Panel Data Evidence from Ukraine. *The International Conference on Artificial Intelligence and Logistics Engineering*. Cham: Springer Nature Switzerland. 2023. P. 217-228
6. Zomchak L., Drobotii Y. Regional competitiveness: clustering regions of Ukraine. *Modern technologies in the development of economy and human well-being: monograph*. Publishing House of University of Technology, Katowice. 2020. P. 20-27.

Токар І.І.,
аспірант кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький університет правління та права імені Леоніда Юзькова;
Арзянцева Д.А.,
кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри менеджменту,
економіки, статистики та цифрових технологій,
Хмельницький університет правління та права імені Леоніда Юзькова

ЗЕЛЕНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЕКОСТАРТАПІВ

Сучасні екостартапи, спрямовані на вирішення екологічних викликів, стають ключовими учасниками глобальних зусиль у покращенні стану довкілля та зменшенні впливу на зміну клімату. Зелені інвестиції виступають не лише як джерело фінансування, але й як каталізатор для розвитку інноваційних рішень у цьому секторі. Стартапи, що спрямовані на розв'язання екологічних проблем, становлять особливий тип інновацій, спрямованих на досягнення економічного зростання та екологічних цілей. Вони створюють інноваційні продукти, послуги та технології, які не лише приносять прибуток, але й сприяють зменшенню негативного впливу на навколишнє середовище та збереженню природних ресурсів. Ці екостартапи ставлять перед собою місію забезпечити баланс між економічними потребами та екологічною відповідальністю, щоб сприяти стійкому розвитку нашого суспільства. Зелені інвестиції відіграють важливу роль, забезпечуючи фінансову підтримку та ресурси для реалізації ідей і проектів, спрямованих на збереження навколишнього середовища та зменшення викидів парникових газів. Вони не лише стимулюють розвиток екостартапів, але й сприяють перетворенню сталого розвитку з концепції в реальну практику. Тому зелені інвестиції відіграють критичну роль у прискоренні переходу до екологічно стійкого майбутнього.

Вважається, що сферу зеленого фінансування вперше визначив у 1992 році американець економіст Р. Шандор [7]. Ця сфера в основному охоплювала фінансування, пов'язане зі зміною клімату (інвестиції проти зміни клімату). Пізніше цей термін стали вживати у вузькому значенні, припускаючи реалізацію проектів і програм, спрямованих на забезпечення пом'якшення наслідків та адаптації до зміни клімату та зниження рівня ризиків клімату катастрофи [5].

В даний час серед зарубіжних вчених і практиків єдиний підхід до класифікації інструментів зеленого фінансування не визначений. Вони включають наступне:

- механізми громадської підтримки; інструменти державного фінансування (позики, акціонерний капітал, інвестиційні інструменти, що виключають ризики) [8];

- інструменти, за допомогою яких здійснюється пряме фінансування (акції, кредитні лінії, позики та гранти); інструменти, які не передбачають прямого

фінансування, але можуть передавати знання або скорочувати ризики (гарантії та технічна допомога); інструменти, що використовуються для залучення додаткових приватних ресурсів, які передаються в «зелені» проекти через один із вищезазначених інструментів (зелені облігації та структуровані фонди) [3];

- зелені акції, зелені облігації [9];

- зелені облігації, зелені акції, зелені кредити та інструменти бюджетного фінансування [1].

На думку вченого Н. J. Noh [6], усі «зелені» фінансові продукти слід розділяти на чотири основні групи:

- роздрібне фінансування (зелена іпотека, зелені кредити на придбання житла, зелені кредити на будівництво комерційної нерухомості, зелені кредитні картки, зелені автокредити);

- корпоративне/інвестиційне фінансування (фінансування зелених проектів, зеленого венчурного капіталу та приватний капітал, технологічний лізинг і вуглецеве фінансування);

- управління активами (фіскальний або казначейський фонд, екологічний фонд і низьковуглецевий фонд, зелені облігації, фонд стихійних лих);

- страхування (страхування автомобіля, страхування вуглецю, екологічне страхування).

У широкому розумінні «зелені фінанси» - це інвестиції в розвиток і реалізацію програм у сфері раціонального (збалансованого) природокористування (наприклад, управління водними ресурсами, захист ґрунтів, збереження біорізноманіття); проекти екологічної спрямованості (зокрема, скорочення викидів парникових газів та адаптації до змін кліматичних умов і виробництва, орієнтованих на заходи щодо підвищення ефективності переробки та вторинного використання ресурсів, підтримка відновлюваних джерел енергії) [4]. На думку X. Wang & Q. Wang [10], зелене фінансування – це механізм, який забезпечує фінансову підтримку екологічних проектів, сприяння технічному прогресу та сталому економічному розвитку. Розвиток сфери зеленого фінансування визнано стратегічним кроком для сприяння модернізації промислової структури, досягнення екологічного розвитку та прискорення екологічної цивілізації.

Наразі існують десятки трактувань терміну «зелені інвестиції» як економічної категорії, на які посилаються різні міжнародні документи. Однак, незважаючи на відсутність єдиного, узгодженого та міжнародно схваленого визначення «зелених інвестицій», доцільно використовувати його трактування, сформульоване експертами міжнародних економічних та фінансових організацій. Так, Міжнародний валютний фонд (МВФ) розглядає кінцевий результат «зелених» інвестицій скорочення викидів парникових газів і забруднюючих речовин у повітря, без істотного зниження рівня виробництва та споживання неенергетичних товарів. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) трактує «зелені інвестиції» (у ширшому сенсі, «низьковуглецевий», «кліматично стійкий») як інвестиції в підприємства, проекти та фінансові інструменти, головним чином у сектори відновлюваної

енергетики, які сприяють зниженню рівня викидів вуглецю, пом'якшення зміни клімату та поширення екологічних технологій.

За останні роки більшість країн світу успішно взяли курс на сталий розвиток впровадження концепції зеленої економіки. Водночас деякі країни переживають значні труднощі переходу до «зеленої» економіки та розвитку ринку зелених інвестицій. У зв'язку з цим для більш ефективної реалізації моделей і механізмів для розвитку ринку зелених інвестицій у середньостроковій перспективі доцільно [2]:

1) сформувати національні стратегії сталого фінансування пріоритетних сфер економічної діяльності досягнення зелених цілей і завдань;

2) обґрунтувати та створити систему показників зеленої трансформації промисловості для моніторингу, оцінки та виявлення недоліків і корегування заходів;

3) адаптувати механізми реалізації, які базуються на цілях і завданнях, визначені в стратегіях «зеленого зростання» («зелені» податки, збори за забруднення, субсидування «зелених» транспорт та екотехнології, скасування субсидій на викопне паливо, «зелені» покупки, «зелені» облигації тощо);

4) підтримка впровадження екоінновацій та «зелених» технологій, а також створення екосистемних стартапів;

5) розробити та прийняти дорожні карти залучення зелених інвестицій як інструмент стимулювання розвитку екостартапів.

У світлі загострення проблеми зміни клімату та збільшення тиску на природні ресурси, екостартапи стають каталізаторами для розвитку екологічно стійких технологій та бізнес-моделей. Зелені інвестиції є ключовим інструментом, що сприяє збільшенню інноваційності та конкурентоспроможності екостартапів, що у свою чергу сприяє зміцненню екологічної економіки та підвищенню якості життя на планеті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kazlauskiene V., Draksaite A., Melnyk L. Green investment financing alternatives, in Proceedings of the 2017 International Conference Economic Science for Rural Development, 27-28 April 2017, Jelgava, LLU ESAF, 46, 250-257.
2. Kwilinski A., Trushkina N. Green Investments as Tools for Stimulating the Sustainable Financing of Logistics Systems Development. URL: https://ndc-ipr.org/media/publications/files/Kwilinski_A._Trushkina_N._E3S_WoC_01003_2023.pdf
3. Lindenberg N. Public Instruments to Leverage Private Capital for Green Investments in Developing Countries, in Discussion Paper, German Development Institute, 2014.
4. Makower J. Strategies for the Green Economy: Opportunities and Challenges in the New World of Business (McGraw-Hill, New-York), 2002.
5. Marshall B. R., Nguyen H. T., N. H. Nguyen, N. Visaltanachoti, M. Young, J. Int. Financ. Mark. Inst. Money 75, 101438, 2021.

6. Noh H. J.,= Financial Strategy to Accelerate innovation for Green Growth (OECD, London, 2010). URL: <https://www.oecd.org/sti/ind/45008807.pdf>
7. Sandor Richard L, Coase Ronald. Good Derivatives: A Story of Financial and Environmental Innovation. 2012.
8. Venugopal S., Srivastava A., Polycarp C., Taylor E. Public Financing Instruments to Leverage Private Capital for Climate-Relevant Investment: Focus on Multilateral Agencies, in Working paper, World Resources Institute, 2012.
9. Voica M. C., Panait M., Radulescu I., Procedia Econ. Financ. 2015. № 22. Pp. 72-79.
10. Wang X., Wang Q., Resour. Policy. 2021. №74. 102436

*Трушкіна Н. В.,
к.е.н., старший дослідник,
старший науковий співробітник
НДЦ ІПР НАН України (м. Харків)*

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ЯК СУЧАСНА ПАРАДИГМА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

В умовах стрімкого розвитку світового виробництва відбувається зростання споживання природних ресурсів і збільшується негативний вплив на довкілля. Це, у свою чергу, призводить до порушення рівноваги природних систем і появи глобальних екологічних проблем. У цей час глобальні екологічні проблеми, до яких належать зміна клімату, нестача прісної води, скорочення біорізноманіття, зникнення лісів, є значними ризиками для забезпечення сталого розвитку національних економік країн світу.

У доповіді Всесвітнього економічного форуму про глобальні ризики наголошується, що катастрофічним для всієї планети є зміна клімату [1]. Зміна клімату призводить до дезорганізації бізнесу, руйнування та зниження вартості активів компаній, міграції населення, підвищення цін на енергоносії. Багато вчених-економістів та міжнародних фінансових інститутів як спосіб вирішення суперечностей між екологічними викликами та суспільними потребами пропонують перехід до «зеленої» (низьковуглецевої) економіки [2-3].

Зміна моделі економічного розвитку неможлива без інвестування значних коштів у боротьбу з наслідками зміни клімату та забезпечення переходу до «зеленої» економіки [4-5]. У доповіді «Нова кліматична економіка», опублікованій у 2018 р., зазначається, що економічна вигода від інвестування коштів у заходи із боротьби зі зміною клімату може становити до 2030 р. 26 трлн дол. США [6].

При цьому важлива роль у фінансуванні «зеленої» економіки та досягненні цілей сталого розвитку відводиться фінансовій системі, оскільки фінансово-кредитні інститути забезпечують перерозподіл фінансових ресурсів задля вирішення соціально-економічних та екологічних проблем. В останні роки збільшується кількість фінансових інститутів, які декларують свою відданість концепції сталого розвитку та моделі «зеленої» економіки.

До особливостей цих інститутів можна віднести: вкладення коштів у реалізацію соціальних та екологічних інвестиційних проєктів; застосування «зелених» фінансових інструментів; дотримання принципів корпоративної соціальної відповідальності у взаємовідносинах з клієнтами та партнерами; інтеграція ESG-принципів у стратегію розвитку, під якими у широкому сенсі розуміється відповідальне ставлення до довкілля (E – Environment); висока соціальна відповідальність (S – Social); висока якість корпоративного управління (G – Governance).

Слід зазначити, що ще у 1992 р. найбільші міжнародні банки в Програмі ООН з навколишнього середовища ЮНЕП (United Nations Environmental Programme) «Заява банків про навколишнє середовище та сталий розвиток» висловили намір підвищити екологічну відповідальність держав. У 2018 р. було опубліковано документ «Принципи відповідальної банківської діяльності», який визначає орієнтири банківської діяльності відповідно до Цілей сталого розвитку до 2030 р. Нині понад 250 світових банків приєдналися до цієї ініціативи, на частку яких припадає 40% загальносвітових банківських активів.

У глобальному світі спостерігається збільшення кількості висунутих ініціатив щодо екологізації фінансової системи: 1) принципи відповідального інвестування (2006); 2) ініціатива щодо створення стійких фондових бірж (2009); 3) глобальний альянс банківських цінностей (2009); 4) стандарт кліматичних облігацій і відповідна схема їх сертифікації (2011); 5) мережа підтримки сталого банкінгу (2012); 6) принципи «зелених» облігацій (2014); 7) центр «зелених» фінансів та інвестицій (2016); 8) мережа центральних банків та органів фінансового нагляду для екологізації фінансової системи (2017); 9) об'єднання міжнародних фінансових центрів підтримки розвитку сталих фінансів (2017); 10) принципи відповідального банкінгу (2018); 11) ініціатива «зелених» облігацій (2019); 12) таксономія у сфері «зелених» фінансів (2020).

Таким чином, актуальність проблеми змін клімату посилює значущість «зеленого» фінансування та кліматичних фінансів. У світовій практиці до основних інструментів «зеленого» фінансування відносять: 1) «зелені» облігації, які використовуються для фінансування проєктів, що мають позитивні екологічні та/або кліматичні ефекти. Перший випуск «зелених» облігацій у світі здійснено у 2008 р. Міжнародним банком розвитку та реконструкції; 2) «зелені» кредити як особливого виду фінансового інструменту, що застосовується виключно для повного або часткового фінансування/рефінансування екологічних проєктів.

Відповідно до позиції Асоціації кредитного ринку (Loan Market Association), що налічує понад 770 членів із 67 країн, є два основні види «зеленого» кредитування: фінансування проєктів і послуг з охорони навколишнього середовища та скорочення викидів в атмосферу; фінансування стратегічних галузей економіки, що розвиваються (відновлювана та екологічно чиста енергетика, лісове господарство, сільське та міське водопостачання).

У 2018 році Асоціацією кредитного ринку розроблено принципи «зеленого» кредитування, серед яких можна назвати такі: обов'язкове відображення у кредитному договорі використання коштів на фінансування екологічних проєктів; надання позичальником документів, що підтверджують факт наявності у проєкту статусу «зелений»; окремий облік компаніями «зелених» кредитів; регулярне надання позичальником звіту про використання кредиту.

Варто відмітити, що одним із пріоритетних напрямів екологізації фінансової системи визнано розвиток сталого банкінгу або ESG-банкінгу, який передбачає організацію банківської діяльності з урахуванням дотримання принципів екологічної, соціальної та корпоративної відповідальності на користь

поточного та майбутнього поколінь, а також участь банків у досягненні цілей сталого розвитку. Впровадження банками ESG-принципів у своїй діяльності сприяє формуванню у позичальників «стійкого ділового мислення» через надання «зелених» фінансових продуктів і надання консультування з питань «озеленення» економіки, покращення іміджу та ділової репутації банку.

В останнє десятиріччя зарубіжні банки активно використовують ESG-принципи у своїй діяльності. Так, у 2020 р. обсяг інвестицій у ESG-фонди перевищив 50 млрд дол. США, що вдвічі вище за рівень 2019 р. [7]. У розвинених економіках найбільші банки виступають головними драйверами ESG-трансформації національних економік за допомогою фінансування та кредитування проєктів та ініціатив бізнесу щодо переходу до «зеленої» економіки, скорочення у кредитному портфелі частки компаній з високим вуглецевим слідом. Наприклад, великі американські банки Citigroup Goldman Sachs, Wells Fargo, швейцарський банк UBS відмовилися від фінансування видобутку енергоресурсів в Арктиці.

Отже, екологізація фінансової системи є сучасною філософією сталого розвитку, оскільки дозволяє не лише вирішувати глобальні кліматичні проблеми, а й підвищувати фінансовим інститутам свій імідж і ділову репутацію. Основними цілями «озеленення» фінансової системи є створення інституційного середовища для фінансування «зелених» проєктів, а також здійснення ефективного контролю за інвестиційними проєктами, які мають високий ризик негативного впливу на довкілля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The Global Risks Report 2021. 16th ed. Cologny, Switzerland: World Economic Forum, 2021. 97 p.
2. Dzwigol H., Trushkina N., Kwilinski A. The Organizational and Economic Mechanism of Implementing the Concept of Green Logistics. *Virtual Economics*. 2021. Vol. 4. No. 2. P. 74-108. [https://doi.org/10.34021/ve.2021.04.02\(3\)](https://doi.org/10.34021/ve.2021.04.02(3))
3. Kuzior A., Vyshnevskiy O., Trushkina N. Assessment of the Impact of Digitalization on Greenhouse Gas Emissions on the Example of EU Member States. *Production Engineering Archives*. 2022. Vol. 28. No. 4. P. 407-419. <https://doi.org/10.30657/pea.2022.28.50>.
4. Kwilinski A., Trushkina N. Green Investments as Tools for Stimulating the Sustainable Financing of Logistics Systems Development. *E3S Web of Conferences*. 2023. Vol. 456. Article 01003. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202345601003>.
5. Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В. Зелена трансформація як ключовий пріоритет розвитку національної економіки в умовах сучасних викликів. *Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики: матеріали XVIII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Харків, 24 листопада 2023 р.)*. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2023. С. 1065-1069.

6. Unlocking the Inclusive Growth Story of the 21st century: Accelerating Climate Action in Urgent Times. The New Climate Economy. Washington, DC, USA: World Resources Institute, 2018. 208 p.
7. Grosh I. Visualizing the Global Rise of Sustainable Investing. *Visual Capitalist*. 2020. February 4. URL: <https://www.visualcapitalist.com/rise-of-sustainable-investing> (дата звернення: 27.03.2024).

МОНІТОРИНГ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ МЕХАНІЗМОМ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Ефективність управління механізмом економічної безпеки характеризується насамперед станом економічної безпеки, а також захищеністю від певних загроз та здатністю протидіяти цим загрозам.

Моніторинг системи економічної безпеки передбачає реалізацію широкого комплексу заходів організаційного, методологічного й управлінського характеру. Його проводять для визначення та вибору оптимального поєднання різноманітних форм і видів оцінювання зовнішнього та внутрішнього середовища, дослідження стану окремих функціональних складових економічної безпеки з урахуванням особливостей кожної конкретної ситуації.

На думку науковців, сьогодні відсутня повноцінна система показників економічної безпеки, яка дала б змогу оперативно та достовірно оцінити стан економіки у цілому або окремої її галузі. Недостатньо розвинуте інформаційне забезпечення управління економічною безпекою та формування системи моніторингу економічної безпеки не дозволяє повною мірою здійснити оцінку загроз для економічної безпеки [1-2].

Побудова дієвої системи моніторингу ефективності управління механізмом економічної безпеки в сучасних умовах набуває все більшої актуальності. Перспективним напрямом удосконалення системи моніторингу, на нашу думку, може стати впровадження паспортів загроз для економічної безпеки суб'єктів господарювання, що зумовило напрям наших досліджень. Дослідження були проведені з акцентом на аграрний сектор економіки.

Розробка паспортів загроз і постійне корегування їх змісту є ключовою передумовою впровадження єдиної та ефективної системи комплексного аналізу і всебічного моніторингу загроз для економічної безпеки, а також запровадження системи стратегічних заходів, яка б була адекватною сучасним умовам господарювання.

Паспорт загроз для економічної безпеки дає змогу виявити й оцінити дії або події, що створюють загрозу для реалізації життєво важливих економічних інтересів аграрного сектора, а також визначити основні організаційно-правові механізми забезпечення економічної безпеки. Він є інформаційно-довідковим документом, що визначає готовність до запобігання і зниження зовнішніх та внутрішніх загроз для економічної безпеки аграрного сектора, а також наслідків надзвичайних ситуацій, у т.ч. і в економічній сфері.

Нами була розроблена типова форма Паспорта загроз для економічної безпеки, яка передбачає відповідну структуру [3-4]. Зокрема, паспорт має три частини:

- I. Загальна інформація про об'єкт паспортизації;
- II. Ключові загрози та оцінка їх рівня і можливих наслідків;
- III. Моніторинг індикаторів економічної безпеки в розрізі функціональних складових.

Системний підхід до паспортизації загроз для економічної безпеки дозволяє отримати цілісну уяву щодо актуальних зовнішніх і внутрішніх загроз, а також сформуванню Комплексний показник економічної безпеки ($L_{e.s.}$), який враховує усі функціональні складові:

$$L_{e.s.} = \sum_{i=1}^n L_i * V_i, \quad (1)$$

де L_i – рівень безпеки i -тої функціональної складової;
 V_i – ваговий коефіцієнт i -тої функціональної складової.

Запропонована нами концепція паспортизації економічної безпеки аграрного сектора є інструментом моніторингу ефективності управління механізмом економічної безпеки; а також дозволяє узагальнити інформацію в розрізі регіону чи галузі в цілому.

Крім того, опрацювання інформації щодо стану економічної безпеки за окремими функціональними складовими дасть змогу виявити певні тенденції на рівні аграрного сектора у цілому (або іншої галузі, підприємства якої підлягають перевірці), що може стати підґрунтям для розробки відповідних комплексних заходів щодо стабілізації ситуації на державному рівні.

Саме тому вважаємо за необхідне проводити паспортизацію суб'єктів господарювання аграрного сектора як комплексний загальнодержавний захід, що має не лише практичне застосування, а й передбачає реалізацію певних стратегічних завдань. Упровадженню паспортизації на державному рівні повинна передувати організаційно-консультативна робота в напрямі наукового обґрунтування кожної позиції паспорта економічної безпеки [4].

Розробки щодо паспортизації загроз для економічної безпеки аграрного сектора схвалені ННЦ «Інститут аграрної економіки» і використані при виконанні досліджень за темою «Теоретико-методологічне забезпечення міжнародної інтеграції агропродуктового сектора економіки України» (номер державної реєстрації 0116U00017), а також Департаментом агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації – під час розробки стратегії розвитку Харківської області на 2021-2027 рр.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білий Ю.М. Концептуальні засади розробки та впровадження в державно-управлінську практику паспортів загроз фінансовій безпеці України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/8_2018/104.pdf
2. Обґрунтування концептуальних та організаційно-правових засад розробки паспортів загроз національній безпеці України: навч.-метод. посіб. / Г.П.

Ситник, В. І. Абрамов, В. А. Мандрагеля та ін. ; за заг. ред. Г. П. Ситника. - Київ: НАДУ, 2012. 52 с.

3. Ульяновченко О.В., Утенкова К.О. Моніторинг ефективності управління механізмом економічної безпеки аграрного сектору. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 13-14. С. 19-25.
4. Утенкова К.О. Економічна безпека аграрного сектора: теорія, методологія, практика: монографія. Харків: ПромАрт, 2020. 360с.

Челак Д. І.,
Сагайдак-Нікітюк Р. В.,
професор, докт. фарм. н., професор,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ПОЗИЧКОВИЙ КАПІТАЛ ТА ІННОВАЦІЙНІСТЬ

Інновації є необхідним елементом сучасного економічного розвитку, від якого залежить конкурентоспроможність підприємств та ефективність економіки в цілому. У цьому контексті позичковий капітал, як один із видів фінансування, відіграє важливу роль у стимулюванні та підтримці інноваційних проєктів.

Сьогодні позичковому капіталу приділяють значну увагу, але не зважаючи на це, немає єдиного підходу до визначення дефініції «позичковий капітал» (табл. 1).

Таблиця 1

Підходи до визначення дефініції «позичковий капітал підприємства»

Науковець	Джерело	Позичковий капітал – це
Г. О. Крамаренко та О. Є. Чорна	[1]	грошовий капітал, що надається в позику його власником іншому власнику-підприємцю на певний час, на умовах повернення, за плату у вигляді процента
О. Р. Романенко	[2]	грошові кошти власника, призначені для надання кредиту на принципах зворотності та платності у розмірі процентів до суми боргу
Положення (стандарти) бухгалтерського обліку П(С)БО 2	[3]	заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди
С. В. Мочерний	[4]	грошовий капітал власник якого надає його іншим особам на певний термін у користування за здалегідь обумовлену плату у вигляді процента
С. М. Онисько та П. М. Марич	[5]	грошові ресурси, які не належать підприємству, однак в результаті функціонування діючої системи розрахунків знаходяться у його користуванні
І. О. Бланк	[6]	залучені для фінансування розвитку підприємства на основі повернення грошові кошти та інше майно
П. І. Багрій, С. І. Дорогунцов	[7]	грошовий капітал, який його власник надає на певний час іншим капіталістам за певну плату у вигляді процента
О. В. Заєць, П. Є. Жтний, В. І. Кудрявцев	[8]	частина капіталу юридичної особи, яка не належить йому на правах власності, а залучена в обіг на основі позики – отриманого банківського чи комерційного кредиту або випуску цінних паперів
Сигел Дж., Шим Дж.	[9]	отримання коштів за рахунок продажу облігацій, векселів чи закладних або прямих позик в фінансових установах

Nancy Wall, Ian Marcouse, David Lines & Barry Martin	[10]	засоби середньострокового та довгострокового фінансування, які отримані за рахунок банківських кредитів чи від тримачів боргових зобов'язань
А. А. Пересада	[11]	грошові кошти, що передаються у борг на умовах поверненості та платності. Позичковий капітал надає підприємству кредитор у тимчасове користування з метою отримання позичкового відсотку
А. М. Поддєрьогін	[12]	кошти, які залучаються для фінансування господарської діяльності підприємства на принципах строковості, платності, поверненості
В. Г. Федоренко, В. Б. Захожай	[13]	фінансовий капітал, що є вищою формою розвитку капіталу

Функціями позичкового капіталу є:

- захисна;
- виробнича;
- оперативна;
- регулююча;
- інвестиційна;
- соціальна.

Позичковий капітал, як правило, включає в себе кредити, облігації та інші форми боргового фінансування, що надаються підприємствам або особам під умову повернення в майбутньому з відсотками.

Цей вид капіталу має декілька переваг:

- забезпечення підприємствам достатнього обсягу коштів для реалізації інноваційних ідей, включаючи дослідження та розробку нових продуктів або послуг, впровадження новітніх технологій тощо;
- позичковий капітал дозволяє розділити ризики інвестування між кредиторами та позичальниками, що стимулює більш активний розвиток інноваційних проєктів;
- фінансові зобов'язання перед кредиторами можуть виконувати функцію додаткового стимулу для підприємств до успішної реалізації інновацій [14-17].

Інноваційність, у свою чергу, передбачає впровадження новаторських ідей та практик, спрямованих на покращення продуктів, послуг або процесів та приймає форму технологічних змін, нових методів виробництва, стратегічного розвитку або реформування управління. Інновації є ключовим фактором економічного зростання, оскільки вони стимулюють підвищення продуктивності, зниження витрат та вдосконалення якості життя.

Зв'язок між позичковим капіталом та інноваційністю полягає в тому, що фінансування, яке забезпечується через позичковий капітал, може слугувати основою для реалізації проєктів та бути використане для здійснення досліджень і розробок, впровадження нових технологій, розширення географії діяльності, реформування бізнес-процесів тощо. Однак варто відзначити, що існують певні ризики, пов'язані з використанням позичкового капіталу для фінансування

інноваційних проєктів. Наприклад, відсутність гарантованого успіху нових інноваційних продуктів може призвести до невдачі проєкту, що, в свою чергу, може призвести до проблем з поверненням позиченого капіталу та виникнення фінансових труднощів для підприємства.

Отже, позичковий капітал є важливим джерелом фінансування для інноваційних проєктів, що забезпечує підприємствам необхідні ресурси для реалізації новаторських ідей та сприяє стимулюванню інноваційного розвитку економіки. Однак ефективне управління ризиками та стратегічне планування є ключовими аспектами успішного використання позичкового капіталу для фінансування інновацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крамаренко Г. О. Фінансовий менеджмент : підручник ; 2-ге вид. / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 520 с.
2. Романенко О. Р. Фінанси : підручник ; 4-те вид. / О. Р. Романенко. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 312 с
3. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку П(С)БО 2. – URL: www.ligazakon.ua
4. Економічний словник-довідник / за ред. докт. екон. наук, проф. С. В. Мочерного. – К. : Феміна, 1995. – 368 с.
5. Онисько С. М. Фінанси підприємства : підручник ; 2-ге вид. випр. і доп. / С. М. Онисько, П. М. Марич. – Львів : «Магнолія Плюс», 2006. – 367 с
6. Бланк И. А. Управление формированием капитала / И. А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2000. – 512 с.
7. Економічний словник / [ред.-упоряд. П. І. Багрій та ін.]. – К., 1973. – 621 с.
8. Заєць О. В. Інструментарій банківської справи: навчальний посібник. / О. В. Заєць, П. Є. Жтний, В. І. Кудрявцев. – Луганськ : ЧНУ, 2000. – 325 с.
9. Shim K. Jae Financial Management ; 3rd Ed. / Jae K. Shim, Joel G. Siegel. Publisher : Peterson's Guides,U.S., 2008. 400 p.
10. Economics & business studies : the complete handbook / Nancy Wall, Ian Marcouse, David Lines & Barry Martin. - 1996.
11. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом / А. А. Пересада – К.: Лібра, 2002. – 476 с.
12. Фінансовий менеджмент : підручник [Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін]. – К.: КНЕУ, 2005. – 535 с.
13. Страховий та інвестиційний менеджмент: підручник / [під керівн. і наук. ред. В. Г. Федоренка, В. Б. Захожая та ін.]. – К. : МАУП, 2002. – 344 с.
14. Copeland T. Financial Theory and Corporate Policy / T. Copeland, F. Weston // AddisonWesley Publishing Comp., Inc. – 1992.
15. Majluf N. Corporate financing and investment decision when firms have information that investors do not have / N. Majluf, S. Myers // Journal of Financial Economics. – 1984. – № 13. – P. 187-221.

- 16.Алексеевко Л. М. Актуальні проблеми мобілізації фінансового капіталу / Л. М. Алексеевко // Фінанси України. – 2004. – № 5. – С. 30–37.
- 17.Алексеевко Л. М. Ринок фінансового капіталу: становлення, проблеми та перспективи розвитку: монографія / Л. М. Алексеевко. – К.: Вид. буд-к «Максимум»; Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 424 с.

*Шелест О. Л.,
к.е.н., доцент
ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія»
ХНУ ім. В. Н. Каразіна*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ ХАРКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Воєнний стан, подовжений у зв'язку з триваючою повномасштабною російською збройною агресією проти України, визначив нові умови виконання місцевих бюджетів у 2023 році, характерною ознакою яких виступають:

- не застосування середньострокового бюджетного планування у зв'язку з нестабільним соціально-економічним становищем, що унеможлиблює визначення макропоказників на перспективу;
- високий рівень залежності якості планування доходів та видатків від внутрішніх та зовнішніх факторів, які впливають на організацію бюджетного процесу;
- підвищення рівня автоматизації процесів управління муніципальними фінансами шляхом застосування новітніх цифрових технологій взаємодії фінансових органів та органів казначейства, розпорядників та одержувачів бюджетних коштів.

Забезпечення системності бюджетного процесу під час воєнного стану визначили наступні особливості виконання бюджету Харківської міської територіальної громади у 2023 році:

централізація фінансування інвестиційних проєктів з відновлення об'єктів критичної інфраструктури комунального підприємства «Харківські теплові мережі» та реалізацію проєктів (об'єктів, заходів), спрямованих на ліквідацію наслідків збройної агресії;

концентрація на державному рівні бюджетних ресурсів на вирішення питань соціального характеру, зокрема компенсаційних виплат на придбання житла для сімей загиблих військовослужбовців, які брали участь в антитерористичній операції, та здійснення заходів із забезпечення національної безпеки та оборони, внутрішньо переміщених осіб тощо;

верифікація даних про кількість учнів для розподілу додаткової дотації та освітньої субвенції, субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами між місцевими бюджетами;

скасування пільги для суб'єктів космічної діяльності та літакобудування зі сплати земельного податку;

вилучення до державного бюджету податку на доходи фізичних осіб від грошового забезпечення військовослужбовців;

перерозподіл фінансових ресурсів на забезпечення державних соціальних стандартів життя, досягнення соціально орієнтованого і збалансованого

соціально-економічного розвитку територіальної громади у зв'язку зі збільшенням кількості внутрішньо переміщених та безробітних осіб;

орієнтування на соціально-економічні проблеми, що виникли внаслідок постійного обстрілу інфраструктури міста (відновлення зруйнованих об'єктів житлово-комунального та соціально-культурного призначення);

переорієнтація видатків на забезпечення поточної діяльності установ і закладів бюджетної сфери, фінансову підтримку комунальних підприємств, що забезпечують життєдіяльність міста Харкова;

здійснення черговості платежів при казначейському обслуговуванню у зв'язку з призупиненням статті 55 Бюджетного кодексу України щодо проведення захищених статей видатків бюджету [1].

До бюджету Харківської міської територіальної громади за 2023 рік надійшло 18 170,9 млн гривень, з них:

до загального фонду – 14 312,3 млн гривень (78,8% від загального обсягу);

до спеціального фонду – 178,2 млн гривень (1,0%);

отримано трансфертів – 3 680,4 млн гривень (20,2%).

Порівняно з 2022 роком надходження до бюджету громади зросли на 2 346,9 млн гривень (на 14,8%), у тому числі власні доходи збільшились на 1 099,2 млн гривень (на 8,2%), трансферти – на 1 247,7 млн гривень (в 1,5 рази).

Виконання уточнених планових показників бюджету на 2023 рік по доходах склало 83,5%, у тому числі по загальному фонду – 96,0%, по спеціальному фонду – 141,1%, по трансфертах – 54,8% [2].

Місцеві податки і збори є другим за обсягом надходжень джерелом загального фонду бюджету Харківської міської територіальної громади, питома вага якого становить 29,0% в обсязі його доходів.

Їх надходження за 2023 рік склали 4 154,9 млн гривень або 101,5% до плану на рік.

У 2023 році фінансування видатків здійснювалось відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 № 590 «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану» (зі змінами).

Планові показники видаткової частини бюджету Харківської міської територіальної громади звітного періоду затверджено у сумі 21 905,7 млн гривень, в тому числі по загальному фонду – 14 706,5 млн гривень та спеціальному фонду – 7 199,2 млн гривень.

Детальний аналіз зазначених особливостей бюджетного процесу та оцінка їх впливу на виконання бюджету територіальної громади протягом 2023 року дозволили:

визначити проблемні питання, пов'язані з виконанням показників наповнення доходів, бюджетуванням заходів міських цільових програм;

виявити внутрішні резерви поповнення фінансового ресурсу та залучити додаткові міжбюджетні трансферти;

забезпечити ефективність управління бюджетними коштами в установленому режимі їх ресурсної забезпеченості та пріоритетності видатків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Таукешева Т.Д., Даудова Г.В. Особливості виконання бюджету Харківської міської територіальної громади у 2023 році. Інформаційно-аналітичні матеріали. Харків: КП «Міська друкарня», 2024. 139 с.
2. Виконання державного бюджету – 2023. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/vikonannia_derzhavnogo_biudzhetu__2023-4381

*Шкодін І.В.,
д.е.н, професор,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна*

ЗЕЛЕНЕ ВІДМИВАННЯ В ЕПОХУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРА

В умовах зростаючої уваги до сталого розвитку, споживачі та інвестори стають все більш вимогливими до ESG цілей (environmental, social, governance - навколишнє середовище, соціальна сфера, корпоративне управління). Перехід до стійкого фінансування та розробка стійких бізнес-структур і стандартів звітності, які відповідають цілям чистого нуля, стають необхідною умовою для міжнародного бізнесу. В той же час, багато підприємців формально підходить до звітності про сталий розвиток або лише застосовують риторику сталого розвитку, в результаті цього виникає проблема зеленого відмивання (Greenwashing). Цей термін був введений в 1986 році екологом Джеєм Вестервельдом для описання оманливої маркетингової практики, яка надає перевагу екологічності послуг і продуктів, що мають мінімальний позитивний вплив на навколишнє середовище або зовсім не впливають на нього [3].

Ризик зеленого відмивання постійно зростає. У 2023 році кількість випадків зеленого відмивання серед банків і компаній, що надають фінансові послуги, зросла на 70% порівняно з попередніми роком. Компанія RepRisk, яка займається дослідженнями навколишнього середовища, соціальної сфери та управління (ESG), у 2023 р. зафіксувала 148 випадків відмивання у банківській і фінансовій сфері по всьому світі. Зі 148 випадків 106 стосувались європейських фінансових установ [1]. Наразі розглядається безліч судових справ щодо дотримання компаніями екологічних стандартів, в тому числі великими корпораціями. Наприклад, Coca-Cola і Nestlé звинувачують у зеленому відмиванні через заяви про те, що одноразові пластикові пляшки для води на 100% переробляються, але пляшки ніколи не виготовляються повністю з перероблених матеріалів, а можливість їх переробки залежить від багатьох факторів [2].

Основними методами зеленого відмивання, які використовують компанії для приховування свого негативного впливу на навколишнє середовище або соціальну відповідальність є:

- пусті обіцянки - компанії заявляють про свої зобов'язання сталого розвитку без реальних дій або планів дії. Компанія BP (British Petroleum) використовувала слоган «Beyond Petroleum» («поза нафтою») для створення враження переходу компанії до чистих джерел енергії, хоча насправді основний бізнес BP пов'язаний з видобутком нафти і газу;
- використання образів чи символів, які пов'язані з природою або екологічною відповідальністю, щоб створити враження, що вони

приділяють увагу сталому розвитку (образи фермерів, сільськогосподарських культур, зелені символи тощо);

- зелений маркетинг без підтверджень – рекламування продуктів як екологічних без належної документації або сертифікації, що підтверджує їхню сталість. Volkswagen систематично обманювала споживачів щодо рівня викидів своїх дизельних автомобілів, представляючи їх як екологічно чисті;
- зелене маркування - це практика, коли компанія називає щось екологічним або стійким, але насправді споживач вводиться в оману. Shell рекламувала свої ініціативи щодо виробництва біопалива, проте основний їх бізнес пов'язаний з видобутком нафти;
- зелений зсув – концентрація уваги на одному аспекті діяльності, який може бути екологічним, та відвертання уваги від інших аспектів, які можуть бути негативними. Coca-Cola активно рекламує свої програми рециклінгу та використання вторинної сировини, проте недостатньо уваги приділяє проблемам відходів від пластикових пляшок та їх впливу на довкілля;
- постійна зміна своїх цілей ESG до їх досягнення. Конкретні приклади компаній, які використовують цей метод, достатньо складно знайти, оскільки такі дії часто не публічні [4].

Збільшення кількості випадків зеленого відмивання також пов'язано із розвитком фінансових технологій (фінтеху), оскільки конвергенція технологій і фінансів полегшила створення та маркетинг нових фінансових продуктів, які орієнтовані на стійкість. Використання компаніями стратегії та алгоритми цифрового маркетингу призводить до вибіркового висвітлювання певних характеристик сталого розвитку та зменшення інших, що створює оманливе враження про прихильність бізнесу до сталого розвитку [5].

Фінансові технології доцільно використовувати для створення ефективних та надійних систем контролю та запобігання зеленому відмиванню що допоможе зберегти довіру не тільки до конкретної компанії, але й всієї фінансової системи, підвищити її стійкість до шахрайства та фінансових злочинів. Фінтех може використовувати штучний інтелект та аналітичні алгоритми для виявлення незвичайних та підозрілих фінансових транзакцій, які можуть свідчити про можливе зелене відмивання. Блокчейн забезпечує надійну систему реєстрації фінансових транзакцій, що сприяє зменшенню можливостей для зеленого відмивання, оскільки всі транзакції є прозорими та доступними для перевірки. Визначення різних практик зеленого відмивання у фінансових технологіях, не лише покращить розуміння цього питання, але також допоможе регулюючим органам та бізнесу запровадити ефективну нормативну базу, галузеві стандарти для боротьби з цим явищем.

Інституції фінансового сектора мають тісно співпрацювати з регуляторними органами та зацікавленими сторонами, щоб забезпечити прозорість і підзвітність практики ESG. Це може включати обмін інформацією, спільні ініціативи та розробку нових регуляторних рамок для боротьби з цією

проблемою. Співпраця має ключове значення для створення надійної основи для оцінки та перевірки заяв про стійкість, що допоможе інвесторам приймати обґрунтовані рішення. Поряд із прозорими регулюючими правилами важливо запровадити на підприємствах ефективну структуру корпоративного управління, яка б включала надійний нагляд, управління ризиками та механізми підзвітності, які чітко могли пояснити чому продукт позначено як екологічно чистий.

Таким чином, з одного боку збільшення кількості інцидентів, що пов'язані із зеленим відмиванням, викликають занепокоєння, оскільки вони шкодять бізнесу через втрату довіри до компанії, що може мати довготривалий вплив на імідж компанії, лояльність клієнтів, продажі та прибуток. Але, з іншого боку, збільшення випадків зеленого відмивання стає каталізатором змін на ринку сталого розвитку. Враховуючи, що попит на стійкі продукти буде зростати, то в кожному секторі відбуватиметься подальше удосконалення практик стійкого фінансування. В цих умовах важливого значення набуває використання фінансових технологій, які відіграють ключову роль у трансформації фінансової системи та досягненні цілей сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Banks behind 70% jump in greenwashing incidents in 2023 –report Reuters. October 3, 2023. <https://www.reuters.com/sustainability/banks-behind-70-jump-greenwashing-incidents-2023-report-2023-10-03/>
2. Coca-Cola and Nestle accused of misleading eco claims. 7 November 2023. <https://www.bbc.com/news/business-67343893>
3. Greenwashing in Financial Services. (2023) <https://www2.deloitte.com/nl/nl/pages/financial-services/articles/greenwashing-in-financial-services.html>
4. The Greenwashing Hydra. Planet Tracker. <https://planet-tracker.org/wp-content/uploads/2023/01/Greenwashing-Hydra-3.pdf>
5. Шкодін І.В. Концепція стійких цифрових фінансів: інтеграція стійкого фінансування з цифровими інноваціями. *Бізнес Інформ*. 2024. №2.

РОЗДІЛ 2.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗРОБКИ І ВПРОВАДЖЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ, КОНТРОЛЮ І ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Ambarchian M. S.,
Ph.D. (Accounting, Analysis, and Auditing),
Associate Professor,
Business Development Executive,
British Council Ukraine*

A REFERENCE TO THE RUSSIA-UKRAINE WAR IN NOTES TO CONSOLIDATED FINANCIAL STATEMENTS OF MULTINATIONAL CORPORATIONS

A few days after Russia unleashed the unprovoked war on Ukraine in February 2022, the large number of multinational corporations made a decision to cease or suspend their activity in Russia as the aggressor state in order to deprive it from additional financial sources and, subsequently, to refrain from purchasing new weapons [1]. Obviously, such suspension or cessation of economic activities in Russia might leave traces in financial data of these corporations. This paper is dedicated to examining the manner of disclosure of information about financial consequences of the Russia-Ukraine War in Notes to Consolidated Financial Statements.

To do the research, the author has chosen annual consolidated reports of 6 corporations participating in applying sanctions against Russia: the BMW Group [2], the British American Tobacco Group [3], the Geberit Group [4], the Deutsche Bank [5], the Mercedes-Benz Group [6], and the Volvo Group [7].

It's worth mentioning that a notion 'war' was applied in 5 of 6 notes to consolidated financial reports (the BMW Group, the Geberit Group, the Deutsche Bank, the Mercedes-Benz Group, and the Volvo Group) while the British American Tobacco Group refers to the Russia-Ukraine war as a conflict.

In the BMW Group's notes, we may read that major uncertainties remained at 31 December 2023 with respect to the ongoing Russia-Ukraine war. The current sanctions and the countermeasures taken significantly restrict economic activities with Russia and also have an impact on the Russian companies of the BMW Group. In total, the Russian companies hold around 4% (2022: 5%) of the BMW Group's cash and cash equivalents. Hence, we may conclude the BMW Group continues to retain assets in the aggressor state, having suspended its manufacturing and investing activities to some extent.

In its notes, the British American Tobacco Group indicates that, on 13 September 2023, it disposed of its Russian and Belarusian businesses. The group had 2 subsidiaries in Russia and 1 subsidiary in Belarus. The Group entered into an agreement to sell the Russian and Belarusian businesses to a consortium led by then members BAT Russia's Management team. These businesses are now known as the ITMS group. Thus, we may sum up that, in 2023, British American Tobacco Group finally left the aggressor states' markets.

The Geberit Group's notes outlines that the war in Ukraine is leading to a high degree of uncertainty regarding local operations from Geberit. Geberit's first priority

is the safety of its employees and their families. The ceramics plant in Slavuta in western Ukraine is running close to its pre-war capacity. The power supply is currently stable. As a result of the war in Ukraine, sales activities in Russia were discontinued on 25 March 2022 and only a small service company was maintained. In other words, the Geberit Group ceased to make new investments in the aggressor state.

The Deutsche Bank continues to have limited exposure to Russia. In June 2023, RusChemAlliance LLC, a Russian joint venture, filed a claim against the Deutsche Bank before a commercial state court in Russia. This venture is seeking payment under an advance payment guarantee issued by the Deutsche Bank in 2021. This payment demand was rejected by the Deutsche Bank due to imposition of EU sanctions against Russia. The notes highlight there is a probability that the Deutsche Bank's assets in the aggressor state could be seized if the claim would be enforced.

On 2 March 2022, the Mercedes-Benz Group decided to stop exporting cars and vans to Russia and to cease local production in Russia until further notice. At the end of October 2022, the Mercedes-Benz Group signed contracts with the Russian car dealer Avtodom AO for the sale of the shares in the Russian subsidiaries. The recognition and valuation of the assets and liabilities due to the discontinuation of the business activities in the aggressor state resulted in expenses of around €0.7 billion in the automotive segments in 2022. With the closing of the transaction on 19 April 2023, the shares of Russian subsidiaries were deconsolidated. The sale of the Russian subsidiaries resulted in no significant cash inflow.

In 2023, the Volvo Group divested its Russian entities. The divestment resulted in a negative impact on the operating income of SEK 794 million and a total negative cash flow effect of SEK 2,499 million. In 2022, assets related to the aggressor state amounting to SEK 4,125 million were provisioned for with a negative impact on operating income. Thereby, the Volvo Group joined corporations, which halted their businesses in Russia in 2022-2023.

Examining the aforementioned financial data from the notes to consolidated financial statements enables us to understand the extent of involving multinational corporations in imposing sanctions on Russia. Corporations such as the British American Tobacco Group, the Deutsche Bank, and the Volvo Group sold their assets and left the Russian market while the BMW Group, the Geberit Group, and the Mercedes-Benz Group decided to suspend their business activities in the aggressor state until further notice.

REFERENCES

1. Амбарчян М., Амбарчян В. Розкриття інформації про геополітичні події після звітного періоду у річній звітності транснаціональних корпорацій. *Економіка та суспільство*. 2022. №38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1315> (дата звернення: 06.05.2024).
2. BMW Group Report 2023. URL:

- <https://www.bmwgroup.com/en/report/2023/downloads/BMW-Group-Report-2023-en.pdf?page=1> (дата звернення: 06.05.2024).
3. British American Tobacco Group Combined Annual and Sustainability Report 2023. URL: https://www.bat.com/content/dam/batcom/global/main-nav/investors-and-reporting/reporting/combined-annual-and-esg-report/BAT_Annual_Report_Form_20-F_2023.pdf (дата звернення: 06.05.2024).
 4. Geberit Annual Report 2023. URL: https://reports.geberit.com/annual-report/2023/_assets/downloads/geberit-ar23-en-financial-report.pdf (дата звернення: 06.05.2024).
 5. Deutsche Bank AG Annual Report 2023. URL: <https://investor-relations.db.com/files/documents/annual-reports/2024/Annual-Report-2023.pdf> (дата звернення: 06.05.2024).
 6. Mercedes-Benz Group Annual report 2023. URL: <https://group.mercedes-benz.com/documents/investors/reports/annual-report/mercedes-benz/mercedes-benz-annual-report-2023-incl-combined-management-report-mbg-ag.pdf> (дата звернення: 06.05.2024).
 7. The Volvo Group's Annual Report 2023. URL: <https://www.volvogroup.com/en/news-and-media/events/2024/feb/annual-report-2023.html> (дата звернення: 06.05.2024).

Piskunov R.O.,
PhD in Economics, docent
Head of the Department of Accounting and Taxation
Education and Research Institute "Karazin Banking Institute" of
V.N.Karazin Kharkiv National University

PERSPECTIVES ON IMPLEMENTING AUTOMATIC EXCHANGE OF TAX INFORMATION IN THE MODERN TAX SYSTEM

The increase in tax information volume is one of the most critical issues faced by tax authorities and taxpayers worldwide. This problem is driven by several factors, including the growing complexity of tax systems, the rise in the number of taxpayers, and the increased use of electronic technologies.

Indeed, tax systems are becoming increasingly complex, with multiple taxes, levies, and exemptions. This leads to a surge in the data that needs to be collected, processed, and analyzed. Moreover, in a world of economic growth and the emergence of new forms of business, the number of taxpayers is steadily increasing, leading to even greater volumes of tax information. Additionally, taxpayers and tax authorities are increasingly using electronic technologies to file tax returns and communicate with each other. This results in a growth in the volumes of electronic data that need to be stored and processed.

At the same time, neglecting this issue can lead to a range of problems, including errors and fraud, high costs, and low efficiency. This is because manual entry and processing of tax information can lead to unfair taxation and fraud. Not to mention, such data entry methods are expensive, labor-intensive, slow, and inefficient and can lead to delays in tax refunds and other services.

Regarding the implementation of automatic exchange of tax information in Ukraine, it can be additionally noted that automatic exchange of tax information can help to:

- increase the efficiency of tax authorities by automating routine tasks. This can lead to faster tax processing, better customer service, and reduced costs;
- improve cooperation between tax authorities of different countries. This can result in more effective combating of international tax evasion and money laundering;
- enhance transparency of tax systems. This can lead to greater trust in governments and tax authorities from taxpayers.

At the same time, the implementation of this reform faces several challenges:

- implementing automated exchange of tax information can be costly as it requires investment in new technologies, infrastructure, and personnel;
- automated exchange of tax information may raise confidentiality issues as it involves sharing taxpayer information. It is important that any automated tax information exchange systems are designed with confidentiality protection in mind;
- the technical implementation of automated exchange of tax information can be complex as it requires integrating tax authority systems from different countries;

- implementing automated exchange of tax information requires political will from governments of different countries.

Automated exchange of tax information is a crucial part of modernizing tax systems. It can help reduce errors and fraud, lower costs, and increase efficiency. Tax authorities and taxpayers must collaborate to develop and implement effective solutions for automated exchange of tax information.

REFERENCES

1. CRS (Common Reporting Standard). URL: <https://mof.gov.ua/uk/crs-578>
2. Standard for Automatic Exchange of Financial Account Information for Tax Purposes. OECD publication translated into Ukrainian. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/CRS_\(%D1%83%D1%81%D1%96_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B8\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/CRS_(%D1%83%D1%81%D1%96_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B8).pdf)
3. Multilateral Competent Authority Agreement on Automatic Exchange of Financial Account Information (official translation). URL: https://tax.gov.ua/data/material/000/496/606248/MCAA_CRS_of_ts_yniy_pereklad.PDF.

Piskunov R.O.,
PhD in Economics, docent
Head of the Department of Accounting and Taxation
Education and Research Institute "Karazin Banking Institute" of
V.N.Karazin Kharkiv National University;
Moskalenko O.V.,
PhD in Economics, docent
Assoc.Prof., Department of Banking Business and Financial Technologies
Education and Research Institute "Karazin Banking Institute" of
V.N.Karazin Kharkiv National University

CROSS-BORDER EXCHANGE OF TAX INFORMATION: GLOBAL PRACTICES, PERSPECTIVES, AND CHALLENGES

The relevance of the chosen research topic is associated with the fact that the effectiveness and prospects of automatic exchange of tax information in the modern tax system consist of several key aspects:

1. Combatting tax evasion. Ukraine, like many other countries, faces the problem of tax evasion and avoidance. Implementing cross-border exchange of tax information will help identify such cases and effectively combat them.

2. International cooperation. Participation in cross-border exchange of tax information will contribute to strengthening cooperation with other countries and help implement international standards in the tax sphere.

3. Enhancing fiscal discipline. Information exchange on financial transactions will promote increased fiscal discipline among citizens and companies, which in turn will help increase state budget revenues.

4. Upholding international commitments. Ukraine is obliged to comply with international standards in the exchange of tax information as part of its participation in various international organizations and agreements.

5. Efficient use of tax resources. Implementing cross-border exchange of tax information will allow for optimizing the use of tax resources and ensuring greater transparency in the field of taxation.

So, cross-border exchange of tax information is the process of sharing data on financial transactions and tax obligations between different countries to ensure compliance with tax legislation and avoid double taxation. This information includes data on income, assets, financial liabilities, and other financial parameters that may have tax implications for individuals and legal entities. Such information exchange typically occurs according to established international standards and agreements and contributes to maintaining fiscal discipline and preventing tax evasion.

International standards and recommendations regarding cross-border exchange of tax information are primarily established within the framework of the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) and other international organizations. The main documents regulating this process include:

1. Standard for Exchange of Tax Information (Automatic Exchange of Information Standard). This standard establishes mechanisms for the automatic exchange of information on financial accounts between countries that have adopted it. It is developed by the OECD and the Group of Financial Action Task Force (G20).

2. Standard for Effective Exchange of Information for Tax Purposes (EOIR Standard). This standard defines procedures and mechanisms for the exchange of information upon request for tax purposes between countries. It is also developed by the OECD and the G20 Group.

3. Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters. This convention, signed by more than 100 countries, establishes mechanisms for the exchange of information and mutual assistance between tax administrations to combat tax evasion.

These standards and recommendations aim to ensure effective exchange of information between countries to combat tax evasion and ensure fair taxation. Additionally, there is the United Nations Convention on Double Taxation Avoidance in relation to income and property, which since 2001 defines mechanisms for resolving disputes related to double taxation, i.e., when the same income or property is taxed in two countries. Participants in this Convention are also obliged to exchange information necessary for its application.

These standards and recommendations reflect the widely recognized need for international cooperation and information exchange for effective taxation and combating tax evasion.

The practice of exchanging information between countries in the context of tax relations is based on compliance with international standards and agreements, as well as the national legislation of each country. The main stages of this process may look as follows:

1. Information exchange request: Tax administration of one country may send a request to another country to obtain information about financial transactions of specific individuals or legal entities.

2. Execution of the request: The receiving country processes the request and provides the necessary information in accordance with its legislation and international standards. This may include data on bank accounts, income, assets, and other financial parameters.

3. Confidentiality and data protection: Countries exchanging information are obliged to ensure confidentiality and protection of personal data to prevent their unauthorized use.

4. Use of information: The obtained information can be used for investigating tax violations, detecting tax fraud, or resolving disputes related to double taxation.

5. Reciprocal exchange of information: Some exchange agreements provide for reciprocal exchange of information, where the country receiving the information also provides relevant information to another country upon its request.

The practice of exchanging information between countries is an important tool for combating tax evasion and ensuring fair taxation, as it contributes to increased transparency and accountability to tax authorities.

In cross-border exchange of tax information, there are several key problems and challenges that may arise:

1. Confidentiality and data protection: One of the major issues is ensuring confidentiality and protection of personal data exchanged between countries. This is particularly important in the context of exchanging banking and financial information.

2. Lack of standardization: Each country may have its own rules and formats for exchanging tax information, which can complicate the exchange process between different systems.

3. Insufficient cooperation between countries: Problems often arise due to insufficient cooperation and interaction between tax administrations of different countries.

4. Information inaccuracies: Sometimes, there may be issues of unreliability or inaccuracies in the exchanged information, which can lead to erroneous decisions and misunderstandings.

5. Legal aspects: Different legal systems in countries can complicate information exchange and resolution of disputes.

6. Financial costs: Implementing mechanisms for exchanging tax information can be costly for countries, especially for smaller states.

These problems and challenges require attention and resolution to ensure effective and transparent cross-border exchange of tax information.

For the further development and improvement of cross-border exchange of tax information, the following recommendations can be proposed:

1. Standardization and harmonization: Developing widely accepted standards and procedures for exchanging tax information between countries can simplify the process and reduce costs.

2. Staff training and development: Providing tax administration personnel with appropriate training and skills for effective use and exchange of information.

3. Strengthening international cooperation: Ensuring greater cooperation between countries in the exchange of information and developing mechanisms for resolving disputes.

4. Ensuring confidentiality and data protection: Improving data protection systems and ensuring the confidentiality of exchanged information between countries.

5. Implementing technological innovations: Using modern technologies such as artificial intelligence and blockchain to improve the efficiency and security of tax information exchange.

6. Support for developing countries: Developed countries can provide support and assistance to less developed countries in building their tax information exchange systems.

These recommendations aim to improve the efficiency, transparency, and security of cross-border exchange of tax information and contribute to enhancing international cooperation in this field.

REFERENCES

1. CRS (Common Reporting Standard). URL: <https://mof.gov.ua/uk/crs-578>
2. Multilateral Competent Authority Agreement on Automatic Exchange of Financial Account Information (official translation). URL: https://tax.gov.ua/data/material/000/496/606248/MCAA_CRS_of_ts_yniy_pereklad.PDF.
3. Standard for Automatic Exchange of Financial Account Information for Tax Purposes. OECD publication translated into Ukrainian. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/CRS_\(%D1%83%D1%81%D1%96%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B8\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/CRS_(%D1%83%D1%81%D1%96%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B8).pdf)

*Багрій К.Л.,
к.е.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО АУТСОРСИНГУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасна реальність війни накладає свої умови на підприємства та вимагає від них оперативної реакції на зміни економічних умов без додаткових витрат. В даний час питання про збільшення прибутку бізнесу шляхом аналізу витрат та їх оптимізації стало актуальним для багатьох суб'єктів господарювання, особливо для малого та середнього бізнесу.

У сучасній літературі представлено багато інструментів оптимізації витрат підприємств. Пропонуються шляхи оптимізації як змінних, так і постійних витрат. Одним із реальних шляхів економії, особливо для малих та середніх підприємств, є аутсорсинг.

Аутсорсинг є невід'ємною частиною сучасного бізнес-середовища. Цей вид послуг вже давно набув широкої популярності серед сучасних компаній і став загальноприйнятим стандартом взаємодії у бізнесі по всьому світу. У США та європейських країнах послугами аутсорсингу користується близько 80 % усіх компаній та підприємств. Серед відомих світових компаній, що надають послуги з аутсорсингу бухгалтерських послуг, слід виділити такі компанії, як IBM, EDS та Hewlett-Packard, Xerox та інші. Найпотужнішими в Україні є міжнародні аутсорсингові компанії: «Ernst&Young», «McKinsey», «Pricewaterhouse Coopers», «KPMG», «Deloitte», їм належить 75% ринку [1, с. 398].

В Україні аутсорсинг став широко відомий порівняно недавно і його розвиток відбувається повільніше, ніж за кордоном. Однак він почав набирати особливої популярності у 2021 році у зв'язку з необхідністю економії, викликаній кризовими наслідками пандемії коронавірусу.

Термін «аутсорсинг» походить з англійської мови і означає «використання ресурсів». У міжнародній практиці аутсорсинг визначається як «здійснення сторонньою аутсорсинговою компанією будь-якої частини бізнес-функцій або окремих бізнес-процесів конкретного економічного суб'єкта» [2].

У вітчизняній літературі це поняття трактується по-різному, що пов'язано із відсутністю його нормативно-правового закріплення. Наприклад, І.Й. Яремко та Н.К. Ліннік [3] визначають аутсорсинг як передачу певних допоміжних функцій організації третій стороні, що спеціалізується у цій галузі. Однак у рамках аутсорсингу підприємство має розглядати передачу функцій як цілеспрямоване рішення, основною метою якого має бути оптимізація витрат.

О.А. Подолянчук та В.А. Величко [4] у своєму дослідженні формують наступне визначення аутсорсингу: це комплексне поняття та стратегічне комерційне рішення, спрямоване на реструктуризацію підприємства з передачею

певних функцій, бізнес-процесів, повноважень, відповідальності та ризиків зовнішнім компетентним виконавцям на договірних засадах. Однак варто зазначити, що в рамках аутсорсингу підприємство часто несе відповідальність за ділянку роботи, яку було передано організаторам аутсорсингових послуг.

Переконалий, що під аутсорсингом, в широкому розумінні, слід розуміти послугу щодо виконання цілих процесів чи певних функцій на підприємстві сторонніми фахівцями-професіоналами на умовах довготривалих цивільно-правових відносин.

В даний час існує кілька видів аутсорсингу, таких як аутсорсинг інформаційних технологій, бізнес-процесів, послуг та виробництва. Однак, аутсорсинг бухгалтерського обліку є одним з видів оптимізації підприємств, що найбільш динамічно розвиваються.

Аутсорсингові послуги в галузі бухгалтерії включають постановку та ведення обліку, облік податків, складання звітності, взаємодію з податковими органами та ін. Особливо популярними є послуги з аутсорсингу заробітної плати та складання і подання звітності до податкових органів.

Це пояснюється високою завантаженістю даних ділянок бухгалтерського обліку, оскільки нарахування заробітної плати відбувається двічі на місяць, а звіти до податкових органів складаються та подаються з урахуванням податкового та звітного періодів.

Щодо бухгалтерського аутсорсингу можна виділити такі види: консультування, повний аутсорсинг, вибіркового аутсорсингу та ведення обліку від імені головного бухгалтера.

Існує кілька причин популярності та затребуваності аутсорсингу бухгалтерського обліку. По-перше, нестача висококваліфікованих спеціалістів у сфері обліку, аналізу та оподаткування. По-друге, сезонний характер виробничих процесів. По-третє, необхідність стимулювання ефективності праці та інші чинники. Всі ці причини безпосередньо пов'язані з основною метою аутсорсингу бухгалтерських послуг – економією коштів підприємства.

Можливість бухгалтерського обслуговування сторонньою фірмою дозволяє підприємству зосередитись на основній ідеї своєї діяльності без відволікання на організаційні аспекти.

Основними перевагами співпраці з компаніями-аутсорсерами можна виділити наступні:

1. Зосередження зусиль реалізації основної місії підприємства.
2. Економія коштів у порівнянні з утриманням власних бухгалтерів.
3. Залучення висококваліфікованих спеціалістів у галузі бухгалтерії.
4. Контроль за якістю ведення бухгалтерії.

У той же час аутсорсинг має і деякі значні недоліки:

1. Відсутність методики оцінки доцільності переходу на аутсорсинг бухгалтерії. Прийняття рішення про доцільність аутсорсингу має бути засноване на чітко визначених цілях, завданнях та очікуваних результатах, а також аналізу ринку. Рішення про застосування аутсорсингу має враховувати галузеву приналежність підприємства.

2. Проблеми безпеки інформації. Існує ризик витоку комерційної таємниці підприємства через співробітників аутсорсерів.

3. Невідповідність рівня кваліфікації залучених спеціалістів заявленим вимогам. У цьому випадку можливе надання неякісних послуг, які можуть виявитися лише після певного часу.

4. Неможливість повністю передати відповідальність за діяльність компанії-аутсорсеру. У разі судових розглядів керівник організації нестиме повну відповідальність.

5. Обмеження зацікавленості у кінцевих результатах діяльності замовника. Умови договору про аутсорсинг передбачають чітку та договірну оплату послуг, що призводить до відсутності зв'язку з успішністю розвитку підприємства.

6. Відсутність належного контролю над фахівцями, які надають послуги. Існує можливість надання неякісних бухгалтерських послуг.

7. Відсутність юридичних гарантій. У ряді зарубіжних країн компанії не лише несуть відповідальність за свої дії, але й зобов'язані страхувати свою відповідальність, що дозволяє компенсувати втрати клієнтам у разі банкрутства аутсорсера.

Підсумовуючи слід зазначити, що аутсорсинг – це делегування на договірній основі непрофільних функцій обслуговування підприємства з метою оптимізації витрат і отримання якісних послуг фахівців. Аутсорсинг стає все більш популярним серед підприємств середнього та малого бізнесу в Україні. Безумовно послуги аутсорсингу мають низку переваг, проте необхідно враховувати і недоліки та розглядати доцільність його застосування для підприємств різних галузей та масштабів. У цьому контексті важливо розробити методику оцінки доцільності передачі бухгалтерії на аутсорсинг, яка враховуватиме основні недоліки даного виду діяльності та допомагатиме їх долати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кошляк Д. І., Луценко А. Ю., Коба О. В. Тенденції розвитку аутсорсингу бухгалтерського обліку в умовах війни в Україні. Тези 75-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (Полтава, 02 трав. – 25 трав. 2023 р.). Т. 2. С. 397–399.
2. Андріанова Т. Переваги аутсорсу над інхаусом. Всеукраїнське професійне юридичне видання «Юридична Газета online». URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/perevagi-autsorsu-nad-inhausom.html> (дата звернення: 26 квітня 2024 р.)
3. Яремко І., Ліннік Н. Проблематика та особливості розвитку аусторсингу бухгалтерського обліку в Україні. Економіка та суспільство, 2023. № 56. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3078/3001> (дата звернення: 30 квітня 2024 р.)

4. Подолянчук О. А., Величко В. А. Бухгалтерський аутсорсинг: сутність та перспективи розвитку для малого бізнесу, 2024. № 4. С. 130-139.
URL: <https://nayka.com.ua/index.php/agrosvit/issue/view/128/94> (дата звернення: 02 травня 2024 р.)

ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ ЗВІТНОСТІ ПРО СТАЛИЙ РОЗВИТОК КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ЕМПІРИЧНИЙ ДОСВІД ІТАЛІЇ

Аудит звітності про сталий розвиток корпоративних підприємств в Італії є важливою складовою процесу забезпечення та підтвердження вірогідності нефінансової звітності, яка стосується екологічних, соціальних та управлінських показників. Італія, як член Європейського Союзу, дотримується європейських стандартів та Директиви ЄС 2022/2464 «Щодо корпоративної звітності про сталий розвиток» [1]. Вищевказані нормативні акти встановлюють вимоги до звітності про екологічні показники, соціальні ініціативи та корпоративну соціальну відповідальність.

В наших попередніх дослідженнях [2] було розглянуто питання аудиту інтегрованої звітності корпоративних підприємств та особливості аудиту звітності про сталий розвиток в Бразилії [3].

Насамперед, пропонується розглянути частку корпоративних підприємств Італії, компанії якої розкидають інформацію про сталий розвиток у різних видах звітності (рис. 1).

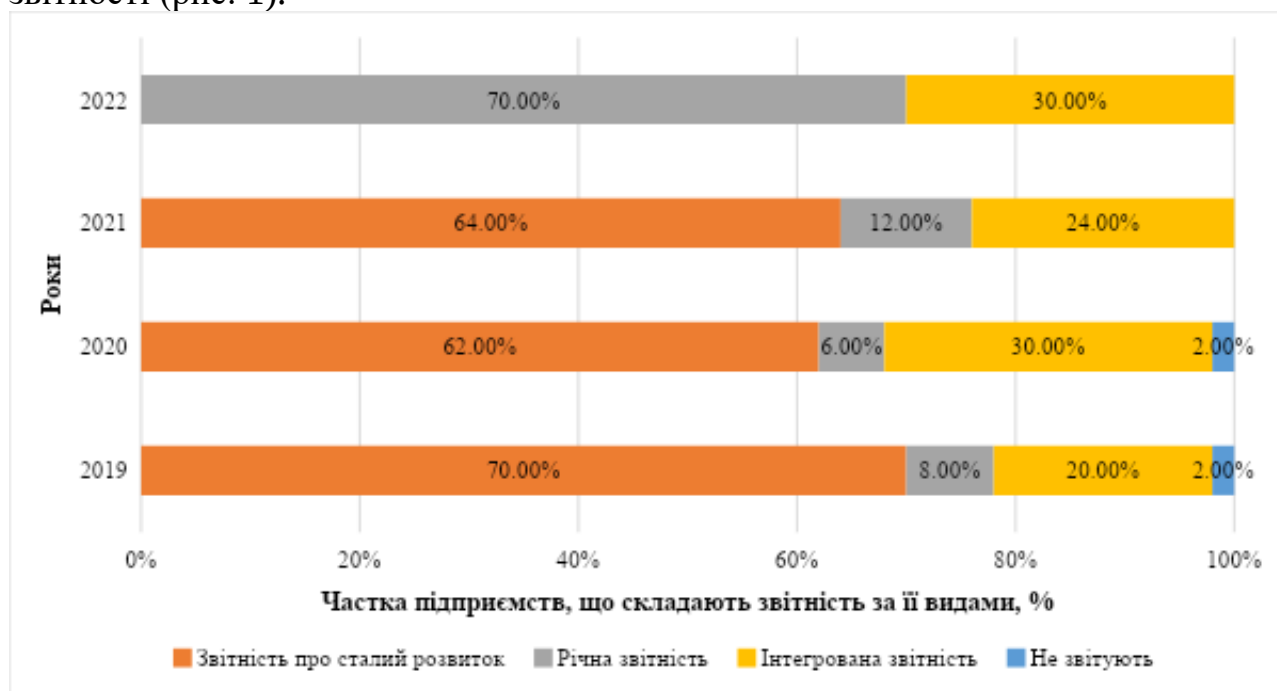

Рис. 1. Види звітності, які складають корпоративні підприємства Італії

Джерело: створено автором на основі [4]

Досліджуючи різновиди звітності корпоративних підприємств (рис. 1), ми можемо зробити висновок, що у 2019 році відсоток корпоративних підприємств, які звітували про сталий розвиток, становив 70,00%, річний звіт – 8,00%, інтегрований звіт – 20,00%, а ті, що не звітували 2,00%. Разом з тим, у 2020 році

частка корпоративних підприємств Італії, що складала звітність про сталий розвиток становила вже 62,00 %, річну – 6,00 %, інтегровану – 30,00%, не звітують – 2,00 % відповідно. Водночас, у 2021 р. частка корпоративних підприємств Італії, що складала звітність про сталий розвиток становила 64,00 %, річну – 12,00 %, інтегровану – 24,00 %. У 2022 р. частка корпоративних підприємств Італії, що складала річну звітність складала – 70,00 %, інтегровану – 30,00 %. Загалом, дані вказують на те, що корпоративні підприємства Італії поступово збільшують увагу до звітності про сталий розвиток та включають цю інформацію в свої звіти, особливо в інтегровані та щорічні звіти. Далі слід згадати стандарти звітності щодо аудиту, зокрема звітності про сталий розвиток, яка використовується аудиторськими компаніями Італії для підтвердження її достовірності та надійності (рис. 2).

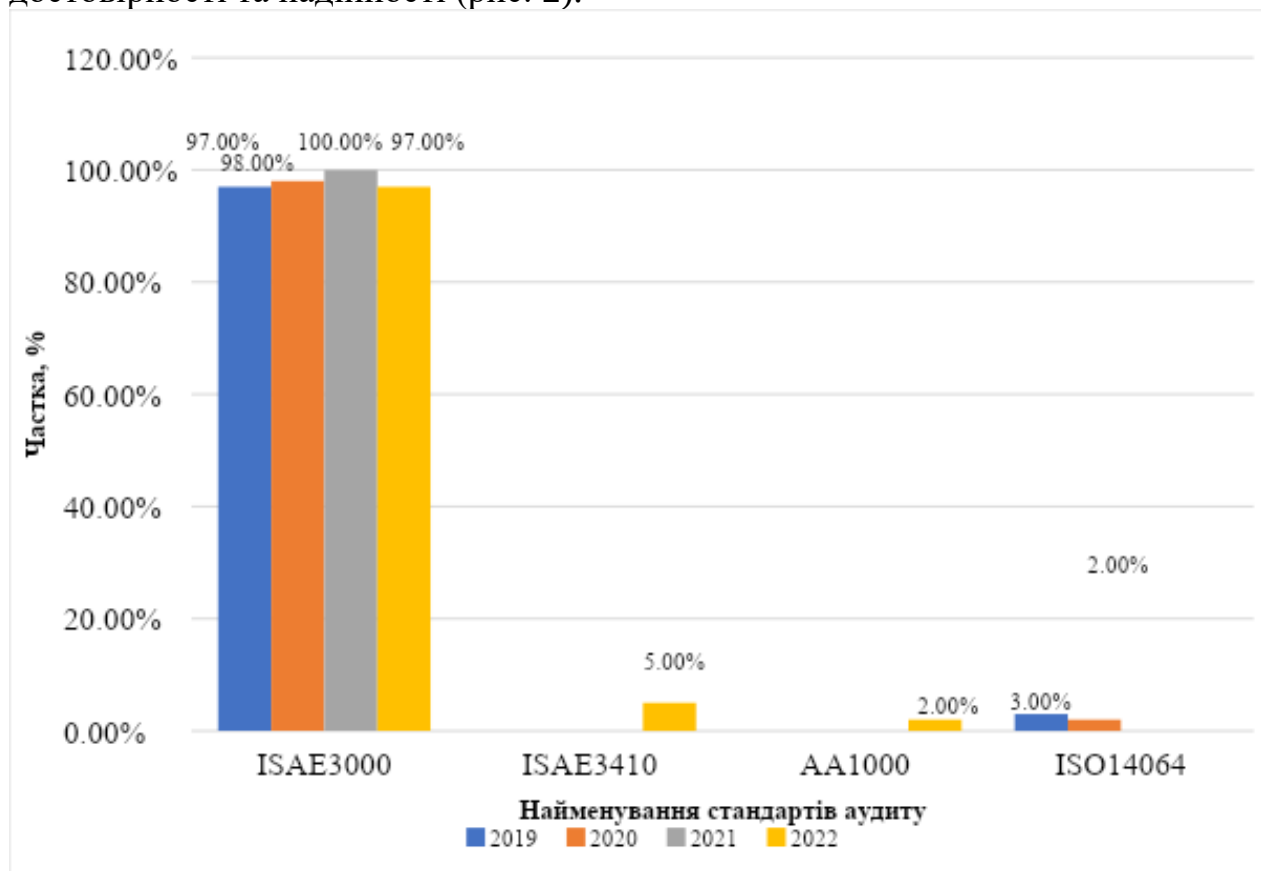

Рис. 2. Стандарти аудиту звітності про сталий розвиток, що використовується аудиторськими фірмами Італії

Джерело: створено автором на основі [4]

Досліджуючи (рис. 2) стандарти звітності про сталий розвиток, які використовують аудитори Італії, важливо відзначити, що відсоток застосування стандарту ISAE 3000 «Цілі впевненості, які не є аудитом або оглядом історичної фінансової інформації» [5] залишився без змін на рівні 97 % у 2022 році порівняно з 2019 р. Цей стандарт залишився на високому рівні застосування - 97%, що свідчить про стабільність його популярності серед аудиторських фірм протягом тривалого періоду. Однак, використання стандарту ISAE 3410 «Завдання з надання впевненості щодо звітів з парникових газів» [5] зросло на

5,00 % у 2022 році порівняно з 2019 роком, або з 0,00 % до 5,00 %, що може вказувати на збільшену увагу до питань парникових газів та їх впливу на сталий розвиток. Водночас, використання стандарту AA1000 [6] аудиторськими фірмами Італії збільшилось з 0,00% у 2019 році до 2,00% у 2022 році, тобто на 2,00 %. Хоча збільшення з 0,00 % до 2,00 % може здаватися невеликим, воно все ж показує, як зростає зацікавленість аудиторських фірм Італії у використанні цього стандарту, який, очевидно, має значення для їх клієнтів або ринку. У той же час застосування стандарту ISO 14064 «Парникові гази» [7] зменшилось на 3,00 %, з 3,00 % у 2019 р. до 0,00 % у 2022 р. Можливо, це відображає зменшене зацікавлення або перенесення уваги на інші аспекти сталого розвитку.

В цілому, аналіз таких змін у застосуванні стандартів аудиту звітності сталого розвитку надає цінну інформацію про тенденції в області сталого розвитку та інтереси аудиторських фірм в Італії, які перевіряють корпоративні підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022L2464> [in English].
2. Безверхий К.В., Гнилицька Л.В. Аудит інтегрованої звітності корпоративних підприємств. *Фінанси України*. 2022. № 9. С. 98-114. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.09.098>.
3. Безверхий К. Звітність про сталий розвиток: особливості аудиту в Бразилії. Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством: Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Полтава, 28-29 березня 2024 р. Полтава, 2024. С. 18-20.
4. The state of play: sustainability disclosure & assurance 2019-2022, Trends & Analysis (2024). URL: <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/contributing-global-economy/publications/state-play-sustainability-disclosure-assurance-2019-2022-trends-analysis> [in English].
5. International Auditing and Assurance Standards Board. Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements. 2021 Edition Volume II, p.78-233 URL: <https://www.iaasb.org/publications/login/66320> [in English].
6. AA1000 AccountAbility Principles Standard. URL: <https://cutt.ly/jMvFPf7> [in English].
7. ISO 14064 «Greenhouse gases». URL: <https://www.iso.org/standard/66453.html> [in English].

*Булавина Д. М.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Мірошник О.Ю.,
к.е.н, доцент*

ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна

ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасному світі бізнесу ключовим елементом успіху є здатність швидко адаптуватися до змін і ухвалювати рішення на основі актуальної інформації про фінансовий стан компанії. Саме тому програмне забезпечення для аналізу фінансового стану підприємства відіграє важливу роль в стратегічному плануванні та управлінні ресурсами. Використання передових технологій у цій сфері дозволяє не лише збільшувати точність аналітичних даних, але й оптимізувати процеси прийняття управлінських рішень.

Аналіз фінансового стану підприємства є ключовим аспектом управління сучасним бізнесом, який забезпечує важливі вхідні дані для стратегічного планування та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Із появою новітніх технологій, програмне забезпечення для аналізу фінансів набуло особливої актуальності, дозволяючи виконувати глибокий аналіз даних з високою точністю і швидкістю.

Сучасне програмне забезпечення для аналізу фінансів може автоматично обробляти великі обсяги даних, що забезпечує оперативне отримання результатів аналізу. Це особливо цінно у сфері, де час і точність мають критичне значення.

Інтеграція з іншими системами ERP (Enterprise Resource Planning) та CRM (Customer Relationship Management) забезпечує комплексний підхід до управління фінансами, збільшуючи точність і повноту аналітичних даних.

Модульність і масштабованість сучасних систем дозволяють підприємствам адаптувати програмне забезпечення під специфічні потреби, не втрачаючи в продуктивності навіть при зростанні обсягу бізнесу.

Використання штучного інтелекту та машинного навчання у фінансовому аналізі відкриває нові можливості для прогнозування трендів та ідентифікації потенційних ризиків до їхнього виникнення.

Аналітика у реальному часі дозволяє оперативно реагувати на зміни у фінансовому стані підприємства, що є особливо важливим у кризових та нестабільних умовах.

Захист даних і забезпечення їх конфіденційності є критично важливим аспектом, особливо враховуючи зростаючі загрози кібербезпеки.

Аналітичні інструменти, що базуються на хмарних рішеннях, надають можливість доступу до фінансових звітів з будь-якого пристрою та буднові точних і своєчасних даних. Програмне забезпечення для аналізу фінансового стану підприємства стає незамінним інструментом, який дозволяє ефективно управляти фінансами, прогнозувати ризики та виявляти потенціал для росту.

Сучасні інструменти аналізу фінансів включають широкий спектр функціональностей, від базового аналізу до глибокого фінансового моделювання та прогнозування.

Програмне забезпечення спрощує процес збору даних, автоматично інтегруючи інформацію з різних джерел, таких як бухгалтерські системи, банківські виписки та фінансові звіти.

Інтерактивні панелі з візуалізацією даних дозволяють керівництву підприємства оперативно аналізувати фінансовий стан, ідентифікувати тенденції та порівнювати показники з індустріальними стандартами.

Застосування статистичних та машинно-навчальних моделей для прогнозування майбутніх фінансових результатів стає ключовою здатністю програмного забезпечення.

Системи аналізу допомагають оцінювати кредитоспроможність підприємства та його здатність витримувати фінансові негаразди. Алгоритми штучного інтелекту ідентифікують незвичайні фінансові транзакції, що можуть вказувати на помилки або фінансові зловживання.

Впровадження програмного забезпечення для аналізу фінансового стану підприємства в Україні супроводжується рядом проблем, що виникають на різних етапах його імплементації та експлуатації. Однією з основних труднощів є відсутність стандартизації фінансової звітності серед підприємств різних форм власності та розмірів. Це створює складнощі у встановленні єдиної системи обробки даних, що значно знижує ефективність аналітичних інструментів. Додатковими перешкодами є низький рівень автоматизації бухгалтерського обліку та часта зміна податкового законодавства, що вимагає постійного оновлення програмного забезпечення.

Ще один важливий ризик полягає у відсутності кваліфікованих фахівців, які могли б ефективно працювати з сучасними фінансовими аналітичними інструментами. Україна стикається з відтоком ІТ-спеціалістів та аналітиків через низьку рівень заробітної плати порівняно з іншими країнами, що ускладнює процес залучення та утримання якісних кадрів. Крім того, недостатня ІТ-інфраструктура на багатьох підприємствах не дозволяє в повній мірі використовувати можливості сучасного програмного забезпечення, що знижує загальну ефективність інвестицій в цю сферу.

Окрім технічних та кадрових проблем, серйозним викликом є також опір змінам з боку персоналу. Багато працівників, особливо в старшому віці, можуть

відчувати невпевненість у використанні нових технологій, що призводить до помилок у даних або навіть до небажання використовувати нові системи. Це створює додаткові складнощі у процесі впровадження та може знизити загальну продуктивність підприємства на час адаптації до нового програмного забезпечення. Тому необхідно забезпечувати комплексні тренінги та підтримку для співробітників на всіх етапах імплементації нових систем.

Застосування програмного забезпечення для аналізу фінансового стану підприємства є надзвичайно важливим інструментом в умовах сучасної економіки. Це дозволяє підприємствам не тільки вчасно реагувати на змінні умови ринку, але й оптимізувати власні фінансові ресурси, підвищувати кредитоспроможність та конкурентоспроможність. Новітні технології та методики аналізу продовжують розвиватися, відкриваючи нові можливості для глибокого розуміння фінансового стану та ефективного управління підприємствами. Важливо, що керівники визнають цінність цих інструментів і активно включають їх у стратегічне планування та щоденне управління бізнесом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заросло А. П. Сучасні інформаційні технології для аналізу господарської діяльності підприємств // Економічний вісник. 2016. № 4(04). С. 82-86.
2. Мірошник , О., Шубіна, С., & Шульга, В. Проблеми визначення кредитоспроможності позичальника. Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку, 4(11), 2023. С. 33-40. URL: <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2023-4-04>
3. Мірошник, О., Шубіна, С., Кравченко, Б. ОЦІНКА ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА. Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку, 1(1), 2021. С. 17-22. URL: <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2021-1-02>
4. Петрицька О. С. Економічний аналіз: перспективи розвитку. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2015. № 3 (3). С. 67–71.
5. Синькевич Н. І. Економічний аналіз: перспективи розвитку в умовах діджиталізації економіки / Надія Синькевич, Ольга Краузе // Галицький економічний вісник. Т. : ТНТУ, 2023. Том 81.№ 2. С. 7–15.
6. Соколова Г. Н. Інформаційні технології економічного аналізу: монографія. К.: ЛІБРА. 2012. 320 с.
7. Шерстерняк М. М. Сучасний економічний аналіз та його основні види. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип. 20. С. 158–162.

*Василишин С.І.,
доктор економічних наук, професор, САРА,
провідний науковий співробітник відділу обліку та оподаткування
ННЦ «Інститут аграрної економіки»;
директор
ТДВ «Інститут обліку і фінансів» НААН*

XBRL-ТАКСОНОМІЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРЕВАГИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ

У процесі управління економічними процесами на національному, регіональному чи локальному рівнях фінансова звітність залишається одним із визначальних джерел прозорості та достовірної інформаційної бази, яка є основою прийняття рішень широким колом стейкхолдерів.

Відповідно до частини другої ст. 12 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», підприємства, що становлять суспільний інтерес, публічні акціонерні товариства, суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність у видобувних галузях, а також підприємства, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначає Кабінет Міністрів України, складають фінансову звітність і консолідовану фінансову звітність на основі таксономії фінансової звітності за міжнародними стандартами в єдиному електронному форматі [1].

Згідно з п. 2 Порядку подання фінансової звітності № 419, «фінансова звітність та консолідована фінансова звітність, складена на основі таксономії фінансової звітності за міжнародними стандартами фінансової звітності в єдиному електронному форматі, визначеному Мінфіном, подається до центру збору фінансової звітності, операційне управління яким здійснюється НКЦПФР, з метою забезпечення доступу органів державної влади, інших органів та користувачів до поданої підприємствами фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності» [2]. Окрім цього, «річна фінансова звітність та річна консолідована фінансова звітність разом з відповідними аудиторськими звітами, звіт про управління, консолідований звіт про управління, звіт про платежі на користь держави та консолідований звіт про платежі на користь держави, якщо складення та подання таких звітів передбачено законодавством, повинні бути оприлюднені на веб-сторінці або веб-сайті підприємства» [2].

За оцінками фінансових експертів, станом на початок 2022 р. в Україні було понад 5000 тис. суб'єктів, що подавали фінансову звітність на основі таксономії. Серед них – провідні аграрні холдинги та крупнотоварні аграрні товаровиробники, які вже тривалий час звітують за міжнародними стандартами.

Зазначимо, що таксономія фінансової звітності, впливаючи на все більшу кількість суб'єктів господарювання, забезпечує максимальне розкриття інформації, що базується на міжнародних принципах. Це позитивно впливає на інвестиційну привабливість української економіки, особливо аграрного сектора,

та сприяє посиленню євроінтеграційного курсу України в економічному та геополітичному дискурсі.

В основі таксономії фінансової звітності лежить принцип XBRL (eXtensible Business Reporting Language) – програмний стандарт і універсальний спосіб передачі, акумуляції та обміну інформацією міжнародного рівня. XBRL-стандарт покликаний забезпечити оперативне подання й обробку звітності в електронному вигляді та поширений у економічно розвинених країнах світу. Основними стейкхолдерами XBRL-таксономії є державні регулятори, інвестори, звітні суб'єкти й інші публічні користувачі. Виокремлюючи ряд позитивних наслідків таксономії, наголосимо на певних ризиках цього процесу для підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Вигоди та ризики для ключових стейкхолдерів
XBRL-таксономії фінансової звітності

ВИГОДИ / ПЕРЕВАГИ	РИЗИКИ / НЕДОЛІКИ
максимальна автоматизація збору даних та покращення способів їх передачі електронними каналами	необхідність запровадження повної автоматизації облікового процесу
формування загальних для регуляторів та учасників ринків вимог до подання бізнесу	зростання діджиталізаційних ризиків збирання, обробки і зберігання фінансової та нефінансової інформації
максимальне наближення подання бізнесу до міжнародних вимог	розробка внутрішніх IT-регламентів синхронізації існуючих бухгалтерських програм з оболонкою XBRL-таксономії
своєчасна ідентифікація ризиків та можливість оперативного впливу на них	необхідність підготовки / перепідготовки бухгалтерів для формування навичок таксономії
економія фінансових, матеріальних і трудових ресурсів за рахунок переведення звітності в електронний формат	залучення додаткових хмарних сервісів за рахунок зростання обсягів оброблюваної інформації

Джерело: розроблено автором [4].

Таксономія – це класифікаційна система, яка може бути використана для ідентифікації та структурування інформації з метою полегшення її пошуку та обробки користувачем. Таксономія UA XBRL МСФЗ – таксономія фінансової звітності за міжнародними стандартами фінансової звітності в Україні, затверджена Міністерством фінансів України, яка адаптована до особливостей складання фінансової звітності в Україні та включає в себе також звіт аудитора і звіт про управління. На сьогодні на офіційному сайті Національного банку України опубліковано інструмент UA XBRL таксономії 2022 р. та посібник щодо використання UA XBRL таксономії у 2023 р. [3].

Таким чином, використання таксономії дозволяє збільшити зрозумілість фінансової інформації, що подається в звітах. Це полегшує розуміння фінансового стану та результатів діяльності компанії для всіх зацікавлених сторін, включаючи інвесторів, урядові органи та громадськість, а також сприяє підвищенню довіри та ефективності взаємодії з міжнародними партнерами. Це є

особливо важливим для українського бізнесу у контексті поступової інтеграції національної економіки у європейський простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України № 996-XIV від 16.07.1999 р., зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 19.04.2024).
2. Про затвердження Порядку подання фінансової звітності: Постанова КМУ № 419 від 28.02.2000 р., зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.04.2024).
3. Національний банк України (2024). Таксономія МСФЗ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/taxonomy> (дата звернення: 12.04.2024).
4. Василішин С.І. Обліково-аналітичне забезпечення управління аграрними підприємствами в системі ризиків та загроз економічної безпеки: монографія. Харків: Друкарня Мадрид, 2020. 419 с.

*Васильцова О. П.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
Абрамова О. С.,
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ПРОБЛЕМИ КОНТРОЛЮ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний бізнес стикається з рядом викликів, які ставлять під сумнів традиційні методи управління фінансами. Враховуючи стрімкі зміни бізнес-середовища та постійні трансформації законодавства, аспекти бухгалтерського обліку, аналізу, контролю та оподаткування стають все більш актуальними для сучасних підприємств. Бухгалтерський облік є однією з найважливіших складових фінансового менеджменту. Зміна стандартів бухгалтерського обліку, таких як МСФЗ, вимагає від компаній постійного оновлення методів бухгалтерського обліку та звітності.

Фінансовий аналіз відіграє ключову роль у прийнятті стратегічних рішень та управлінні ризиками. Він включає оцінку фінансових показників, що дозволяє керівництву отримати об'єктивну оцінку фінансового стану підприємства і приймати обґрунтовані рішення. Також аналізується внутрішня та зовнішня ситуація, яка може вплинути на фінансові показники, з метою виявлення можливостей та загроз для підприємства.

Контроль є необхідною складовою внутрішньої системи управління підприємством. Ефективна система контролю дозволяє виявляти та запобігати фінансовим махінаціям, помилкам та іншим ризикам, які можуть загрожувати стабільності та достовірності фінансової звітності. Крім того, контроль включає внутрішні аудити та перевірки, які допомагають забезпечити відповідність діяльності підприємства стандартам і нормативним вимогам.

Оподаткування є важливим аспектом фінансової стратегії компанії. Зміни податкового законодавства можуть істотно вплинути на фінансові результати підприємства. Оптимальне використання податкових переваг та уникнення ризиків податкових переслідувань допомагає підприємствам максимізувати прибуток і забезпечити стабільний фінансовий розвиток. Однак розуміння та дотримання податкового законодавства вимагає від підприємств постійного моніторингу та зміни своїх податкових стратегій.

Податковий контроль як особливий організаційно-правовий механізм можна трактувати як у широкому, так і у вузькому значенні. У широкому значенні податковий контроль охоплює всі сфери діяльності уповноважених органів, включаючи здійснення податкового обліку, податкових перевірок та інше, а також усі сфери діяльності контрольованих суб'єктів, пов'язані зі сплатою податків і зборів (облік об'єктів оподаткування, дотримання термінів

і порядку сплати податків і зборів, порядок надання податкової звітності тощо) [1]. У вузькому розумінні під податковим контролем розуміють лише податкові перевірки уповноваженими органами. Податковий контроль – система заходів, що має метою контроль правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [2]. Проблеми податкового контролю можуть включати недостатню ефективність інспекцій, недостатню автоматизацію процесів, недостатню компетентність працівників, а також високий рівень податкових ухилень та шахрайства. Також можуть виникати проблеми з недостатньою координацією між різними органами контролю та недостатня прозорість у веденні податкових обліків. Отже соціально-економічна система (зокрема, податкова) повинна створити інституційні умови для добровільного виконання платниками податків вимог податкового законодавства, зосередившись на зміні пріоритетів контролю з суто фіскального напрямку на безпосередній моніторинг діяльності платників податків. Тому основною метою податкового контролю має стати саме виявлення причинно-наслідкових зв'язків виявлених порушень, розробка конкретних пропозицій і заходів щодо вдосконалення законодавства та переходу від примусового стягнення податків і зборів до добровільного виконання податкових зобов'язань юридичними особами і фізичних осіб до держави. На підставі аналізу зазначених зв'язків контролюючі органи мають надати пропозиції щодо вдосконалення податкового законодавства з метою усунення інституційних передумов та переваг ухилення від оподаткування, забезпечення найбільш ефективного функціонування податкової системи.

Суб'єктом податкового контролю є юридична чи фізична особа, поведінка якої регулюється нормами податкового законодавства, тобто платники податків, зборів, інших обов'язкових платежів до бюджетів і державних цільових фондів [3]. У свою чергу, предметом податкового контролю є первинна документація, яка регламентує рух контрольованих коштів, що мають надходити від сплати податкових платежів, а суб'єктами контролю є платники податків та контролюючі органи, підконтрольні вищим органам. Безумовно, об'єктом податкового контролю є правильне обчислення податкового платежу, його своєчасне та повне перерахування, вчинення інших дій, безпосередньо пов'язаних з виконанням платником податків своїх податкових обов'язків (реєстрація в податкових органах, складання та подання податкової звітності тощо).

Єдиною системою здійснення державного податкового контролю є органи Державної фіскальної служби України. Державна фіскальна служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне

соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску [4]. Загалом для вирішення проблем податкового контролю можна впровадити кілька стратегій. Серед них:

1. Підвищення ефективності інспекцій шляхом використання сучасних технологій та аналітики даних.

2. Запровадження автоматизованих систем для контролю та моніторингу податкових зобов'язань.

3. Підвищення кваліфікації персоналу через навчальні програми та підвищення стандартів професійної підготовки.

4. Запровадження жорстких санкцій для порушників податкового законодавства для запобігання ухилення від сплати податків.

5. Покращення координації між різними податковими органами та вдосконалення механізмів обміну інформацією між ними.

6. Забезпечення прозорості та відкритості в податкових процедурах для забезпечення дотримання податкових обов'язків.

В умовах сучасних викликів і можливостей перед підприємствами важливо постійно вдосконалювати підходи до бухгалтерського обліку, аналізу, контролю та оподаткування. Найголовніше – це постійне навчання та підвищення кваліфікації бухгалтерів і фінансистів, щоб бути в курсі всіх новинок і тенденцій у цій сфері. Також відмітимо, що сучасні інформаційні технології фундаментально впливають на розвиток системи обліку, аудиту, оподаткування та аналізу. Ефективне використання сучасних обліково-аналітичних програм забезпечить підвищення якості бухгалтерського обліку, аналізу, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації та євроінтеграції економіки України.

Слід передбачити, що ключовими та найбільш перспективними напрямками бухгалтерського обліку, контролю, аудиту, аналізу, звітності та оподаткування на найближчу перспективу будуть: взаємодія бухгалтерів з користувачами облікової інформації, більш тісна координація та взаємодія сфер обліку та аудиту; консолідація законодавчої бази; впровадження міжнародних стандартів і рекомендацій. Далі поглиблення процесу впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у практику бухгалтерського обліку, аудиту, аналізу та оподаткування. Таким чином, бухгалтерський облік, аналіз, контроль і оподаткування є важливими складовими успішного управління підприємством. Їх правильне використання допомагає підприємствам досягти фінансової стабільності, ефективності та конкурентоспроможності в сучасному бізнес-середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Литвинчук І. Податковий контроль: напрями удосконалення. *Вісник ЖДТУ*. 2016. № 2. С. 19-24.

2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI : станом на 01 квіт. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/> (дата звернення: 04.05.2024).
3. Цветков В. Державний контроль: нові погляди на його сутність і призначення. *Управління розвитком*. 2014. № 2(78). С. 257-261.
4. Чернякова Т. Шляхи удосконалення податкового контролю в Україні. *Прометей*. 2014. №2 (29). С. 188-190.

*Гриліцька А.В.,
к.е.н, доцент,
доцент кафедри економіки, управління та адміністрування;
Бегейма А.А.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Черкаський державний бізнес-коледж*

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Заробітна плата в сучасному світі є ключовим фактором для кожної людини, оскільки вона є основним джерелом доходу та "паливом" для життя. У ринковій економіці заробітна плата виступає як ціна, яку платять за найману працю. Вона є важливим стимулом для працівників, спонукаючи їх до більшої продуктивності та покращення результатів своєї праці. Рівень заробітної плати відображає соціальний та економічний стан країни і відіграє ключову роль у суспільно-трудових відносинах.

У зв'язку з визначеними проблемами України та необхідністю змін у сфері планування та оплати праці, важливо вдосконалити механізми цих процесів. Це дозволить задовольнити інтереси всіх сторін соціально-трудових відносин – держави, роботодавців і найманих працівників. Такі кроки спрямовані на досягнення стабільності та ефективності у соціально-економічному розвитку країни.

У сучасних умовах ринкової економіки України набуває особливого значення вдосконалення економічних відносин, включаючи оплату праці. Останні зміни в бухгалтерському обліку, реєстрах і методиках складання звітності стали результатом переходу від централізованої системи планування до ринкових відносин. Цей перехід був необхідним для набуття нових умінь та навичок у прийнятті ефективних управлінських рішень.

Стабільний і точний бухгалтерський облік є основою успішної діяльності будь-якої компанії, оскільки він допомагає забезпечити фінансову стабільність, взаємодіє з органами державного управління, контролює рух коштів та виконує інші важливі функції.

Особливу увагу потрібно звернути на організацію та оплату праці, оскільки вони визначають соціально-трудові відносини між працівниками, роботодавцями і державою. Оплата праці є складною проблемою, оскільки вона впливає на всі сторони виробництва. Розрахунок зарплати є відповідальною та часомісткою роботою, і підготовка до цього допоможе зекономити час.

Ефективність діяльності підприємства значною мірою залежить від організації оплати праці. Однією з ключових проблем є знаходження механізму, який забезпечить взаємозв'язок між заробітною платою та внеском працівників. Традиційні системи оплати, які базуються на тарифних системах, можуть

забезпечити цей зв'язок, але кожна організація повинна розробити свою власну систему оплати праці враховуючи її особливості [1].

Одна з ключових проблем в організації заробітної плати полягає в пошуку механізму, що стимулює зацікавленість працівників і забезпечує взаємозв'язок між їхнім доходом та внеском у виробництво.

Традиційні системи оплати праці на основі тарифів можуть забезпечити цей зв'язок при раціональному використанні, проте кожна організація має свої особливості, які потребують індивідуального підходу до розробки системи оплати праці.

Важливим аспектом організації праці є мотиваційні заходи, які можуть включати матеріальні та моральні стимули. Побудова позитивного психологічного клімату сприяє підвищенню працездатності та ефективності виробництва.

Для українських підприємств серед найпоширеніших мотиваційних заходів є преміювання, доплати та надбавки. Успішна реалізація такої системи залежить від компетентності керівників з персоналу та інших менеджерів, а також від їхньої теоретичної підготовки та практичних навичок.

У кінцевому висновку можна підкреслити, що організація заробітної плати та мотиваційних заходів відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності та успішності підприємства. Враховуючи індивідуальні особливості організації та потреби її працівників, важливо побудувати систему оплати праці, яка стимулює їхній ефективний трудовий внесок і сприяє досягненню спільних цілей. При цьому, належна увага до мотиваційних заходів та позитивного психологічного клімату в колективі сприятиме підвищенню продуктивності праці та загальній успішності підприємства.

Оптимізація оплати праці на підприємстві включає такі ключові аспекти: прискорення науково-технічного прогресу; впровадження механізації для зменшення трудомістких робіт; ефективне використання трудових ресурсів; мінімізація втрат робочого часу.

Справедлива система оплати повинна базуватися на результативності працівника, стимулювати розвиток виробництва та підвищення якісних і кількісних показників праці. Організація обліку оплати праці відіграє важливу роль у забезпеченні точності, якості та своєчасності розрахунків з працівниками [2].

Для досягнення ефективності в організації оплати праці, підприємство повинно обґрунтовано підходити до вдосконалення цих процесів, враховуючи передовий досвід та найкращі практики. Бухгалтерський облік має забезпечити правильний розрахунок заробітної плати кожного працівника, враховуючи навантаження та якість виконаної роботи. Крім того, облік повинен здійснювати контроль за використанням часу, виконанням норм виробітку, а також нарахування та розподіл відрахувань на соціальне страхування та в Пенсійний фонд України (ЄСВ).

Отже, аналізуючи роль заробітної плати в умовах сучасної соціально-економічної кризи в Україні, можна визначити її ключове значення для

працівників, роботодавців і держави. Проблеми, пов'язані з організацією та стимулюванням праці, набувають особливої актуальності на фоні такої кризи, яка впливає на підприємства різних галузей. Особливо важливою виявляється роль бухгалтерії у веденні обліку витрат на оплату праці, оскільки ця робота є складною та вимагає великої уваги.

Україна вже створила законодавчу базу для регулювання оплати праці відповідно до міжнародних норм, але державні та колективно-договірні механізми регулювання ще не функціонують на повну потужність. Для багатьох громадян заробітна плата втратила свої стимулюючі функції і стала суто соціальною виплатою.

Одним із ключових завдань є поліпшення системи нарахування заробітної плати і спрощення механізму проведення аудиту. Це стане можливим лише за умови інтеграції української економіки у світову систему, що є важливою умовою для досягнення високого рівня добробуту населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Солодовнік О. Фінансове забезпечення сталого розвитку підприємств. *Економіка та суспільство*, (49). 2023. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-17>
2. Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції 2-3 березня 2023 року: збірник наукових праць. Вінниця: ВНТУ, 2023. 444 с

*Гриліцька А.В.,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки, управління та адміністрування;
Ломака А.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Черкаський державний бізнес-коледж, м. Чекраси*

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ЗАХИСТУ ФІНАНСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ: ВИКЛИКИ ЕПОХИ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Застосування інноваційних технологій для захисту фінансової інформації у бухгалтерському обліку у сучасній епохі цифрової економіки стає ключовим завданням, оскільки зростає значення фінансових даних, а також збільшується загроза кібератак та крадіжок інформації. Деякі інноваційні технології, які можна використовувати для забезпечення безпеки фінансової інформації в бухгалтерському обліку, включають:

1. Кібербезпека та кіберзагрози: З розвитком технологій зростає ймовірність кібератак на фінансову інформацію в бухгалтерському обліку. Зловмисники шукають вразливості у системах для незаконного доступу до конфіденційних даних. Цей виклик вимагає постійного оновлення захисту, виявлення та виправлення потенційних ризиків.
2. Обробка великого обсягу даних: Сучасні системи бухгалтерського обліку мають справлятися з великим обсягом фінансової інформації, що потребує використання потужних технологій для ефективної обробки та забезпечення безпеки даних.
3. Використання біометричних технологій: Для підвищення рівня безпеки можна використовувати біометричні технології для аутентифікації користувачів. Вони дозволяють підтверджувати особу за унікальними біологічними характеристиками, такими як відбиток пальця чи розпізнавання обличчя [1].
4. Швидкість та ефективність: Вимоги до швидкості та ефективності обробки фінансової інформації постійно зростають. Інноваційні технології повинні бути спроможні забезпечити швидке та точне виконання операцій, не зважаючи на великий обсяг даних.
5. Забезпечення конфіденційності та цілісності даних: Захист від несанкціонованого доступу та змін до фінансової інформації є критично важливим аспектом. Інноваційні технології повинні забезпечувати не лише конфіденційність, але й цілісність даних, запобігаючи їхній втраті або порушенню.
6. Зростання обсягу даних: У цифрову епоху обсяг фінансової інформації, яку необхідно зберігати та обробляти, збільшується. Це створює виклик у забезпеченні ефективного зберігання та захисту цих даних від

несанкціонованого доступу. Захист великого обсягу даних вимагає використання високоефективних технологій, які забезпечують конфіденційність та цілісність інформації.

7. Необхідність шифрування даних: Для захисту фінансової інформації у бухгалтерському обліку використання шифрування даних стає критично важливим. Шифрування дозволяє захистити дані від несанкціонованого доступу, навіть у випадку проникнення зломисників в систему [2].
8. Відповідність нормативним вимогам: У зв'язку зі зростаючими вимогами до захисту фінансової інформації, компанії повинні дотримуватися різних нормативних вимог щодо кібербезпеки. Інноваційні технології повинні відповідати цим вимогам та забезпечувати відповідність усіх необхідних стандартів безпеки.
9. Автоматизація та машинне навчання: Використання інноваційних технологій, таких як машинне навчання, допомагає автоматизувати процеси виявлення та усунення потенційних загроз для безпеки фінансової інформації. Моделі машинного навчання можуть аналізувати великі обсяги даних для виявлення аномалій та попередження можливих атак.

Узагальнюючи, застосування інноваційних технологій для захисту фінансової інформації у бухгалтерському обліку в епоху цифрової економіки потребує постійного вдосконалення та адаптації до змінних умов та викликів. Тільки комплексний підхід, включаючи технологічні рішення, професійний експертний підхід та відповідність стандартам безпеки, забезпечить надійний захист фінансової інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безручук, С. Л., Грабчук, І. Л. Основні концепції впливу цифровізації на якість бухгалтерського обліку. *Економіка, управління та адміністрування*, (4(98)), 69–74. [https://doi.org/10.26642/ema-2021-4\(98\)-69-74](https://doi.org/10.26642/ema-2021-4(98)-69-74)
2. Khorunzhak N., Brukhanskyi R., Ivanyshyn V. Logic-statistical information models in control function of accounting. *Independent Journal of Management&Production*. 2019. Vol 10, No 7. P. 846-871. DOI: <http://dx.doi.org/10.14807/ijmp.v10i7.906>.

*Гриліцька А.В.,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки, управління та адміністрування;
Маніло Є.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Черкаський державний бізнес-коледж*

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ АНАЛІЗУ БАЛАНСУ ПІДПРИЄМСТВА

Незалежно від розміру компанії чи галузі, в якій вона працює, всі підприємства складають фінансову звітність, зокрема баланс. Баланс є важливим інструментом, який використовують керівники, інвестори, аналітики та регулятори для розуміння поточного фінансового стану бізнесу. Правильно складений баланс може допомогти користувачам відповісти на такі запитання, як чи має компанія додатну чисту вартість, чи достатньо вона має готівку та короткострокові активи для покриття своїх зобов'язань і чи має компанія велику заборгованість порівняно з аналогами.

Завдяки теоретичним та практичним дослідженням вітчизняних учених, ГБучинська М. Б., Синькевич Н. В., Дудчик О., Сарри М., Лопатовська О., Пономарьова К., Томчук О. Ф., Ващілова Н. В. та інших, стає можливим розгляд та оцінка економічного стану підприємства на основі аналізу його балансу. Однак більшість авторів не розглядають питання про напрями зміцнення балансу задля покращення результативності такого аналізу.

Так, кмітливий інвестор чи кредитор може поглянути на баланс і швидко визначити, наскільки добре йде бізнес. Цифри не брешуть. Тому, якщо підприємство хоче взяти бізнес-кредит або залучити інвесторів, потрібно мати баланс у хорошому стані. Сильний баланс може зробити бізнес привабливою інвестицією для зростання та забезпечити майбутнє.

Для того щоб, аналіз балансу показав хороший результат, перш за все необхідно його зміцнити. Тому для початку кожному підприємству варто розглянути можливі шляхи зміцнення бухгалтерського балансу в активній частині. Аналіз наукових досліджень [1-4], дає можливість визначити такі основні шляхи зміцнення балансу для ефективності його аналізу:

- більше активів, ніж пасивів. Тут основна увага має бути націлена на нарощення притоку грошових коштів, а не їх відпливу. Це забезпечить ефективне ведення бізнесу;

- позитивні чисті активи. Так, чисті активи відбивають реальну вартість основних засобів та поточних активів підприємства без його зобов'язань. Сильний баланс має багато активів після того, як усе виплачено. При цьому, досліджено [1; 2], що підприємства з позитивними чистими активами працюють краще під час економічного спаду, ніж підприємства з низькими чистими активами;

- сильні активи. Наявність значної суми активів в цілому ще не говорить про хороший баланс фірми. Для того, щоб аналіз бухгалтерського балансу показав хороший результат активи мають рухатись. І чим більша частина активів рухається тим краще для підприємства. Так, наприклад, інвентар є цінним на папері та мати високу вартість, однак він не коштує так багато для діяльності, якщо він не рухається і не приносить прибуток зараз. Сильний баланс часто має активи, які забезпечують цінність зараз, а не потенційну цінність пізніше;

- ефективне використання активів. Так, коли підприємство купує дороге обладнання, то очікує, що ці інвестиції принесуть прибуток. Для цього підприємствам варто визначати показник використання активів та використовувати рефінансування. Перший показує наскільки ефективно підприємство використовує свої активи та наскільки добре отримує від них цінність. Вищий рівень використання активів зазвичай призводить до підвищення ефективності та кращого прибутку. Рефінансування ж забезпечує швидкий доступ до капіталу для зміцнення фінансового стану компанії;

- здорова дебіторська заборгованість. У фірми можуть бути всі продажі в світі, але якщо вона не налаштує процес обліку дебіторської заборгованості, бізнесу все одно буде важко отримати гроші. Боржники, які повільно оплачують свої рахунки, можуть завдати реальної шкоди бізнесу. Стабільна дебіторська заборгованість позитивно відіб'ється на балансі.

Важливим напрямом покращення результатів аналізу бухгалтерського балансу є зменшення боргу, що приводить до покращення співвідношення власного та позиченого капіталу. Забагато боргів у балансі підприємства неминуче скорочує нижню частину балансу. В свою чергу зменшення заборгованості скоротить як процентні витрати, так і щомісячні платежі, що допоможе збільшити чистий прибуток і загальний грошовий потік. Існує багато способів зменшити борг підприємства. Так, якщо підприємство не має достатньо власних коштів та потребує фінансування, то варто розглянути переваги факторингу рахунків-фактур та гнучке фінансування. Факторинг рахунків-фактур передбачає продаж активів. Тобто в такому випадку підприємство не використовує актив як заставу, тому в нього і не виникає додаткових зобов'язань. Гнучке ж фінансування забезпечує зростання статей балансу і забезпечує з одного боку більшу фінансову стійкість підприємствам, а з іншого більшу гнучкість до економічних змін. Альтернативні кредитори пропонують спеціальні варіанти фінансування, адаптовані до унікальних потреб підприємства в капіталі. Серед них можна виділити: просте отримання кваліфікації, масштабовані кредитні ліміти, угоди про фінансування з обмеженнями.

Серед основних переваг методів гнучкого фінансування для покращення результатів аналізу бухгалтерського балансу варто виділити:

1. Розширені кредитні ліміти. Альтернативні кредитори використовують переваги раніше невикористаних активів, щоб отримати доступ до додаткових джерел кредиту. У міру того, як підприємство розвивається, він створюватиме більшу цінність у вигляді дебіторської заборгованості,

запасів або інших активів. Кредитні ліміти можуть розширюватися в міру збільшення обсягу бізнесу та вартості активів.

2. Традиційні угоди про позику зазвичай включають обмежувальні умови, призначені як спосіб захисту позикодавця. Ці угоди можуть перешкоджати розвитку бізнесу, обмежуючи дії позичальників і доступ до більшої кількості кредитів. Альтернативними варіантами фінансування є, як правило, угоди про фінансування з меншими обмеженнями. З мінімальним наглядом кредитора підприємство зможе вільніше виконувати стратегічні рішення та шукати можливості для зростання.
3. Швидка та проста кваліфікація. Якщо підприємство матиме якісні активи, такі як дебіторська заборгованість або товарно-матеріальні запаси, воно може швидко й легко претендувати на альтернативне фінансування. Кваліфікаційний процес і перше фінансування можна організувати за кілька днів або тижнів, тоді як оформлення традиційних заявок на позику іноді може тривати кілька місяців.
4. Диференціювання капіталу різними способами. Завдяки гнучкому фінансуванню існують численні варіанти фінансування для отримання необхідного капіталу. Найпоширенішими альтернативними варіантами фінансування є кредитування на основі активів і вищезгаданий факторинг рахунків-фактур. Але, залежно від кредитора, з яким бізнес вирішить працювати, інші варіанти фінансування бізнесу, такі як рефінансування обладнання та комерційні картки, також доступні для розширення доступу до капіталу.

Так, з вище сказаного та аналізу джерел [1-4] можемо стверджувати, що для ефективного аналізу бухгалтерського балансу необхідно провести наступне:

1. Визначити, що є найважливішим. Баланс показує фінансовий стан підприємства — активи проти пасивів — на певний момент часу. Деякі позиції є важливішими для успіху саме конкретного підприємства, ніж інші. Наприклад, запаси є головним пріоритетом для роздрібних торговців, а дебіторська заборгованість важлива для компаній, що надають професійні послуги. Так, баланс «загального розміру» може допомогти визначити, що є найбільш релевантним. Цей тип звіту представляє кожен рахунок як відсоток від загальних активів. Елементи, які становлять найвищий відсоток, як правило, заслуговують на найбільшу увагу.

2. Проаналізувати співвідношення. Коефіцієнти порівнюють рядки у балансі підприємства. Серед категорій фінансових показників, які завжди потрібно аналізувати слід відмітити прибутковість, платоспроможність, управління активами та кредитне плече.

3. Ставити цілі. Баланс загального розміру та коефіцієнти можна використовувати для створення «цілей» для кожної ключової статті. Це буде залежати від характеру діяльності та галузевих показників. Наприклад, можна прагнути досягти наступних цілей протягом наступного року: збільшити готівку; покращити поточний коефіцієнт; пришвидшити обіг дебіторської заборгованості; знизити співвідношення зобов'язань та власного капіталу.

4. Прогнозувати вплив. Коли підприємство поставило цілі, необхідно розробити план їх досягнення. Наприклад, можна скоротити постійні витрати або відмовитися від купівлі обладнання, щоб накопичити свої грошові резерви. У свою чергу накопичення готівки — разом із покращенням зборів — може допомогти збільшити поточний коефіцієнт.

Частиною плану має бути прогнозування того, як зміни відіб'ються на балансі. Це допоможе визначити, чи взагалі реалістичні цілі. Наприклад, якщо фірма вирішить накопичити грошові резерви, може бути важко одночасно погасити борг. Можна генерувати лише обмежену кількість додаткової готівки протягом року. Прогнозування може допомогти точно визначити недоліки ваших планів.

Покращення результатів аналізу бухгалтерського балансу позитивно відіб'ється на інвестиційній привабливості підприємства. Аналіз показав, що основними напрямками має стати зміцнення активів та пасивів балансу через зменшення витрат, покращення грошового потоку, збільшення максимального використання обладнання, зменшення заборгованості та використання гнучкого фінансування. Пристосовуючись до важких економічних умов, з якими зараз стикаються підприємства України в усіх галузях, гнучкі та стійкі підприємства знаходять нові способи процвітання та зростання, завдяки покращенню структури балансу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бучинська М. Б., Синькевич Н. В. Баланс як елемент методу фінансового аналізу. *Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів «Актуальні задачі сучасних технологій»*, 2021. с. 66
2. Дудчик О., Сарри М. Аналіз балансу як елемент оцінки фінансового стану підприємств. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*, 2022. №11. с. 41-45.
3. Лопатовська О., Пономарьова К. Сучасна методика аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства. *Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету*, 2022. № 5. Том 1. с. 221-228
4. Томчук О. Ф., Ващілова Н. В. Аналіз бухгалтерського балансу підприємств. *Економіка та держава*, 2019. № 10. С. 98–102.

*Гриліцька А.В.,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки, управління та адміністрування;
Чілінгарян А.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Черкаський державний бізнес-коледж*

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Актуальність дослідження обліку дебіторської заборгованості на підприємстві визначається в контексті мінливої економічної та фінансової ситуації, яка вимагає вдосконалення методів та інструментів управління фінансовими ресурсами. Дебіторська заборгованість є важливим складником оборотних активів підприємства і може значно впливати на його фінансову стійкість та ліквідність. У сучасних умовах зростає необхідність у вдосконаленні обліку дебіторської заборгованості через різноманітність форм її виникнення та складнощі у її контролі та управлінні.

У сучасному науковому дискурсі представлена значна кількість публікацій, присвячених темі обліку дебіторської заборгованості. Бержанір І. А. досліджує особливості організації обліку дебіторської заборгованості на підприємств, розглядає поточний стан обліку та визначає можливі напрями для його вдосконалення [1]. Автори Бутко Н., Погрібняк В. аналізують основні принципи організації обліку дебіторської заборгованості та надають рекомендації щодо покращення цього процесу [2]. Кравченко О., Кобець Т. пропонуються шляхи покращення обліку дебіторської заборгованості з урахуванням сучасних вимог та тенденцій [3]. Лищенко О. Г., Козирева Є. О. розглядають шляхи вдосконалення обліку дебіторської заборгованості саме за товари, роботи та послуги, що може бути корисним для підприємств з різноманітним асортиментом продукції чи послуг [4]. Шепель Т., Вінтоняк А. порівнюють вітчизняний та зарубіжний досвід організації обліку дебіторської заборгованості [5].

Дебіторську заборгованість можна визначити як суму коштів, яку покупці або клієнти винні підприємству чи організації за придбані товари чи послуги, але ще не сплатили [4]. Це фінансове зобов'язання перед підприємством, яке виникає внаслідок реалізації товарів чи послуг у кредит або з відстрочкою платежу.

Організація обліку дебіторської заборгованості включає кілька етапів [2]. Перший етап - це первинний облік, де оцінюються об'єкти, що створюють дебіторську заборгованість, та узагальнюються дані аналітичного та синтетичного обліку у формах фінансової, податкової та статистичної звітності. Другий етап - це підсумковий облік, де дані первинного обліку обробляються, реєструються та записуються в облікові реєстри на обчислювальній техніці. Також на цьому етапі відбувається групування дебіторської заборгованості за

різними критеріями, такими як контрагенти, види заборгованості, терміни виникнення та погашення. Третій етап - це поточний облік, де фіксуються в документах операції з розрахунками з дебіторами та проводиться визнання та групування дебіторської заборгованості за різними видами та контрагентами.

Ми погоджуємося з думкою Бержаніра І. А., що з метою удосконалення обліку дебіторської заборгованості на підприємстві необхідним є проведення діагностики структури та динаміки дебіторської заборгованості за попередні періоди [1]. Це дозволить отримати повну картину щодо її розподілу та зміни в часі, що є важливим для подальшого аналізу та прийняття рішень. Додатково, рекомендується створення резерву сумнівних боргів та розроблення порядку його визначення в обліковій політиці підприємства.

Окремої уваги заслуговує контроль за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості. Важливо підтримувати баланс між цими показниками, оскільки надмірна дебіторська заборгованість може погіршити фінансовий стан підприємства та збільшити ризики. Систематична інвентаризація заборгованості допомагає вчасно виявляти можливі проблеми та забезпечувати ліквідність підприємства.

Ми вважаємо, що для удосконалення обліку дебіторської заборгованості необхідно визначити основні критерії торговельного кредиту, що дозволить оптимізувати процес надання кредитів та мінімізувати ризики неплатежів. Контроль за рівнем заборгованості є ключовим елементом в управлінні дебіторською заборгованістю, оскільки він дозволяє вчасно виявляти можливі проблеми та приймати необхідні заходи для їх вирішення.

Класифікація дебіторської заборгованості за видами є важливим кроком у систематизації фінансової звітності та аналізі її структури [3]. Дослідження основних груп споживачів допомагає виокремити найбільш перспективних клієнтів та розробити стратегії їх утримання. Періодичний аналіз дебіторів дозволяє вчасно виявляти зміни в їх фінансовому стані та реагувати на них.

Важливо також виділити групи контрагентів (неплатників), які не відповідають вимогам та яким необхідно подати термінові вимоги щодо погашення. Це дозволить зберегти фінансову дисципліну та запобігти можливим збиткам. Визначення типів активів, які можуть спричинити заборгованість, допоможе уникнути негативних наслідків та вжити необхідних заходів для її зменшення.

Використання сучасних методів управління заборгованістю, таких як автоматизація процесів та впровадження ефективних програм, є необхідним для забезпечення ефективного контролю та оптимізації фінансових процесів на підприємстві [5]. Такий комплексний підхід дозволить забезпечити стабільність та конкурентоспроможність підприємства на ринку.

Здійснення ефективного контролю за формуванням та погашенням дебіторської заборгованості відображає відповідальний підхід до управління фінансовими ресурсами. Це передбачає встановлення чітких процедур та внутрішніх контрольних механізмів для забезпечення ефективного використання коштів і мінімізації ризиків. Такий підхід сприяє забезпеченню

фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємства в умовах ринкової економіки.

Отже, удосконалення обліку дебіторської заборгованості на підприємстві є ключовим етапом для забезпечення фінансової стабільності та оптимізації управління фінансовими ресурсами. Ефективне управління дебіторською заборгованістю передбачає систематичну діагностику, класифікацію та контроль за рівнем заборгованості, а також використання сучасних методів та програм управління. Важливо також враховувати індивідуальні особливості підприємства та його специфіку, а також регулярно оновлювати та адаптувати стратегії управління відповідно до змін на ринку та внутрішніх умов. Тільки за умови комплексного підходу та систематичного вдосконалення обліку дебіторської заборгованості підприємство зможе досягти стабільного фінансового розвитку та конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бержанір І. А. Особливості організації та напрями удосконалення обліку дебіторської заборгованості. *The actual problems of regional economy development*. 2022. Т. 2, № 18. С. 15–23. URL: <https://doi.org/10.15330/apred.2.18.15-23> (дата звернення: 11.04.2024).
2. Бутко Н., Погрібняк В. Організація обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством. *Young Scientist*. 2020. № 12 (88). С. 110–114. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-12-88-23> (дата звернення: 11.04.2024).
3. Кравченко О., Кобець Т. Організація обліку дебіторської заборгованості та шляхи її вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-58> (дата звернення: 11.04.2024).
4. Лищенко О. Г., Козирєва Є. О. Шляхи удосконалення обліку дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги. *Efektivna ekonomika*. 2024. № 1. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.1.68> (дата звернення: 11.04.2024).
5. Шепель Т., Вінтоняк А. Організаційно-методичні аспекти обліку дебіторської заборгованості: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-56> (дата звернення: 11.04.2024)

Жук В. М.,
д.е.н., професор,
головн. н.с. відділу обліку та оподаткування
Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»;
Шендерівська Ю. Л.,
доктор філософії з обліку і оподаткування,
м.н.с. відділу обліку та оподаткування
Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»

ІНОЗЕМНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ВТРАТ БІЗНЕСУ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

Продовольча та сільськогосподарська організація ООН відмічає залежність біля 50 країн світу від експорту українського зерна [3], а за оцінками СОТ, в результаті вторгнення РФ український експорт у 2022 р. скоротився на понад 30 відсотків [5]. Невід'ємною умовою відновлення довоєнних міжнародних економічних потоків є створення відповідної компенсаційної політики. Першим кроком у цьому процесі має бути дослідження практичного досвіду інших країн.

Загалом економічні наслідки «збройної агресії» включають: знищення чи пошкодження інфраструктури; знищення чи пошкодження активів підприємств; погіршення фінансових результатів діяльності бізнесу; зниження (відтік) іноземного капіталу та інвестицій; втрати людського капіталу; ослаблення інвестиційного потенціалу; посилення інфляції та девальвації національної валюти; зростання бюджетного дефіциту та збільшення боргових повноважень; порушення усталених вертикальних та горизонтальних економічних зав'язків між підприємствами та галузями; формування дисбалансів ринків продукції, праці та ін.; зростання рівня безробіття та бідності тощо.

З наведеного вище можна виділити як прямі втрати, так і непрямі збитки. Класифікація збитків є важливою основою для методології та методів як визначення їх розмірів, так і компенсаційної політики. Міжнародна практика як правило базується на методології класифікації економічної шкоди та збитків за наслідками війни від Світового банку та міжнародних арбітражів (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація економічної шкоди та збитків за наслідками війни у міжнародній
практиці

Світовий банк	Міжнародні арбітражі
• Завдана шкода (прямі втрати)	• Фактичні збитки
• Збитки (недоотримані надходження)	• Втрачені прибутки
• Потреби на відновлення	

Джерело: розроблено авторами

За класифікацією Світового банку «завдана шкода» є прямими втратами, пов'язаними з повним або частковим руйнуванням активів (розмір визначається в грошовому вимірі з оцінкою витрат на заміну або ремонт, враховуючи вартість заміщення, яка була визначена до війни). «Збитки» – зміни в економічних потоках внаслідок війни. «Потреби на відновлення» – вартість, пов'язана з поверненням активу (бізнесу) до довоєнного нормального стану (відповідно до принципу «краще ніж було») [4].

Поняття «фактичні (реальні) збитки» та «втрачені прибутки» конкретизовано в рішеннях Європейського суду [2]. Відповідно до міжнародного досвіду для того, щоб мати підстави для компенсацій, реальні збитки та втрачені прибутки мають бути фактичними, описуватись за нормативними вимогами та підлягати економічній оцінці.

У свою чергу міжнародний досвід виокремлює два підходи до визначення непрямих збитків / втрачених прибутків:

- операційні прибутки до оподаткування;
- чисті операційні прибутки після оподаткування.

Доцільність застосування першого підходу обґрунтовується тим, що за міжнародними стандартами фінансової звітності (МСБО/МСФЗ) відшкодовані збитки (компенсації) підлягають оподаткуванню. У той же час, визначення прямих втрат / фактичних збитків, як показує міжнародна практика, є пріоритетним при оцінці шкоди та збитків від війни.

За дослідженнями Університету королеви Марії фактичні збитки (завдана пряма шкода) були предметом оцінки у 60% випадків [1]. Міжнародний досвід передбачає оцінку шкоди та збитків не лише за економічними підходами (на основі міжнародних стандартів оцінки), але і за даними (розрахунками) бухгалтерського обліку. У МСБО та МСФЗ виділяються, як об'єкти втрати від: нестачі і псування цінностей; списання необоротних активів; зменшення корисності активів; безнадійних боргів, фінансових інвестицій.

Бухгалтерські стандарти шляхом аналітичних процедур та розрахунків дають можливість визначити і втрачені прибутки (недоотримані надходження). Отже загалом, збитки підприємств (юридичних осіб, що є предметом цього дослідження) у міжнародній практиці класифікуються за такими видами:

1. Завдана шкода / фактичні збитки / пряма шкода, що пов'язані з: фактичною втратою чи пошкодженням інвентарних активів, запасів, товарів, грошових коштів, незавершеного виробництва та ін.; втратою / пошкодженням майна, які приносили прибутки; неможливістю виконання боргових зобов'язань; втрат інвестиційної нерухомості тощо.

2. Збитки / недоотримані надходження / втрачені прибутки, які пов'язані з: упущеною вигодою; витратами на ре-старт бізнесу; зменшення обсягу бізнесу тощо.

Найбільший досвід (та першоджерело) щодо відшкодування збитків знаходило саме з практики судових рішень для компенсацій втрат чи пошкоджень майна. Так в США існує прецедентне право за яким жертва агресії має право на отримання відшкодування вартості активу, коли пошкодження

зафіксовано та подальші руйнування неможливі. При цьому вартість компенсацій по заміні чи ремонту, відновленню не перевищує його справедливої вартості до агресії. Bremer Where Brown & O'Meara LLP дотримується думки, що жертва має право на відшкодування втрат виходячи із меншої із двох наступних оцінок: 1) справедливої вартості активу (до агресії); 2) вартості його відновлення. Відшкодування збитків за пошкоджене майно орієнтується теж на меншу з двох величин: вартість усунення пошкоджень або різниця у вартості майна перед і після події.

Оцінка за методологією Світового банку ((Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment – RDNA2 [4]) формує узагальнену інформаційну базу про втрати від війни. При цьому оцінка шкоди та збитків проводиться в цілому по галузях економіки та на підставі узагальнених статистичних, фінансових даних, а не по конкретному суб'єкту господарювання. Узагальнений характер розрахунків втрат дозволяє незначній кількості експертів оперативно оцінювати втрати для формування політико-правових рішень про об'єм втрат, а, відтак, і об'єми репарацій та потреби в інвестиціях на відновлення економіки. Така оцінка не може бути базою для виплат компенсацій конкретним постраждалим суб'єктам. Але вона може бути базою для роботи різних міжнародних комісій, фондів, яким надається право акумулювати репарації з різних джерел, активів агресора та проводити компенсації постраждалим напряду чи через їх уряди.

Судовий (арбітражний) підхід передбачає, що постраждалий суб'єкт позивається до агресора. Судові органи приймають оцінку його втрат та зобов'язують агресора їх компенсувати позивачу. Як правило, така пооб'єктна оцінка втрат проводиться незалежними від постраждалого суб'єкта експертами (формалізація професійної незалежності та доброчесності яких є у практиці арбітражів). Такий підхід є вкрай витратним та розтягнутим в часі в силу обмеженості незалежних експертів. В умовах повномасштабних війн, масових руйнувань він не може бути виключним підходом. Можливості міжнародних арбітражних інституцій недостатньо для такої кількості справ. Про це свідчить і досвід визнання та компенсації втрат Кувейту за наслідками агресії Іраку. І це з урахуванням того, що та війна тривала лише 9 місяців і була набагато менш руйнівною ніж в Україні.

Отже, в результаті проведених досліджень можна виділити два ключові підходи до оціночних визначень (суджень) щодо понесених втрат бізнесу від війни: 1) оцінка за методологією Світового банку; 2) оцінка на вимоги (прецеденти) судів, міжнародних арбітражів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bodington, J.C. (1991). Income Taxes and Lost Profits. *Journal of Forensic Economics*, Vol. 5, № 1, 1-8. Retrieved from: <http://surl.li/ryqby>.
2. European Parliament. Action for damages against the EU. Court of Justice at work Briefing. (2018). Retrieved from: <http://surl.li/rxqma>

3. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). Impact of the Ukraine-Russia conflict on global food security and related matters under the mandate of the FAO. (2022). Retrieved from: <http://surl.li/rxqiz>
4. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment: February 2022 - February 2023. (2023). Retrieved from: <http://surl.li/iclgp>
5. World Trade Organization. One year of war in Ukraine: Assessing the impact on global trade and development. (2023). Retrieved from: <http://surl.li/rxqkb>

*Кравченко Л.О.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
Шубіна С.В.,
к.е.н., доцент, кандидат економічних наук, доцент
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ТА КОНТРОЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ РЕЗУЛЬТАТАМИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Прийняття рішень, які впливають на діяльність суб'єкта господарювання, визначають, в кінцевому плані, результати діяльності звітного періоду, що відображаються у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності. Тому обліково-аналітичне та контрольне забезпечення управління результатами функціонування підприємства є важливими інструментами та необхідними етапами його роботи, адже виконують ключову роль у даному процесі, забезпечуючи об'єктивну оцінку фінансово-економічним показникам його діяльності. Дієвість та важливість цих інструментів полягає у їх здатності забезпечувати необхідною інформацією систему управління, стратегічного планування та контролю за виконанням поставлених завдань, що дозволяє не лише ефективно використовувати наявні ресурси, але й забезпечувати сталий розвиток суб'єкта господарювання у реаліях сьогодення.

Сталий розвиток виступає сьогодні одним із найважливіших факторів забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання в сучасних умовах функціонування та стратегічним напрямом їх розвитку [1, с. 255]. Тому обліково-аналітичне та контрольне забезпечення стають важливими інструментами у формуванні успішного бізнесу та досягненні його стратегічних цілей.

Система обліково-аналітичного забезпечення в сучасному бізнес-середовищі є важливим інструментом для забезпечення ефективного управління підприємством, адже містить комплексний підхід до обліку, контролю та аналізу діяльності підприємства з метою забезпечення необхідною інформацією керівництва щодо ухвалення рішень на всіх рівнях управління [2, с. 17].

Дана система є ключовим механізмом, що поєднує облік і фінансово-економічний аналіз з метою формування об'єктивної інформаційної бази. Крім того, вона спрямована на задоволення потреб і зовнішніх, і внутрішніх користувачів та враховує специфіку та галузеві особливості певного підприємства. Тому для підприємства система обліково-аналітичного забезпечення виступає не лише інструментом збирання та обробки інформації, але й засобом контролю за виконанням стратегічних та оперативних завдань. Вона допомагає керівництву приймати виважені, обґрунтовані рішення, що

підвищує ефективність управління та дозволяє вчасно реагувати на зміни, які відбуваються в економічному середовищі [2, с. 17].

Зауважимо, що для створення ефективного обліково-аналітичного та контрольного забезпечення управління результатами діяльності сучасного підприємства важливо залучати як внутрішні, так і зовнішні його ресурси, адже даний процес є складним економічним механізмом, для розробки та використання якого потрібні певні зусилля, ризики та експерименти. Тому особливу увагу сьогодні приділяють захисту економічної інформації, що формується на основі обліково-аналітичних даних [2, с. 17].

Під захистом економічної інформації розуміють ступінь захищеності даних та їх підтримку у випадку впливу навмисних (випадкових) чинників природного або штучного походження. Тому інформаційна безпека обліково-аналітичної інформації передбачає надійність роботи технічного обладнання, ефективність програмного забезпечення та захист вхідної й вихідної інформації від зовнішніх втручань, пошкоджень, а також надійність збереження сформованих звітних економічних даних [2, с. 17].

Як відомо, Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності (МСФЗ) вважаються необхідною умовою для уніфікації підходів до фінансової звітності та спрямовані на об'єктивне відображення фінансового стану підприємства, що дозволяє об'єктивно оцінювати перспективи його розвитку. Тому перехід вітчизняних підприємств на МСФЗ сприяє удосконаленню методики формування та представлення фінансової звітності [3, с. 997].

Так, згідно з МСФЗ, відрізняють консолідовану, окрему та індивідуальну звітність. Фінансова звітність за міжнародними стандартами включає: звіт про фінансовий стан на кінець періоду; звіт про сукупний прибуток за період; звіт про рух грошових коштів за період; звіт про зміни у власному капіталі за період; примітки, які містять короткий опис суттєвих облікових політик та інші пояснення; звіт про фінансовий стан на початок найбільш давнього порівняльного періоду, коли суб'єкт господарювання застосовує облікову політику ретроспективно або здійснює ретроспективний перерахунок статей своєї фінансової звітності, або в разі їх перекласифікації. Така звітність може представлятись як у повній, так і у скороченій формах [3, с. 997].

Як відомо, аналіз результатів діяльності підприємства здійснюється в кінці звітного періоду за даними фінансової звітності, що складається бухгалтерською службою з використанням даних бухгалтерського обліку. Аналітичний відділ, одержуючи таку інформацію, повинен з'ясувати, наскільки вона відповідає головним вимогам, для чого на етапі контролю ретельно перевіряє достовірність відображення облікової інформації в звітності, а при необхідності і в регістрах аналітичного та синтетичного обліку.

Сьогодні обліково-аналітичне та контрольне забезпечення управління результатами функціонування підприємства виступають ключовими інструментами для досягнення його стратегічних цілей. Їх використання дозволяє забезпечити об'єктивну оцінку системи фінансово-економічних показників, а також сприяє розробці виважених управлінських рішень. Подальше удосконалення системи обліково-аналітичного та контрольного забезпечення з урахуванням вимог МСФЗ та забезпечення захисту економічної інформації, на нашу думку, є необхідними кроками для успішного функціонування підприємства в сучасних умовах розвитку. Даний підхід сприяє ефективному використанню ресурсів та забезпечує сталий розвиток підприємства.

Таким чином, обліково-аналітичне та контрольне забезпечення системи управління підприємством в цілому, у тому числі його результатами діяльності – це постійно діюча система взаємозв'язків фахівців, обладнання і визначених з урахуванням специфіки підприємства методів та моделей, призначених для збирання, групування, аналізу, оцінки та контролю обліково-аналітичної інформації, необхідної для стратегічного управління підприємством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васюткіна Н. Управління сталим розвитком підприємств: теоретико-методологічний аспект : монографія. Київ : Ліра-К, 2014. 334 с.
2. Оляднічук Н., Підлубна О. Обліково-аналітичне забезпечення економічної діяльності суб'єкта підприємництва. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2020. № 33. С. 16–21. URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-33-25> (дата звернення: 20.04.2024).
3. Шубіна С.В., Піскунов Р.О., Кравченко Л.О. РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ// The 5th International scientific and practical conference “Modern research in science and education” (January 11-13, 2024) BoScience Publisher, Chicago, USA. 2024. Pp. 995-1001. URL: <https://sci-conf.com.ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-research-in-science-and-education-11-13-01-2024-chikago-ssha-arhiv/>

*Мєшкова А.О.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
Шубіна С.В.,
к.е.н., доцент, кандидат економічних наук, доцент
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ТА КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Основні засоби відіграють важливу роль і мають вагомий вплив на результати функціонування багатьох суб'єктів господарювання. Відсутність належного догляду за основними засобами може сприяти неправильному їх відображенню у фінансовій звітності та невірному визначенню податку на прибуток, що, в кінцевому плані, призведе до нарахування штрафів та пені у разі виявлення невідповідностей контролюючими органами.

Як відомо, основні засоби характеризуються багаторазовим використанням у виробничому процесі та зберігають свій первісний вигляд. Для їх правильного формування та ефективного використання у виробничому процесі керівництво підприємства повинно володіти повною, об'єктивною, своєчасною та деталізованою обліково-аналітичною інформацією.

Так, несвоєчасне списання морально застарілих або фізично зношених основних засобів може знизити ефективність їх використання, що призведе до вагомих невинуватених витрат та отримання результатів, нижчих за очікувані.

Враховуючи зазначене вище, важливо проводити ефективний та дієвий внутрішній контроль за основними засобами. Для визначення ефективності такого контролю на підприємстві важливо проводити регулярний комплексний аналіз основних засобів та усіх операцій, що пов'язані з ними, з метою виявлення зовнішніх та внутрішніх чинників виникнення недоліків, а також резервів покращення відповідних фінансово-економічних показників.

Зауважимо, що система внутрішнього контролю основних засобів виступає важливим джерелом інформації щодо корпоративного управління діяльністю підприємства, попередження порушень законодавства та неефективного використання основних засобів, а також для запобігання невиконання плану виробництва та реалізації продукції підприємства.

Для виявлення недоліків внутрішнього контролю за основними засобами та повного розуміння причин певних відхилень суб'єктам господарювання необхідно систематично проводити аналіз операцій, пов'язаних з основними засобами, для чого доцільно досліджувати їх склад і структуру, виробничу потужність та відповідність плану виробництва, технічний стан і рух, а також ефективність використання за системою показників[1]. На основі такого комплексного аналізу можна зробити ґрунтовні висновки щодо оптимізації

процесів, пов'язаних з основними засобами, зокрема щодо зміни обсягів виробництва.

Як відомо, метою аналізу основних засобів є визначення рівня забезпеченості ними підприємства, в тому числі найбільш інтенсивно використовуваними, або необхідності відновлення (розширення) виробничих потужностей. Тому в процесі комплексного аналізу основних засобів необхідно брати до уваги таку інформацію [2]:

- функціональна корисність основного засобу триває декілька років, тому витрати, що пов'язані з його придбанням та експлуатацією, здійснюються протягом тривалого періоду часу;
- ефективність використання основних засобів оцінюється порівнювано, залежно від їх виду, форми власності, характеру та мети участі у виробничому процесі;
- терміни фізичного та вартісного заміщення основних засобів не збігаються за часом, що може призвести до певних втрат і збитків, що знижує фінансові результати підприємства;
- основні засоби обслуговують не тільки виробничу сферу діяльності, а й суспільство, побутову сферу, культуру тощо, тому ефективність їх використання визначається не тільки економічними факторами, а й соціальними, екологічними та іншими;
- аналітичний процес основних засобів є достатньо багатограним та містить певні проблеми й ситуації, враховуючи специфіку та галузеві особливості суб'єктів господарювання, які важко вирішити повністю, але важливо дослідити та оптимізувати.

Процес контролю за основними засобами має також певні особливості та такі етапи [3]:

- організаційно-правовий (характеризується збиранням та аналізом усієї сукупності правовстановлюючих документів щодо прав власності на основні засоби, аналізом облікової політики підприємства та елементів, що пов'язані з основними засобами);
- документально-аналітичний (характеризується збором та обробкою усієї сукупності бухгалтерської документації, що підтверджує факти надходження, транспортування, встановлення, ремонту, налагодження та модернізації основних засобів на підприємстві);
- перевірковий (характеризується перевіркою достовірності даних, відображених у фінансовій, податковій або управлінській звітності за період, що аналізується);
- узагальнюючий (характеризується систематизацією результатів управління).

Таким чином, внутрішній контроль за основними засобами, який акцентує увагу на запобіганні помилок та виявленні недоліків у їх обліково-аналітичному забезпеченні в системі управління, є важливим засобом досягнення стратегічних цілей підприємства та забезпечення його довгострокового прибуткового функціонування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шубіна С.В., Мірошник О.Ю., Мєшкова А.О. РОЛЬ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА// The 4th International scientific and practical conference “Global science: prospects and innovations” (December 1-3, 2023) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2023. Pp. 1129-1136. URL: <https://sci-conf.com.ua/iv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-global-science-prospects-and-innovations-1-3-12-2023-liverpul-velikobritaniya-arhiv/>
2. Мулик Т. О. Аналіз основних засобів підприємства: методичні та практичні аспекти. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 46. С. 113 –122.
3. Бондаренко Н.М., Шачаніна Ю.К. Організація внутрішньогосподарського контролю використання основних засобів на вітчизняних підприємствах та шляхи його удосконалення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Випуск 23. Ч. 3. 2017.

Мірошник О.Ю.,

к.е.н., доцент,

ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна;

Бабенко Т. С.,

здобувачка вищої освіти,

ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна

ОСНОВНІ АСПЕКТИ АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ У БАНКУ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА МІНІМІЗАЦІЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ

У сучасних умовах банківський сектор зазнає непередбачуваних викликів, пов'язаних зі зростанням кредитного ризику та нестабільністю фінансової системи. Одним із ефективних інструментів запобігання потенційним проблемам є аудит кредитних операцій, який спрямований на забезпечення фінансової стійкості банківських установ та мінімізацію кредитного ризику.

Аудит кредитних портфелів в Україні є важливим елементом фінансового контролю та ризик-менеджменту. Використання національних стандартів аудиту та практик дозволяє банкам забезпечити високу якість кредитної діяльності та довіру вкладників[1].

Український банківський сектор, який стоїть на шляху активного розвитку та конкурентоспроможності, визнає важливість аудиту кредитних портфелів для забезпечення фінансової стабільності, високої якості кредитної діяльності та забезпечення довіри вкладників. Основою для аудиторських перевірок в Україні є національні стандарти аудиту та регуляторні вимоги.

Національні стандарти аудиту є основними документами, які регламентують проведення аудиторських перевірок в Україні. Вони визначають загальні принципи та методики аудиту, а також вимоги до аудиторів та аудиторських фірм. Серед ключових аспектів національних стандартів, які стосуються аудиту кредитних портфелів, слід відзначити оцінку кредитного ризику, визначення резервів для покриття можливих збитків, аналіз якості активів та інші аспекти, що впливають на фінансовий стан банку[2].

Практика аудиту кредитних портфелів українських комерційних банків передбачає докладну перевірку якості активів, визначення кредитного ризику та розрахунок резервів для покриття можливих збитків. Аудитори аналізують портфель кредитних операцій, звертаючи увагу на різні категорії активів, кредитні рейтинги клієнтів, структуру портфелю та інші фактори. Також проводиться перевірка відповідності діяльності банку законодавчим та регуляторним вимогам[3].

Кінцева мета аудиту кредитного портфелю полягає в проведенні оцінки доцільності здійснення кредитних операцій; перевірки правильності документування операції; нарахування відсотків; аналізі своєчасності віднесення відсотків, що невчасно сплачені на відповідні рахунки; визначенні рівня достатності забезпечення кредиту; своєчасності перенесення заборгованості на рахунки пролонгації, прострочення, сумнівної заборгованості; адекватного поточному стану справ віднесення кредитів до рівня кредитного ризику[4].

Аналіз кредитної політики: Аудитор аналізує кредитну політику банку, включаючи процеси надання кредитів, визначення кредитних ризиків та управління кредитним портфелем. Важливо перевірити відповідність цих політик нормативно-правовим вимогам та міжнародним стандартам.

Оцінка кредитного портфелю: Аудитор проводить оцінку кредитного портфелю банку, аналізуючи рівень ризику кожної кредитної операції, розподіл кредитів за галузями та типами клієнтів, а також якість забезпечення.

Перевірка кредитної документації: Аудит включає перевірку кредитної документації для визначення її правильності та повноти. Це включає перевірку угод про кредит, кредитних заявок, документів про забезпечення та іншої відповідної документації.

Аналіз процедур кредитного ризик-менеджменту: Аудитор аналізує ефективність процедур кредитного ризик-менеджменту банку, зокрема, процесів оцінки кредитного ризику, визначення рейтингів кредитоспроможності клієнтів та визначення кредитних лімітів[5,6,7].

Аудит кредитних операцій у банку є ключовим елементом фінансового управління, який спрямований на забезпечення фінансової стійкості та ефективного управління кредитним ризиком. Правильно проведений аудит дозволяє банкам вчасно виявляти потенційні проблеми та приймати необхідні заходи для їх вирішення, що сприяє стабільному функціонуванню фінансової системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шевченко Л. Я., Карченкова О. Л. Аудит кредитних операцій комерційного банку. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. Запоріжжя, 2018. Вип. 2 (14). С. 134–138.
2. Пілько А.Д., Аудит кредитного портфелю комерційного банку: порівняльний аналіз вітчизняних та закордонних підходів. Економіка і суспільство. 2023. Вип. 55. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2853/2777>
3. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>.
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

5. Про затвердження Інструкції щодо організації роботи банківської системи в надзвичайному режимі: Постанова НБУ від 22.07.2014 № 435. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0435500-14#n739>.
6. Мірошник, О., Шубіна, С., & Кравченко, Б. (2021). ОЦІНКА ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА. Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку, 1(1), 17-22. <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2021-1-02>
7. Мірошник, О., Шубіна, С., & Шульга, В. (2023). Проблеми визначення кредитоспроможності позичальника. Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку, 4(11), 33-40. <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2023-4-04>

Мірошник О.Ю.,

к.е.н., доцент

ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна;

Фокіна Ю. Ю.,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ОБЛІКУ В БАНКУ, ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА МЕТОДІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ

У сучасному світі банківська сфера постійно змінюється та вдосконалюється. Одним з важливих аспектів в її функціонуванні є оптимізація процесів обліку, яка дозволяє підвищити ефективність роботи фінансового установи. Тому дуже важливо сформувати основні аспекти оптимізації процесів обліку в банку та використання сучасних технологій і методів для забезпечення ефективного управління фінансовою інформацією.

Облік у банку - це система збору, обробки, аналізу та звітування фінансової інформації, пов'язаної з діяльністю банку. Вона включає в себе реєстрацію та відображення фінансових операцій, управління ризиками, контроль за фінансовою звітністю, ведення клієнтських рахунків, а також планування та аналіз фінансових показників. Облік у банку важливий для забезпечення ефективного управління фінансовими ресурсами та забезпеченням довіри клієнтів.

Облік у банку є важливою складовою фінансової системи сучасного світу. Він забезпечує відстеження фінансових операцій, забезпечує точність та достовірність даних, сприяє управлінню ризиками та веденню аналітики.

Проте разом з цим існують і недоліки, які варто враховувати та боротися з ними. Розглянемо основні:

1. Високі витрати на обслуговування систем. Розробка та підтримка облікових систем вимагає значних фінансових та людських ресурсів.
2. Вразливість до кібератак. Облікові системи банків можуть бути ціллю для кіберзлочинців, що може призвести до втрати конфіденційної інформації та фінансових втрат.
3. Потреба у великому обсязі даних для аналітики. Для ефективної аналітики та прийняття рішень банки потребують великих обсягів даних, що може бути складною задачею.
4. Необхідність кваліфікованого персоналу. Обробка та аналіз облікових даних вимагає високо кваліфікованого персоналу, що може бути складно найняти та утримувати.
5. Обмеження у здатності адаптуватися. Облікові системи можуть бути обмеженими у здатності адаптуватися до швидких змін у ринкових умовах та технологічних інновацій.

Оптимізація процесів обліку в банку має велике значення з погляду ефективного управління фінансовими ресурсами та забезпечення високої якості обслуговування клієнтів. Вона дозволяє банкам знижувати витрати, підвищувати швидкість обробки інформації та зменшувати ймовірність помилок.

Сучасні технології в оптимізації обліку в банку мають велику роль. Наприклад, використання хмарних рішень дозволяє банкам зберігати та обробляти великі обсяги даних без необхідності великих інвестицій у власні серверні простори. Впровадження автоматизованих систем обліку дозволяє знижувати час на обробку документів та мінімізувати людські помилки. Використання аналізу великих обсягів даних (Big Data аналітика) дозволяє банкам отримувати цінні інсайти щодо фінансових потоків та попиту клієнтів.

Важливими є методи оптимізації обліку в банку. По-перше, це стандартизація процесів. Встановлення стандартів та процедур для обліку дозволяє підвищити якість обробки даних та уникнути непорозумінь. По-друге, імплементація ERP-систем. Впровадження інтегрованих систем управління підприємством дозволяє банку покращити координацію роботи між різними відділами та зменшити дублювання даних. По-третє, вдосконалення каналів зв'язку з клієнтами. Запровадження онлайн-систем та мобільних додатків дозволяє клієнтам банку отримувати доступ до своїх фінансових даних у будь-який час та з будь-якого пристрою.

Ці всі впровадження допоможуть оптимізувати процеси обліку в банку та користуватися основними перевагами обліку. Такими як:

1. Ефективне відстеження фінансових операцій. Облік дозволяє банкам відстежувати кожну фінансову операцію, що сприяє контролю за грошовим потоком та виявленню можливих аномалій чи шахрайства.
2. Забезпечення точності та достовірності даних. Облік у банку допомагає зберігати та обробляти великі обсяги даних з високою точністю, що є критичним для фінансової безпеки клієнтів та банку.
3. Управління ризиками та аналітика. За допомогою обліку банки можуть вчасно виявляти та управляти ризиками, а також проводити аналіз даних для прийняття стратегічних рішень.
4. Виявлення шахрайства. Облік допомагає вчасно виявляти та запобігати шахрайським операціям, збільшуючи довіру клієнтів до банку.

Оптимізація процесів обліку в банку є важливим елементом для забезпечення його успішної діяльності в умовах сучасного ринкового середовища. Використання сучасних технологій та методів дозволяє банкам підвищити ефективність своєї роботи, знизити витрати та покращити обслуговування клієнтів.

Загалом, облік у банку є важливим інструментом для забезпечення фінансової стабільності та безпеки, проте він також має свої обмеження та виклики, які потребують уважного аналізу та управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мельник О. І., Боднар О. А. Запровадження фінансових інновацій у вітчизняній банківській практиці. Електронне наукове видання з економічних наук Modern Economics №8. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/implementation-of-financial-innovations-in-domestic-banking-practice/>
2. Постанова про затвердження Положення про організацію бухгалтерського обліку в банках України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0075500-18#Tex>
3. Лист щодо бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в період воєнного стану. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/LB22080>
4. Литвин Н. Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ) [Текст]: підручник. [2-ге вид., доп. і перероб.]. К. : «Центр учбової літератури», 2017. 676 с.
5. Мірошник, О., Шубіна, С., & Шульга, В. (2023). Проблеми визначення кредитоспроможності позичальника. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку*, 4(11), 33-40. URL: <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2023-4-04>
6. Азаренкова, Г., Мірошник, О., & Кісельова, О. (2022). ОБҐРУНТУВАННЯ ПАРАМЕТРІВ ОПТИМІЗАЦІЇ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку*, 2(5), 14-25. URL: <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2022-2-02>

Ніколенко В.Р.,
студент факультету економіки та права,
Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця;
науковий керівник: к.е.н, доцент Аведян Л.Й.,
Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця

ОПТИМІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОГО МЕХАНІЗМУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЧЕРЕЗ ВДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ, КОНТРОЛЮ І ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах ринкової економіки, ефективне управління підприємством є неможливим без належного бухгалтерського обліку, аналізу, контролю і оподаткування підприємницької діяльності. Терміни "бухгалтерський облік", "аналіз", "контроль" та "оподаткування" є ключовими у цьому контексті. Бухгалтерський облік відображає фінансову діяльність підприємства, а аналіз допомагає зрозуміти цю інформацію та приймати обґрунтовані рішення. Контроль забезпечує дотримання нормативних вимог, а оподаткування впливає на фінансові потоки та загальну прибутковість підприємства.

У контексті сучасних економічних викликів і тенденцій, проблема ефективного бухгалтерського обліку, аналізу, контролю і оподаткування набуває особливого значення для підприємств. Глобалізація, швидкі зміни в законодавстві та регуляторному середовищі, а також нестабільність у світовій економіці ставлять перед підприємствами нові виклики, вирішення яких неможливе без належного функціонування системи обліку та контролю.

Бухгалтерський облік є системою збирання, класифікації, реєстрації та аналізу фінансової інформації про діяльність підприємства з метою прийняття управлінських рішень. Він включає у себе такі складові, як облік фінансових операцій, складання фінансової звітності відповідно до встановлених стандартів, аналіз фінансових показників та формування звітності для зовнішніх стейкхолдерів.

Аналіз фінансової інформації включає у себе оцінку фінансового стану підприємства, виявлення тенденцій його розвитку, а також виявлення факторів, які впливають на його успішність. Це може включати різні методи, такі як горизонтальний та вертикальний аналіз фінансових звітів, аналіз фінансових показників та показників ефективності.

Контроль включає в себе систему внутрішнього контролю, що забезпечує відповідність дій підприємства законодавчим та регуляторним вимогам, а також ефективність та надійність його операцій. Це включає у себе контроль над

операційною діяльністю, фінансовими операціями та ризиками, а також внутрішні аудити для перевірки дотримання процедур та політик підприємства.

На сучасному етапі розвитку підприємства використовуються різноманітні програмні продукти для автоматизації бухгалтерського обліку. Однак, не завжди існуючі системи відповідають потребам підприємства або відповідають сучасним вимогам бізнесу. Важливо оцінити ефективність і недоліки існуючих систем, визначити потреби підприємства і впровадити відповідні корективи.

Сучасні методи аналізу фінансової інформації дозволяють отримувати значущі дані для управління підприємством. Проте, іноді важливо вдосконалити методи аналізу для врахування специфіки діяльності підприємства та змін на ринку. Наприклад, розробка нових показників ефективності або використання нових методів порівняльного аналізу може поліпшити якість управління.

Система внутрішнього контролю відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності операцій та виявленні ризиків для підприємства. Проте, існуючі системи можуть бути недостатньо ефективними або застарілими. Необхідно проаналізувати поточний стан системи контролю та вжити заходів щодо її вдосконалення та оптимізації.

Для оптимізації бухгалтерського обліку можна використовувати сучасні програмні засоби, які дозволяють автоматизувати багато рутинних операцій, зменшуючи час та ресурси, витрачені на ведення обліку. Також важливо враховувати специфіку діяльності підприємства та вибирати програмне забезпечення, яке найкращим чином відповідає його потребам.

Для оптимізації податкових стратегій можна використовувати різні методи та підходи, такі як використання податкових пільг, оптимізація структури операцій або розробка податкових планів на майбутнє. Важливо регулярно оцінювати ефективність податкових стратегій та вносити корективи в разі необхідності.

Перший крок у практичній реалізації оптимізації систем бухгалтерського обліку - це вибір відповідного програмного забезпечення. Потрібно оцінити різні програмні продукти на ринку, порівняти їх функціональні можливості та вибрати той, який найкращим чином відповідає потребам підприємства.

Після вибору програмного забезпечення для бухгалтерського обліку необхідно впровадити нові методи аналізу фінансової інформації. Це може включати навчання персоналу, розробку нових процедур та політик, а також встановлення системи контролю якості.

Останній етап практичної реалізації полягає в постійному моніторингу та оновленні систем бухгалтерського обліку, аналізу, контролю і оподаткування. Це важливо для забезпечення їхньої ефективності та відповідності змінам в законодавстві та ринкових умовах.

Таким чином у данному дослідженні було розглянуто актуальні питання розробки і впровадження бухгалтерського обліку, аналізу, контролю і оподаткування підприємницької діяльності в умовах сучасної ринкової економіки. З метою розробки господарського механізму функціонування та розвитку підприємства були визначені і досліджені такі ключові аспекти:

Теоретичний аналіз понять: визначено сутність та роль бухгалтерського обліку, аналізу, контролю і оподаткування у функціонуванні підприємства.

Аналіз сучасного стану: оцінено ефективність та недоліки існуючих систем бухгалтерського обліку, аналізу, контролю і оподаткування на підприємстві.

Методи та інструменти оптимізації: розглянуто та запропоновано методи та інструменти для оптимізації кожного з аспектів функціонування господарського механізму.

На основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

Оптимізація систем бухгалтерського обліку, аналізу, контролю і оподаткування є важливим кроком у забезпеченні ефективного управління підприємством.

Впровадження сучасних методів та інструментів дозволяє підвищити продуктивність та конкурентоспроможність підприємства.

Постійний моніторинг і оновлення системи господарського механізму є важливим для адаптації до змін в економічному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хлопушкіна, В. П. Бухгалтерський облік і аудит: навч. посібник / В. П. Хлопушкіна, О. Л. Білецька, Л. В. Ситник. – К.: Центр учбової літератури, 2019. – 672 с.
2. Паламарчук, О. О. Фінансовий аналіз: підручник / О. О. Паламарчук. – К.: Центр навчальної літератури, 2018. – 504 с.
3. Хмельницька, Т. В. Основи податкової системи України: підручник / Т. В. Хмельницька. – К.: Видавничий дім "Київський університет", 2019. – 456 с.
4. Макаренко, О. Г. Фінансовий контроль: підручник / О. Г. Макаренко, О. О. Гонтар. – К.: Центр учбової літератури, 2020. – 432 с.

ОБЛІК ЕКОСИСТЕМ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ ОБЛІКОВОЇ СИСТЕМИ

Незважаючи на стабільність традиційних компонентів методу бухгалтерського обліку, форма та структура облікових систем стрімко змінюється на основі впровадження інноваційних підходів. Рушійною силою цих змін є інформаційні потреби стейкхолдерів, які все важче задовольняти, оперуючи домінуючим в традиційній обліковій системі грошовим вимірником. Інноваційними компонентами сучасної облікової системи можна вважати клауд-комп'ютерну форму обліку, блокчейн, інтегровану звітність, звіт про сталий розвиток, а також облік екосистем.

Облік екосистем – це статистична основа для організації даних, відстеження змін у масштабах і стані екосистем, вимірювання екосистемних послуг і зв'язування цієї інформації з економічною та іншою діяльністю людини. Простіше кажучи, екосистемні рахунки акумулюють інформацію необхідну для вимірювання внеску природи в економіку та добробут людини.

Ще в 90-х роках минулого століття дослідники звернули увагу на інформаційну асиметрію, яка здебільшого була наслідком неможливості або обмежених можливостей вимірювання і відображення екосистемних послуг на рахунках традиційного бухгалтерського обліку. Серед українських вчених цю проблему досліджував професор Г.Г. Кірейцев. Він пише: «В даний час існує значний перелік природних ресурсів, що входять до економічного обороту, але їх не вимірюють прийомами економічної та бухгалтерської методології. Традиційними прийомами бухгалтерського обліку такі ресурси відображають частково» [1].

Як зазначив В.О. Шевчук, детальніший розгляд сфер живого, неживого й розумного як об'єктів обліку, контролю та аналізу потребує їх структурування на складники, важливими серед яких є ресурси, процеси та результати господарського освоєння цих сфер [2, с. 67]. Останні, зокрема, включають екосистемні послуги.

В контексті загострення екологічних та продовольчих проблем на глобальному рівні, суспільство зацікавило наступні питання: Як природа та її різноманітні екосистеми сприяють добробуту суспільства та економіки? Як можна фактично зафіксувати та представити ці переваги в статистичній системі? Протягом останніх кількох років багато різних учасників в Європі, таких як Європейська комісія, Євростат, ООН, статистичні служби та дослідницьке співтовариство, працювали разом, щоб знайти відповіді на ці питання. Перші результати для ЄС були опубліковані в червні 2021 року у звіті «Облік екосистем та їх послуг у Європейському Союзі» (INCA).

Таким чином, була сформована концепція обліку екосистем, яка має на меті проілюструвати переваги, які суспільство отримує від екосистем та їхніх послуг. Зокрема, записи на рахунках обліку екосистем можуть відповісти на такі запитання, як:

– Яким є обсяг водно-болотних угідь на рівні країни чи ЄС? Як змінювався їх обсяг і стан з часом?

– Як змінюється стан ґрунтів сільськогосподарських угідь? Скільки вуглецю він утримує? Скільки сільськогосподарських ґрунтів втрачається через урбанізацію, і де, зокрема, відбуваються ці втрати?

– Де і яким сектором використовуються екосистемні послуги, наприклад очищення води? Де потрібні інвестиції в заходи з очищення води?

– Яка цінність відпочинку на природі в ЄС? Як вона змінилася з часом?

Як бачимо, масштаб, у якому може проводитися такий облік, може бути різним: виміряні екосистеми можуть варіюватися від певних територій ґрунтового покриву, таких як ліси, до більших інтегрованих територій, таких як річкові басейни, і можуть включати території, які вважаються відносно збереженими в природному стані, і ті, що сильно постраждали від діяльності людини, наприклад, сільськогосподарські території. Відповідно, облік екосистем, перш за все, надає дані для державного управління екосистемами через розроблення відповідних програм їх відновлення, захисту і підтримки, спрямування інвестицій в цю сферу. Отже, уряди отримують обліковий інструментарій управління навколишнім середовищем в інтересах суспільства.

До 2022 року у світі було розроблено 11 облікових систем, пов'язаних з вимірюванням екосистем та їх послуг [3]. Однак, найпоширенішою серед них є Система еколого-економічного обліку (The System of Environmental-Economic Accounting / SEEA) – концептуальна основа, яка об'єднує економічні та екологічні дані для забезпечення більш повного та багатоцільового уявлення про взаємозв'язки між економікою та навколишнім середовищем, а також запаси та зміни запасів екологічних активів, оскільки вони приносять користь для людства. Вона містить узгоджені на міжнародному рівні стандартні концепції, визначення, класифікації, правила бухгалтерського обліку та таблиці для створення міжнародно порівнянних статистичних даних і рахунків [4].

Концептуальна основа SEEA дотримується подібної облікової структури, як і Система національних рахунків (The System of National Accounts / SNA), використовує концепції, визначення та класифікації, що відповідають SNA, щоб полегшити інтеграцію екологічної та економічної статистики. Таким чином, SEEA – це багатоцільова, гнучка система, яку можна адаптувати до пріоритетів і політичних потреб країни, водночас забезпечуючи спільну структуру, концепції, терміни та визначення [4].

Додамо, що в березні 2021 року Статистична комісія ООН прийняла Систему еколого-економічного обліку як глобальний стандарт, щоб мотивувати країни до його практичного запровадження. Як зазначають дослідники, облік екосистем за стандартом SEEA має великий потенціал для підтримки міжнародних політичних проектів, таких як глобальна рамка біорізноманіття

після 2020 року (Post-2020 Global Biodiversity Framework), Десятиліття ООН з відновлення екосистем (UN Decade on Ecosystem Restoration), і, зокрема, пов'язаних з ними механізмів моніторингу. SEEA може підтримувати глобальні та/або регіональні оцінки екосистем, що актуально в аспекті зміни клімату та охорони навколишнього середовища [5].

Отже сьогодні, завдяки міжнародній співпраці створено стандарти, що пов'язують національні рахунки з екосистемними рахунками, які синтезують у послідовний і порівняльний спосіб інформацію про стан екосистем у кожній країні. Практичне втілення концепція обліку екосистем отримала в країнах ЄС, що розробили експериментальні таблиці (Болгарія, Данія, Італія), облікові екосистемні рахунки (Естонія, Нідерланди), а також повноцінні національні системи обліку екосистем (Фінляндія, Велика Британія) [6]. Зусилля щодо подальшої розробки та впровадження Системи еколого-економічного обліку (SEEA) очолює та координує Статистична комісія ООН.

В контексті повоєнного відновлення економіки і природного середовища України, очевидно, що уряду та міжнародним донорам і партнерам будуть потрібні макроекономічні дані для прийняття відповідних рішень. Вважаємо, що ці дані зможе надати облік екосистем як інноваційний компонент облікової системи на рівні країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кірейцев Г. Г. Розвиток бухгалтерського обліку: теорія професія, міжпредметні зв'язки: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2007. 236 с.
2. Шевчук В. О. Активи як об'єкти обліку, контролю та аналізу: проблеми еколого-економічної ідентифікації та інтерпретації. *Облік і фінанси*. 2013. № 1(59). С. 66-73.
3. Comte A., Campagne C. S., Lange S., Bruzón A. G., Hein L., Santos-Martín F., & Levrel H. Ecosystem accounting: Past scientific developments and future challenges. *Ecosystem Services*. 2022. Vol. 58. p. 101486. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2022.101486>
4. The System of Environmental Economic Accounting. URL: <https://seea.un.org/>
5. Edens B., Maes J., Hein L., Obst C., Siikamaki J., Schenau S., ... & Alfieri A. Establishing the SEEA Ecosystem Accounting as a global standard. *Ecosystem Services*. 2022. Vol. 54. p. 101413. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2022.101413>
6. Ecosystem accounts – measuring the contribution of nature to the economy and human wellbeing / 10 August 2023, Eurostat Statistics Explained. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Ecosystem_accounts_-_measuring_the_contribution_of_nature_to_the_economy_and_human_wellbeing&oldid=480513#Introduction_to_ecosystem_and_ecosystem_services_accounting

Пелих О.С.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ ім. В.Н. Каразіна;
Мірошник О.Ю.,
к.е.н., доцент
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ ім. В.Н. Каразіна

АУДИТ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ УКРАЇНИ

Банківська система України відіграє ключову роль у розвитку національної економіки, забезпечуючи фінансування інвестицій, підтримку підприємництва та стимулюючи економічне зростання. Надійність та стійкість банківської системи є критично важливими для стабільності фінансового ринку та загальної економічної безпеки країни. Аудит кредитних операцій банків України є важливим інструментом для оцінки їх фінансової стійкості, якості кредитного портфеля та ефективності управління ризиками. Цей процес дозволяє виявити потенційні проблеми, пов'язані з кредитною діяльністю банків, та вжити заходів щодо їх усунення.

В умовах динамічних змін в українській економіці, пов'язаних з війною та політичною нестабільністю, аудит кредитних операцій банків набуває особливої актуальності. Цей процес допомагає оцінити здатність банків витримувати негативні наслідки економічних потрясінь, виявити проблемні активи та вжити заходів щодо їх реструктуризації або списання, підвищити довіру до банківської системи та стимулювати інвестиційну активність та забезпечити дотримання банками вимог регуляторів та міжнародних стандартів.

Кредитні операції становлять основну складову прибуткової діяльності банків, що визначає прибуток установи. У фаховій економічній літературі під кредитними операціями банку розуміють активні банківські операції, що стосуються надання кредитів або фінансових зобов'язань (гарантій, поручительств, авалю), які при їхньому виконанні призводять до фактичної передачі коштів на кредитній основі. Однак ці операції супроводжуються значними ризиками, тому аудиту кредитних операцій відводиться особлива увага. В свою чергу аудит кредитних операцій банку – це перевірка бухгалтерського обліку та фінансових показників, що стосуються активних банківських операцій, пов'язаних із наданням кредитів або наданням фінансових зобов'язань, таких як гарантії, поручительства та авалю. Метою даного аудиту є висловлення незалежної думки аудитора щодо достовірності фінансової звітності банку у всіх суттєвих аспектах обліку та відповідності здійснених активних операцій чинному банківському законодавству, стандартам, нормативним актам НБУ та внутрішнім положенням банку. Мета також полягає в дотриманні вимог, спрямованих на запобігання порушень і зниження кредитних ризиків банківської установи. .

Таким чином, аудит кредитних операцій банків є необхідним для забезпечення фінансової стабільності та надійності банківської системи. Він відіграє важливу роль у виявленні та управлінні ризиками кредитування, а також у забезпеченні відповідності кредитних операцій вимогам регуляторів. Через аудит кредитних операцій банки можуть покращити ефективність своєї діяльності та збільшити рівень довіри клієнтів та інвесторів [1,4].

Нормативно-правове регулювання аудиту кредитних операцій банків України базується на комплексі законодавчих актів та регулятивних норм, які визначають порядок та вимоги до проведення аудиту, а також встановлюють стандарти і вимоги до фінансової звітності банків. Нормативно-правове регулювання ґрунтується на таких основних документах: Закон України "Про Національний банк України", Положення про порядок здійснення наглядової діяльності за банками України, Інструкція про порядок ведення бухгалтерського обліку банків України а також міжнародні стандарти аудиту. Ці документи визначають основні принципи, методи та процедури аудиту кредитних операцій банків України.

Національний Банк України виступає основним органом, що встановлює стандарти та вимоги до фінансової звітності банків. Крім того, Національний банк встановлює правила проведення аудиту кредитних операцій, включаючи вимоги до кваліфікації аудиторів, процедури перевірки, внутрішні контрольні процеси та інші аспекти, що забезпечують надійність та об'єктивність аудиторської діяльності. Крім того, законодавство України визначає відповідальність за невиконання або неналежне виконання аудиторських обов'язків, а також встановлює порядок звернення за порушеннями до компетентних органів [2].

Роль аудиту кредитних операцій у забезпеченні стійкості банківської системи України важлива і невід'ємна. Це обумовлено тим, що кредитна діяльність є одним з найважливіших напрямів діяльності банків, і від її ефективності та якості залежить загальна фінансова стійкість банку. Основна функція аудиту полягає в перевірці даних бухгалтерського обліку та фінансових звітів, пов'язаних з кредитними операціями банків, з метою забезпечення їхньої надійності, об'єктивності та відповідності вимогам законодавства. Перш за все, аудит кредитних операцій допомагає виявити можливі ризики, пов'язані з кредитуванням, такі як кредитний ризик, ризик ліквідності, ризик процентної ставки та інші. Це дозволяє банкам своєчасно виявляти та управляти ризиками, знижувати ймовірність неплатоспроможності клієнтів та втрати активів. По-друге, аудит кредитних операцій сприяє виявленню порушень в кредитних процедурах та дотриманню встановлених нормативів і стандартів. Це може включати недоліки в оцінці кредитного ризику, недостатню документацію, порушення процедур кредитного схвалення та інші аспекти, які можуть вплинути на фінансову стійкість банку.

Важливо зазначити, що аудит кредитних операцій повинен проводитися регулярно та кваліфікованими аудиторами. Це дозволить своєчасно виявляти проблеми в кредитній діяльності банків та вживати заходів щодо їх усунення. Крім того, важливо, щоб результати аудиту кредитних операцій використовувалися для вдосконалення системи управління кредитними ризиками в банках. Це дозволить банкам стати більш стійкими до негативних впливів зовнішнього середовища.

Таким чином, аудит кредитних операцій відіграє ключову роль у забезпеченні стійкості банківської системи. Завдяки регулярному та кваліфікованому аудиту кредитних операцій можна мінімізувати кредитні ризики, захистити інтереси вкладників та інших кредиторів банків, а також сприяти розвитку здорової кредитної культури в країні [3,5].

У світлі аналізу аудиту кредитних операцій банків України стає очевидним, що цей процес відіграє важливу роль у забезпеченні стійкості та надійності банківської системи країни. Аудит допомагає виявляти та управляти ризиками, пов'язаними з кредитуванням, а також сприяє дотриманню встановлених нормативів та стандартів. Результати аудиту стають важливим джерелом інформації для регуляторів та наглядових органів, а також використовуються для вдосконалення системи управління кредитними ризиками в банках. Таким чином, аудит кредитних операцій має стратегічне значення для забезпечення стабільності банківської системи України та підтримки економічного розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кіреєв О.І., Любунь О.С., Кравець М.П. та ін. Внутрішній аудит у банку: навч. посібник. Київ, 2016. 220 с.
2. Васюренко О.В., Сердюк Л.В., Сидоренко О.М. та ін. Облік і аудит у банках: навч. посібник. Київ, 2006. 595 с.
3. Шевченко Л.Я., Карченкова О.Л. Аудит кредитних операцій комерційного банку. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. Випуск 2 (14). С. 134-138.
4. Мірошник О., Шубіна С., Кравченко Б. Оцінка та шляхи підвищення фінансової стійкості підприємства. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку*. 2021. Випуск 1(1). С. 17-22.
5. Мірошник О., Шубіна С., Шульга, В. Проблеми визначення кредитоспроможності позичальника. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку*. 2023. Випуск 4(11). С. 33-40.

Пеняк Ю.С.,

к.е.н, доцент

ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;

Калиниченко О.А.,

бухгалтер I категорії ТОВ "Intruder", м. Харків,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна

ЕКОНОМІЧНІ ЗАХОДИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВ

Оптимізація виробничої програми є основним завданням господарської діяльності будь-якого підприємства швейної галузі, основною метою якої є збільшення прибутку або досягнення позитивних економічних результатів. Швейні підприємства повинні використовувати сучасні методи управління господарською діяльністю, щоб перейти до ринкових відносин як всередині країни, так і за її межами. Саме тому управління матеріальними ресурсами, яке є однією з основних складових частин виробничого процесу в швейному виробництві, потребує постійного впровадження та вдосконалення існуючих методів. Щоб збільшити ефективність їх використання в господарстві, важливою є правильна організація облікового процесу, оскільки це дає управлінню можливість своєчасно приймати ефективні рішення на основі отриманої інформації.

Ефективне функціонування підприємств швейного виробництва на ринку товарів народного споживання безпосередньо залежить від раціонально спланованого та оптимального використання виробничих ресурсів. Наразі гостро постає потреба в сучасних методах управління товарно-матеріальними цінностями через швидкі економічні зміни, політичну невизначеність, високий рівень конкуренції та відсутності аналогів забезпеченості широкого спектру матеріальних ресурсів та достатньої кількості кваліфікованого персоналу.

Положення підприємства в сучасних ринкових умовах та ефективність його діяльності залежить від вміння правильно оцінювати сформовану ринкову ситуацію та вчасно реагувати на її зміни. Вирішувати дане завдання можливо лише за дотриманням умови чітким веденням бухгалтерської інформації та її належним групуванням за обсягом і характером господарських операцій, наявності або ж відсутності виробничих запасів, їх класифікація, порядок списання, вартість, а також формування кінцевих фінансових результатів.

Підвищення ефективності функціонування швейних підприємств можна досягти шляхом впровадження інноваційних систем управління виробничими запасами, включаючи матеріали, сировину, МШП та напівфабрикати, які використовуються в процесі виробництва швейної продукції. Їх раціональне використання виступатиме важливим чинником підвищення рівня ефективності

окремого суб'єкта господарської діяльності за рахунок стабілізації затрат, зниження собівартості та підвищення рентабельності.

Тим часом, залишаються невирішені проблеми з удосконаленням документів з обліку матеріальних ресурсів, а проблема автоматизації їх обліку є надзвичайно важливою. Для вирішення цих проблем необхідно розробити конкретні рекомендації щодо покращення обліку виробничих запасів, методів аналізу їх використання та покращення інформаційних і контрольних функцій обліку в управлінні виробничим процесом. Також важливим є застосовувати сучасні методи запланованого та поточного контролю дотримання встановлених нормативних показників використання запасів і матеріальних ресурсів у виробництві.

З метою вирішення вищенаведених питань було запропоновано економічні заходи з питань розвитку обліково-аналітичного управління виробничими запасами, налагодження виробничого процесу та належним чинном складена первинна документація (рис. 1).

Рис. 1. Економічні заходи обліково-аналітичного управління виробничими запасами

Джерело: Сформовано авторами [2]

Запропонований підхід до покращення обліково-аналітичного забезпечення управління запасами може стати важливою частиною успішного виконання виробничого процесу. Так, для поліпшення системи обліку виробничих запасів, можна удосконалити процес документування за рахунок більш ширшого використання накопичувальних документів. Щоб зменшити кількість порушень та допущень арифметичних помилок під час використання запасів, які підлягають обліковій реєстрації, було б корисно розробити детальні

інструкції для працівників щодо чітко визначеного порядку та термінів реєстрації облікових даних, а також запровадити систему винагород і покарання за невиконання своїх прямих обов'язків. Застосування наведених заходів обліку сировини і матеріалів дозволить вірно розраховувати їх первісну вартість, вартість при передачі між етапами виробничого процесу, оцінювати номенклатурний ряд незавершеного виробництва та відображатися у проміжній або річній фінансовій звітності. Також існує менша ймовірність того, що система збирання та реєстрації оперативної інформації буде неефективною, якщо контрольні заходи, такі як інвентаризація, ревізія та звірка, будуть зроблені за чітким проведенням контрольних заходів.

Такий підхід допомагає оптимізувати обсяг запасів, оскільки він дозволяє мінімізувати втрати, пов'язані з надлишком або дефіцитом матеріалів, які можуть виникнути в результаті змін у внутрішніх і зовнішніх умовах процесу виробництва. Якщо аналіз стратегічно важливих запасів показав, що оптимізація запасів є значною, керівництво повинно прийняти рішення. Якщо ж резервів не виявлено, необхідно розпочати аналіз наступної групи запасів за циклом, тобто на основі проведеної систематизації.

Отже, впровадження методів удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління виробничими запасами, а саме: удосконалення процесу документування, систематизації та групування запасів, розробка посадових інструкцій та здійснення контролю при інвентаризації - значно підвищить ефективність і фінансово-економічну діяльність сільськогосподарських підприємств. Застосування наданих рекомендацій дозволить створити більш ефективний і менш трудомісткий облік, контроль за наявністю, рухом і використанням виробничих запасів, одночасно заощаджуючи кошти підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пушкарь І. В., Шишкіна А. П. Особливості обліково-аналітичного забезпечення управління запасами. «Економіка та суспільство» № 44, 2022. 5-11 с. URL: <http://surl.li/rjpzn>
2. Лищенко О. Г., Сердюк Є. М. Управління виробничими запасами: обліково-аналітичне забезпечення. «Ефективна економіка» № 11, 2018. 12-17 с. URL: <http://surl.li/rjqfi>

Пеняк Ю.С.,
к.е.н, доцент
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
Карпішина А.Р.,
фінансовий менеджер ТОВ «Intruder», м. Харків,
здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна

РОЛЬ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ В УПРАВЛІННІ ВИТРАТАМИ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах економічного розвитку фінансове планування та контроль за цільовим використанням грошових коштів компанії грають невід'ємну роль в управлінні грошовими потоками будь якої галузі підприємницької діяльності. Розглянемо сутність та важливість фінансового планування на прикладі реальної компанії ТОВ «Intruder». Актуальність дослідження питань планування та управління витратами та доходами підприємств зумовлена низьким рівнем використання планування у своїй діяльності сучасних молодих компаній України та комерційними наслідками відсутності фінансового планування.

На сьогоднішній день поширеність фінансового планування та аналіз діяльності компаній на основі показників рентабельності дуже мала, що унеможливорює подальший розвиток українського виробництва та торгівлі. Без детального аналізу слабких та сильних сторін виробництва управлінські рішення можуть призводити до погіршення становища підприємства, уникаючи потенційних ринків збуту та ігноруючи нагальні проблеми, що призводять до зменшення доходів.

Управління витратами - це процес контролю та оптимізації фінансових витрат у підприємстві або організації. Основна мета управління витратами полягає в тому, щоб забезпечити ефективне використання ресурсів з мінімальними витратами, зберігаючи при цьому якість продукції на необхідному рівні. Цей процес включає в себе аналіз, планування, моніторинг та контроль витрат підприємства, а також впровадження стратегій з економії та оптимізації ресурсів [1]. Управління витратами допомагає зменшити витрати, збільшити прибуток та підвищити конкурентоспроможність підприємства. Саме тому, потребують детального аналізу процес планування витрат підприємства на короткостроковий та довгостроковий період, а також за різними критеріями планування.

Короткострокове планування передбачає визначення та призначення обсягів витрат на поточний період, як правило, до одного року. Також короткострокове планування може бути визначено як стратегічне планування на період, коли підприємство зберігає свої виробничі потужності без змін, проте може ефективно маневрувати щодо їхнього використання [2].

Довгострокове планування витрат полягає у визначенні стратегічних цілей та планів розвитку організації на більший період, до яких відносяться аналіз та прогнозування довгострокових витрат, пов'язаних з розвитком бізнесу, впровадженням нових технологій чи розширенням діяльності. Довгострокове планування витрат зазвичай здійснюється за допомогою комплексного аналізу та використання різноманітних інструментів:

1. Стратегічне планування: розробка стратегій розвитку та визначення довгострокових цілей, включає аналіз зовнішнього середовища (PESTEL-аналіз), визначення конкурентних переваг та можливостей;
2. Стратегічне планування витрат: орієнтоване на розробку стратегій зменшення витрат та оптимізації ресурсного використання в довгостроковій перспективі;
3. Аналіз ризиків: врахування потенційних ризиків та несприятливих подій, що можуть вплинути на фінансову стійкість та реалізацію стратегій.

Фактично, планування витрат та доходів підприємства звершуються за допомогою різноманітних інструментів та засобів, які відображають поточний стан компанії, виконують та контролюють поточні темпи діяльності. Зазначені засоби можуть включати планувальні таблиці, календарі, звітні документи для планування та проектного менеджменту, а також інформаційні системи, що допомагають збирати, аналізувати та використовувати дані для розробки та виконання планів.

В сучасному підприємницькому середовищі високо оцінюються інструменти планування, зокрема комп'ютерні програми та спеціалізовані програмні рішення. У сфері фінансового планування широко застосовуються спеціалізовані фінансові програми, платіжні календарі, планувальні таблиці та електронні форми звітності.

Аналізуючи процес короткострокового фінансового планування на прикладі компанії ТОВ «Intruder», встановили, що початковий етап планування включає складання плану на майбутній місяць, у якому беруть участь ключові керівники компанії за трьома напрямками діяльності. Кожному керівникові надається персоналізована форма для заповнення, в яку вносяться показники витрат, що плануються на наступний місяць. На рівні казначейства формується платіжний календар з розподілом за тижнями, здійснюється контроль за цільовим використанням коштів та за лімітом використання готівкових коштів відповідно до плану.

Після формування плану дані вносяться до файлів оперативної звітності, де відстежується динаміка планових та фактичних витрат і доходів. Оперативна звітність подається на щотижневій основі і включає аналіз витрат на основі по-проектної класифікації, за допомогою чого можна відстежувати процентну динаміку виконання плану та приймати управлінські рішення стосовно зменшення або збільшення витрат у майбутніх періодах.

Наприкінці місяця підбиваються підсумки виконання плану, розглядаються перевиконання/недовиконання плану та їх причини, приймаються управлінські рішення щодо запобігання подібних проблем у майбутньому.

Таким чином, впровадження фінансового планування є критично важливою складовою ефективного управління будь-якою організацією, адже допомагає забезпечити фінансову стійкість та успішність діяльності підприємства. Воно сприяє оптимізації використання ресурсів, а також дозволяє точніше прогнозувати фінансові результати та реагувати на зміни в бізнес-середовищі. Отже, його впровадження слід розглядати як пріоритет для будь-якої організації, що прагне досягти фінансової стабільності та успішності на ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шутько Т. І. Економічна сутність управління витратами підприємства. Ефективна економіка №2. 2014. URL: <http://surl.li/octpx>
2. Витрати виробництва у короткостроковому та довгостроковому періодах. Підручники: веб-сайт. URL: <http://surl.li/nxwud>

*Ролько Р.В.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет імені Івана Франка;
науковий керівник: к.е.н, доцент Зомчак Л. М.,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ЕКСПОРТ ТА ІМПОРТ УКРАЇНИ: ДИСТРИБУТИВНО-ЛАГОВА МОДЕЛЬ

Побудова дистрибутивно-лагової модулі залежності величини експорту від величини імпорту у 2020-2021 роках помісячно дозволить оцінити наявність чи відсутність впливу значень екзогенної змінної на поточні значення ендогенної змінної – тобто імпорту на експорт відповідно. Таким чином, наприклад, при наявності такого впливу можна буде зробити висновки та в подальшому дослідити детальніше яку кількість ресурсів та товарів, які спочатку ввозяться в країну, потім, пройшовши певні стадії переробки або просто транзит, перетворюються на продукцію та товари для експорту товарів у інші країни.

З метою моделювання зовнішнього сектора України застосовують методи статистичного аналізу [1], економетричного моделювання [2], симулятивного моделювання [3, 4], авторегресійні методи [5] тощо.

Основною метою дослідження є побудова дистрибутивно-лагової моделі за методом послідовного оцінювання та методом Койка.

Емпіричні дані щодо величин експорту та імпорту помісячно у 2020-2021 роках було отримано з офіційного сайту Державної служби статистики [6]. Показники було взято саме за ці роки та саме у розрізі місяців з метою більш детального дослідження цих відносно недавніх періодів. Також це дозволить більш співставно оцінювати показники між собою через набагато менший вплив інших макроекономічних явищ (наприклад, інфляції) між місяцями – між роками вплив цих показників був би набагато більший.

З попереднього наочного оцінювання даних показників можемо вказати лише на зростання обох показників – у порівнянні з початком та кінцем періоду. Особливе зростання спостерігаємо протягом 2021 року, в той час, як у 2020 році тенденція не така однозначна і наявні як зростання, так і спади у величинах експорту та імпорту. Відповідно, з наведеного опису, можемо вже зробити висновки про відносно високе відношення детермінації між двома показниками – експортом (результуюча змінна) та імпортом (факторна змінна).

Перейдемо до побудови дистрибутивно-лагової моделі. Як вже згадувалось вище, використаємо два методи – метод послідовного оцінювання та метод Койка.

Метод послідовного оцінювання. Побудуємо початкову кореляційно-регресійну модель тільки на основі первинних даних (без використання лагів).

З показників моделі бачимо, що відношення детермінації становить 89,84%, що свідчить про дуже сильну залежність показників між собою, а також

що дана модель пояснює саме таку частку даних у варіації показників. Усі параметри моделі за показниками t-Стюдента є статистично значущими – відповідно, дану модель можна використовувати для нашого подальшого аналізу. На основі показників параметрів можемо вказати, що при зміні імпорту на 1 млн. дол. США, експорт зміниться на 832 тис. дол. США.

Побудувавши наступні кореляційно-регресійні моделі вже з використанням лагів з відповідною поступовою кількістю попередніх періодів, ми дійшли висновку, що здійснення наступних ітерацій потрібно припинити після лагу в два періоди (X_{t-2}) і що це остання коректна модель, оскільки в моделі X_{t-3} параметри моделі стали вже статистично незначущими – відповідно, дану модель ми вже не можемо використовувати.

Відповідно, до наявних показників та параметрів моделі X_{t-2} можемо вказати, що відношення детермінації становить 93,97% - відповідний показник збільшився, порівняно з початковою моделлю (див. рис. 2), що означає і покращення даної моделі загалом, оскільки вона тепер пояснює більшу кількість варіацій. За параметрами моделі можемо зробити наступні висновки: при зміні імпорту у поточному періоді на 1 млн. дол. США експорт зміниться на 580 тис. дол. США; при зміні у попередньому місяці на 1 млн. дол. США – на 163 тис. дол. США; при зміні за два місяці до поточного періоду на 1 млн. дол. США – на 229 тис. дол. США. Тут також варто вказати, що всі параметри даної моделі є статистично значущими – те, що вільний член не є статистично значущим можемо знехтувати через відносну умовність даного показника та практичну недоцільність його використання та пояснення на практиці щодо показників експорту-імпорту.

Довгостроковий мультиплікатор становить 0,392, а частка лагового періоду – 58,38% (поточного періоду – 41,62%) – відповідно, можемо зробити висновок, що дана модель з двома часовими лагами більшу кількість варіацій пояснює саме двома попередніми періодами, а не показником у поточному періоді.

Згідно з побудованими моделями та здійсненими тестуваннями щодо явищ автокореляції та гетероскедестичності, можемо сформулювати висновки, що для показників експорту (як результуюча ознака) та імпорту (як факторна ознака) України у 2020-2021 роках оптимальним є варіант побудови дистрибутивно-лагової моделі з двома часовими лагами (X_{t-2}). За методом послідовного оцінювання лаговий період пояснюватиме 58,38% усіх змін у варіації, а поточний період – 41,62%.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Vdovyn M., Zomchak L. Statistical estimation and analysis of foreign trade in EU and Ukraine. *Socio-economic potential of crossborder cooperation. Ivan Franko National University of Lviv, University of Rzeszow/* 2017. 137-143.

2. Zomchak L., Klochnyk O. External sector of Ukraine: tendencies, determinants and interdependencies between indicators. *Customs Scientific Journal*. 2023. 1. P.62-69.
3. Zomchak L. M. Sustainable development of Ukraine as a combination of social, economic and environmental components: structural econometric model of three-pillar approach. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*. IOP Publishing. 2023. Vol. 1254. No. 1. P. 012125
4. Зомчак Л. М., Старчевська І. М. Симультаційне моделювання залежності економічного зростання та рівня інфляції України. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». 2022. №1 (105)). С. 78-85.
5. Zomchak L., Lapinkova A. Key Interest Rate as a Central Banks Tool of the Monetary Policy Influence on Inflation: The Case of Ukraine. *Advances in Intelligent Systems. Computer Science and Digital Economics IV*. Cham: Springer Nature Switzerland. 2023. P. 369-379.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

*Тютюнник С.В.,**к.е.н., доцент;**Івер О.О.,**здобувач вищої освіти,**Полтавський державний аграрний університет*

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ОБЛІКУ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Сучасний облік ресторанного господарства в Україні сьогодні стає не лише важливою складовою ефективного управління, але й ключовим інструментом для досягнення успіху в цій сфері. Ресторанне господарство має складну фінансову структуру, яка потребує уважного контролю. Облік дозволяє відстежувати витрати, прибутки, оптимізувати податкове навантаження та забезпечувати стабільність фінансового стану. За допомогою обліку відстежується рух товарів, контролюється якість і своєчасність постачання інгредієнтів, що використовуються у приготуванні страв. Це важливо для забезпечення високої якості продукції та задоволення потреб клієнтів. Раціональне розподілення робочих місць дозволяє оптимізувати витрати на оплату праці та забезпечує економічну стійкість ресторанного бізнесу. Ефективний облік робочих місць може допомогти забезпечити заохочувальні умови праці та підвищити мотивацію персоналу. Облік дозволяє збирати дані про роботу ресторану, аналізувати їх та робити висновки для вдосконалення бізнес-процесів. Це дає можливість розробляти стратегії розвитку, адаптуватися до змін на ринку та конкурувати більш успішно.

Інституційна теорія обліку стала відправним пунктом подальших наукових досліджень в сфері бухгалтерського обліку. Її перевагою є здатність ввести стандартний бухгалтерський облік в більш складний соціально-культурний контекст і проаналізувати глибинні, змістовні механізми його розвитку на перспективу [1]. Тобто, інституційна теорія у бухгалтерському обліку виявляється не просто як суто бухгалтерська теорія, а як інструмент, що сприяє досягненню певних цілей через розробку інституційних моделей.

Ресторанний бізнес є важливою складовою сфери послуг в Україні, що потребує ефективного управління та контролю. Застосування інституційного підходу дозволяє краще зрозуміти взаємодію різних інституцій (держави, бізнесу, споживачів) та їх вплив на організацію діяльності ресторанів. В свою чергу, інституційний підхід виявляє нові можливості для вдосконалення адаптації систем обліку та аудиту до ведення ресторанного бізнесу, а також дозволяє краще зрозуміти роль різних стейкхолдерів у процесах забезпечення прозорості, підзвітності та сталого розвитку ресторанного господарства в Україні. Ресторанне господарство - вид економічної діяльності суб'єктів господарської діяльності щодо надавання послуг відносно

задоволення потреб споживачів у харчуванні з організуванням дозвілля або без нього [2].

Інституційне середовище досліджуваного суб'єкта включає: ресторани та заклади громадського харчування; суб'єкти підприємницької діяльності, які постачають продукти харчування та інгредієнти; органи державної фіскальної служби України; Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба); органи санітарного контролю та ветеринарної медицини; Міністерство економіки України.

Суб'єктом дослідження є ресторанне господарство, а об'єктом дослідження – процеси та операції у ресторанному господарстві, з особливим акцентом на бухгалтерський облік. У ході застосування прийомів критичного мислення ідентифіковано суб'єкти інституційного середовища об'єкта дослідження та побудовано модель їх взаємодії.

Алгоритм взаємодії інституційних суб'єктів у моделі полягає у наступному:

1. Придбання сировини та інгредієнтів для приготування страв.
2. Відображення операцій з продажу страв з включенням податку на додану вартість (ПДВ).
3. Списання витрат на сировину та інгредієнти у виробництво (продукти, спеції, упакування, амортизація обладнання, заробітна плата).
4. Отримання готових страв.
5. Розподіл загальновиробничих витрат на вартість отриманих страв.
6. Визначення фактичної собівартості однієї порції страви.
7. Реалізація страв покупцям (споживачам).
8. Відображення операцій з продажу страв з включенням ПДВ.
9. Сплата відповідних податків (податок на прибуток).
10. Визначення фінансового результату від проведених операцій у ресторанному господарстві.

При побудові даної інституційної моделі взаємодії суб'єктів у ресторанному господарстві було враховано процес виробництва страв на всіх етапах виробництва. Починаючи з придбання сировини та інгредієнтів для приготування страв у постачальників та витрачання їх на виробничий процес, завершуючи виходом готових страв та їх реалізацією покупцям. У моделі враховані операції з нарахування та сплати податку на додану вартість, розподіл загальновиробничих витрат на вартість отриманих страв, визначення фактичної собівартості однієї порції страви та сплати відповідних податків, таких як податок на прибуток, що відображає повний цикл виробництва та реалізації страв у ресторанному господарстві.

Розвиток економіки та суспільства обумовлює здійснення інституційних перетворень. Вони проявляються в зміні формальних і неформальних правил, а також меж діяльності, що обираються спонтанно. Інституційна структура є спрямовуючим фактором відносно соціально-економічних відносин, виконуючи розподільчу та координаційну функції [3].

В ході аналізу інституційного середовища досліджуваного об'єкта обліку ідентифіковано наступних користувачів облікової інформації: власники ресторанного підприємства; управлінський персонал; ділові партнери ресторану на ринку (дійсні та потенційні інвестори, постачальники, замовники, покупці, клієнти); органи державного і міжнародного регулювання та контролю: включають органи податкової служби, органи державної статистики, органи державних цільових фондів, органи державних і міжнародних комісій і комітетів). Використання прийому конкретизації, дало можливість уточнити, які інформаційні потреби виникають (або можуть виникати) у згаданих вище користувачів облікової інформації, а саме:

- Інформація про валовий дохід від реалізації страв.
- Інформація про обсяг закупівлі та використання сировини та інгредієнтів.
- Розрахунок фактичної собівартості різних видів страв.
- Визначення фінансових показників по виду діяльності ресторанного господарства.
- Визначення маржинального доходу, точки беззбитковості та запасу фінансової стійкості для ресторанного бізнесу.

Таким чином, уточнення інформаційних потреб конкретних користувачів облікової інформації дає підставу класифікувати їх на три групи, а саме:

- Визначення фінансового результату діяльності ресторану для оцінки прибутковості та ефективності бізнесу.
- Визначення статистичних показників по асортименту страв для планування та контролю виробничого процесу.
- Прийняття рішень щодо доцільності виробництва різних видів страв у майбутньому.

Таким чином, ресторанне господарство є важливою складовою сфери гостинності, яка демонструє стабільне зростання та високий рівень конкуренції. Ефективне управління ресторанами потребує застосування сучасних підходів до організації обліку та аудиту. Діяльність ресторанів здійснюється під впливом формальних і неформальних інститутів, що визначають «правила гри» на ринку. Інституційний підхід дозволяє краще зрозуміти та врахувати ці фактори в обліково-аналітичній системі [4]. Застосування інституційного підходу сприяє ефективному задоволенню користувачів облікової інформації, а саме власників, менеджерів, інвесторів. Отже, використання інституційного підходу в обліку ресторанного господарства дозволяє отримувати більш якісну інформацію для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо розвитку бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Легенчук С.Ф. Бухгалтерське теоретичне знання: від теорії до метатеорії: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2012. 336 с.
2. Про затвердження Правил роботи закладів (підприємств) ресторанного господарства: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського

господарства від 20.08.2002 № 680/6968. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0680-02#Text>

3. Фертікова Т.М. Інституційна економіка: навчальний посібник. Миколаїв: Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 128 с.
4. Жук В.М. Інституціональна теорія бухгалтерського обліку: відповідь на виклики сучасності. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. № 8-9. С. 14-23.

*Тютюнник Ю.М.,**к.е.н., доцент;**Тютюнник С.В.,**к.е.н., доцент,**Полтавський державний аграрний університет*

СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА АКТИВІВ СТРАХОВИКІВ УКРАЇНИ

Під активами страхової компанії розуміють засоби страховика, що складаються з основних засобів, нематеріальних активів, інвестиційної нерухомості, довгострокових та поточних фінансових інвестицій, грошей та їх еквівалентів, дебіторської заборгованості та інших видів необоротних і оборотних активів. Специфічними видами активів страховиків є насамперед залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах, частка перестраховика у страхових резервах та відстрочені аквізиційні витрати. Від величини і структури активів страховика залежать перш за все результати оцінювання його платоспроможності [1].

На кінець 2023 р. в Україні страхові послуги надавала 101 страхова компанія проти 155 у 2021 р. та 128 у 2022 р. Водночас кількість страхових компаній, що подали звітність, скоротилася зі 133 у 2021 р. до 126 у 2022 р. та 97 у 2023 р. [2]. Таким чином, за період 2021-2023 рр. кількість зареєстрованих страхових компаній скоротилася на 34,8 %, а кількість страхових компаній, що подали звітність, – на 27,1 %.

За даними Національного банку України, а саме інформації зведеного Балансу (Звіту про фінансовий стан) [2], проведемо структурно-динамічну характеристику активів страховиків України станом на кінець 2022-2023 рр., використавши для розрахунків методичні прийоми горизонтального і вертикального аналізу (табл. 1).

Отже, у 2023 р. порівняно з 2022 р. (станом на кінець року) активи страховиків України збільшилися на 4036,5 млн. грн, що становить 5,7 %. Річний темп приросту активів перевищив макроекономічний показник рівня інфляції у 2023 р. (5,1 %), що свідчить про зростання реальної вартісної оцінки активів на 0,6 %. У складі активів необоротні активи збільшилися на 2312,9 млн. грн (9,4 %), а оборотні активи – на 1699,8 млн. грн (3,7 %). Результатом такої динаміки стало підвищення частки необоротних активів у сукупних активах із 35,1 % у 2022 р. до 36,3 % у 2023 р. та, відповідно, зниження частки оборотних активів – із 64,9 до 63,6 %.

Серед необоротних активів страховиків найбільше зріс залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах: на 2042,2 млн. грн, що становить 46,4 %. Також збільшилися відстрочені аквізиційні витрати (на 560,8 млн. грн, або 20,7 %), довгострокові фінансові інвестиції (на 275,8 млн. грн, або 2,4 %),

інші види необоротних активів (на 195,6 млн. грн, або 47,3 %) та нематеріальні активи (на 28,7 млн. грн, або 5,5 %).

Таблиця 1

Склад, структура та динаміка активів страховиків України за 2022-2023 рр.
(станом на кінець року)

Вид активів	2022 р.		2023 р.		Зміна (+,-)		
	сума, млн. грн	у % до під- сумку	сума, млн. грн	у % до під- сумку	суми, млн. грн	част- ки, в. п.	у %
Активи – всього	70298,3	100,0	74334,8	100,0	+4036,5	-	+5,7
1. Необоротні активи	24683,0	35,1	26995,9	36,3	+2312,9	+1,2	+9,4
1.1. Нематеріальні активи	519,5	0,7	548,2	0,7	+28,7	-	+5,5
1.2. Основні засоби	3646,7	5,2	2956,0	4,0	-690,7	-1,2	-18,9
1.3. Інвестиційна нерухомість	1350,6	1,9	1251,1	1,7	-99,5	-0,2	-7,4
1.4. Довгострокові фінансові інвестиції	11644,2	16,6	11920,0	16,0	+275,8	-0,6	+2,4
1.5. Відстрочені аквізиційні витрати	2711,1	3,9	3271,9	4,4	+560,8	+0,5	+20,7
1.6. Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	4397,0	6,2	6439,2	8,7	+2042,2	+2,5	+46,4
1.7. Інші види необоротних активів	413,9	0,6	609,5	0,8	+195,6	+0,2	+47,3
2. Оборотні активи	45604,8	64,9	47304,6	63,6	+1699,8	-1,3	+3,7
2.1. Поточна дебіторська заборгованість	6385,3	9,1	5831,3	7,9	-554,0	-1,2	-8,7
2.2. Поточні фінансові інвестиції	17547,4	25,0	18985,0	25,5	+1437,6	+0,5	+8,2
2.3. Гроші та їх еквіваленти	15546,3	22,1	16300,6	21,9	+754,3	-0,2	+4,9
2.4. Частка перестраховика у страхових резервах	5950,4	8,5	6032,6	8,1	+82,6	-0,4	+1,4
2.5. Інші види необоротних активів	175,4	0,2	155,1	0,2	-20,3	-	-11,6
3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	10,5	0,0	34,4	0,1	+23,9	+0,1	у 3,3 р. б.

Водночас відбулося зменшення основних засобів (на 690,7 млн. грн, або 18,9 %) та інвестиційної нерухомості (на 99,5 млн. грн, або 7,4 %). Серед необоротних активів найвищу частку в структурі сукупних активів становлять довгострокові фінансові інвестиції, залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах, відстрочені аквізиційні витрати та основні засоби: відповідно 16,0, 8,7, 4,4 та 4,0 % на кінець 2023 р.

Що стосується оборотних активів, то серед них найбільше зросли поточні фінансові інвестиції (на 1437,6 млн. грн, або 8,2 %) і гроші та їх еквіваленти (на 754,3 млн. грн, або 4,9 %), що має позитивно впливати на платоспроможність

страховиків. Ці види оборотних активів становлять найвищу частку в сукупних активах: відповідно 25,5 і 21,9 % на кінець 2023 р. Позитивним є зменшення поточної дебіторської заборгованості на 554,0 млн. грн (8,7 %) та зниження її частки в активах із 9,1 % у 2022 р. до 7,9 % у 2023 р.

Отже, у загальному збільшенні активів страховиків України у 2023 р. порівняно з 2022 р. на зростання необоротних активів припадає 57,3 % (у тому числі залишку коштів у централізованих страхових резервних фондах – 50,6 %), а на зростання оборотних активів – 42,7 % (у тому числі поточних фінансових інвестицій – 35,6 %).

Наведену послідовність горизонтального і вертикального аналізу активів страховиків можна рекомендувати до використання й на рівні окремих страхових компаній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активи страховика. URL: <http://www.harant.com.ua/dictionary/aktyvy-strahovyka/> (дата звернення: 02.05.2024).
2. Показники діяльності страхових компаній України / Наглядова статистика НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 02.05.2024).

РОЗДІЛ 3.

ПРОФЕСІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У СУЧАСНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Bocharova N.A.,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor;
Yarovyi I.O.,
Student PhD
Kharkiv national automobile and highway university (Kharkiv)

EXAMINING THE CHALLENGES AND COMPLEXITIES OF MANAGEMENT IN A MULTICULTURAL SETTING

In today's world, characterized by rapid globalization processes, managing in multicultural environments has become particularly relevant. Most companies now operate within the international market, where their activities are influenced by and simultaneously depend on a variety of cultures. Such diversity can be a source of valuable ideas and innovations if management strategies are adapted to cultural differences. However, along with the opportunities, multiculturalism also introduces certain challenges. Cultural barriers can lead to misunderstandings and conflicts, complicating decision-making processes and affecting the internal dynamics of teams. Effective management in such conditions requires leaders to not only have knowledge of cultural peculiarities but also the ability to flexibly apply this knowledge in practice.

Creating a productive and inclusive work atmosphere is essential, and this involves developing cultural competence at all levels of an organization. This means that every employee should have the opportunity to learn and adapt to the intercultural context, which in turn allows the use of cultural differences as a strategic advantage. Ultimately, this contributes to achieving higher results and creating a more harmonious work environment. Contemporary research focuses on examining cultural peculiarities and adaptive management styles, which are crucial for effective functioning in multicultural environments. Let's delve into the key scholarly works in this field.

The study by Di Ciaccio et al. (2024) highlights the role of non-financial reporting within the framework of corporate ethics and its impact on signaling through cultural barriers. The authors argue that in multicultural corporate environments, where ethical norms may differ, clear and transparent non-financial reporting can serve as a bridge to reduce informational asymmetry between the corporation and its stakeholders, fostering better understanding and interaction [1].

Tomozei (2024) focuses on the challenges faced by teams in culturally diverse settings, particularly in managing stress. He notes that adapting to the cultural context and developing sensitivity to cultural differences can significantly reduce stress levels within a team. Tomozei proposes specific tools for cultural adaptation that can help managers interact more effectively with team members from different cultural backgrounds, thereby reducing the potential for conflicts and misunderstandings [2].

Contemporary literature identifies several key challenges faced by managers in multicultural environments. The most significant of these include language barriers, resistance to change, and the complexity of unifying corporate policies for a culturally diverse workforce. Let's examine each of these aspects in more detail.

Language differences can significantly complicate communication within a company. Problems can arise not only due to differences in employees' native languages but also due to the various cultural contexts in which these languages are used. For example, the same word or phrase can have different connotations in different cultures, which can lead to misunderstandings and conflicts. Effective management requires leaders to not only know foreign languages but also to understand the cultural nuances of communication. Resistance to change is a natural process, especially when these changes touch on the deep cultural values of employees. In multicultural organizations, this challenge can be even more acute, as different cultural groups may have different expectations of the workplace and their own ideas about the efficiency of work processes. Managers need to develop strategies that take into account these diverse expectations and help integrate new approaches without significant resistance from employees. A major challenge for multicultural organizations is creating a unified corporate policy that accommodates the needs and characteristics of all cultural groups. This means that policies must be flexible enough to adapt to different cultural norms while maintaining integrity and consistency at all organizational levels. For example, approaches to conflict resolution, time management, and motivational systems must reflect this diversity to ensure high productivity and employee satisfaction.

Developing effective management strategies in a multicultural environment requires a comprehensive approach that includes a series of key initiatives.

One of the primary solutions to the challenges of multicultural management is the introduction and enhancement of training programs that focus on developing cultural competence. These programs should provide employees not only with knowledge about different cultures but also with skills in effective communication and interaction in a culturally diverse environment. For example, such training might include simulations and role-playing exercises that help participants better understand cultural nuances and practice appropriate responses to complex situations.

Another important aspect is the creation of inclusive policy frameworks that actively recognize and accommodate cultural differences. This involves adapting corporate policies to be sensitive to the cultural needs of all employees. For example, the policy regarding holidays can be adapted to account for the religious and cultural festivals of different ethnic groups. This approach not only promotes greater inclusion but also boosts employee morale.

As Banerjee (2024) [3] notes, a deep understanding of local consumer behavior in multicultural markets plays a crucial role in the development of effective marketing and production strategies. Knowledge of how different cultural groups perceive and use products can help companies better adapt their goods and marketing campaigns, thereby enhancing their competitiveness. This might also include adapting promotional materials to reflect cultural diversity and avoid cultural stereotypes.

Managing multicultural teams presents significant challenges, but it also opens up considerable opportunities for growth and innovation. Research has shown that adapting management practices to cultural differences can significantly enhance the efficiency of work processes and create an inclusive environment that fosters employee engagement and motivation. Training programs focused on cultural competence play

a key role in preparing employees for effective interaction in a diverse environment. Through role-playing and simulations, employees not only learn about other cultures but also develop essential skills in intercultural communication. This, in turn, helps minimize language and cultural barriers and reduces the risk of misunderstandings.

Inclusive policy frameworks that account for diverse cultural needs contribute to creating a harmonious work atmosphere. Adapting corporate policies to local cultural realities enhances employee satisfaction and stimulates their participation in corporate life. Such an approach not only reduces internal conflicts but also ensures high productivity and loyalty. Finally, a deep understanding of consumer behavior in multicultural markets is critically important for developing effective marketing strategies. Companies that can adapt their products and communications to the specificities of cultural groups demonstrate better sales and gain competitive advantages. Ultimately, applying a culturally aware approach to management can significantly improve operational efficiency and create a more inclusive work environment. Organizations that implement these strategies not only enhance their internal harmony but also become more attractive to talents from various corners of the world, paving the way for global innovations and success.

REFERENCES

1. Di Chiacchio, L., Vivian, B., Cegarra-Navarro, J., & Garcia-Perez, A. (2024). The evolution of non-financial report quality and visual content: information asymmetry and strategic signalling: a cross-cultural perspective. *Environment, Development and Sustainability*, 1-31.
2. Tomozei, C. (2024). Modern Trends in Psychology. *New Trends in Psychology*, 6(1), 28-37.
3. Banerjee, M. (2024). Case 18: Sun Care in the UAE: Can a Late Entrant Brand Compete Effectively?. In: Mutum, D.S., Ewe, S.Y., Ghazali, E.M., Louis Vincent, R. (eds) *Marketing Case Studies in Emerging Markets*. Springer Business Cases. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-51689-4_19

Dvornyk K.V.,
*Student of the Department of Management,
 Business and Professional Communications
 ERI "Karazin Banking Institute"
 V.N. Karazin Kharkiv National University;*
Cherniavska I.S.,
*Senior lecturer, Department of Management,
 Business and Professional Communication
 ERI "Karazin Banking Institute"
 V.N. Karazin Kharkiv National University*

RESILIENT MANAGEMENT STRATEGIES AS THE FOUNDATION OF A SUCCESSFUL ORGANIZATION

«Resilience» has been actively used in recent times in international politics. It is defined as “the organization’s capability to face disruptions and unexpected events in advance thanks to the strategic awareness and a linked operational management of internal and external shocks” [2]. In its primary context, resilience refers to a set of personal qualities that enable an individual to effectively overcome stressful situations and difficult periods. In the context of civilization subjectivity, resilience becomes a strategy aimed at preserving balanced development and successfully overcoming external and internal challenges. From the perspective of contemporary international practice, resilience is the ability of a subject of international relations to counter hybrid threats. The qualities that determine such ability are not always inherent; in many cases, they need to be acquired. This strategy involves efforts from the political and intellectual elite to anticipate and neutralize these challenges. Building resilient strategies is the process of developing and implementing plans that enable organizations to maintain stability and adapt to changes in the surrounding environment. According to McKinsey data [2], the key areas of resilience for IT companies shown below (tab. 1.1).

Table 1.1

Financial resilience	The ability to balance short-term and long-term financial goals, ensuring reliable capital and sufficient liquidity to withstand rapid declines in revenue, rising costs, issues with attracting investments or financing;
Business model resilience	The ability to adapt business models during crises to dynamic and uncertain environments, the ability to adapt to significant changes in customer demand, competitive environments, technological, and regulatory changes;
Organizational resilience	The ability not only to successfully select talented resources but also to develop or retrain them, focusing on the necessary areas for the company's development;

Operational resilience	The ability to ensure reliable service and supply, if necessary, to change them according to demand or remain stable in the event of disruptions in operations without compromising quality;
Reputation resilience	Consistency in a clear mission, values, and goals that underpin the company's activities, flexible and open brand communication, and response to criticism.

*Formed by the author**

The qualities that determine such ability are not always inherent; in many cases, they need to be acquired. This strategy involves efforts from the political and intellectual elite to anticipate and neutralize these challenges. Below is a schematic drawing of the image of resilience for an enterprise in the IT-sphere (figure 1.1).

Figure 1.1 Six dimensions of the enterprise

The first step of a resilient strategy for an enterprise is to analyze potential threats and identify the company's weaknesses. For example, the company may identify threats such as technological changes, legislative changes, or market competition. Weaknesses may include limited liquidity or insufficient product diversification. Based on the identified risks, the company can develop strategies to mitigate the impact of these risks. For instance, the company may explore opportunities for product or service diversification, process improvement, and enhancing financial stability. The company should implement the recommended strategies and measures. For example, this may involve developing new products, partnering with other companies for joint projects, or devising a plan to reduce costs. Building a resilient strategy is a dynamic process, and the company should regularly monitor the implementation of strategies and adjust them as necessary, taking into account new conditions and internal factors. For analyzing the company's external and internal environment, relevant frameworks are utilized: PEST - a tool that examines the external environment through four main

groups of factors: political, economic, social, cultural, and technological aspects. VRIO - a framework for analyzing the organization's internal resources and their impact on market position. SWOT - a tool that encompasses the analysis of both internal and external aspects of the company in four key dimensions: strengths, weaknesses, opportunities, and threats. Other examples include Porter's Diamond Analysis, which is a framework for studying competitive advantages in the domestic market. This example illustrates that building a resilient strategy involves risk analysis, strategy development and implementation, as well as continuous monitoring and adjustment to ensure stability and adaptation to changes. Leaders of Ukrainian companies should pay attention to implementing strategic resilience as a global approach to organization management in the coming years, instead of traditional risk management.

REFERENCES

1. A defining moment: How Europe's CEOs can build resilience to grow in today's economic maelstrom.
URL: <https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/a-defining-moment-how-europes-ceos-can-build-resilience-to-grow-in-todays-economic-maelstrom>
2. Annarelli, A., & Nonino, F. (2016) Strategic and operational management of organizational resilience: Current state of research and future directions. *Omega*, Volume 62, 1-18. [https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.omega.2015.08.004](https://doi.org/10.1016/j.omega.2015.08.004)

Kolesnyk L.I.,

*Student of the Department of Banking
Business and Financial Technologies,
ERI "Karazin Banking Institute"*

V.N. Karazin Kharkiv National University;

Cherniavska I.S.,

*Senior lecturer, Department of Management,
Business and Professional Communication
ERI "Karazin Banking Institute"*

V.N. Karazin Kharkiv National University

THE ROLE OF ETHICS AND CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN MODERN MANAGEMENT

In recent years, significant changes have been observed in the relationships between the state, civil society organizations, and private companies worldwide. In addition to economic aspects, increasing attention is being paid to non-economic indicators of enterprise efficiency, such as the level of social protection for employees, implementation of infrastructure and education support programs, quality control of products, and the adoption of environmentally friendly technologies, among others. [3] These changes are particularly visible in the private sector, which increasingly engages in strategic cooperation with the government and civil society organizations. The concept of corporate social ethics and responsibility has become a crucial symbol of this interaction.

Corporate ethics is a set of values, principles, standards, and rules that define acceptable behavior and interaction within a company or organization. [2] It encompasses aspects such as relationships with employees, consumers, partners, the public, relations with competitors, as well as attitudes towards ecology and social responsibility. Corporate ethics is extremely important for the successful functioning of any company or organization. It establishes standards of behavior, values, and principles that guide the activities of the enterprise and its interaction with employees, clients, partners, and the public in general. Corporate ethics entails strict compliance with laws and standards in the organization's relations with the state and the surrounding environment. This means that management must adhere to accepted norms of behavior that are recognized as acceptable and unacceptable. [1] However, in defending the interests of the organization, management should not exceed the ethical boundaries of behavior that would be deemed unacceptable.

Corporate culture is the sum of values, beliefs, norms, traditions, and behavioral models that shape the work environment and internal atmosphere within an organization. It defines how employees perceive and interact with each other, how they communicate, how they resolve conflicts, and reflects the overall spirit and approaches characteristic of the organization. Corporate culture is formed based on the history, values of the founders, trust, and interaction of employees, and influences all aspects

of life in the company, from the work atmosphere to relationships and development strategies.

Social responsibility reflects the relationship between the individual and society. [4] It encompasses various aspects such as moral, personal, political, and social responsibility. In addition, social responsibility also includes economic and ethical aspects.

Overall, the intertwined concepts of corporate ethics, corporate culture, and social responsibility play crucial roles in modern management, shaping the behavior of organizations, their interactions with stakeholders, and their impact on society and the environment.

Social responsibility is the result of personal values expressed through the ethics of leaders and their subordinates. Every society, organization, or group of employees has its own standards of ethical behavior.

Organizational and business social responsibility is becoming increasingly important in the modern world. It includes obligations not only to shareholders and customers but also to the entire community and the environment. [2] Measures aimed at implementing social responsibility may include charity, environmental initiatives, social support programs, and other actions aimed at improving community life and reducing negative environmental impact.

To ensure a high level of customer service, it is necessary to instill qualities such as honesty, attentiveness, and politeness in the personnel. Company employees should focus all their efforts on ensuring that the customer makes an informed choice.

The culture of conducting business negotiations is a component of entrepreneurial ethics. During such negotiations, contacts are established, future agreements are discussed, and issues of mutual interest are resolved.

Success in negotiations depends on careful planning. During negotiations, it is important to adhere to tolerance and proper relationships, regardless of differences in views. [3] Approaches to etiquette may vary depending on the country, but business ethics are not limited to social responsibility. It encompasses a wide range of behavioral options for both managers and subordinates.

Therefore, it is very important for senior executives to set an example of ethical behavior for their subordinates so that the company can raise its ethical standards.

The role of ethics and corporate social responsibility in modern management is very important and constantly growing. Ethics helps establish norms and principles for the actions of managers and employees of the enterprise. Corporate social responsibility (CSR) contributes to the balanced development of the enterprise, ensures its stability, and long-term success. This means not only responsibility to shareholders and customers but also to the community, the environment, and society as a whole. [1] Companies that adhere to ethical standards and fulfill social obligations usually have a better reputation, more consumer trust, and become more attractive to investors. Thus, ethics and corporate social responsibility become not only a moral and ethical necessity but also a strategic management tool that promotes sustainable development and competitiveness of companies in the modern world.

REFERENCES

1. Berezyanko T.V., Malykhina S.V., Halitsya I.O. (2021) Corporate Social Responsibility as a Factor of Efficient Modern Enterprises' Performance.
2. Glebova A.O., (2018) Corporate Social Responsibility Strategy: Formation and Implementation.
3. Kolot A.M., (2014) Corporate Social Responsibility: Modern Philosophy, Problems of Assimilation.
4. Romaniuk M.D., (2023) Social Responsibility in Ukraine: Public and Corporate Aspects

*Tengiz Verulava,
Doctor of Medicine,
School of Business, Caucasus University, Tbilisi, Georgia*

MANAGED COMPETITION IN THE HEALTH INSURANCE SYSTEM

Resume

A competitive insurance model increases free choice of insurers by the beneficiaries, as well as the quality of medical service, positively affects effective management of insurance health programs, holding the rise of healthcare expenses, transparency of insurance products and awareness of the insureds. The goal of the research is to study peculiarities of the development of competitive insurance model in the healthcare system.

Keywords: Managed competition, competitive insurance model, competitive health insurance, medical market.

Increase of expenses on healthcare is one of the main problems of healthcare policy of many countries and for its solving various methods are used. One of the effective mechanisms for holding healthcare expenses is a competitive system of financing the healthcare [1]. Not only one organization (for example: ministry of health or social insurance company) is managing the state healthcare program in competitive system but numerous insurance companies [2]. Participation of many payers in the management of state health program creates competition between them. The government, itself, regulates competition for reaching social goals (effectiveness and an accessibility) [3]. Such symbiosis of competition and regulation is called managed competition, as well. The background of it was the concept developed by the American economist Alan Enthoven and his European followers on “Managed Competition Model” [4]. Introduction of managed competition model started in 1993 in Netherlands and later in other countries, as well: Germany, Belgium, Switzerland, Israel, Czech republic, Slovakia. In these countries, before introduction of competition principles, insurance companies was implemented mainly according geographic areas i.e. in one region of the country only one insurance company was acting (such system is called single payer system). After transfer to competitive insurance model the insureds were awarded the right of choosing insurance companies. It is accepted that competitive system helps holding the rise of healthcare expenses and effective management of state health programs [5].

Managed competition uses rules coming from rational microeconomic principles. Competitor profit and nonprofit companies negotiate with providers of medical services concerning costs and quality creating price competition [6]. Advantage of multi-payer financing system in comparison with single payer financing system is caused by the fact that competition between companies are conditioned with insurance premium, insurance packages, suggested medical service quality, also premiums and profits considered for additional insurance package [7]. Thus, the

customer chooses the insurance company selling a favorable insurance package for an affordable price. Despite this, the competitive model stimulates insurance companies to create different additional insurance package in addition to basic one. The abovementioned stimulates customers to give advantage to the insurer which offers additional bonus services. In the result, health care expenses decrease as the responsibility on various services not included into the universal health care program is imposed to private insurance companies.

Another significant factor of managed competition is free choice, more awareness to make a choice [8]. The abovementioned enables the insured to make desirable, optimal choice when choosing insurance package. Competition between the providers of medical service and insurers is main driving power of managed competition.

Marketing elements in healthcare sector presents a new and unic version in the system of social insurance [9]. Responsibilities are distributed between insurers, providers and patients. The insurer tries to suggest high quality service, the insured evaluates critically services suggested by each insurance company and makes decision to choose a desirable insurer. The role of government has been changed, as well, instead of system driver it became a defender of health market functioning. The government controls quality and accessibility of medical services. In the result of regulation mechanisms instituted by the social insurance companies are not allowed to deny insurance of beneficiaries. They are not authorized to make difference between beneficiaries according insurance risks and are obliged to insure all beneficiaries.

The competitive insurance model increases free choice of the insurer. The choice of customers is the main mechanism for driving the managed competition. Free choice of the customers stimulates the insurer to consider customers' preferences and conclude selective contracts with the providers of medical services who deliver high quality services. These motivate physicians and hospitals to improve the quality [10].

The competitive insurance model positively affects the quality of medical service. This is conditioned by the right of insurance company to choose the provider. Selective contracting with providers is a significant aspect of competition. In such cases the physicians and hospitals have more motivation to improve the quality of medical service as their choice is implemented by the quality indices developed in advance [11].

In a single-payer system, when the universal health care program is implemented by the Social Service Agency, monitoring of expenses is weak. It is very difficult for one payer to control the cost of services presented by medical organizations. The single-payer system does not have such possibility to fulfill supervision of the universal health care program throughout the country.

During a competitive insurance model insurance companies try to control the cost of services, for which they study in detail each patient's hospitalization cases. A competitive insurance system positively affects the transparency of insurance policies and awareness of insured ones to compare existing insurance products and choose products desirable for them. Transparency of medical services is obligatory for insurers and providers of medical services to agree on the price and the quality. Each product

must be clearly determined to enable the customer to choose the desired product and evaluate the quality.

Insured must be aware of their rights and possibilities concerning health insurance basic packages and packages suggested by the insurance company that will enable them to choose the desired insurance company. The customers must have information on prices and quality of insurance and medical products.

The competitive insurance model increases free choice of insurers by the beneficiaries, the quality of medical services; positively affects effective management of state healthcare programs, contributes to healthcare cost containment, transparency of insurance products and the awareness of the insured.

REFERENCES

1. Miller R. H. (1996) Competition in the health system: good news and bad news. *Health Affairs*, 15 (2), 107–20.
2. Enthoven A. C. (1989) Effective Management of Competition in the FEHBP. *Health Affairs*, 8 (3), 33-50.
3. Van de Ven W. P., Beck K., Buchner F., Schokkaert E., Schut F. T., Shmueli A., Wasem J. (2013) Preconditions for efficiency and affordability in competitive healthcare markets: are they fulfilled in Belgium, Germany, Israel, the Netherlands and Switzerland? *Health Policy*, 109 (3), 226-45.
4. Wynand P. M. M., van de VenRené C. J. A., van Vliet. (1992) How can we prevent cream skinning in a competitive health insurance market? *Health Economics Worldwide*, (1).
5. Heinemanna S., Leiber S., Greßa S. (2013) Managed competition in the Netherlands - A qualitative study. *Health Polic*, 109 (2), 113–121.
6. de Vries H., Vahl J., Muris J., Evers S., van der Horst H., Cheung K. L. (2021) Effects of the reform of the Dutch healthcare into managed competition: Results of a Delphi study among experts. *Health Policy*, 125 (1), 27-33.
7. Shmueli A., Stamb P., Wasemd J., Trottmann M. (2015) Managed care in four managed competition OECD health systems. *Health Policy*, 119 (7), 860–873.
8. Enthoven A. C., Baker L. C. (2018) With Roots In California, Managed Competition Still Aims To Reform Health Care. *Health Affairs*, 37 (9), 1425–1430.
9. Greß S. (2006) Regulated competition in social health insurance: a three-country comparison. *International Social Security Review*, 59 (3), 27–47.
10. Propper C. (2018) Competition in health care: Lessons from the English experience. *Health Economics, Policy and Law*, 13 (3-4), 492-508.
11. Bes R. E., Wendel S., Curfs E. C. (2013) Acceptance of selective contracting: the role of trust in the health insurer. *BMC Health Serv Res*, 13, 375

Баранова В.В.,

*д.е.н., професор кафедри банківського бізнесу та фінансових технологій
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;*

Дворник К.В.,

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ СИСТЕМ IDS В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ІТ-ГАЛУЗІ

Розвиток інформаційних систем і технологій швидко впливає на всі аспекти життя суспільства. Багато сучасних державних і приватних підприємств використовують інформаційні системи для прийняття рішень, пошуку даних і управління виробничими процесами. Однак цей розвиток також призводить до збільшення кількості вразливостей і загроз для інформаційних систем. Для забезпечення їх ефективного функціонування і запобігання вторгнень необхідні спеціалізовані засоби безпеки. Це питання є надзвичайно актуальним для України в умовах повномасштабного вторгнення. Україна визнається лідером у рейтингу країн для офшорної розробки програмного забезпечення і поступово стає ключовим глобальним центром у сфері інформаційних технологій. Цей стрімкий розвиток в ІТ-індустрії тривав до спалаху повномасштабного вторгнення і досяг свого піку у лютому 2022 року, коли експорт програмного забезпечення з України досяг історичного максимуму в розмірі \$839 мільйонів за місяць, що відповідає зростанню на 43% порівняно з аналогічним періодом у 2021 році (\$480 мільйонів).

Костянтин Васюк, виконавчий директор Асоціації IT Ukraine зазначив, що ІТ-галузь України сьогодні – є державною економічною опорою та основою майбутнього відновлення економіки України [4]. У період воєнного часу відверте захоплення партнерів та клієнтів викликають такі риси як: згуртованість команд та висока ефективність, стійкий кризовий менеджмент, соціальна відповідальність та лідерство. Зазначимо, що IDS (або з англ. Intrusion Detection Systems – Системи Виявлення Вторгнень) – це програмні або апаратні засоби, які моніторять мережевий або системний трафік з метою виявлення незвичайної або підозрілої активності, яка може свідчити про потенційні кібератаки чи порушення безпеки. IDS системи вже давно розглядалися як окремий сегмент ринку, і багато з них пропонуються як самостійні продукти. Однак постачальники безпеки все частіше починають об'єднувати різноманітні інструменти безпеки у «платформи» або подібні інтегровані пропозиції. Часом вони продають продукти або послуги з IDS/IPS як основу, до якої додають різноманітні додаткові функції. Ми сконцентруємо увагу на двох основних типах IDS (рис. 1). Системи виявлення за підписами порівнюють увесь трафік, файли, активність тощо з базою даних підписів. Якщо є збіг, IDS або IPS виявляють, що вміст належить до атаки. Системи виявлення за аномаліями використовують інший метод для виявлення зловмисного вмісту. Замість пошуку відомих атак

вони створюють модель «нормальної» поведінки для конкретної системи. Після побудови цієї моделі інструмент може виявляти будь-які аномалії – все, що не відповідає його моделі. Якщо модель добре навчена, будь-які аномалії вважаються атаками. Слід зазначити, що на сьогоднішній день багато систем виявлення та запобігання вторгнень на практиці поєднують обидва методи. Виявлення за аномаліями може виявляти нові загрози, але може також призводити до багатьох помилкових спрацювань, оскільки воно реагує на будь-які аномальність. Спеціалісти з безпеки можуть навіть отримувати сповіщення про незловісні дії, такі як налаштування нового веб-сервера або встановлення нового програмного забезпечення на комп'ютері.

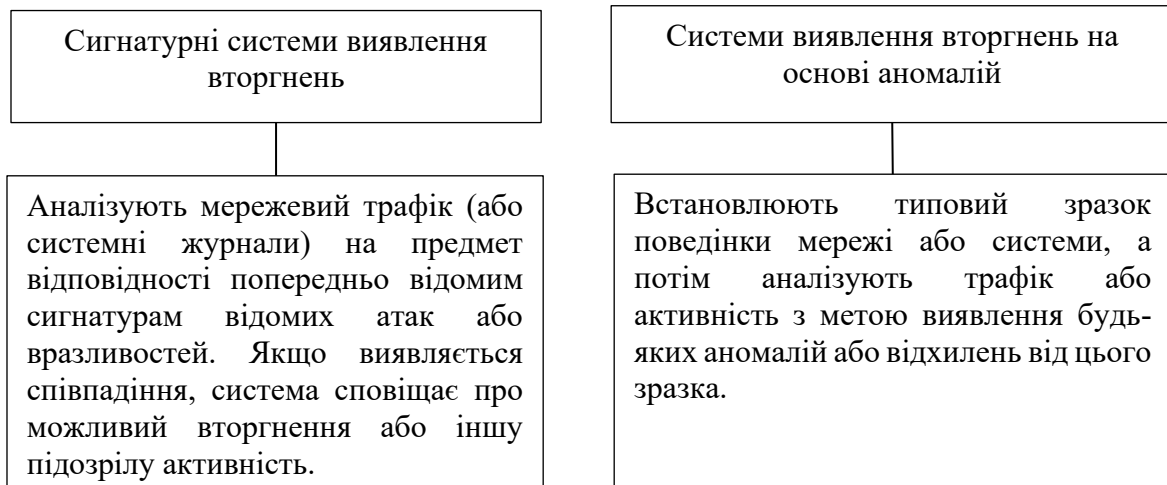

Рис 1. Два основних типи систем IDS

Джерело: побудовано авторами самостійно

Основні переваги використання таких систем включають моніторинг ефективності ключових брандмауерів та файлообмінників для виявлення, запобігання та відновлення після кібератак. IDS надає широку базу даних підписів атак, які допомагають виявляти відомі загрози. Також система забезпечує швидку та ефективну систему звітності та генерує сигнали тривоги для сповіщення системних адміністраторів та команд безпеки про потенційні порушення. Інтерфейс є простим у використанні, що дозволяє персоналу, не зайнятому безпекою, допомагати в управлінні системами організації. Крім того, система допомагає системним адміністраторам організувати та розуміти аудиторські сліди та журнали операційних систем, що часто бувають важкими для управління та відстеження.

Згідно з проведеним дослідженням CSO у 2020 році [2] ми проаналізували та зробили систематизацію ТОП-3 систем за власним дослідженням (табл. 1).

ТОП-3 IDS систем

Назва	Цінова політика	Опис
Zeek	Ціни починаються від 19 тис. доларів США на рік для фізичних пристроїв і нижче для розгортання віртуальних машин або хмарних систем, які встановлюються за Гбіт/с.	Zeek пропонує загальний поглиблений аналіз мережевого трафіку з акцентом на безпеку; він працює для аналізу різних потоків дій і подій і зіставляє їх зі сценаріями політики, написаними власною мовою сценаріїв Zeek.
OSSEC	Як проект з відкритим вихідним кодом OSSEC можна безкоштовно завантажувати.	Це IDS на основі хоста, створений тривалим проектом з відкритим кодом. Він широко завантажується та використовується — проект отримує понад 500 000 завантажень на рік — і працює в Windows, macOS і низці Unix-подібних систем, включаючи Linux.
Snort	Як проект із відкритим вихідним кодом, Snort можна завантажити безкоштовно. Також доступні платні підписки (вони коштують 29,99 доларів США на рік для фізичних осіб і 399 доларів США на рік для бізнесу).	Поважний проект з відкритим вихідним кодом, який почав своє існування як сніффер пакетів (відтак і назва), але розвинувся, щоб включити функції повномасштабної мережевої IDS.

Джерело: побудовано та розроблено авторами самостійно на підставі [2]

Таким чином, за допомогою ефективного виявлення та аналізу аномалій у системі, можна передбачити певні типи кібератак і своєчасно прийняти відповідні заходи для їх блокування та захисту інформаційних систем. З проведеного аналізу можна дійти висновку що IDS системи розвиваються та для будь-якого типу ІТ-підприємства знайдеться відповідний і сучасний продукт. Управлінцям галузі ІТ рекомендується стежити за виходом нових продуктів IDS на ринку і проводити дослідження їх ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Казмірчук С., Корченко А., Паращук Т. (2018). Аналіз систем виявлення вторгнень – Захист Інформації, Том 20, № 4.
2. 12 Top IDS/IPS tools – [Електронний ресурс]: CSO – Режим доступу: <https://www.csoonline.com/article/569085/12-top-idsips-tools.html>
3. Перевозова І.В., Шайбан В.М., Деделюк О.В. (2023). До питання ролі ризик-менеджменту в цифровій трансформації промислового підприємства: сутність та інноваційний потенціал – Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 38/2023.
4. ІТ-індустрія забезпечила \$2 млрд експортних надходжень в умовах війни [Електронний ресурс]: itukraine.org.ua – Режим доступу: <https://itukraine.org.ua/it-industriya-zabezpechila-2-mlrd-eksportnih-nadhodzhen-v-umovah-vijni/>

*Бутенко Д. С.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва і торгівлі
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця;
Бєлан М. Д.,
студент 4 курсу
факультету Міжнародної економіки і підприємництва,
Харківський національний економічного університету імені С. Кузнеця*

ІННОВАЦІЇ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасний світ обумовлений постійними змінами в економіці, тому активізація інноваційної діяльності допомагає підприємствам забезпечувати свою конкурентоспроможність. Напрямок інноваційного розвитку підприємства має стати ефективне застосування вже наявних ресурсів та розвитку нових можливостей, які сприятимуть успіху у майбутньому. Складністю інноваційної діяльності стають труднощі щодо вибору інновацій. Це обумовлює необхідність оцінки ефективності інноваційної діяльності, яка стає основою для прийняття рішень.

Дослідженнями теорії та практики займаються як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, зокрема: Грецький Р. Л. [5], Клепікова О. В. [6], Лібуркіна Л. М. [3], Мельник О. І. [7], Примостка Л. О. [4], Діба М. І. [4], Краснова І. В. [4].

Інновації – це дуже поширена галузь у сучасному світі, яка сприяє покращенню якості продукції, а також підвищує ефективність певних процесів. Наразі теорія інновацій для економіки підприємств підтверджується активізацією політики держави з видобування та розвитку національних інноваційних систем, що виникла через світову кризу у 2008 році. У 2011 році стали збільшуватись потреби людей і конкуренція посилилася. Зокрема, Україна вже має дві діючі стратегії розвитку інновацій. Першу розробило Міністерство освіти і науки від 2019 року. Друга є частиною Національної економічної стратегії Мінекономіки від 2022 року. У кінці 2023 року Міністерство цифрової трансформації представило нову стратегію розвитку інновацій з детально розписаними напрямками та кроками до 2030 року, яку має ухвалити Кабінет Міністрів України [1].

Завдяки інноваційній діяльності підвищується ефективність виробництва заводів та підвищується їх конкурентоспроможність. Інновації мають відбуватися постійно. Це вимагає від керівників управління цими змінами. Причиною невиконання інновацій може бути відсутність чи брак ефективної організації системи інноваційного управління для підприємства.

Коли підприємство працює в жорстких умовах довкілля, то актуалізується інноваційна діяльність підприємства. Найбільшої продуктивності можна досягти

завдяки теорії інновацій, яка є сукупністю різних висновків та положень, що сформульовані такою наукою як економіка.

Одне з основних завдань дослідження – обґрунтування того, як впливає організаційне забезпечення активізації діяльності на підвищення рівня інновацій на підприємствах. На рис. 1 представлені сучасні підходи та теорії інновацій.

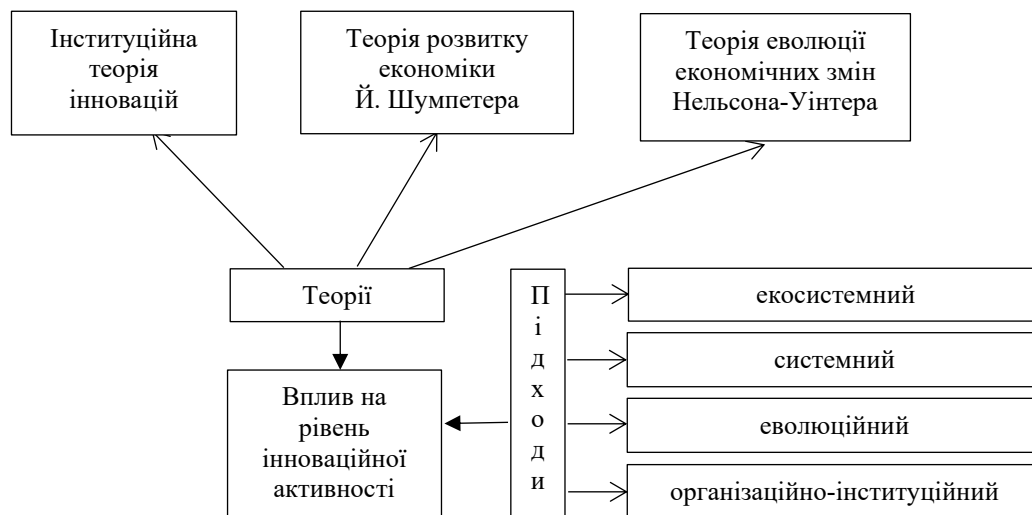

Рис. 1. Теоретичне підґрунтя інноваційної галузі

Такі вчені як Б. Санто, Г. Рігс, Б. Твіс, П. Уайт бачать інновацію комплексно, яка проходить у соціальних та економічних сферах і полягає у створенні думок, нових винаходів з метою постійного покращення життя людини. Цей процес включає цілий спектр видів робіт підприємства (розробка, маркетинг тощо). Ця група представляє інновацію у ролі розробок ідей, які несуть у собі покращення та новизну. Протилежні позиції займають Й. Шумпетер, П. Друкер, С. Хіпел. Вони бачать інновацію як різні зміни, які відбуваються з метою покращення сфер економіки. Отже, з цієї позиції інновація є переходом структури явищ до іншого стану. Цей підхід можна вважати вужчим, тому що зміна – це не завжди кінцевий результат. Здебільшого це засіб його досягнення.

За Законом України «Про інноваційну діяльність», інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [2].

Інновації та конкурентоспроможність взаємопов'язані між собою. Під інноваціями як фактором підвищення конкурентоспроможності розуміється кінцевий результат інноваційної діяльності, який було реалізовано у вигляді продукту, що був вдосконалений або зовсім нового продукту.

Ефект інноваційної діяльності підприємства з точки зору його конкурентоспроможності продукції має три складові [5; 6]:

1. Підвищення конкурентоспроможності продукції, що створює конкурентні переваги на найближчу і середньострокову перспективу.

2. Поява нових споживчих потреб, що створює конкурентні переваги на віддалену перспективу.

3. Підвищення ефективності виробництва, яка трансформує конкурентоспроможність продукції в конкурентоспроможність підприємства.

Таким чином, впровадження інновацій у діяльність підприємства допоможе налагодити внутрішні процеси з виробництва продукції та сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності й збереженні конкурентних переваг у перспективі. Важливо також зазначити, що інноваційні процеси забезпечують оптимізацію організаційних форм взаємозв'язків, сприяють розвитку інфраструктури та стають підґрунтям формування ефективних мотиваційних механізмів щодо їх подальшого функціонування на ринку.

Отже, інновації як фактор підвищення конкурентоспроможності – це економічні, організаційні, науково-технічні та технічні зміни у виробництві, спрямовані на вдосконалення виробничого процесу з метою забезпечення конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>.
2. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. Поточна редакція: 31.03.2023. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.
3. Активізація інноваційної діяльності підприємств: монографія. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2018. – 232 с.
4. Банківська система України: інституційні зміни та інновації: кол. моногр. / [Л. О. Примостка, М. І. Диба, І. В. Краснова та ін.]; за заг. ред. Л. О. Примостки. – К.: КНЕУ, 2015. – 434 с.
5. Грецький Р. Л. Теоретичні підходи до визначення природи та сутності конкуренції. Формування ринкових відносин в Україні. 2017. № 2. С. 35-38.
6. Клепікова О. В. Інноваційна діяльність на підприємстві як об'єкт управління. Економіка транспортного комплексу. – 2017. – С. 71-76.
7. Мельник О. І. Формування ефективного інфраструктурного забезпечення інноваційного підприємництва в аграрному секторі економіки / О. І. Мельник // Економічний аналіз. – 2015. – № 1. С. 98-105.

Бутенко Д.С.,

к.е.н., доцент,

Харківський національний економічний університет імені С.Кузнеця;

Коломоєць К.О.,

студентка 5-го курсу

факультету Міжнародної економіки та підприємництва

Харківський національний економічний університет імені С.Кузнеця

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ У ЯКОСТІ МАРКЕТИНГОВОГО ІНСТРУМЕНТУ У СПОРТИВНІЙ ГАЛУЗІ

Спортивний бізнес входить у топ двадцять найпривабливіших галузей глобальної економіки за рентабельністю і ставиться як один із найефективніших каналів комунікації для просування товарів і послуг. Це зумовлено мільйонами глядачів, що відслідковують події на найпрестижніших світових змаганнях. Розвиток ІТ-технологій розкриває нові можливості для організаторів спортивного бізнесу у використанні економічного та інформаційного потенціалу Інтернету. Щороку відкриваються нові шляхи для надання різноманітних послуг у сфері онлайн-торгівлі квитками, інтернет-торгівлі, медіа-комунікацій, взаємодії з вболівальниками та спонсорами.

Завдяки новим досягненням у мобільній телефонії, Інтернеті та цифрових технологіях передачі даних, онлайн-маркетинг стає привабливішим і доступнішим для спортивних організацій. Багато прихильників спорту виявляють високу лояльність і готовність підтримати свій улюблений клуб або асоціацію, що робить цей сектор особливо привабливим.

Мета дослідження – визначити місце інтернет-ресурсів у спортивній галузі як різновид підприємницької діяльності.

Методи та організація дослідження. Для з'ясування проблемного поля обраної теми, визначення об'єкта, предмета і мети та обґрунтування отриманих результатів використовувався метод теоретичного аналізу й узагальнення даних літератури та мережі Інтернет.

Розвиток спортивного підприємництва в Інтернеті як нового сегмента бізнесу відбувався у більшості розвинених країн світу наприкінці 1980-х - на початку 1990-х років. Під час цього періоду на глобальній мережі з'явилися перші спеціалізовані інтернет-ресурси спортивних організацій, міжнародних федерацій, фан-клубів та засобів масової інформації. [3]

На початковому етапі спортивні інтернет-ресурси діяли в основному у режимі інформаційного забезпечення, надаючи користувачам дані про послуги, які надаються спортивними організаціями, асортимент спортивних товарів та подій. [2]

Спортивні веб-сайти стали одними з найбільш відвідуваних інтернет-ресурсів. Наприклад, офіційний сайт Вімблдонського турніру 1998 року, створений IBM («Блакитний гігант»), під час проведення зареєстрував 106

мільйонів переглядів [4; 5]. Сучасні спортивні веб-сайти привертають значний трафік та викликають великий інтерес. Їхня перевага полягає у тому, що вони збігаються за демографічними характеристиками з середнім користувачем Інтернету і глядачами спортивних подій [4; 5].

Спортивна інтернет-індустрія сучасного світу є обширною і багатовимірною. Вона включає у себе великі комплекси віртуальних ринків та їхню інфраструктуру. Під ринком електронної комерції у сфері фізичної культури і спорту розуміється весь спектр відносин, пов'язаних з купівлею-продажем у віртуальному просторі - спонсорство, рекламні акції, комерційні угоди, дослідження ринків тощо. [2; 3]

Протягом останнього десятиліття ринок спортивної інтернет-індустрії значно зріс, з'явилися та зміцнилися сотні тисяч спортивних організацій, підприємств та окремих спортсменів. Зростання підприємницької активності в електронній комерції пояснюється низькими витратами на відкриття та управління бізнесом, а також попитом на різноманітні спортивні товари та послуги [3].

Різнорманітність та рівень стратегічно важливого контенту для спортивного маркетингу є ключовою перевагою інтернет-ресурсів. Цей контент може включати різноманітні елементи - від простої текстової інформації до трансляцій радіо- і телепередач в прямому ефірі. Все це дозволяє спортивним організаціям розширювати та удосконалювати базу клієнтів за допомогою різноманітних методів [4].

Висновки. Роль інтернет-ресурсів у професійному спорті як маркетингового інструменту постійно зростає, що відображається у збільшенні кількості користувачів мережі Інтернет, які шукають інформацію про змагання, улюблених спортсменів та придбання атрибутики професійних клубів. Для організаторів спортивного бізнесу інтернет-ресурси відкривають нові можливості та інструменти для збуту їхньої продукції.

Інтернет виступає як важливий інструмент у маркетингу спорту. Він використовується як рекламний канал, інструмент просування та засіб доступу до широкої аудиторії. Інтернет надає можливість особистого звернення до кожного споживача (вболівальника) і взаємодії з ним, включаючи режим «онлайн». Таким чином, можна отримувати відгуки від покупців спортивних товарів та коментарі вболівальників і оперативно на них реагувати. Ця інформація, своєю чергою, є основою для нових підходів, перебудови програми обслуговування клієнтів і змін цінової політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Золотарьов В. С. Спортивный маркетинг как прогрессивная технология просування / В. С. Золотарьов, Н. П. Скригун // Aktualne problemy nowoczesnych nauk – 2021 : Materiały VI międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji. – Przemyśl : Nauka i studia, 2022. – Volume 7. Ekonomiczne nauki. – S. 15–17.

2. Калмиков А. А. Інтернет-журналістика: Учб. посібник для студентів вузів / А. А. Калмиков, Л. А. Коханова. – Київ: Наука – 383 с.
3. Сторчак К. Актуальність використання Інтернет-ресурсів для розвитку спортивного спонсорства і реклами в Україні. Інтернет-портал як ефективний інструмент спортивного маркетингу // Спорт: економіка, право, управління. – 2016. – № 4 – С. 20–22.
4. Delpy, L. and Bosetti, H.A. Sport management and marketing via the World Wide Web// Sport Marketing Quarterly – 2018 – 7(1):21–7.
5. Turner, P. Television and internet convergence: Implications for sport broadcasting // Sport Marketing Quarterly – 2020 8(2):43–9.
6. Duncan, M. and Campbell, R.M. Internet users: How to reach them and how to integrate the Internet into the marketing strategy of sport businesses, // Sport Marketing Quarterly – 2019 – 8(2):35–42.

*Гринько А.П.,
д.е.н., професор,
професор кафедри менеджменту, бізнесу та професійних комунікацій
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
Гринько П.Л.,
д.е.н., доцент,
професор кафедри менеджменту, бізнесу та професійних комунікацій
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ЦИФРОВА ГРАМОТНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ ЯК КЛЮЧОВА СКЛАДОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сьогодні керівники організацій прагнуть адаптувати внутрішню та зовнішню діяльність до вимог цифрової економіки, починаючи із застосування оновлених технологій та їх впровадження у робочу практику всієї компанії до їх широкого використання співробітниками. Як показали дослідження, проведені KPMG [1], керівники враховують технологічні ризики як у короткостроковій, так і у довгостроковій перспективі. Не дивлячись на те, що «проривні» інновації пов'язані з головним ризиком і найбільшою загрозою для організаційного зростання протягом наступних 3 років, керівництво продовжує акцентувати увагу на цифрових інвестиціях і 72% погоджуються, що мають агресивну стратегію цифрових інвестицій, спрямовану на забезпечення статусу першопрохідників або швидкого впровадження. У той час як пандемічна втома та економічні чинники, такі як зростання процентних ставок та інфляція, зосереджені на протязі наступних шести місяців, проривні технології займають третє місце. Керівництво направляє цифрові інвестиції до сфер свого бізнесу, оскільки зосередженість на цифровій трансформації зумовлена більш гнучкими робочими умовами та підвищеною обізнаністю щодо кібербезпеки, що посилюється геополітичною невизначеністю.

Проте, ці зміни приводять до виникнення нових ролей для менеджерів, які раніше були частиною загального менеджменту організації. У даний момент ці ролі повинні зміщуватися з області розвитку технологій в напрямку покращення бізнес-процесів за рахунок їх інтелектуалізації та використання нових можливостей, що надаються цифровою культурою [2]. Отже, технологія – це механізм, який дозволяє працівникам працювати в більш ефективних і кращих умовах та вести бізнес в цілому для зміцнення основної роботи. Але якщо працівники організації не розуміють, чому, як і що трансформується, цифрові інновації можна провадити без закінчення. Тому відбуваються досить значні зміни поведінки та взаємодії працівників з іншими людьми всередині організації та поза нею, що перетворює компанію в цифрову. Іншими словами, успішні цифрові інновації починаються з культурних змін і цифрової грамотності співробітників.

Цифрова грамотність на підприємстві має ключове значення для ефективного функціонування та конкурентоспроможності, оскільки передбачає впровадження та розвиток знань, вмінь та цінностей, пов'язаних із застосуванням цифрових технологій та Інтернету в робочому та діловому середовищі, а також сприяє побудові цифрової культури в організації. На нашу думку, ключовими аспектами цифрової грамотності з точки зору побудови цифрової культури в організації є: технологічна компетентність, вміння аналізувати та надавати правильну інтерпретацію даних, забезпечувати безпеку інформації та кіберзахист, формування ефективної співпраці та комунікацій, знання цифрових інструментів для підвищення продуктивності праці, самонавчання та адаптація до швидких змін та дотримання етичних аспектів використання цифрових технологій.

Отже, *технологічна компетентність* засновується на тому, що персонал організації повинен володіти базовими технічними навичками, необхідними для роботи з цифровими інструментами та платформами. Це може включати в себе вміння користуватися офісними програмами, веб-сервісами, а також розуміння основ програмування та архітектури інформаційних систем.

Аналіз та інтерпретація даних представляє собою розвиток навичок аналізу даних та їх інтерпретації. Персонал повинен вміти розпізнавати ключові показники та використовувати цифрові інструменти для прийняття ефективних управлінських рішень.

Безпека інформації та кіберзахист. Розуміння загроз кібер безпеки та прийняття заходів для захисту корпоративних даних є невід'ємною частиною цифрової грамотності. Персонал повинен вміти визначати та уникати потенційних кіберзагроз, дотримуватися політики безпеки і забезпечувати конфіденційність інформації.

Співпраця та комунікація. Цифрова культура в організації передбачає вміння ефективно співпрацювати та спілкуватися в онлайн-середовищі. Комунікація через електронну пошту, чати, відеоконференції та інші інструменти має бути ефективною та зорієнтованою на результат.

Цифрові інструменти для підвищення продуктивності. Знання та вміння використовувати цифрові інструменти для підвищення продуктивності (проектний менеджмент, платформи для спільної роботи, системи управління завданнями) дозволяє організаціям ефективно використовувати технології для досягнення своїх цілей.

Самонавчання та адаптація до швидких змін. Врахування швидкого темпу розвитку технологій передбачає наявність навичок до постійного навчання особистості та адаптації до використання нових цифрових інструментів та рішень.

Етичні аспекти використання технологій. Розуміння та дотримання етичних принципів використання технологій включає в себе врахування впливу діяльності організації на суспільство та довкілля.

Таким чином, цифрова грамотність персоналу підприємства має сприяти не лише індивідуальному розвитку співробітників, але й створювати атмосферу

цифрової культури, де кожен член команди відчуває себе комфортно та впевнено в середовищі цифрового світу.

Отже, під цифровою культурою пропонуємо розуміти систему правил поведінки людини, якої вона дотримується під час використання інформаційно-комунікаційних цифрових технологій (Рис. 1).

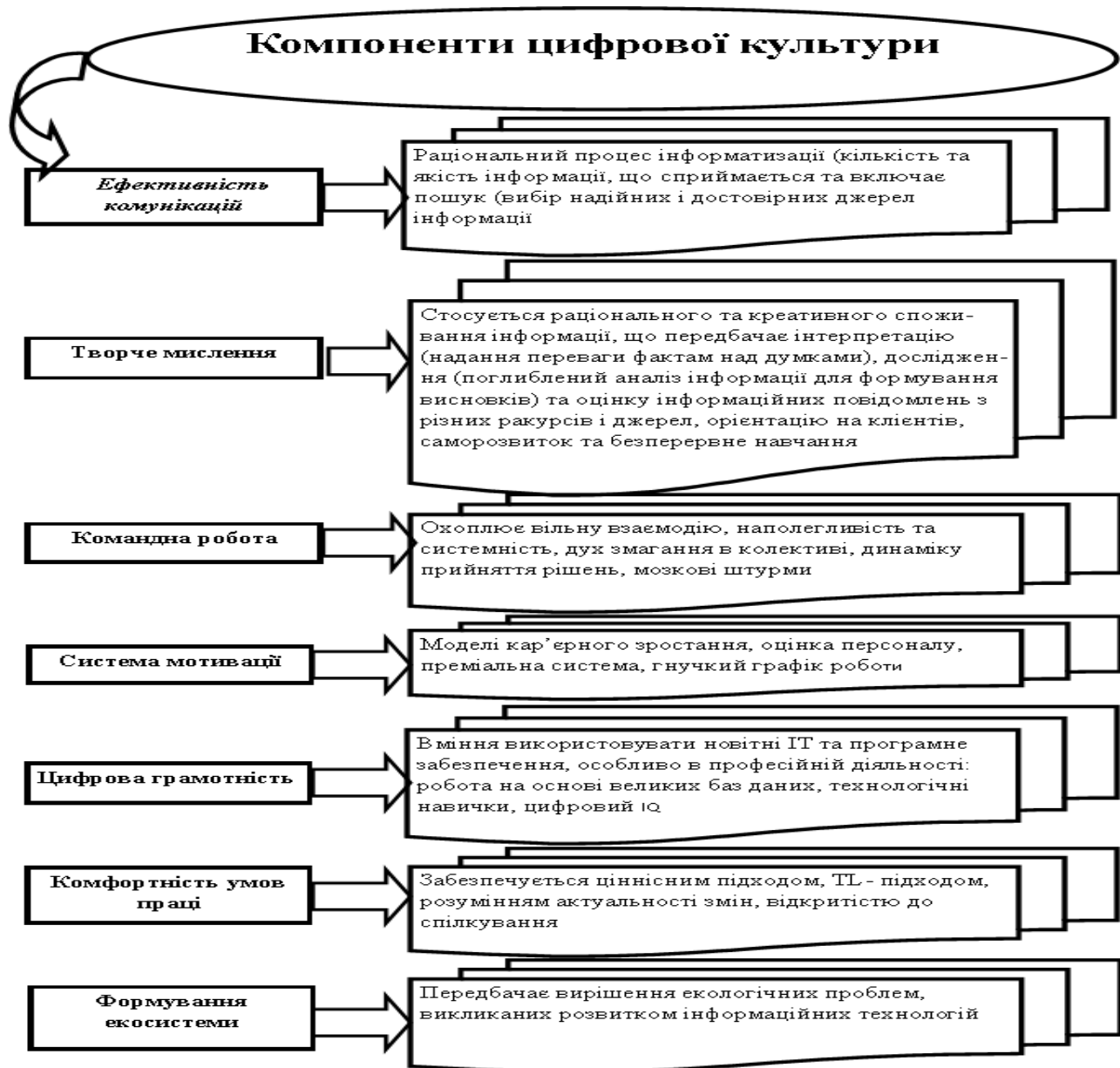

Рис. 1. Ключові компоненти цифрової культури

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цифрова трансформація в умовах невизначеності <https://kpmg.com/xx/en/home/insights/2022/08/kpmg-2022-ceo-outlook/tech-and-digital-transformation.html>
2. Гринько А.П., Гринько П.Л., Ушакова Н.Г. Методологія керування бізнесом в умовах цифровізації: монографія. Харків: ФОП Іванченко І.С., 2022. 198 с.

*Гудок А.С.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н., доц., Ізюмцева Н. В.,
доцент кафедри менеджменту, бізнесу та професійних комунікацій
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ АТ КБ «ПРИВАТБАНК» В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У нинішніх умовах всесвітньої пандемії, яка почалась в кінці 2019 року, а також воєнного стану в Україні, введеного 24 лютого 2022 року, та повномасштабної війни проти країни-агресора Росії, дуже важливим питанням є організація роботи компаній в такий непростий час, проблеми ефективного менеджменту в дистанційних форматах та методи налаштування роботи критично важливих організацій в умовах повітряної тривоги, а також загрози життю та здоров'ю як працівників, так і клієнтів.

Проблеми дистанційного менеджменту розглядали такі вчені, І.О. Кошова, яка в свої роботах розкриває саме поняття «дистанційного менеджменту», а також розглядає його особливості; Н.Т. Рудь, М. Мохнар та Т.М. Тардаскіна частково описують даний процес у контексті діяльності віртуальних організацій. А.В. Кіт розкриває особливості застосування дистанційного менеджменту, беручи до уваги практику діяльності міжнародних компаній [1].

Ще з часів пандемії COVID-19 деякі компанії перейшли на дистанційну форму роботи та управління. Так, за даними опитування від OLX, 23% роботодавців на серпень 2020 року мали намір продовжувати працювати віддалено і надалі, з боку працівників цей формат підтримали 26% [2].

Розглянемо більше детально таку життєво необхідну галузь економіки як банківська справа на прикладі АТ КБ «ПриватБанк». За даними з офіційного сайту Банку за перші два тижні карантину кількість відвідувачів у відділеннях скоротилася на 65%, тоді як кількість банківських операцій проведених через застосунок Приват24 зросла на 29%, а частка оплати в POS-терміналах у порівнянні з оплатою готівкою – на 40% [3].

ПриватБанк тримає пальму першості більше 10 років, але за показниками лояльності вкладників Банк мав такі результати як 4.3, 3.6, 4.5, 4.6 за 2020, 2021, 2022, 2023 роки відповідно [4].

Зниження показника лояльності в 2021 році пов'язано якраз з пандемією коронавірусу. Річ у тім, що для більшості клієнтів Банку онлайн-обслуговування стало викликом. Порівняно з таким банком як Монобанк, наприклад, Приват має більший відсоток клієнтів похилого віку, аби тих, хто просто звик до відділень і був не готовий довіритися застосунку або сайту з особистим кабінетом клієнта. Саме тому ми бачимо спад рівня лояльності клієнтів, а отже можемо зробити

висновок, що основною перевагою ПриватБанку над іншими банками є доступність – вся сітка відділень, банкоматів та терміналів.

Тож, на сьогоднішній воєнний стан та повітряні тривоги є дійсно великою перепорою для співпраці клієнтів і банку. Розглянемо як ПриватБанк бореться з даною проблемою, які форми комунікації з клієнтами використовують під час повітряних тривог на прикладі Харківського ГРУ.

За даними UA War Infographics за 2023 рік у Харкові та області всього пролунало 1 658 сигналів тривоги, які тривали сумарно 54 дні [alerts.in.ua]. Кожну тривогу відділення ПриватБанку закриваються, а отже не мають змоги приймати клієнтів. Але прес-секретар банку Олег Серга зауважив, що всі банкомати, термінали самообслуговування та POS-термінали працюють у звичному режимі, а також клієнти мають сайт та застосунок Приват24.

Але також можемо окреслити проблему «простою» працівників банку під час повітряних тривог, адже на час повітряної тривоги усі працівники банку полишають місце роботи та йдуть до бомбосховища. Один із методів використання робочого часу під час перебування в бомбосховищі є виконання задач, які потребують лише планшету, який видається кожному працівнику та інтернет-доступу. Це такі роботи як опрацювання баз даних клієнтів, відновлення зв'язку з клієнтами та інше, тобто роботи в чатах та на дзвінках.

Не зважаючи на те, що працівники мають задачі та роботу, яку повинні по можливості (якщо є зв'язок та життя та здоров'ю працівника нічого не загрожує) виконувати, залишається проблема виконання нормативів Головного Банку. Нормативи в ПриватБанку є вкрай важливою частиною системи мотивації, адже виходячи з виконання чи не виконання них працівники можуть отримувати бонуси у вигляді надбавки до базової зарплатні. Розмір бонусів може доходити до 70%, а тому можемо зробити висновок, що це є основою заробітної плати.

Дивлячись на статистику повітряних тривог приведену вище, можемо зробити висновок, що для Харківського ГРУ на виконання нормативів та досягнення цілей банку відведено менше часу, адже 54 дні робітники були у бомбосховищах та, хоч і мали робочі задачі там, не мали змоги працювати у повну силу. У зв'язку з цим працівникам наразі набагато складніше отримувати бонуси, які складають до 70% доходу. Цей факт може демотивувати працівників, а отже рівень ефективності суттєво постраждає [5].

Отже, з проведеного аналізу ситуації, можемо зробити висновок та висунути такі пропозиції:

1. Однією з найважливіших переваг АТ КБ «ПриватБанк» є кількість відділень та комунікація працівників та клієнтів віч-на-віч. Ця перевага суттєво впливає на лояльність клієнтів.
2. Головний офіс ПриватБанку має розробити таку програму, яка б корелювала час повітряних тривог і нормативи аби кожен працівник мав змогу прикласти зусилля та виконати їх. Нормативи повинні корелюватися із сьогоднішнім, а також бути досяжними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стаття «Розвиток дистанційного менеджменту як ключова умова успіху для сучасних підприємств». [Електронний ресурс]. Режим доступу - http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/43_2020_ukr/42.pdf
2. Стаття «54% компаній перейшли на дистанційну роботу: як це вплинуло на зарплати і що буде далі». [Електронний ресурс]. Режим доступу - <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20200902-54-kompanij-perejshly-na-dystantsijnu-robotu-yak-tse-vplynulo-na-zarplaty-i-shho-bude-dali/>
3. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк». [Електронний ресурс]. Режим доступу - <https://privatbank.ua/news/2020/3/30/1164>
4. Сайт з MinFin [Електронний ресурс]. Режим доступу - <https://minfin.com.ua/banks/rating/?date=2023-01-01>
5. Стаття «Удосконалення системи управління персоналом АТ КБ «ПриватБанк». [Електронний ресурс]. Режим доступу - http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2020/70.pdf

*Карстін Д.А.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ННІ “Каразінський банківський інститут” ХНУ імені В.Н.Каразіна;
науковий керівник: к.е.н., доцент., Ізюмцева Н.В.,
ННІ “Каразінський банківський інститут” ХНУ імені В.Н.Каразіна*

СУЧАСНІ МЕТОДИ КОНТРОЛЮ В МЕНЕДЖМЕНТІ

Актуальність теми.

Мінливе бізнес-середовище, ускладнення бізнес-процесів, технологічний прогрес та посилення вимог регулювання зумовлюють актуальність впровадження сучасних методів контролю в менеджменті. Ефективний контроль стає ключовим фактором успіху в умовах постійних змін та конкуренції, вимагаючи більш гнучких, орієнтованих на результат підходів. Сучасні інформаційні технології відкривають нові можливості для вдосконалення систем контролю, а увага до ефективності та результативності змушує менеджерів застосовувати більш адаптивні методи. Загалом, тема сучасних методів контролю є актуальною, оскільки вони дозволяють організаціям підвищувати ефективність своєї діяльності та досягати стратегічних цілей в динамічному бізнес-середовищі.

Постановка проблеми.

Необхідність переходу від традиційних, негнучких методів контролю до більш стратегічно орієнтованих підходів, які фокусуються на досягненні кінцевих результатів, а не лише дотриманні процедур. Складність забезпечення ефективного контролю в умовах динамічних, складних бізнес-процесів та організаційних структур, що вимагає нових рішень. Пошук балансу між контролем та автономією співробітників, щоб уникнути як надмірного, так і недостатнього контролю. Впровадження сучасних інформаційних технологій у системи контролю, що відкриває нові можливості, але потребує адаптації методів. Підвищення вимог до прозорості, підзвітності та комплаєнсу, що робить ефективні системи контролю критично важливими.

Виклад основного матеріалу.

У динамічному бізнес-середовищі, яке характеризується постійними змінами, невизначеністю та посиленням конкуренції, ефективний контроль є ключовим фактором успіху для організацій. Традиційні методи контролю, такі як перевірки, інспекції та звітність, все частіше демонструють свою недостатню гнучкість і орієнтованість лише на дотримання процедур, а не на досягнення кінцевих результатів.

На зміну цим підходам приходять сучасні методи стратегічного моніторингу, які фокусуються на ключових показниках ефективності (KPI) та збалансованій системі показників. Менеджери все більше уваги приділяють не лише виконанню планів, а й оцінці того, наскільки ці дії наближають організацію

до стратегічних цілей. Використання бенчмаркінгу та порівняння з кращими практиками дозволяє визначати точки для вдосконалення.

Впровадження гнучких методів контролю, таких як превентивний, поточний та аудит ефективності, дає змогу організаціям попереджати проблеми, своєчасно реагувати на відхилення та оцінювати досягнення стратегічних орієнтирів. Делегування відповідальності співробітникам за рахунок самоконтролю підвищує їх мотивацію та ініціативність.

Сучасні інформаційні технології, зокрема аналітика даних, штучний інтелект та "Інтернет речей", радикально трансформують підходи до контролю. Автоматизація процесів, дистанційний моніторинг, прогнозування на основі машинного навчання значно підвищують ефективність, оперативність та об'єктивність систем контролю.

Особливої ваги набуває інтеграція контролю з управлінням ризиками. Ідентифікація, оцінка та регулярний моніторинг ризиків стають невід'ємною частиною ефективного менеджменту. Організації все активніше застосовують методи страхування, хеджування та розробки планів реагування для підвищення стійкості до загроз.

Залучення стейкхолдерів до процесів контролю також є важливим трендом. Налагодження ефективної взаємодії з клієнтами, постачальниками, інвесторами, впровадження механізмів зворотного зв'язку та корпоративного управління сприяють підвищенню прозорості, підзвітності та довіри до організації.

Таким чином, сучасні методи контролю в менеджменті відходять від традиційних, негнучких підходів, орієнтованих лише на дотримання процедур. Натомість вони набувають стратегічного, гнучкого характеру, спрямованого на досягнення ключових цілей організації в умовах динамічних змін. Поєднання сучасних технологій, управління ризиками та залучення стейкхолдерів забезпечує підвищення ефективності, об'єктивності та прозорості систем контролю.

Висновки.

Загалом, сучасні методи контролю в менеджменті мають стати невід'ємною частиною стратегічного управління організацією, спрямованою на досягнення стійких конкурентних переваг в умовах динамічного бізнес-середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стаття "Інноваційні методи контролю в менеджменті" на сайті електронного наукового фахового видання "Глобальні та національні проблеми економіки": <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/28.pdf>
2. Стаття "Сучасні методи контролю в системі управління підприємством" на сайті Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: <https://core.ac.uk/download/pdf/32309600.pdf>

3. Навчальний посібник «Менеджмент: презентаційний курс»: <https://core.ac.uk/download/pdf/43282299.pdf>
4. Стаття "Сучасні методи контролю в системі стратегічного управління підприємством" на сайті наукового журналу "Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки": <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/8714/1/016.pdf>

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА

Інноваційні технології впливають на розвиток підприємництва на різних рівнях. Вони змінюють спосіб виробництва, управління, маркетингу та взаємодії з клієнтами. Завдяки автоматизації процесів, впровадженню інновацій, підприємства можуть ефективніше використовувати свої ресурси, збільшувати продуктивність та конкурентоспроможність на ринку. Інноваційні технології впливають на розвиток підприємництва, забезпечуючи нові можливості в сучасній економіці. Вони знижують витрати, забезпечують доступ до широкого кола споживачів через інтернет і дозволяють миттєво реагувати на зміну кон'юнктури ринку. Такі технології перетворюють традиційне підприємництво, створюючи нові умови для його розвитку. Згідно зі світовим досвідом, розвиток будь-якого підприємства обумовлений інноваціями, оскільки динаміка зовнішнього середовища суттєво впливає на бізнес-процеси та вимагає адаптації. Наукові дослідження підтверджують, що інноваційні технології є ключовим фактором у формуванні цілісної системи управління підприємством, яка базується на адаптації бізнес-процесів та використанні передових технологій. Провідні компанії використовують спеціальне програмне забезпечення для розробки та виготовлення дослідних зразків, оптимізуючи тим самим витрати. Створення технопарків сприяє впровадженню нових технологій та підвищує конкурентоспроможність підприємства [1].

Застосування інноваційних технологій управління бізнес-процесами може змінити структуру процесів на підприємстві та підвищити його ефективність. Автоматизація виробничої діяльності є важливою технологією, що дозволяє оптимізувати ризиковий профіль підприємства. Інтеграція програмних продуктів допомагає підвищити надійність та достовірність інформації. Для ефективного впровадження інноваційних технологій необхідно забезпечити регулярний та безперервний процес, який включає пошук нових ідей, технологій та оцінку їх окупності. Застосування ІТ-технологій, системи збалансованих показників та системного процесного підходу може допомогти вирішити стратегічні завдання та підвищити ефективність діяльності підприємства [2].

Детальніше розглянемо приклади, як інноваційні технології допомагають підприємствам в Україні підвищувати ефективність та конкурентоспроможність на ринку.

Технології у сучасному підприємстві України

	Технології	Опис	Приклад
1	Електронна комерція	Продаж товарів та послуг через онлайн платформи	«Rozetka» - один з найбільших українських онлайн-роздрібних магазинів, який використовує електронну комерцію
2	Автоматизація та оптимізація процесів	Використання програмного забезпечення та інших інноваційних технологій допомагає зменшити ризики та покращити ефективність виробничих процесів	«SoftServe» - українська ІТ-компанія, яка використовує автоматизовані системи управління проектами, розробки програмного забезпечення та його тестування
3	Інтернет маркетинг	Використання соціальних мереж, пошукової оптимізації допомагає привернути увагу клієнтів та збільшити обсяги продажів	«Foxtrot» - один відомий український роздрібний ланцюг, який використовує інтернет-маркетинг для залучення клієнтів та збільшення продажів
4	Обробка даних та аналітика	Аналіз даних, отримання цінної інформації про споживачів та ринку для прийняття кращих управлінських рішень	«ATB Market» - використовує аналітику даних для прогнозування попиту на товари та оптимізації управління запасами
5	Хмарні технології	Використання хмарних сервісів дозволяє підприємствам зберігати та обробляти дані без необхідності великих витрат на інфраструктуру	«MacPaw» - українська ІТ-компанія, яка спеціалізується на розробці програмного забезпечення, використовує послуги хмарного обчислення, зберігання даних та штучного інтелекту
6	Смарт-контракти	Один з найпоширеніших практичних використань технології блокчейн - це здійснення безпечних та автономних угод між сторонами без потреби посередництва з боку юристів чи банків	Смарт-контракти ще не є загальноприйнятою практикою в українському підприємстві, проте, українські компанії почнуть застосовувати смарт-контракти для автоматизації та контролю угод

Джерело: Складено автором на основі інтернет-ресурсів та джерела [3]

Ефективне впровадження інноваційних технологій вимагає систематичного підходу та глибокого розуміння потреб ринку. В цьому контексті важливо розглянути стратегії та підходи, які допоможуть підприємствам успішно впроваджувати інновації та забезпечити їхній стабільний розвиток. В цьому контексті важливо розглянути стратегії та підходи, які допоможуть підприємствам успішно впроваджувати інновації та забезпечити їхній стабільний розвиток. До таких стратегій можна віднести співпрацю з ключовими зацікавленими сторонами, використання досліджень ринку –

зокрема досвід господарювання передових закордонних фірм, інвестування в технологічний розвиток та забезпечення навчання персоналу. Також важливими факторами є розробка ініціатив для залучення працівників компанії до інноваційної діяльності шляхом створення інноваційної культури, заохочення творчості та експериментів у всіх рівнях організації, а ще стимулювання нетрадиційного підходу до завдань [4]. Також майбутня роль штучного інтелекту буде визначатися інноваціями та уявою людини. Поєднання різних інноваційних технологій може допомогти компаніям випередити конкурентів на кілька років. Розуміння використовуваних технологій є ключем до ефективності і конкурентоспроможності на ринку [5].

Результати дослідження свідчать про те, що впровадження інноваційних технологій в управлінні бізнес-процесами сприяє зростанню підприємства за рахунок вдосконалення продуктивності та підвищення конкурентоспроможності. Використання сучасних ІТ-технологій у цій галузі значно підвищує ефективність діяльності підприємства. У подальшому доцільно дослідити питання, пов'язані з інвестуванням у впровадження інноваційних технологій в управління бізнес-процесами підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Харченко Т.О, Бондарук Ю.С. Інноваційні технології в управлінні бізнес-процесами підприємств. Економіка та підприємництво, 2019 р., № 4 (109). с.132–133
2. В. П. Варга. Діджиталізація як один з чинників конкурентоспроможності підприємства. Ефективна економіка. 2020. № 8. с. 1-6
3. Інтернет ресурс: Катерина Соболева. 8 технологій, які можуть перевернути бізнес | Mind.ua. Just a moment... URL: <https://mind.ua/publications/amp/20252326-8-tehnologij-yaki-mozhut-perevernuti-biznes>
4. П. С. Харів. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів. — Тернопіль: "Економічна думка", 2003. - с. 75-77
5. Боровік Л.В., Танклевська Н.С. Інновації як фактор розвитку національної економіки. Науковий вісник льотної академії. Серія: Економіка, менеджмент та право. 2023. Вип. 8. с. 110-113

*Климчук О.В.,
доктор економічних наук, професор;
Романович А.А.,
магістрант спеціальності «Менеджмент в юридичній діяльності»,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського*

СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА СПЕЦИФІКА ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЛІСОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Початок ХХІ ст. ознаменував пріоритетні напрями розвитку інформаційного суспільства, демократії, відкритої ринкової економіки і конкуренції, які досягли певних позитивних результатів в українському державотворенні [1], а також мали прямий та опосередкований вплив на лісову галузь, зокрема на формування соціальної та екологічної ролі лісів, їх біологічного різноманіття, розширення обізнаності громадськості про різновиди лісової рослинності, специфіку виробництва та споживання лісової продукції. Дані офіційної статистики беззаперечно доводять той факт, що за останнє десятиліття наявні обсяги міжнародної торгівлі різними видами лісової продукції відзначаються позитивною динамікою, яка свідчить про усвідомлення світовою спільнотою щодо екологічності, універсальності й енергоємності деревних ресурсів [2] та масового використання в якості сировини для виробництва різних видів біопалива [3].

Загалом різноманітні лісові ресурси за своїм організаційно-управлінським змістом належать до складного і комплексного виду природно-ресурсного потенціалу, в якому органічно зосереджено урядову, економічну, географічну, соціальну та екологічну складові, що обумовлюють необхідність у постійній розробці та вдосконаленні різних практико-орієнтованих підходів у розрізі ефективного управління лісгосподарськими підприємствами відповідно до ситуативної пріоритетності зазначених вище компонент. Наразі запровадження на підприємствах лісової галузі різних форм власності ефективних принципів, інструментів та механізмів управління не завжди всебічно враховує надзвичайну специфічність, комплексність та пролонгований вплив вказаного об'єкту управлінської діяльності.

В сучасних умовах господарювання лісова галузь України є достатньо високопродуктивною та різноманітною. На території нашої держави лісові масиви за своїм розташуванням та цільовим призначенням виконують захисні, паливно-енергетичні, оздоровчі, санітарно-гігієнічні, водоохоронні, ґрунтозахисні та інші функції, забезпечуючи потреби суспільства в різноманітній головній і побічній продукції лісових ресурсів. Така ситуація, по-перше, обумовлено великою кількістю різноманітних цінних деревних лісових порід, які здатні давати значні прирости деревної маси. По-друге, значною розгалуженістю лісового господарства на переважній території країни (рівень

загальної лісистості складає біля 16–18% і значно варіює залежно від ґрунтово-кліматичних умов). По-третє – значною увагою, що приділяється державними органами влади різного рівня управління та підпорядкування щодо стратегічного розвитку лісової галузі країни [4, 5]. Саме лісова галузь є першоджерелом отримання різних видів сировини як для промислових підприємств паперової і целюлозної галузей, так і деревообробної галузі, має ключове значення для організації та ведення мисливського і сільського господарства, забезпечення перспективного розвитку туристичної галузі, а також відзначається відновлюваністю природних ресурсів, що вказує на досить важливу роль в розвитку національної економіки [6].

Водночас, існуюча організаційна модель управління лісовим господарством, яка базується на галузевому підході та жорсткому вертикальному державному управлінні системою використання та відтворення лісоресурсного потенціалу, вже давно не відповідає сучасним викликам і вимогам сталого лісокористування і не забезпечує необхідного надходження внутрішніх і зовнішніх інвестицій у лісогосподарські проекти. Підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС автоматично вимагає негайного перегляду стратегічних пріоритетів сталого розвитку майже всіх галузей національної економіки, зокрема лісового господарства. В умовах сьогодення лісогосподарська діяльність передусім здійснюється державними лісовими господарствами на комерційних засадах. Проте, наявна морально та фізично застаріла матеріально-технічна база, недосконалість і не достатня розгалуженість сучасного інфраструктурного забезпечення підприємств, відсутність індивідуальної та колективної мотивації працівників до удосконалення системи управління, застарілі командно-адміністративні підходи до ведення господарської діяльності не враховують факторів прозорості конкуренції та повноцінної участі підприємств лісової галузі у ринкових відносинах. До того ж, в сучасних умовах держава не здатна забезпечити усіх бажаючих робочими місцями [7], зокрема висококваліфікованими фахівцями у галузі лісового господарства. Відтак, в умовах протікання глобалізаційних та інтеграційних процесів, взаємодії на вигідних умовах різних зацікавлених країн та регіонів, полегшеного доступу та обміну між ними різними ресурсами та накопиченим досвідом сформована та надалі розвивається парадигма конкурентоспроможного розвитку, що кардинально руйнує традиційні стереотипи ведення лісового господарювання і вимагає негайної активізації, оптимізації, диверсифікації діяльності лісових господарств в Україні.

Відтак, головними напрямками ефективного функціонування еколого-економічного механізму розвитку лісової галузі в державі та регіонах мають бути: 1) забезпечення державних і регіональних потреб у якісній основній і побічній сировині; 2) раціональне ведення діяльності на підприємствах лісогосподарської галузі; 3) забезпечення позитивного балансу між задоволенням соціальних та економічних потреб держави та кожного регіону з урахуванням сучасних екологічних вимог ЄС; 4) забезпечення високого рівня конкурентоспроможності лісових господарств держави та регіонів; 5) створення

та підтримка ініціатив щодо участі лісових господарств у процесах транскордонної та зовнішньоекономічної діяльності.

Як наслідок, пріоритетною передумовою ефективного відтворення природної складової антропогенно-трансформованих лісових ландшафтів є формування конкурентоспроможної системи управління лісогосподарськими підприємствами, в тому числі внаслідок проведення сучасних процесів реорганізаційних та реструктуризаційних процедур. Сталий розвиток лісогосподарської діяльності має, передусім, базуватися на сучасному управлінському та організаційно-економічному забезпеченні лісокористування із використанням комплексу важелів, інструментів і механізмів регіональних органів влади та безпосередньої участі територіальних громад.

Таким чином, в сучасних умовах дієвий організаційно-економічний механізм функціонування лісової галузі має передбачати комплексну взаємодію лісогосподарських підприємств, профільних органів державної влади різних рівнів, органів місцевого самоврядування, що в подальшому забезпечуватиме розвиток підприємств лісогосподарської галузі на конкурентних засадах. Водночас, певні недоліки в законодавчій і нормативній сфері та ціла низка недоліків в організації ефективного функціонування лісової галузі України суттєво знижують рівень її конкурентоспроможності у порівнянні з господарською діяльністю лісових господарств основних країн-партнерів. Така ситуація значно впливає на забезпеченість захисту національної економіки та потребує подальших дієвих кроків щодо розвитку та стабілізації визначених показників конкурентоспроможності лісової галузі України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Климчук О.В. Сучасні тренди та глобалізаційні виміри управління інформаційними технологіями і системами в Україні. *Економіка і організація управління*. 2021. № 1 (41). С. 72–85. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2021.1.7>.
2. Дідович І.І., Кульчицька Е.А., Юрків Н.М., Маліновська М.В. Удосконалення стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємств лісової галузі до сучасних умов господарювання. *Економіка і організація управління*. 2021. № 4 (44). С. 168–177. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2021.4.15>.
3. Климчук О.В. Розвиток та регулювання конкурентоспроможного виробництва біопалив: монографія. Вінниця: ФОП Рогальська І.О., 2017. 372с.
4. Бойко Я.М. Фінансово-економічний механізм розвитку лісового господарства регіону. *Науковий вісник. Економіка АПК*. 2014. № 2. С.75–84.
5. Климчук О.В. Пріоритети розвитку енергетичної політики в світі та Україні. *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки*. Вінниця, 2012. Вип. 1 (56). Т 1. С. 129–134.

6. Боцула О. І. Стратегічні напрями розвитку еколого-економічного управління лісовим господарством. *Економіка природокористування і сталий розвиток*. 2018. Вип. 3–4. С. 107–114.
7. Самборська О.Ю., Климчук О.В. Негативний вплив війни на зайнятість та доходи українців. *Інноваційна економіка*. 2023. №3 (95). С. 63–69. DOI: 10.37332/2309-1533.2023.3.8.

*Лосевська К.А.,
ст.гр.ФЕУ-510,
НУ «Запорізька політехніка»;
науковий керівник: к.е.н., доцент, Тесленок І.М.*

КЛАСИФІКАЦІЯ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Першочерговим і дуже важливим питанням з позиції розвитку підприємства є чітке розуміння власної мети та адекватна оцінка середовища. Спираючись на власні можливості, аналізуючи середовище, використовуючи ті можливості які воно надає та уникаючи можливих ризиків підприємство зможе прийти у ту точку в якій воно хоче опинитись через заданий проміжок часу.

Вектором який спрямує роботу команди на досягнення успіху є стратегія розвитку.

Поняття стратегії є базовим у теорії стратегічного управління, оскільки саме вона є об'єднуючим механізмом цілей, можливостей та умов. Саме вона окреслює засоби завдяки яким компанія здатна трансформувати власні стратегічні наміри в довгострокові ринкові переваги.

Стратегія розвитку підприємства – фундаментальний складник побудови та управління бізнесом. Від її правильного і вчасного вибору залежать ефективність діяльності всього бізнесу, його прибутковість та конкурентоспроможність.

Сучасне визначення стратегії розвитку складно сформулювати одним реченням, наведемо декілька щоб продемонструвати відмінності та подібності у трактуваннях.

Таблиця 1

Визначення поняття «стратегія розвитку»

Автор, джерело	Визначення
Баланович А.М. [1, с. 77]	«довгостроковий генеральний план управління, що спрямований на вибір цілей та напрямів діяльності і моделі дій стосовно розміщення, розподілу та координації ресурсів підприємства для забезпечення його розвитку»
Гончаров Ю.В., Лапчик Ю.Ю. [3, с. 195]	«довгострокова програма, яка спрямована на досягнення цілі, що постійно піддається контролю, оцінюється та коригується в процесі її реалізації»
Погорелов Ю.С. [5, с. 78]	«безупинний процес, що відбувається за штучно розробленою або природною програмою як зміна станів підприємства, кожен з яких є якісно іншим за попередній, через що у підприємства як у складної системи з'являються нові властивості, якості та характерні риси, розкриваються та можуть бути реалізовані нові можливості»

На даний момент розроблено багато моделей поведінки, які можна згрупувати за певними параметрами. У роботі висвітлено класифікацію стратегій за стадією життєвого циклу компанії, еталонні та за її розміром, як найбільш важливими, на думку автора, параметрами.

Рис. 1 – Класифікація стратегій розвитку підприємства [1; 2, с 33; 4]

Розробляючи стратегії варто керуватись принципом оптимізації витрат, збільшення прибутків та ефективного використання ресурсів. За цих умов стратегія розвитку буде давати максимальну можливу віддачу від використання матеріальних, трудових, фінансових ресурсів, та сприяти досягненню мети. Оптимальна стратегія це не тільки план дій з регулювання роботи компанії, але й дороговказ на шляхи виходу з критичних ситуацій, адаптації до змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баланович А.М. Теоретико-методичні засади формування стратегій розвитку підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип. 8(2). С. 77-81.
2. Брінь П.В., Голтвянська Ю.В. Стратегія розвитку підприємства: сутність та класифікація. Підприємництво та інновації. 2021. Вип. 21. С. 31–33.

3. Гончаров Ю.В., Лапчик Ю.Ю. Удосконалення стратегії розвитку підприємства. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2014. № 1. С. 193–199.
4. Павлішина Н.М., Резанцева В.А Маркетингова стратегія на підприємствах малого бізнесу. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022, № 1 (302), С. – 185-188.
5. Погорелов Ю.С. Способи розвитку підприємства: умови та результативність використання. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2017. № 1. С. 76–84.

*Лупульчук Н.Ю.,
здобувачка освітньої програми «Менеджмент бізнес-організацій»
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»
науковий керівник: к.е.н., доцент О.А.Євтушенко*

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ЧЕРЕЗ ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИКЛАДАЧІВ У ШКОЛІ ПРОГРАМУВАННЯ LOGIKA

Впровадження нових технологій та методів навчання через професійний розвиток викладачів є невід'ємною складовою успішного функціонування будь-якої школи програмування. У сучасному цифровому світі, де технології постійно змінюються, а вимоги до фахівців у сфері ІТ стають все вищими, важливо, щоб викладачі були на крок попереду, оволодівши новими інструментами та підходами до навчання.

Найбільша школа програмування Logika в Україні, як лідер у галузі, має особливу відповідальність за забезпечення якісної освіти та підготовки майбутніх ІТ-фахівців [1]. Впровадження новітніх технологій та методів навчання через професійний розвиток її викладачів стає надзвичайно важливим кроком у цьому напрямку.

Перш за все, важливо підкреслити значення постійного професійного розвитку викладачів. Швидкі зміни в галузі ІТ вимагають від них постійного оновлення знань та навичок. Програми навчання, семінари та тренінги з новітніх технологій та методик навчання допомагають викладачам бути в курсі останніх тенденцій та передових підходів у сфері програмування.

Другим важливим аспектом є впровадження новітніх технологій та інноваційних методів навчання у педагогічний процес. Використання інтерактивних навчальних платформ, онлайн-курсів, відеоуроків та використання активних методів навчання, таких як практичні вправи та проектна робота, дозволяють створювати стимулююче та ефективне навчальне середовище.

Нові технології та методів для розвитку викладачів у школі програмування може включати наступні пункти:

1. Онлайн-навчання та вебінари: Використання спеціалізованих платформ для онлайн-навчання, таких як Coursera, Udemy, або власних навчальних платформ школи, для доступу викладачів до курсів та вебінарів з програмування, педагогіки та інших важливих аспектів їхньої роботи.

2. Відкриті онлайн-курси та відеоуроки: Створення відкритих онлайн-курсів та відеоуроків з програмування та методів навчання, які будуть доступні для всіх викладачів. Це дозволить їм самостійно вивчати нові методики та технології у зручний для них час.

3. Професійні форуми та спільноти: Створення спеціалізованих форумів та спільнот для викладачів, де вони можуть обмінюватися досвідом, ділитися корисною інформацією та підтримувати один одного.

4. Технології віддаленого навчання: Впровадження систем віддаленого навчання, таких як віртуальні класи, дистанційні лабораторії та онлайн-колаборація, що дозволяють викладачам проводити ефективні уроки та практичні заняття навіть здалеку.

5. Інтерактивні навчальні матеріали: Розробка інтерактивних навчальних матеріалів, які дозволяють викладачам залучати студентів до активного навчання, використовуючи ігрові та мультимедійні елементи.

6. Методика «Зворотного класу»: Використання методики «Зворотного класу», де студенти вивчають матеріал перед заняттям, а потім активно залучаються до практичних завдань та дискусій під керівництвом викладача під час заняття.

7. Використання віртуальної реальності: Залучення віртуальної реальності для створення іммерсивних навчальних середовищ, де студенти можуть взаємодіяти з програмним кодом та алгоритмами у віртуальному просторі.

8. Методика «Проектного навчання»: Використання методики «Проектного навчання», де студенти працюють над реальними проектами, що дозволяє їм отримати практичний досвід та навички роботи в команді.

Впровадження нових технологій та методів навчання через професійний розвиток викладачів є невід'ємною складовою успішної роботи сучасної школи програмування. Це дозволяє забезпечити високу якість освіти, підготувати учнів до майбутніх викликів та здобути конкурентні переваги на ринку освітніх послуг.

Для удосконалення професійного розвитку рекомендовано: розробити та впровадити комплексну програму профільного розвитку для викладачів; заохочення педагогів до участі в семінарах, тренінгах, онлайн-курсах та інших формах профільного навчання; створення середовища, що сприяє обміну досвідом та інноваціям у сфері викладання програмування; регулярне проведення моніторингу та оцінки ефективності програм профільного розвитку [2, С. 176].

Школа програмування «Logika» має унікальну можливість стати лідером у впровадженні нових технологій та педагогічних підходів у навчальний процес. Від успішного впровадження цих ініціатив залежить якість підготовки випускників та їхнє подальше конкурентне перевага на ринку праці.

Отже, впровадження новітніх технологій та методів навчання через професійний розвиток викладачів є важливим кроком для забезпечення високої якості освіти та підготовки кваліфікованих фахівців у сфері ІТ. Школа Logika має всі можливості стати лідером у цій сфері, бути конкурентоспроможною на ринку та допомогти своїм студентам досягти високих результатів у своїй кар'єрі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Школа програмування Logika. Офіційний сайт. URL:
<https://logikaschool.com/>
2. Кир'янова О. В., Волковська А. І. Сучасні підходи до організації корпоративного навчання в Україні // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. №1, 2017, с.174-181.

СИСТЕМА БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ (ВІ) ЯК ОСНОВА ЦИФРОВІЗАЦІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Основою для прийняття оптимальних управлінських рішень завжди залишається повнота здобутої інформації про умови функціонування підприємства в зовнішньому середовищі як от: зміна кон'юнктури ринку, стратегічна поведінка конкурентів, зміни в законодавстві тощо. Достовірність, повнота та своєчасність такої інформації запорука ефективного менеджменту будь якого підприємства. Однак не менше значення відіграють швидкість одержання такої інформації та ступінь її обробки, тобто представлення у вигляді аналітичних звітів, діаграм та відповідних висновків. В цьому сенсі суттєвим кроком у вдосконалення організації процесів збору та обробки інформації є впровадження системи бізнес-аналітики (Business Intelligence), що може значно вдосконалити менеджмент організацій завдяки наступним досягненням.

1. **Обґрунтоване прийняття рішень.** Система ВІ забезпечує керівників і менеджерів актуальною та релевантною інформацією про діяльність компанії. Це дозволяє приймати обґрунтовані рішення на основі аналізу даних.
2. **Можливість деталізації та уточнення інформації.** Система ВІ об'єднує дані з усіх джерел, доступних в організації, та надає керівнику компанії узагальнені результати, які можна порівняти з цільовими показниками. Водночас вона дозволяє аналізувати невідповідності, занурюючись від незадовільного показника через його складові до більш детальних даних, включно з першоджерелами.
3. **Моніторинг показників ефективності.** ВІ-система дозволяє відстежувати ключові показники ефективності (KPI) в реальному часі. Це допомагає виявляти можливості для покращення або коригування діяльності.
4. **Аналіз трендів і прогнозування.** Завдяки можливостям прогнозного аналізу, ВІ-система дозволяє виявляти тренди та тенденції в діяльності компанії. Це допомагає керівникам розробляти стратегії для майбутнього розвитку.
5. **Оптимізація бізнес-процесів.** ВІ-система може допомогти виявити неефективні бізнес-процеси або вузькі місця, що перешкоджають продуктивності. Завдяки цьому можна оптимізувати процеси для підвищення ефективності.
6. **Персоналізовані звіти та дашборди.** ВІ-система дозволяє створювати персоналізовані звіти та дашборди для різних рівнів менеджменту. Це забезпечує доступ до необхідної інформації для кожного рівня

управління. Документ ВІ може містити будь-яку кількість зведених таблиць, діаграм, індикаторів, спідометрів, графіків та інших візуальних елементів для відображення інформації. Така візуалізація спрощує сприйняття інформації та покращує продуктивність праці керівного складу підприємства.

7. **Аналіз клієнтських даних.** Система ВІ може допомогти в аналізі даних про клієнтів, що сприяє розробці більш ефективних маркетингових стратегій та покращенню обслуговування клієнтів.
8. **Автоматизація звітності.** Автоматизована звітність у системі ВІ зменшує навантаження на співробітників та дозволяє швидше отримувати необхідні дані для прийняття рішень. Отже, впровадження ВІ-системи допомагає організації швидше реагувати на зміни в ринку та конкурентному середовищі, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності.
9. **Універсальність.** ВІ забезпечує створення інтерфейсів для надання об'єднаних даних для різних досліджень, проектів та ідей, а також надає можливість системного оновлення, технічної та управлінської підтримки [1]. Таким чином, ВІ може стати інформаційною основою для більш ефективної роботи інших автоматизованих систем, наприклад, ERP та HRM тощо.
10. **Узгодженість з автоматизованими системами підприємства.** ВІ-система не є заміною та не входить до складу інших систем, оскільки в компанії можуть бути використані CRM, ERP, системи контролю робочого часу, бухгалтерські програми, системи управлінського обліку тощо. Ці системи можуть бути від різних постачальників і, як правило, не мають або мають слабкий зв'язок між собою. ВІ-система інтегрується з кожною з них і імпортує всю необхідну інформацію. Повний імпорт здійснюється лише один раз, а потім відбуваються тільки оновлення даних. Отже, Впровадження ВІ-системи не вимагає змін у робочих процесах або в ІТ-інфраструктурі [1].
11. **Вертикальні та горизонтальні управлінські рішення.** Будь яке підприємство має поділ праці і відповідно необхідність прийняття управлінських рішень згідно наявної керівної ієрархії, а також на кожному її окремому вертикальному рівні. Застосування ВІ-системи дозволяє горизонтальним рішенням керівництва розвиватися разом з організацією, масштабуватися, охоплювати усі аспекти діяльності та відділи підприємства або компанії, і головне легше адаптуються до змін. Однак, горизонтальні рішення потребують більш тривалого та ретельного налаштування, пристосування до конкретних вимог. Навпаки, вертикальні рішення зазвичай не потребують тривалого та трудомісткого налаштування, проте ці рішення не завжди дозволяють використовувати єдине рішення в межах однієї структури, що потребує освоєння та інтеграції декількох різних аналітичних систем [2].

Загалом, ВІ-система забезпечує керівників та менеджерів інструментами для кращого розуміння бізнесу та його перспектив, що сприяє суттєвому вдосконаленню менеджменту організацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Система бізнес-аналітики (Business Intelligence). URL: <https://proximaresearch.com/ua/ua/producty/business-analytics-and-data-processing-ua-ua/systema-biznes-analytyky-ua-ua/>.
2. Кантєладзе С. Г., Беляєв Л. В. Системи бізнес-аналітики та їх особливості. *Інформаційні технології в економіці і управлінні* : зб. наук. студ. праць. Одеса : ОНЕУ, 2019. Вип. 1. С. 163–167.

Морозова Н.Л.,

к.е.н., доцент

ННІ “Каразінський банківський інститут” ХНУ ім. В.Н. Каразіна;

Христофорова О.М.,

к.е.н., доцент

ННІ “Каразінський банківський інститут” ХНУ ім. В.Н. Каразіна;

Кардаш М.М.,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

ННІ “Каразінський банківський інститут” ХНУ ім. В.Н. Каразіна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ КОРПОРАТИВНИЙ КОНФЛІКТІВ

Конфлікти в робочому колективі є неодмінною складовою, оскільки виникають унаслідок розбіжностей між інтересами та діями окремих осіб або груп. Сучасні організації стикаються з різноманітністю конфліктних ситуацій, у яких беруть участь різні індивіди та групи з різними потребами.

Ці конфлікти негативно впливають на продуктивність організації та її економічний розвиток, а також на психічний стан співробітників. Управління конфліктами в компанії є актуальною проблемою через їх вплив на внутрішні трудові відносини та загальний стан організації. Через війну в Україні, загострення економічної та соціальної ситуації виникає актуальна наукова проблема, пов'язана з формуванням дієвого механізму забезпечення стабільності трудових відносин, ефективнішого використання потенціалу соціального партнерства з метою профілактики виникнення та врегулювання на конструктивній основі трудових конфліктів.

Розроблення нових концептуальних підходів у сфері управління трудовими конфліктами вимагає від науковців і практиків глибокого осмислення суті категоріальних понять, що становлять основу методологічних підходів і принципів розв'язання суперечностей, які виникають в умовах розвитку ринкових відносин.

Поняття «конфлікт» (від лат. *conflictus* – зіткнення) не має однозначного тлумачення ні в науковій, ні в публіцистичній літературі. Існує понад 70 визначень конфлікту, що, на його думку, не полегшує, а ускладнює розуміння питання, адже кожне наукове поняття – і поняття «конфлікт» не є тут виключенням – повинне мати не лише об'єм, який вміщає всі охоплені ним явища, а й зміст, який відображає їхні суттєві ознаки [1].

Аналіз сутності конфлікту дає змогу зробити висновок, що ключовою ланкою у визначенні цього поняття є протистояння, протистояння, зіткнення різних сторін. Водночас слід зазначити, що така взаємодія суб'єктів конфліктних відносин потребує специфічних підходів для розв'язання цих суперечностей.

Корпоративні конфлікти – це конфлікти, викликані розбіжністю норм поведінки та ціннісних орієнтацій. Корпоративні конфлікти полягають у

виникненні суперечностей між особистими моральними настановами співробітника підприємства, члена трудового колективу та корпоративною культурою колективу, це суперечності організаційно-трудова відносин, які набувають характеру прямих соціальних сутичок між індивідами та групами людей. Важливо зазначити, що не всі організаційно-трудова суперечності створюють конфліктну ситуацію [2].

Говною причиною виникнення конфліктних ситуацій у трудових колективах є порушення моральних норм у взаємовідносинах між членами колективів різних рівнів та в організації процесу виробництва.

Причини конфліктів так само різноманітні, як самі конфлікти. Узагальнюючи їх, можна виділити три основні групи:

- проблеми, що виникають у процесі праці: головним джерелом конфліктних ситуацій для багатьох організацій є фактори, пов'язані з трудовим процесом. Це можуть бути перешкоди у виконанні обов'язків, а також фактори, які заважають досягненню таких цілей, як високий дохід, комфортні умови праці та відпочинку.
- психологічні аспекти міжособистісних відносин: взаємні симпатії та антипатії між людьми можуть бути причиною конфліктів.
- особистісні особливості і соціальні характеристики: до цих можна віднести не лише неспроможність контролювати емоції, агресивність та тривожність, але й соціально-демографічні аспекти особистості [3].

Систематизація основної інформації щодо корпоративних конфліктів представлена в табл.1.

Таблиця 1

Причини та шляхи вирішення корпоративних конфліктів

Корпоративний конфлікт	Причина	Шляхи вирішення
1	2	3
Розбіжності у цілях та стратегіях розвитку організації	Різниця в уявленнях про майбутнє напрямки розвитку організації	Проведення спільного аналізу цілей і стратегій, розвиток механізмів консенсусу, управління змінами
Конфлікти між відділами/підрозділами	Конкуренція за ресурси, розбіжності в підходах до вирішення завдань	Створення механізмів співпраці та координації, проведення тренінгів з комунікації та конфліктології
Конфлікти через розбіжності в цілях та інтересах окремих працівників	Особисті амбіції, недоліки у взаєморозумінні, конкуренція	Розвиток системи мотивації, індивідуальні консультації, розробка проектів командної роботи
Конфлікти через недоліки у комунікації	Непорозуміння, недостатня відкритість та чіткість	Покращення системи комунікації, проведення тренінгів з комунікації та конфліктології, створення відкритої атмосфери спілкування
Конфлікти через недостатність ресурсів	Бюджетні обмеження, нестача персоналу, технічні проблеми	Пошук додаткових ресурсів, оптимізація процесів, впровадження ефективних технологій

Конфлікти через непорозуміння правил та політик	Недоліки у розумінні процедур та політик, різні тлумачення	Проведення тренінгів з ознайомлення з правилами та політиками, вдосконалення комунікаційних каналів, розробка інструкцій та кліренсів
Конфлікти через незгоду зі змінами в організаційній структурі	Напруга через невпевненість у майбутньому, невпевненість у ролях та обов'язках	Проведення відкритого діалогу про зміни, залучення співробітників до процесу прийняття рішень, надання підтримки та навчання нових навичок

Отже, існує безліч причин виникнення конфліктів в організації. Передбачити і попередити їх усі неможливо, але основне завдання кожного керівника зробити так, щоб кількість конфліктів зводилася до мінімуму. Для цього потрібно знати, розуміти і грамотно співвідносити місію, цілі організації та мотиви всіх співробітників, а також призначати керівниками таких самих обізнаних і розуміючих людей, здатних задовольнити трудові потреби більшості членів колективу без шкоди для виробничого процесу.

Для розв'язання конфліктів важливо мати здатність швидко й адекватно реагувати на різні варіанти розвитку конфліктної ситуації, мати у своєму розпорядженні різні підходи й уміти ними користуватися, виходити за рамки звичних схем мислення, і водночас можна використовувати конфлікт як джерело життєвого досвіду, самовиховання та самовдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Діагностика стану підприємства: теорія і практика : (Монографія) / під заг. ред. А. Е. Воронкової. [2-е вид., перероб. і доп.]. Х. : ВД "ІНЖЕК", 2008. 520 с.
2. Корпорації: управління та культура: (Монографія) / А. Е. Воронкова, М. М. Баб'як, Е. Н. Коренєв, І. В. Мажура. Дрогобич: Вимір, 2006. 376 с.
3. Момот Т. В. Вартісно-орієнтоване корпоративне управління : монографія. Харків. 2006. 380 с.

Морозова Н.Л.,

к.е.н., доцент

ННІ “Каразінський банківський інститут” ХНУ ім. В.Н. Каразіна;

Ягольник Ю.В.,

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

ННІ “Каразінський банківський інститут” ХНУ ім. В.Н. Каразіна

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У СУЧАСНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

Вплив цифровізації у сучасному менеджменті стає все більш помітним і значущим у зв'язку з швидким розвитком технологій та зростанням цифрової трансформації у різних галузях бізнесу.

З введенням новітніх цифрових технологій у бізнес-процеси змінюється підхід до управління підприємством. Цифрові інструменти та платформи надають менеджерам нові можливості для оптимізації операцій, вдосконалення комунікацій та прийняття стратегічних рішень. Це відкриває широкі перспективи для удосконалення ефективності та конкурентоспроможності підприємств у сучасному бізнес-середовищі.

Цифровізація – це фактично перетворення інформації «з фізичних носіїв на цифрові». У рамках цифровізації якість і зміст інформації не змінюється, вона просто перетворюється в електронну форму для подальшої обробки в цифровому форматі, що дозволяє вдосконалювати існуючі бізнес-процеси, додаючи до них інформацію в цифровому форматі. Цифровізація спочатку означала створення нових продуктів у цифровій формі. Таким чином, ключовою відмінністю цифровізації є створення нових інноваційних продуктів з новими функціями та споживчими атрибутами. Якщо основною метою цифровізації є вдосконалення існуючих бізнес-моделей і зміна бізнес-процесів, то цифровізація може досягти значного стрибка в бізнесі та нових конкурентних переваг [1].

Цифровізація стала невідмінною частиною сучасного бізнес-світу, перетворюючи традиційні методи управління та створюючи нові можливості для підприємств у всіх сферах діяльності. Вплив цифровізації на сучасний менеджмент є фундаментальним, змінюючи стратегічне планування, операційні процеси, комунікації та способи прийняття рішень.

Цифровізація перетворює управління підприємством у більш гнучке, швидке та ефективне. Однак разом з новими можливостями вона також створює нові виклики, такі як кібербезпека, захист даних та впровадження нових технологій. Щоб успішно впоратися з цими викликами, менеджери повинні бути готові до постійного навчання та адаптації до змін [1].

Одним із основних аспектів цифровізації в банківській сфері є перетворення способів взаємодії з клієнтами. Завдяки розвитку мобільних технологій та онлайн-платформ, банки надають своїм клієнтам можливість отримувати доступ до банківських послуг та виконувати фінансові операції в

будь-який час та з будь-якого пристрою. Це відкриває нові можливості для покращення обслуговування клієнтів та збільшення їх задоволеності [2].

Ще одним важливим аспектом є впровадження цифрових технологій в операційні процеси банків. Використання штучного інтелекту, роботизація процесів та аналітичні інструменти допомагають банкам оптимізувати свої внутрішні процеси, знижувати витрати та підвищувати ефективність. Наприклад, автоматизовані системи обробки документів дозволяють банкам швидше обробляти та аналізувати великі обсяги інформації, що підвищує продуктивність та точність прийняття рішень [4].

Крім того, цифровізація впливає на розробку та впровадження нових фінансових продуктів та послуг. Банки активно впроваджують цифрові платформи для надання послуг у сферах онлайн-банкінгу, електронних грошей та інвестиційного менеджменту. Це відкриває нові можливості для розвитку фінансових послуг та залучення нових клієнтів [3].

Проте разом з новими можливостями цифровізація також створює нові виклики для банків, такі як кібербезпека, захист персональних даних та регуляторні вимоги. Банки повинні постійно вдосконалювати свої системи безпеки та контролю, щоб захистити якість своїх послуг та довіру своїх клієнтів [2].

Отже, цифровізація суттєво впливає на сучасний менеджмент банківської сфери, перетворюючи способи надання послуг, операційні процеси та розробку нових фінансових продуктів. Банки, які успішно адаптуються до цих змін, отримують конкурентні переваги та можуть досягти стабільного розвитку у цифрову епоху.

Цифровізація менеджменту банку включає в себе різноманітні аспекти (табл.1)

Таблиця 1

Основні аспекти цифровізації менеджменту банку

Аспекти	Характеристика
Цифрова стратегія.	Розробка та впровадження стратегій цифрової трансформації, спрямованих на досягнення стратегічних цілей банку та задоволення потреб клієнтів.
Клієнтський досвід.	Використання цифрових технологій для покращення клієнтського досвіду, забезпечення зручності та персоналізації послуг.
Операційна ефективність.	Впровадження автоматизованих процесів та роботизація для оптимізації внутрішніх операцій та зниження витрат.
Аналітика та прийняття рішень.	Використання аналітичних інструментів та штучного інтелекту для аналізу даних та підтримки прийняття рішень.
Кібербезпека.	Забезпечення безпеки цифрових систем та захисту від кіберзагроз.

Джерело: [2-4]

Цифровізація менеджменту банку дозволяє підприємствам підвищити ефективність своєї діяльності, збільшити конкурентоспроможність та забезпечити кращий сервіс для своїх клієнтів. Однак для успішної цифрової

трансформації необхідно враховувати виклики та ризики, пов'язані зі змінами в організаційній культурі, технологічних платформах та кібербезпеці [3].

Запровадження цифрових технологій у банківській сфері вимагає від управління банком не лише технічної компетентності, але й стратегічного бачення. Управління повинно бути готове до змін у культурі підприємства та організаційних процесах, щоб ефективно впроваджувати цифрові ініціативи. Крім того, важливо пам'ятати про важливість залучення та підтримки персоналу у процесі цифрової трансформації, оскільки успішність цих ініціатив значною мірою залежить від участі всіх рівнів співробітників [4].

У майбутньому, банки продовжуватимуть активно впроваджувати цифрові ініціативи та вдосконалювати свої технологічні рішення. Розвиток штучного інтелекту, блокчейн-технологій та інших інноваційних рішень сприятиме появі нових можливостей у сфері фінансових послуг. За умови правильної стратегії та відповідного управління цифрова трансформація може стати джерелом конкурентних переваг та забезпечити успішне майбутнє банківських установ [3].

Важливо також зазначити, що цифровізація банківської сфери має глибокий вплив на споживачів фінансових послуг. Клієнти очікують більшої зручності, швидкості та персоналізації у взаємодії з банком. Відкриття онлайн-каналів обслуговування та розвиток мобільних додатків дозволяють клієнтам здійснювати операції з будь-якого місця у зручний для них час. Підвищення рівня доступності та персоналізації послуг сприяє покращенню клієнтського досвіду та збільшенню лояльності клієнтів.

Зростаюча кількість даних, які генеруються в процесі цифрової трансформації, відкриває нові можливості для аналізу та використання інтелектуальних технологій, таких як машинне навчання та аналітика великих даних. Це дозволяє банкам удосконалювати процеси прийняття рішень, прогнозувати потреби клієнтів, виявляти шахраїв та забезпечувати більш ефективне управління ризиками [2].

Однак разом із перевагами цифровізації приходять і нові виклики. Зростаюча кількість цифрових каналів комунікації вимагає збільшеної уваги до кібербезпеки та захисту даних. Банки повинні ретельно моніторити ці ризики та розробляти стратегії їх запобігання та виявлення.

Отже, вплив цифровізації на сучасний менеджмент банківської сфери необхідно розглядати як комплексний процес, що створює нові можливості та виклики. Основним завданням управління є розробка та впровадження стратегій, спрямованих на ефективне використання цифрових технологій з метою забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку банківських установ у сучасному світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Захарчин Г. М., Панас Я. В. Управління знаннями в умовах розвитку цифрової економіки та інтелектуалізації суспільства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Вип. 36. С. 76 - 80.

2. Кльоба Л.Г. Цифровізація – інноваційний напрям розвитку банків. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6741> (дата звернення: 01.05.2024).
3. Корнівська В.О. Цифровий банкінг: ризики фінансової дигіталізації. *Проблеми економіки*. 2017. № 3. С. 254-261.
4. Онищенко Ю.І. Банківська діяльність в умовах розвитку цифрових технологій. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова*. 2018. Т. 23. Вип. 8(73). С. 160-165

Недзельська У.В.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова;
Арзянцева Д.А.,
к.е.н., доцентка, доцентка кафедри менеджменту, економіки,
статистики та цифрових технологій,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

КАНВА ЦІННІСНОЇ ПРОПОЗИЦІЇ ЯК МАРКЕТИНГОВА ТЕХНОЛОГІЯ ПРОЕКТУВАННЯ ПРОДУКТУ (НА ПРИКЛАДІ ПРОЕКТУ ВІТРОВОЇ ЕНЕРГЕТИКИ)

В умовах високої конкуренції, необхідності суворого дотримання стандартів якості продукції та відповідності очікуванням споживачів, проведення детального аналізу комерційної діяльності набуває вирішального значення. Цей аналіз має включати визначення продуктів, які користуються високим попитом, ідентифікацію напрямків, які приносять прибутки, аналіз факторів, що сприяють їхній успішності на ринку. Важливим є також встановлення відповідності між товарними пропозиціями та ціннісними очікуваннями споживачів, що дозволить адаптувати продуктовий портфель до змінюваних умов ринку і збільшити загальну конкурентоспроможність підприємства. Корисним інструментом для такого аналізу є канва ціннісної пропозиції.

Канва ціннісної пропозиції (Value Proposition Canvas) – маркетингова технологія, яка допомагає забезпечити існування продукту або послуги у площині цінностей та потреб клієнта. Початкове положення цінності розроблено О. Остервальдером як основа для забезпечення відповідності продукту потребам споживачів на ринку. Вона спирається на детальний аналіз взаємозв'язків між продуктом, що проектується або вже наявним продуктом та реальними потребами ринку. Канву ціннісних пропозицій можна використовувати що для вдосконалення наявної пропозиції, то і для розроблення нової. Канва дає можливість оглянути проект очима прискіпливого клієнта, якому важливо, як цей продукт зможе йому допомогти, який його вигляд і які його можливості [3].

Канва ціннісної пропозиції поділена на два блоки [1, с. 29]:

1. Клієнтський профіль:

- завдання клієнта: функціональні, соціальні та емоційні завдання, які клієнти намагаються виконати, проблеми, які намагаються вирішити, або потреби, які хочуть задовольнити;
- болі: негативний досвід, ризики та перешкоди;
- вигоди / користь: результати та переваги, яких хочуть клієнти.

2. Карта цінності:

- продукти та послуги, які пропонуються клієнтам;

- знеболюючі: як продукти та послуги полегшують біль клієнтів;
- створення переваг: як продукти та послуги приносять додаткову користь клієнтам.

Розглянемо умовний сценарій використання канви ціннісної пропозиції. Компанія, яка планує випустити новий продукт, може використовувати її, щоб переконатися, що продукт відповідає потребам цільового ринку. Вони починають із визначення конкретного сегмента клієнтів, а потім детально описують роботу, труднощі та переваги цього сегмента. Далі компанія планує, як їхній новий продукт полегшує біль клієнтів і створює прибутки. Цей процес дозволяє компанії точно налаштувати свій продукт і повідомлення, щоб переконатися, що він резонує з клієнтами та відповідає їхнім потребам. Це також корисно для існуючих продуктів, щоб оцінити та покращити їх відповідність ринку [1, с. 29].

Проекти вітрової енергетики мають свою специфіку, проте це не є перешкодою для побудови канви ціннісної пропозиції. Припустимо, планується проект встановлення вітрової електростанції (ВЕС) для виробництва «зеленої» електроенергії з подальшим продажем державі. У такому випадку у ролі клієнта є держава, яка купує електроенергію, тому клієнтський профіль буде стосуватися її (рис. 1).

Рисунок. 1 Моделювання канви ціннісної пропозиції для проекту встановлення ВЕС

Примітка. Побудовано авторками на основі edit.org.

Як зображено на рис. 1, основним завданням держави є отримувати безперебійне постачання електроенергії і підтримувати вітчизняну енергетику. Болі полягають у тому, що на фоні обстрілів загострилася ситуація в енергетиці, внаслідок чого держава потребує додаткових потужностей. Реалізація проекту зробить внесок у розвиток відновлюваної енергетики і зменшення залежності від традиційних джерел енергії (вигоди). Другий блок канви стосується опису пропозиції. Відповідно, проект передбачає виробництво електроенергії за рахунок використання енергії вітру (продукти / послуги). До категорії

знеболюючих можна віднести встановлення нового об'єкту відновлюваної енергетики, що допоможе підтримувати вітчизняну енергетику, тобто усувати «біль». Створення нових робочих місць і внесок у розвиток громади є додатковими перевагами проекту.

Важливо досягнути відповідність, тобто, коли карта ціннісної пропозиції відповідає клієнтському профілю. Якщо продукт чи послуга приносять клієнтам користь або стають для них знеболюючими, виконують клієнтські завдання різної складності, допомагають впоратися з проблемами й отримати для себе вигоду, це означає, що відповідність досягнуто. Прагнення до відповідності – сутність створення канви ціннісної пропозиції [2]. Говорячи про проект вітрової енергетики, вважаємо, відповідність ціннісної пропозиції клієнтському профілю досягнуто. Адже встановлення ВЕС допомагає зменшити «біль», створює вигоди для держави й здатне безперебійно виробляти електроенергію. Крім цього, проект має додаткові переваги, що в сукупності дозволяє зробити висновок про важливість його реалізації і відповідність потребам держави.

Отже, канва ціннісної пропозиції покликана допомогти зрозуміти потреби клієнтів і переконатися, що ціннісна пропозиція спрямована безпосередньо на них. Її поділ на два блоки виконує дві функції:

- визначити цільові групи, їхні потреби, завдання, проблеми;
- визначити ціннісну пропозицію: переваги, знеболюючі, які продукт чи послуга надає клієнтам.

Використовуючи цей інструмент, організації можуть створити чітке і стисле розуміння потреб клієнтів і того, наскільки добре товар задовольняє ці потреби. Проекти вітрової енергетики також можна перевіряти на відповідність двох блоків канви, розписувати додаткові переваги проекту, яким чином він може вирішити проблеми клієнта та ін. Таким чином, за допомогою канви ціннісної пропозиції можна провести аналіз, за результатами якого визначити чи відповідає товар/послуга потребам клієнтів, а також створити товар/послугу, який з більшою ймовірністю буде успішним на ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Szulwinski J. The Canvas as a Mechanism for Scientific Impact: research proposal. Utrecht University Faculty of Science. Netherlands. 2023. 116 p.
2. Канва ціннісної пропозиції. *UXPUB*. 2022. URL: <https://ux.pub/zhmikhov/kanva-tsinnisnoyi-propozitsiyi-2i85> (дата звернення: 29.04.2024).
3. Россоха В.В., Череднікова Є.А. Маркетингові технології проектування продукту. *Ефективна економіка*. 2020. № 6. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.6.4>

*Панова М.К.,
здобувачка освітньої програми «Менеджмент бізнес-організацій»,
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»;
науковий керівник: к.е.н., доцент О.А. Євтушенко*

ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

У сучасному світі, де питання стійкості та екологічної відповідальності стають дедалі актуальнішими, використання альтернативних джерел енергії набуває особливого значення. Метанові заправки, які пропонують екологічну альтернативу традиційним видам палива, відіграють ключову роль у переході до більш чистої та ефективної транспортної системи. Однак, ефективне управління такими заправками вимагає врахування широкого спектру зовнішніх факторів, що охоплюють економічні, технологічні, політичні та екологічні аспекти. Це означає, що зовнішнє середовище може істотно впливати на стратегії управління, розвиток та оптимізацію роботи метанових заправок.

Розгляд зовнішнього середовища стає особливо важливим в контексті глобальних змін клімату, зростання свідомості споживачів щодо екологічних проблем та підвищення вимог до енергоефективності та зменшення викидів вуглецю. Таким чином, аналіз впливу зовнішнього середовища на управління метановими заправками відкриває шлях для ідентифікації можливостей та формування ефективних стратегій адаптації та розвитку в динамічному екологічному, технологічному ландшафті.

Ця робота має на меті дослідити, як зовнішнє середовище впливає на управління метановими заправками, виділити ключові зовнішні фактори, що впливають на їхню ефективність та стійкість.

Для детального аналізу теми, яка стосується впливу зовнішнього середовища на управління метановими заправками, важливо провести PEST аналіз. Цей інструмент дозволить систематизувати інформацію та визначити ключові зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на діяльність метанових заправок.

PEST аналіз. PEST аналіз допоможе оцінити вплив макроекономічних факторів на управління метановими заправками, розділивши їх на чотири зовнішні фактори: Політичних (Political), Економічних (Econometical), Соціальних (Social) та Технологічних (Technological), які можуть впливати на діяльність підприємства.

- Політичні (Political):

1) Регулювання уряду: Законодавчі обмеження та норми в сфері торгівлі енергоресурсами, ліцензування діяльності з 2021 року.[3]

2) Міжнародні відносини: Вплив міжнародних санкцій на росію або торговельних угод на доступ до ринків або джерел поставки.

3) Податкова політика: Зміни в податковому законодавстві, що впливають на вартість імпорту енергоресурсів. (За останні 3 роки ціна на енергоресурси збільшилася вдвічі)[5]

4) Енергетичні реформи та політика стимулювання: Зміни в законодавстві щодо енергетичного сектору та політика стимулювання розвитку альтернативних джерел енергії провокують розвиток метанових заправок та їхню конкурентоспроможність.

- Економічні (Economic):

1) Ринкові тенденції: Зміни в цінах на природний газ на світових та локальних ринках.

2) Економічний цикл: Вплив макроекономічного стану країни (пандемія 2019, війна, постійна нестабільність для компаній, закриття всіх державних заправок) на попит на енергоресурси. [3]

3) Обмінні курси: Вплив коливань обмінного курсу на вартість імпортованих ресурсів.(гривня 2021-26.8 грн за 1 долар, гривня 2024- 41.3 грн за 1 долар)

- Соціальні (Social):

1) Тенденції споживання: Зміни в споживчих перевагах, зокрема зростання попиту на екологічно чисті джерела енергії.[5]

2) Демографічні зміни: Вплив змін у демографії на попит на енергоресурси.(Окуповані території, неможливість доставляти туди товари)[5]

3) Технологічний прогрес та інформаційна грамотність: Зростання технологічного прогресу та інформаційної грамотності серед населення збільшило свідомість про екологічні проблеми та підвищило попит на екологічно чисті види енергії, включаючи метан в Україні.[4]

-Технологічні (Technological):

1) Інновації: Впровадження нових технологій у видобутку, переробці та транспортуванні природного газу.

2) Цифровізація: Використання цифрових технологій для оптимізації ланцюга поставок та взаємодії з клієнтами.

3) Розвиток автоматизованих систем управління: Впровадження автоматизованих систем управління підвищило ефективність та точність обслуговування на метанових заправках, що полегшило їхню експлуатацію та забезпечило краще обслуговування.

Вплив зовнішнього середовища на управління організацією, зокрема на метанові заправки, є надзвичайно важливим у сучасному бізнес-середовищі. Аналіз впливу макроекономічних, політичних, соціальних та технологічних чинників дозволяє ідентифікувати ключові тенденції, які визначають умови функціонування та розвитку метанових заправок. Наприклад, політичне регулювання, економічний цикл, соціальні тенденції та інновації у технологіях впливають на виробництво, збут та споживання метану як альтернативного виду палива.

Для ефективного управління метановими заправками необхідно проводити систематичний аналіз зовнішнього середовища, щоб вчасно реагувати на зміни

та адаптувати стратегії діяльності. Такий аналіз допомагає визначити ризики та можливості, що виникають внаслідок зовнішніх факторів, та розробити відповідні стратегії управління, спрямовані на досягнення конкурентних переваг та стійкості в довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. FuelMarketCompetition. Аналіз конкурентного середовища на ринку палива [Електронний ресурс]. URL: <https://fuelmarketcompetition.ua/competitive-environment-analysis> (дата звернення: [01.04.2024]).
2. В курсі : аналітична платформа [Електронний ресурс]. URL: <https://vkursi.pro/> (дата звернення: [01.04.2024]).
3. OpenDataBot. Звіт про ТОВ “Метан-Торг” [Електронний ресурс] : аналіз компанії. <https://opendatabot.ua/pdf/company/5026/39387021-5026733-5518119-717c80285150b4f9abd5296147a3b42a.pdf> (дата звернення: [01.04.2024]).
4. FuelTechInfo. Інформація про нові технології в секторі палива [Електронний ресурс]. URL: <https://fueltechinfo.ua/new-technologies-in-fuel-sector> (дата звернення: [01.04.2024]).
5. В курсі. Інформаційна карта ТОВ “Метан-Торг” [Електронний ресурс]. URL: <https://vkursi.pro/card/tov-metan-torh-39387021> (дата звернення: [01.04.2024])

*Пасько М.І.,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту, логістики та інновацій
ХНЕУ ім. С. Кузнеця;
Бондаренко А.О.,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
ХНЕУ ім. С. Кузнеця*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ВАРТОСТІ БРЕНДУ

Діяльність підприємств має бути спрямовано на задоволення не лише функціональних, а й нематеріальних потреб споживачів шляхом формування образів, асоціацій, що сприяють їх самоідентифікації з брендом. Визнання бренду додає підприємству цінності, основою якої є капітал бренду як нематеріальний актив, що є основою для отримання майбутніх доходів. Капітал бренду відображає його унікальність і цінність для споживачів, що додає вартості виробникові.

На сьогодні репутація компаній і вартість брендів є найбільш значущими показниками ефективності маркетингової діяльності. В той же час, формування і підтримка марочного капіталу представляються доволі складним процесом за рахунок впливу великої кількості суб'єктивних чинників, що чинять вплив на створення споживчого капіталу бренда, і тих, які складно виміряти кількісно [1, с. 78].

Основною метою стратегії розвитку бренду є зростання та розвиток капіталу бренду як одного із ключових елементів нематеріальних активів підприємства в структурі інтелектуальних. Інтелектуальні активи поділяються на наступні ознакові групи: клієнтські активи, споживчі активи, партнерські активи [2, с. 259].

Встановлення вартості бренда доволі складний процес, оскільки включає у себе множину чинників, що впливають на дану величину (рис. 1).

Встановлення правильної вартості бренду є гарантією того, що ресурси будуть направлені в найбільш прибуткові напрямки товарного портфеля бренду. Крім того, точна оцінка капіталу бренду гарантує, що кошти, які були вкладені в створення бренду будуть окуплені у вигляді лояльності з боку споживачів [4, с. 61].

Для розрахунку вартості брендів застосовують такі методи: витратний метод, метод оцінювання майбутніх доходів, порівняльний метод, метод визначення чистих доходів тощо. Визначення сили бренда можна здійснювати з застосуванням експертних методів, доходу за акціями, методики компанії Interbrand.

В основу методики компанії «Interbrand» покладено фінансовий аналіз, роль бренда та сила бренда (рис. 2.).

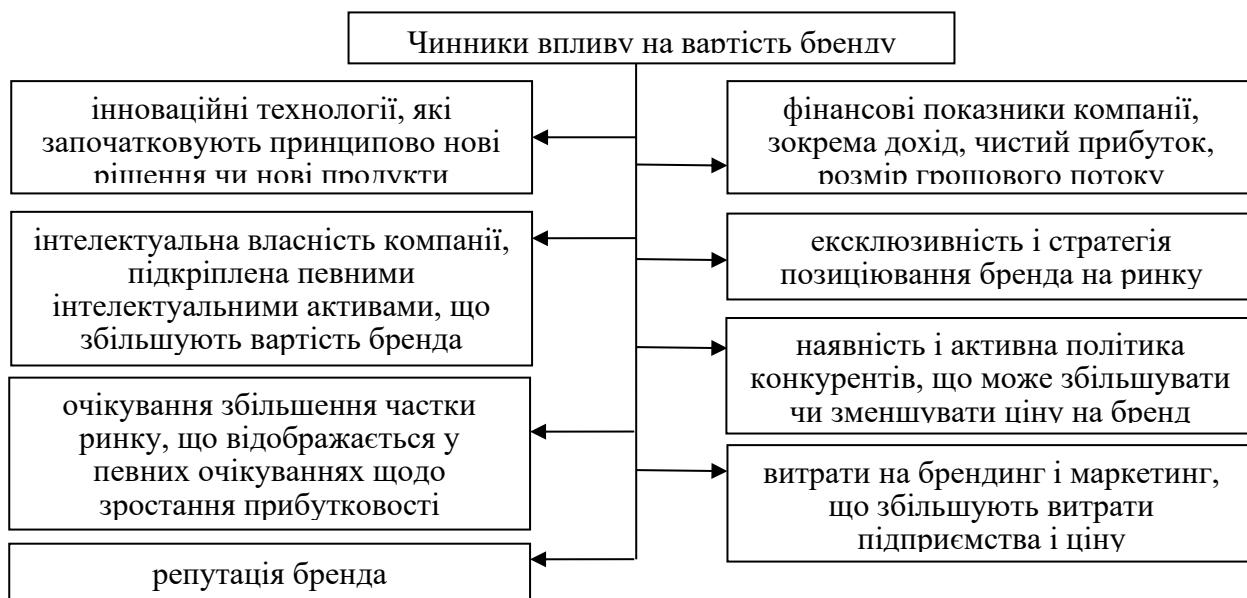

Рис. 1. Чинники впливу на вартість бренду (складено за [1, с. 80])

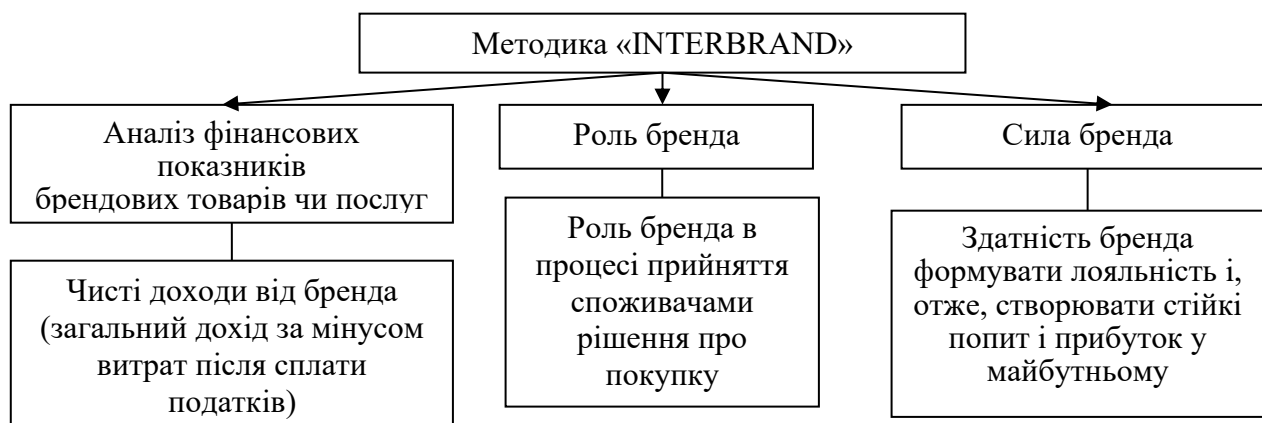

Рис. 2. Оцінка вартості бренду за методикою «Interbrand» [1, с. 81]

Інший підхід до визначення вартості бренду запропоновано агенцією MPP Consulting. Вартість бренду за методологією MPP Consulting є добутком таких показників, як композитний фінансовий, інвестиційний, географічний, технологічний, конкурентний коефіцієнти та унікальний ідентифікатор. Змістовність кожного показника наведено на рис. 3.

За даною методикою MPP Consulting із сотні вітчизняних брендів було виокремлено 50 найдорожчих. Їхня сукупна очікувана вартість становить \$ 2,4 млрд. За підрахунками агенції MPP Consulting саме лише ім'я «Нової пошти» та все, що з ним пов'язано, орієнтовно коштує \$ 192 млн. До першої п'ятірки найдорожчих українських брендів України, крім «Нової пошти», увійшли: національна мережа супермаркетів АТБ – \$185 млн, «Приватбанк» – \$156 млн, онлайн-ритейлер Rozetka – \$143 млн, телеком-оператор «Київстар» – \$85,5 млн. [5].

Сучасні споживачі, прагнучи до задоволення власних потреб, в той же час, віддають перевагу споживанню не стільки товарів та їх марок, а прагнуть до споживання брендів й закладеного в них сенсу.

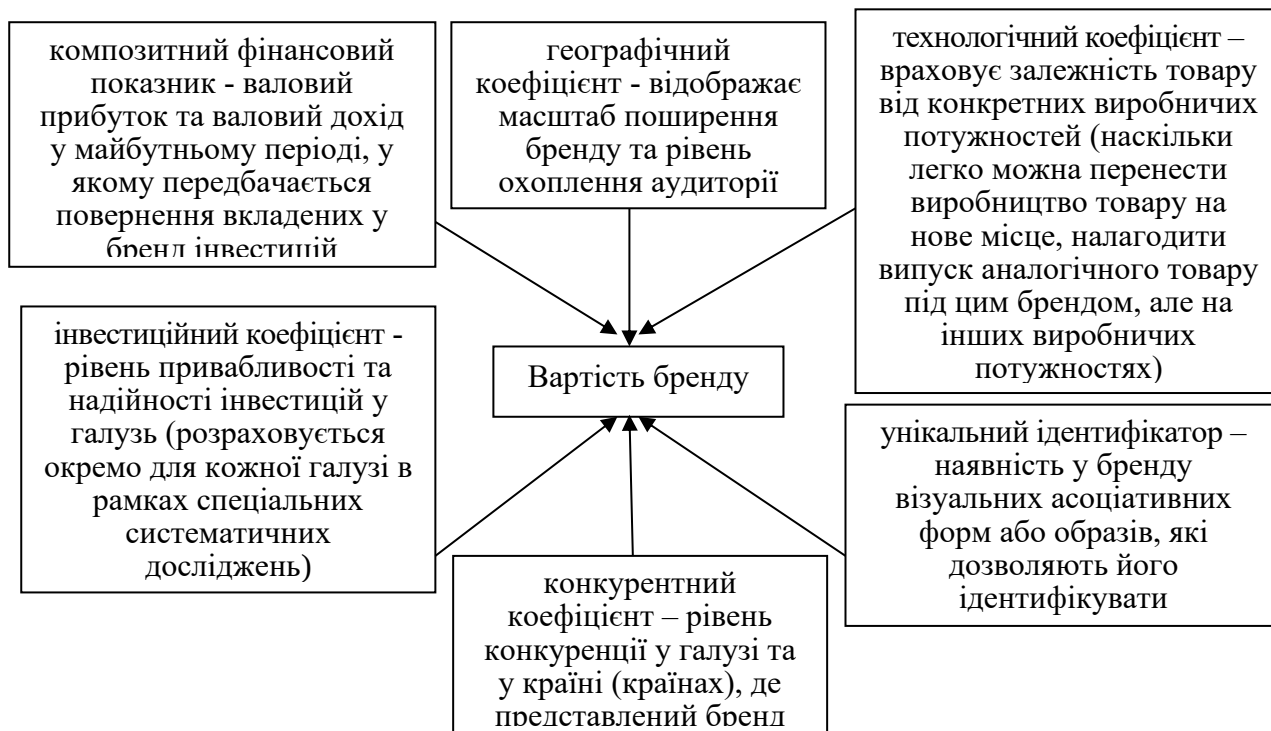

Рис. 3. Показники розрахунку вартості бренду за методикою агенції MPP Consulting (складено за [3, с. 9-10])

Бренд, його унікальність, позитивні враження і визнання споживачами є основою конкурентоспроможності підприємства, а висока вартість бренду є запорукою стабільного фінансового стану підприємства та формує потенціал його майбутнього розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шевченко О., Василькова Н. Формування марочного капіталу та ціна бренду: специфіка та взаємозв'язок. *Економічний аналіз*. 2023 рік. Том 33. № 2. С. 77-84. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.02.077>
2. Пасько М.І. Марочний капітал у структурі маркетингових інтелектуальних активів підприємства. *Інфраструктура ринку*. №29. 2019. С. 258-263 URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/29-2019>
3. Хурдей, В., Даценко, В., Дронова, Т., Міщенко, Д., Павловська, І. (2023). Формування маркетингової стратегії управління брендом компанії. *Економічні горизонти*, (1(23), 4–14. [https://doi.org/10.31499/2616-5236.1\(23\).2023.272720](https://doi.org/10.31499/2616-5236.1(23).2023.272720)
4. Hurzhii, N. (2022), "Brand value and brand equity: essence, difference and relationship", *Management and entrepreneurship: trends of development*, 4(22), pp.60-68. Available at: <https://doi.org/10.26661/2522-1566/2022-4/22->

5. Хадусенко Н. Медіа NV та агенція MPP Consulting з'ясували, які вітчизняні бренди мають найбільшу вартість. «Нова пошта» посіла перше місце [Електронний ресурс] <https://dev.ua/news/top-50-naidorozhchych-ukrainskykh-brendiv-1697120698>

*Печко В.,
канд. екон. наук, доцент кафедри переробки
сільськогосподарської продукції
Національного університету харчових технологій;
докторант кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державного біотехнологічного університету*

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ВИНОГРАДАРСЬКО-ВИНОРОБНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Підприємства виноградарсько-виноробного комплексу – це важливий галузевий сегмент аграрного сектора економіки, який забезпечує внутрішній ринок якісною виноробною продукцією та експортує її на світовий ринок, що сприяє зростанню валютних надходжень та зміцненню іміджу України на міжнародній арені. В умовах глобалізації, виноградарсько-виноробні підприємства являють собою відкриту систему, яка стикається з низкою викликів та можливостей, вимагаючи від підприємств постійної адаптації до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Стратегічне управління підприємствами вирішує низку складних та важливих завдань, спрямованих на досягнення конкурентних переваг та забезпечення стабільного розвитку.

У зв'язку з цим, питання аналізу ключових чинників, які впливають на стратегічне управління виноградарсько-виноробними підприємствами в умовах глобалізації економіки та розкриття їхнього впливу на ефективність діяльності підприємств є надзвичайно актуальним.

Дослідник Г. Ортіна зазначає, що стратегічне управління, відповідно до своїх принципів, не прагне надавати універсального рішення, адаптуючись до конкретних умов та потреб кожного підприємства. Ключові аспекти стратегічного управління підприємства формуються взаємодією різних чинників, таких як галузева належність, розмір, тип виробництва, наявність ресурсів та рівень кваліфікації персоналу, що визначають унікальний характер стратегічного управління кожного підприємства [1]. Ми вважаємо, що дана думка підкреслює індивідуальний підхід до стратегічного управління, який дозволяє кожному підприємству ефективно відповідати на внутрішні та зовнішні виклики, що стоять перед ним.

Погоджуємось з позицією Е. Камишникової, що формування концепцій стратегічного управління відбувається під впливом багатьох чинників, а саме характеристики зовнішнього середовища, рівня невизначеності процесів, вимоги з боку основних стейкхолдерів, рівня компетентності кадрів тощо [12, с. 115].

Згідно з лексичним тлумаченням поняття «чинник» означає причинно-рушійну силу, яка визначає характер або певні аспекти будь-якого процесу. У контексті стратегічного управління діяльністю виноградарсько-виноробних підприємств чинники можна інтерпретувати як фактори, які впливають на

прийняття рішень та відіграють ключову роль у визначенні наряду й успішності цього процесу. Ці чинники охоплюють широкий спектр аспектів, таких як економічні умови, політична стабільність, технологічні інновації, рівень конкурентоспроможності на ринку, нормативно-правове середовище, соціокультурні тенденції, а також внутрішні ресурси та рівень кадрового забезпечення підприємства.

Вірною є думка О. Шатіло, що чинники зовнішнього та внутрішнього середовища впливають на різні аспекти діяльності підприємства, тому вони повинні не тільки адаптуватися до зовнішнього середовища, але й удосконалювати свою внутрішню структуру, з якої походять загрози та можливості для розвитку [3, с. 88].

Також варто зазначити, що необхідність врахування та узгодження як зовнішніх, так і внутрішніх факторів розвитку підприємства під час прийняття стратегічних рішень обумовлюється тим, що орієнтація лише на один з цих аспектів несе в собі ризик несистемного підходу, що може призвести до помилок у прийнятті рішень [4, с. 274].

До прикладу, ігнорування зовнішніх факторів може призвести до втрати конкурентоспроможності, оскільки підприємство може бути недостатньо підготовлене до змін на ринку та неспроможним адаптуватися до нових тенденцій. З іншого боку, виключна увага до внутрішніх факторів може призвести до втрати чутливості до змін на ринку та неспроможності реагувати на зміни у внутрішньому середовищі. Однак ідеальний баланс між розглядом зовнішніх і внутрішніх факторів дозволяє підприємствам розробляти та впроваджувати стратегії, які враховують як внутрішні потенціали, так і зовнішні можливості та загрози, що забезпечує стійкість та конкурентну перевагу на ринку.

Концептуальну основу чинників, які впливають на стратегічне управління виноградарсько-виноробними підприємствами можна представити чинниками зовнішнього середовища, як макро- так і мікро-середовища та внутрішніми чинниками, які випливають з умов функціонування підприємства у внутрішньому середовищі. Аналіз цих чинників допомагає розробити стратегії управління, які враховують можливості та загрози зовнішнього світу, а також сильні та слабкі сторони самого підприємства.

На нашу думку, ландшафт чинників впливу на стратегічне управління виноградарсько-виноробними підприємствами має розгалужену структуру, що спричинена їх діяльністю в умовах глобалізації. Глобальні тенденції, такі як зростаюча міжнародна торгівля вином, зміни кліматичних умов та навколишнього середовища, зростання конкуренції на ринку та зміни в споживчих уподобаннях, створюють складний ландшафт факторів, які необхідно враховувати при розробці стратегій управління. Глобалізація також впливає на ланцюжок постачання, міжнародні стандарти якості та регулювання, що вимагає від підприємств адаптації до нових умов. Зокрема, вони повинні бути готові до конкуренції на світовому ринку, до вивчення та впровадження найновіших технологій вирощування винограду та виноробства, а також до реагування на

зміни в політиці та законодавстві як України, так і країн-експортерів та країн-імпортерів. Також для успіху виноградарсько-виноробних підприємств важливим є рівень компетентності та кваліфікації працівників. Наприклад, розвиток та впровадження нових технологій виноградарства та виноробства може вимагати постійного навчання та підвищення кваліфікації персоналу. Крім того, врахування інтересів ключових стейкхолдерів, таких як міжнародні організації та асоціації, інвестори, акціонери, органи місцевої влади, громадські організації, екоактивісти, наукові та дослідницькі установи є важливим для забезпечення підтримки та продуктивності діяльності підприємства в очах суспільства. Таким чином, всі ці чинники взаємодіють та впливають на процес формування концепцій стратегічного управління на підприємствах виноградарсько-виноробного комплексу.

Отже, можна зробити висновок, що визначення чинників впливу на стратегічне управління виноградарсько-виноробними підприємствами є складовою успіху та стійкості підприємств на вітчизняному та світовому ринках. Розуміння та ефективне управління цими чинниками допомагає підприємствам досягати своїх стратегічних цілей, забезпечуючи стабільний розвиток та конкурентоспроможність. Однак важливо пам'ятати, що успішна стратегія вимагає постійного аналізу та адаптації до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, забезпечуючи гнучкість та швидкість реагування на виклики та можливості, що виникають.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ортіна Г. Методологічні концепції визначення стратегічного управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2010. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=197> (дата звернення: 05.05.2024).
2. Камишнікова Е. Концепція стратегічного управління корпоративною соціальною відповідальністю. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. № 1 (75). URL: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-1-16> (дата звернення: 05.05.2024).
3. Shatilo O. The Impact of External and Internal Factors on Strategic Management of Innovation Processes at Company Level. *Ekonomika*. 2020. Vol. 98, no. 2. P. 85–96. URL: <https://doi.org/10.15388/ekon.2019.2.6> (date of access: 05.05.2024).
4. Гораль Л., Брич Б., Клименко К. Стратегічне управління інноваційними процесами підприємств енергетики. *Економічний аналіз*. 2021. № 31 (1). С. 271–278. URL: <https://doi.org/10.35774/econa2021.01.271> (дата звернення: 05.05.2024).

Піскунов Р.О.,

*к.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку та оподаткування
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;*

Тимофєєв Ю.О.,

*здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна*

ВПРОВАДЖЕННЯ БЮДЖЕТУВАННЯ В УПРАВЛІНСЬКУ ПРАКТИКУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Впровадження бюджетування в управлінську практику має велику актуальність у сучасному бізнес-середовищі, де ефективне фінансове управління є ключовим фактором успіху підприємства.

Перше, що варто відзначити, - це постійна нестабільність економічного середовища. Підприємства стикаються зі змінами в ринкових умовах, конкурентним тиском, змінами в законодавстві та іншими факторами, що впливають на їх діяльність. Впровадження бюджетування дозволяє підприємствам адаптуватися до цих змін, планувати свої фінансові ресурси та реагувати на зміни вчасно та ефективно.

Бюджетування є важливим інструментом стратегічного планування. Впровадження бюджетування допомагає підприємствам визначити свої цілі, ресурси та пріоритети, що в свою чергу сприяє досягненню стратегічних цілей та забезпеченню сталого розвитку.

Зростаюча конкуренція на ринку вимагає від підприємств ефективного управління фінансами. Впровадження бюджетування дозволяє підприємствам планувати свої фінансові ресурси, ефективно використовувати їх та досягати конкурентних переваг на ринку.

Також варто пам'ятати, що бюджетування є важливим інструментом контролю за фінансовою діяльністю підприємства. Впровадження бюджетування дозволяє підприємствам відстежувати використання фінансових ресурсів, ідентифікувати відхилення та приймати вчасні корективні заходи.

Отже, не викликає сумнівів велика кількість можливостей, що відкриває перед підприємством впровадження бюджетування. Проте цей процес стикається й з низкою викликів, які варіюються в залежності від конкретних умов і характеристик самого підприємства, серед яких потрібно виділити наступні:

- обмеженість даних, адже бюджетування потребує детального аналізу фінансових даних, операційних показників та інших вхідних даних. Якщо підприємство не має або має обмежений доступ до необхідної інформації, це може ускладнити процес бюджетування і призвести до неточностей у плануванні;
- відсутність згоди та підтримки персоналу, оскільки імплементація бюджетування може змінити спосіб, яким працівники виконують свою

роботу і як вони оцінюють свої результати. Якщо персонал не розуміє важливості бюджетування або не бачить його користі, це може викликати опір і суттєво ускладнити процес впровадження;

- недостатня підготовка та навички керівництва, бо впровадження бюджетування вимагає від нього розуміння концепцій бюджетування, а також вміння ефективно використовувати бюджетні інструменти. Якщо у керівництва відсутні такі знання або навички, це може призвести до неправильного розподілу ресурсів та недосягнення поставлених цілей;
- недостатня мотивація персоналу, адже якщо працівники не мають достатньої мотивації для досягнення бюджетних цілей або не бачать прямого зв'язку між своєю роботою та бюджетними показниками, це може призвести до низької ефективності впровадження бюджетування;
- несприятливе економічне середовище, адже нестабільність, зміни в законодавстві або політиці, конкурентний тиск і інші фактори можуть ускладнити процес бюджетування і змінити умови, на яких воно відбувається;
- нестабільність джерел фінансування підприємства, бо висока залежить від зовнішніх джерел може ускладнити планування і виконання бюджетів;
- недостатня адаптованість створеної системи бюджетування до змінних умов, адже для її впровадження та ефективної роботи система не має бути надто складною у використанні. Натомість вона повинна бути гнучкою і адаптованою до динамічних умов;
- нестача ресурсів, оскільки впровадження бюджетування може потребувати значних витрат на час, кошти та людські ресурси. Проте не всі підприємства мають необхідні ресурси для успішного його впровадження;
- недосконала система обліку, адже ефективне бюджетування потребує чіткої та точної системи. Якщо вона недосконала або застаріла, це може ускладнити складання бюджетів та їх моніторинг;
- невизначеність цілей, бо бюджети мають бути засновані на чітких та вимірюваних цілях. Якщо вони нечітко сформульовані, це може зробити бюджетування марним.
- відсутність моніторингу та контролю, бо дуже важливо регулярно моніторити виконання бюджетів та вносити необхідні корективи. Відсутність моніторингу та контролю може звести нанівець всі зусилля, витрачені на впровадження бюджетування.

Враховуючи зазначені виклики, важливо ретельно планувати і готувати персонал до впровадження бюджетування, забезпечуючи необхідні ресурси, навчання та підтримку для успішного впровадження цього інструменту управління. Проте, ці зусилля абсолютно виправдані, адже впровадження бюджетування в управлінську практику має великий потенціал для підвищення ефективності фінансового управління підприємством та досягнення стратегічних цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Птащенко Л. О., Великожон А. О. Проблеми організації процесу бюджетування в системі фінансового управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6723>. DOI: 10.32702/2307-2105-2018.12.1
2. Рибіна Л.О., Гузенко Т.С. Проблеми впровадження бюджетування в українському бізнесі. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 2016. Випуск 14. С. 849-853. – URL: <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/169.pdf/>
3. Гринчишин, Я. Вдосконалення процесу бюджетування підприємств в умовах невизначеності. *Економіка та суспільство*, 2022, 43. – URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1690/>

*Поправка О.О.,
здобувач освітньої програми «Менеджмент бізнес-організацій»,
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»;
науковий керівник: к.е.н., доцент О.А. Євтушенко*

ДІАГНОСТИКА ВПЛИВУ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДОЛОГІЙ SWOT-АНАЛІЗУ ТА БЕНЧМАРКІНГУ

Важливе місце в діяльності будь-якої організації посідає діагностика впливу зовнішнього середовища на управління організацією, основним призначенням якої є визначення сприятливих і несприятливих для бізнесу факторів впливу, ідентифікація існуючих і прогнозування майбутніх тенденцій зовнішніх змін, що є значущими для досягнення стратегічних цілей підприємства.

Найбільш відомим та розповсюдженим методом діагностики є SWOT-аналіз сильних та слабких сторін, можливостей та небезпек для організації. Цей поширений метод діагностики дозволяє, не проводячи великих і дорогих маркетингових досліджень і не збираючи вичерпну інформацію про організацію, отримати уявлення про зовнішнє середовище і про можливості щодо його використання. Він дає можливість побудувати комбінацію з фактичної інформації та суб'єктивних очікувань менеджерів-планувальників.

Матриця SWOT-аналізу відображає його основні засади. Інформація, розташована в лівому верхньому та правому нижньому квадратах матриці, становить найбільший інтерес для менеджера, який здійснює SWOT-аналіз. У лівому верхньому квадраті знаходяться фактори, які дозволяють співвіднести наявне зовнішнє середовище організації з його можливостями і, тим самим, визначити перспективи подальшого успішного розвитку фірми. Чинники, що потрапили у правий нижній квадрат, також повинні стати об'єктом пильної уваги менеджерів. Вони є джерелом найбільшої ймовірності виникнення проблем та складнощів у процесі подальшого розвитку. Перш ніж описати методику застосування аналізу, виділимо основні принципи або вимоги, яких він повинен дотримуватися, щоб оптимальним чином виконати завдання – оцінити зовнішнє середовище організації. Для цього SWOT-аналіз має бути:

- сфокусованим;
- заснованим на цілях компанії;
- орієнтованим на споживача;
- заснованим на аналізі середовища, в якому здійснюється діяльність організації;
- спрямованим на вироблення стратегії досягнення успіху [1].

Чим більшою мірою аналіз ґрунтуватиметься на ретельно визначених питаннях, що прояснюють стан справ із зовнішнім середовищем організації, тим вищою буде його продуктивність як засобу діагностики зовнішнього

середовища. Зосередившись на конкретному, важливому питанні, що визначає ту чи іншу характеристику зовнішнього середовища, та виключивши несуттєвий матеріал, можна уникнути безглузлого витрачання часу при зборі інформації.

Узагальнену оцінку зовнішнього середовища, відповідно до можливостей і загроз, можна буде отримати пізніше, склавши воєдино різні блоки інформації. Доцільно згрупувати отриману інформацію в такі блоки:

- ринок продукту;
- конкретні групи споживачів;
- цінова політика;
- політика у сфері розповсюдження (продажу) продукту чи послуги;
- зв'язки з існуючими та потенційними споживачами;
- вивчення конкурентів.

Пріоритет організаційних цілей дозволяє під час аналізу тримати у полі зору організацію як ціле, а не загострювати увагу на її окремих проблемах. Зведення разом керівників різних підрозділів організації для спільного аналізу може мати сприятливий ефект для знаходження потенційно загрозливих розбіжностей, і навіть сприяти об'єднанню зусиль кількох робочих груп для досягнення цілей організації. Згодом, коли настане час втілювати плани щодо використання або розвитку зовнішнього середовища у життя, зросте ймовірність того, що ці плани будуть успішно втілені, оскільки вони вироблялися за згодою команди.

При аналізі сильних і слабких сторін продукту легко отримати уявлення про його якість, опитавши розробників, виробників, співробітників відділу збуту. Однак цього мало. Треба спробувати подивитися на проблему з позиції споживача, що саме він вважатиме сильною і слабкою стороною продукту. Наприклад, компанія може вважати, що видатні характеристики продукту є його перевагою, але якщо споживач не потребує таких високих характеристик, то це може стати слабкою стороною продукту, оскільки приведе до високої ціни, а споживачі тим часом віддають перевагу продукту, який нехай і не володіє досконалими характеристиками, але є значно дешевшим.

При аналізі впливу середовища, в якому здійснюється діяльність, на стратегію досліджуються сприятливі можливості та потенційні небезпеки середовища та можливості побудови стратегії, виходячи з наявного зовнішнього середовища.

В основі такого дослідження лежить складання списку питань щодо окремих сфер діяльності з точки зору того, як використовувати сильні та слабкі сторони зовнішнього середовища для розробки стратегії. Надійним способом уникнути цього є розгляд можливостей та небезпек як явищ, які існують у зовнішньому середовищі. Те, що пропонується робити з ними, і є стратегією. Може здатися, що, наприклад, зниження ціни – потенційна можливість. Насправді – це стратегія. Потенційна можливість полягає в тому, що ринок чутливий до зміни ціни (тобто є еластичним), що дозволяє використовувати зниження цін для досягнення стратегічних цілей.

Необхідно також пам'ятати, що сильні та слабкі сторони повинні визнаватись споживачем, а можливості та небезпеки існують у зовнішньому середовищі. Коли всі чотири категорії вже заповнені, і кожна з них зайняла своє місце в «табелі про ранги» відповідно до свого значення, можна приступати до вироблення стратегії поведінки, яка б відповідала цим категоріям [2, с. 271].

Наступний метод – бенчмаркінг. Головна ідея методу бенчмаркінгу полягає у порівнянні за різними параметрами ефективності компаній, тому метод іноді називають «еталонним порівнянням». Бенчмаркінг має на увазі ретельне вивчення продуктивності, якості та вартості в підрозділах та галузях діяльності всередині компанії в порівнянні з досвідом інших організацій.

Методологія бенчмаркінгу надає широкі можливості для дослідження зовнішнього середовища організації. Зокрема, залежно від використання того чи іншого набору методик, можна досить ефективно дослідити ресурсний потенціал фірми, яка є галузевим лідером, її загальні та ключові компетенції, умови їх застосування, а також тенденції та кроки щодо розвитку зовнішнього середовища організації. Порівнюючи отримані дані з відповідними показниками власної компанії, можна скоригувати стратегічні плани у напрямі як покращення зовнішнього середовища, так і розвитку унікальних ресурсів та компетенцій [3].

Бенчмаркінг має три методики застосування:

- зразкова практика. Ця методика полягає у порівнянні ефективності підрозділів однієї фірми. Наприклад, обсяг продажу на квадратний метр в одній торговій точці можна порівняти з аналогічним показником іншого магазину тієї ж мережі, як і витрати на електроенергію, охорону або будь-які інші витрати. Аналіз дозволить виробити рекомендації для розвитку зовнішнього середовища (ресурсів та компетенцій);

- відносна позиція щодо витрат. Це аналіз кожного елемента структури витрат (наприклад, праці) на грошову одиницю продажів у компанії у порівнянні з аналогічними показниками конкурента. Це трудомістка методика, що вимагає високої кваліфікації аналітиків, але її результати мають значну цінність як для знання стратегій конкурентів, так і для скорочення видатків;

- найкраща споріднена практика. Методика, подібна до попередньої, з тією різницею, що вона використовується для зіставлення пов'язаних між собою компаній (як правило, не конкурують одна з одною) і дозволяє зробити прямі порівняння завдяки співпраці фірм при зборі та обробці даних. Компанії, які всерйоз займаються бенчмаркінгом, отримують гарне уявлення не лише про структуру власного зовнішнього середовища, а й про тенденції розвитку його окремих складових. У результаті значно підвищуються їхні шанси на стратегічний успіх. Показовою є історія з корпорацією Херох (США), яка за допомогою бенчмаркінгу виробила план зміни свого зовнішнього середовища, наростивши низку нових компетенцій, «підглянутих» у японських компаній (передусім, Fuji).

Для аналізу стану та планування розвитку зовнішнього середовища організації можуть використовуватись методи як внутрішнього, так і зовнішнього бенчмаркінгу. Внутрішній бенчмаркінг дозволяє компанії

удосконалювати свою діяльність на основі використання власного передового досвіду без залучення інформації ззовні. Зовнішній бенчмаркінг полягає у порівнянні компанії з іншими організаціями за заздалегідь встановленими нормами.

Різноманітність схем застосування бенчмаркінгу створює певні труднощі у використанні методу для діагностики зовнішнього середовища фірми та планування його розвитку, яка полягає в наступному: вибору методу, цілей та завдань бенчмаркінгу має передувати попередня діагностика, хоча б у найзагальніших рисах, стану зовнішнього середовища, для того, щоб менеджери чи консультанти, які планують використання бенчмаркінгу, мали уявлення, які параметри зовнішнього середовища необхідно дослідити.

Інше зауваження пов'язане із витратністю бенчмаркінгу як діагностичного методу. Його проведення потребує значних (порівняно з іншими подібними методами) ресурсних витрат (насамперед фінансових засобів та людських ресурсів) [3].

Таким чином, наведені і проаналізовані методи діагностики зовнішнього середовища одночасно є і методами управління стратегічними можливостями, оскільки вони дозволяють визначити зовнішнє середовище, визначити його склад та структуру. З іншого боку, вони дозволяють визначити напрями дій топ-менеджменту компанії щодо зміцнення та розвитку стратегічного потенціалу і, нарешті, дозволяють визначити, що менеджерам та організації загалом під силу, а що ні, і таким чином запобігти непродуктивній розтраті ресурсів та зусиль у спробах досягнення нереалістичних цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кузькин Є. Ю. Обґрунтування взаємозв'язку стійкості та стабільності економічних систем промислових підприємств у контексті їх адаптації до зовнішнього середовища. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/>
2. Хачатрян В. В. Зовнішнє середовище реалізації підприємницького потенціалу підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. № 3. С. 268-272.
3. Чорний А. В., Цікал А. С. Вплив зовнішнього середовища на внутрішню динаміку виробництва на підприємстві. URL: http://www.bsfa.edu.ua/PDF5/chornyj_tsikal_tczy.pdf

*Рикова К.В.,
студентка 4 року навчання бакалавру
за спеціальністю «Економіка»
ХНЕУ ім. С. Кузнеця;
науковий керівник: к.е.н., доцент В. Мельник*

ОБҐРУНТУВАННЯ ВТІЛЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПОЛОЖЕНЬ ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО РЕЖИМУ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Умови, які зараз існують в суспільстві України можна схарактеризувати, як найскладніші в сучасній історії нашої держави. Країна агресор, що навмисно руйнує нашу країну, завдає ударів по нашій критичній інфраструктурі, іноді знищує вщент, що безумовно несе за собою катастрофічні наслідки. І на жаль, це відбувається по всіх територіях країни, не тільки там, де ведуться активні бойові дії. Їхні ракети зруйнували низку критичної інфраструктури.

Дуже часто вони завдають обстрілів по енергетичному сектору, що призводять до дефіциту електроенергії та віялових відключень мешканців по більшості територій України. Саме ці енергетичні об'єкти дуже важливі для населення і мають велике значення для економіки країни, національної безпеки та оборони, коли порушується її функціонування, тоді завдаються значні перешкоди національним інтересам держави.

Метою данної роботи є дослідження спеціального режиму та шляхи вирішення розбудови господарського комплексу держави, а саме розробити ефективні програми зі сприяння відновленню та розвитку територій.

Поняття спеціального режиму є надзвичайно актуальним. Узагальнення вітчизняного досвіду щодо розбудови територій пріоритетного розвитку та методичні підходи до обґрунтування спеціального режиму відновлення та стимулювання розвитку територій України досліджували в своїх працях такі вчені, як Бойченко Е.Б., Нікітіна Я.О. В своїх працях Бойченко Е.Б досліджувала розвиток вітчизняного досвіду розбудови територій пріоритетного розвитку, що в умовах військового стану в Україні може стати інструментом відновлення та розвитку її регіонів.

На сьогоднішній час українська наука ще не набула досвіду з відновлення та розвитку регіонів в умовах війни, адаптації наявних науково-методичних підходів до розбудови територій в умовах руйнувань міст та населених пунктів, інфраструктури регіонів, стрімкого падіння економіки, росту інфляції, збіднення населення, масової міграції тощо. Тож, для соціально-економічного відновлення територій, треба якомога швидше щось запропонувати, щоб відновити господарський комплекс країни

Якщо запровадити спеціальний режим з відновлення та стимулювання розвитку регіонів, то його можна буде розглянути як сучасне явище, що несе за собою мету забезпечення стійкого розвитку, як інструмент розвитку

національної економіки в цілому. Цей режим застосовується, в першу чергу, для отримання новітніх технологій, для українських та іноземних інвестицій, створення прибуткових та інноваційних підприємств, для найважливішої інфраструктури, що сприяє економічному розвитку території та підвищенню рівня та якості життя її населення.

Для територій, що постраждали внаслідок ракетних атак зі сторони країни агресора можна розглядати «комплекс першочергових заходів, що спрямовуються на прискорене відновлення об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, об'єктів житлового та громадського призначення до стану, що дозволяє забезпечити повернення в регіон внутрішньо переміщених осіб та біженців, створення сприятливих умов для діяльності всіх суб'єктів господарювання» [1]

Тому важливим чинником для відновлення постраждалої, внаслідок агресії ворога інфраструктури, є залучення інвестицій в економіку країни.

Очікування на які слід очікувати для відновлення нашої вітчизняної інфраструктури можуть виглядати наступним чином:

- швидке відновлення зруйнованої та пошкодженої інфраструктури, внаслідок агресивних дій Росії на наші території, розбудова та використання найкращих у світі практик та технологій ;
- розмінування територій від вибухонебезпечних предметів, де проводяться активні бойові дії та відновлення сільськогосподарських земель;
- створення та збереження умов робочих місць ;
- запровадити інноваційні технології ;
- забезпечити умови для відтворення та збільшення виробництва товарів та послуг;

Режим, що буде уведений в експлуатацію для відновлення та стимулювання розвитку територій повинен відбуватися за узгодження тристоронніх інтересів, що створюються між державою, інвестором та територіальною громадою.

Держава є учасником приватно-правових та публічно-правових відносин, що має на меті забезпечувати баланс публічних та приватних інтересів, яких можна досягти за допомогою регулювання та механізму.

Таке важливе джерело, як інвестиції, що є важливим джерелом для розбудови та відновлення інфраструктури, яка була пошкоджена або зруйнована, внаслідок обстрілів, що спричинила країна агресорка, дозволить забезпечити громаді цей режим.

Отже, поки ми живемо в умовах війни , активних бойових діях зі сторони ворога, запровадження спеціального режиму для відновлення та розвитку територій став би дуже дієвим механізмом для відновлення регіонів України .

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і

територій: Закон України від 9 липня 2022 р. № 2389-IX. Верховна Рада України.

URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text><https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20-Text> (дата звернення 05.05.2024)

2. Бойченко Е.Б., Нікітіна Я.О. Узагальнення вітчизняного досвіду щодо розбудови територій пріоритетного розвитку. Економіка та суспільство. 2022. № 40.
URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1451> (дата звернення: 10.01.2022).
3. Бойченко Е.Б. Методичні підходи до обґрунтування спеціального режиму відновлення та стимулювання розвитку територій України. Економічний простір: Збірник наукових праць. Дніпро : ПДАБА, 2022. № 182. 124 с.

*Сектим Т.А.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ННІ “Каразінський банківський інститут” ХНУ імені В.Н.Каразіна;
науковий керівник: к.е.н., доцент., Ізюмцева Н.В.,
ННІ “Каразінський банківський інститут” ХНУ імені В.Н.Каразіна*

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ

Актуальність теми. У сучасних мінливих ринкових умовах здатність організації ефективно управляти персоналом та забезпечувати його високу мотивацію є запорукою конкурентоспроможності та стійкості бізнесу. Належна мотивація працівників безпосередньо впливає на їхню продуктивність, лояльність і згуртованість у досягненні цілей компанії. Особливої гостроти ця проблема набуває в періоди криз та економічної нестабільності.

Постановка проблеми. Вагомий внесок у різні аспекти цього питання зроблено дослідженнями Г. І. Купалова, Н. В. Гончаренко, Н. О. Коренєва, Д. К. Маліновська, В. І. Колесник, В. Торубара, І. Horodetska, O. Levytska, I. Chukhray, O. Korniyenko, Н. Bilushchak, R. Machova, T. Zsigmond, A. Zsigmobdova, Z. Seben, O. Kravchenko, B. Kaminska, V. Boiko.

Метою дослідження є визначення ролі мотивації персоналу як ключового чинника підвищення ефективності управління організацією, особливо в періоди криз та економічної нестабільності.

Виклад основного матеріалу. Мотивація персоналу є одним з ключових факторів підвищення ефективності управління організацією. Під час криз та економічних спадів компанії стикаються з обмеженими ресурсами та скороченням доходів, що може негативно вплинути на мотивацію працівників [1]. Однак саме в такі складні періоди правильна мотивація допомагає утримувати цінні кадри та підвищувати їхню продуктивність.

В умовах кризи основним викликом для ефективної мотивації є зниження рівня доходів організації та пов'язані з цим труднощі у використанні матеріального стимулювання. За даними дослідження, лише 34% медичних закладів застосовували матеріальні стимули для мотивації персоналу [6]. Тож ефективним управлінцям доводиться шукати альтернативні шляхи мотивації.

Нематеріальні методи мотивації набувають особливого значення в кризові часи. Популярними нематеріальними мотиваторами серед працівників є гнучкий графік роботи та можливість дистанційної зайнятості. Дослідження показало, що 63% фармацевтичних фахівців цінують гнучкий графік [4], а 71% працівників роздрібної торгівлі вважають його важливим мотиватором [5]. Надання таких можливостей сприяє підвищенню лояльності персоналу та його продуктивності.

Створення сприятливого середовища з атмосферою довіри, підтримки та розвитку командного духу є ще одним дієвим нематеріальним мотиватором, що допомагає згуртувати колектив та об'єднати зусилля на подолання кризи [2].

Важливим чинником мотивації в періоди нестабільності є можливості для професійного й кар'єрного зростання. 68% фармацевтів вказали професійний розвиток як вагомий мотиватор [4]. Проте лише 27% торгових працівників були задоволені наявними можливостями для навчання та розвитку [5]. Впровадження програм розвитку персоналу дозволяє керівництву демонструвати турботу про співробітників та підвищувати їхню віддачу.

Висновки. Отже, мотивація працівників через застосування різноманітних матеріальних та нематеріальних методів є невід'ємною складовою ефективного управління, особливо в періоди криз та нестабільності. Правильно мотивований персонал демонструє вищу продуктивність, лояльність та згуртованість у досягненні спільних цілей організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Г. І. Купалова, Н. В. Гончаренко, Н. О. Коренєва, Д. К. Маліновська Криза в підприємстві – сутність та необхідність управління Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2022. - № 1. - С. 228-232. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2022_1_40
2. В. І. Колесник Особливості мотивації та стимулювання персоналу промислових підприємств в умовах світової пандемії Економіка харчової промисловості. - 2022. - Т. 14, Вип. 1. - С. 37-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2022_14_1_5
3. В. Торубара Підтримка продуктивності праці педагогів шляхом формування соціально-психологічного клімату в процесі управління персоналом закладу дошкільної освіти Імідж сучасного педагога. - 2022. - № 1. - С. 41-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2022_1_10
4. I. Horodetska, O. Levytska, I. Chukhray, O. Korniyenko, H. Bilushchak **Research on the use of motivational** tools in the practical activity of pharmaceutical ScienceRise. Pharmaceutical Science. - 2022. - № 3. - С. 19-26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcfarm_2022_3_5
5. R. Machova, T. Zsigmond, A. Zsigmobdova, Z. Seben **Employee Satisfaction and Motivation of Retail** Marketing and management of innovations. - 2022. - № 1. - С. 67-83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2022_1_7
6. O. Kravchenko, B. Kaminska, V. Boiko **Motivation** as a determinant of the personnel management system in medical institutions Health Economics and Management Review. - 2022. - Iss. 1. - С. 25-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/heecmare_2022_1_5

КЛАСИФІКАЦІЯ ТЕОРІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗА ОЗНАКОЮ «ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ»

Розвиток сучасної України характеризується зміщенням акцентів в управлінні територіальним розвитком з центрального на місцевий рівень в процесі реформування засад публічного управління в напрямку децентралізації адміністративно-територіальних питань, фінансових ресурсів, розширення кола повноважень і, відповідно, обов'язків й відповідальності громади за їх реалізацію в межах конкретних територіальних одиниць.

На думку фахівців, прогресивні перетворення, яких потребує ефективне управління розвитком територій в країні в умовах сьогодення, мають ґрунтуватися як на використанні певних теоретичних підходів, принципів та методів, так і враховувати організаційні, адміністративні, інституційні, соціальні, економічні та інші аспекти їх практичної реалізації [1-11].

Актуальним наразі залишається пошук такої управлінської моделі регіонального розвитку, реалізація якої забезпечить належний, відповідно до стандартів розвинутих країн, рівень суспільних послуг та умов життєдіяльності населення, створить умови для стабільного і впевненого соціально-економічного розвитку для кожної окремо взятої території, забезпечить позитивні зміни держави в цілому.

Узагальнення інформації щодо характеристики представлених в дослідженні теорій регіонального розвитку дозволяє розглядати взаємозв'язок з ресурсами територій, які використовуються та розвиваються в процесі становлення і розвитку цих теорій, та вказує на поступове та все більше охоплення напрямів і сфер для подальшого регіонального розвитку.

Представлена на рис. 1 класифікація теорій регіонального розвитку за ознакою «використання ресурсів», дозволяє візуалізувати взаємозв'язок між ними і відзначити, що еволюція формування теорій регіонального розвитку є результатом розширення напрямів і сфер функціонування територій та все більшого охоплення ресурсів для їх подальшого розвитку.

Зв'язок груп теорій регіонального розвитку з групами територіальних ресурсів, що використовуються і розвиваються, дозволяє зробити висновок, що найбільш приємними для сучасного регіонального розвитку в Україні, виступають теорії соціального добробуту та сучасні теорії.

По-перше, їх положення були сформовані на позитивному досвіді та синтезі всіх попередніх теорій (просторові теорії і теорії розміщення, кумулятивні теорії, теорії економічного зростання, інституціональні теорії, нові теорії економічного зростання та економічної географії, інші); по-друге, їх реалізація потребує використання всіх наявних на певній території ресурсів, що

безпосередньо впливає на їх подальший розвиток для покращення ресурсної спроможності та збалансованого розвитку території в майбутньому.

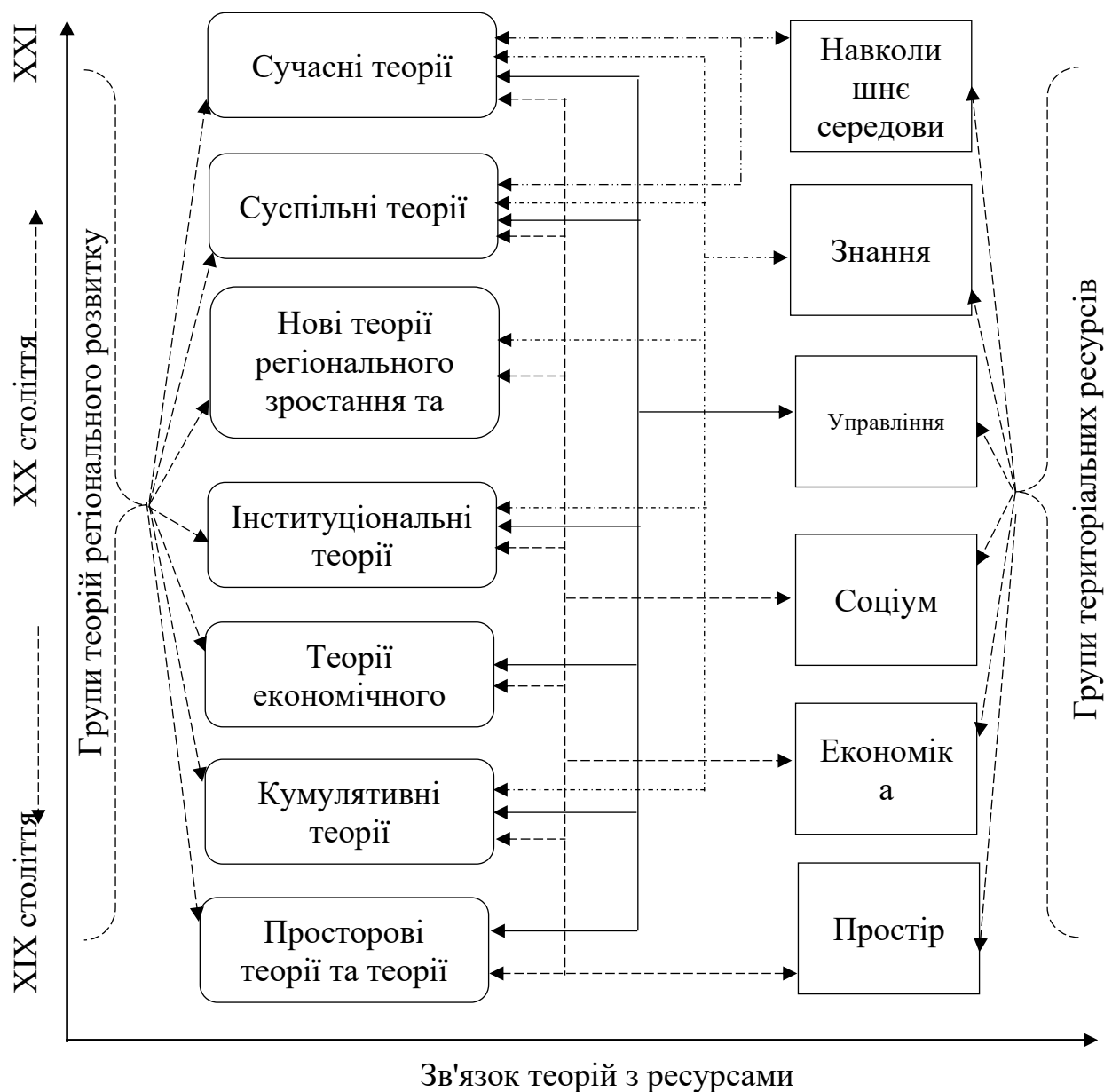

Рис. 1. Класифікація теорій регіонального розвитку за ознакою «використання ресурсів»

Джерело: розробка автора

Таким чином, дослідження і систематизація представлених теорій дозволяють зробити висновок про їх широкий спектр використання, різні ідейні підходи щодо впливу на розвиток територій.

Основою для формування та розвитку теорій регіонального розвитку виступають існуючі на певних територіях за певних часових умов і обставин ресурси та їх взаємодія між собою та з іншими регіональними суб'єктами (владою, громадою тощо).

Еволюція теорій регіонального розвитку вказує на розширення кола ресурсів та чинників, що використовуються. Якщо на початку розвитку більше враховувались просторові і економічні чинники, то подальший розвиток, під впливом розширення конкурентних можливостей територій, розглядається в соціальному, екологічному, знаннєвому, управлінському контексті.

Використання наявних на певній території ресурсів, під впливом правильно вибраної управлінської моделі регіонального розвитку, дозволяють сформувати та розвинути ресурсну спроможність території, тим самим розширити її конкурентоспроможність та забезпечити збалансований соціально-економічний розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Семигулін П. К. Визначення поняття ресурсної спроможності регіону. *Norwegian Journal of development of the International Science* No 73/2021 VOL.1. URL: https://www.nor-ijournal.com/wp-content/uploads/2021/11/NJD_73_1-31-37.pdf.
2. Маруняк Є. О. Просторовий розвиток України в глобальній візії. *Вісник НАН України*. 2020. № 4. С. 73–83. DOI: <https://doi.org/10.15407/vism2020.04.073>.
2. Павлюк Ю. Ю. Просторовий розвиток регіонально-економічних систем. *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія «Економічні науки»*. 2011. № 2. С. 42–47. URL: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/1868.pdf>.
3. Пепа Т. В. Просторовий розвиток регіональних соціально-економічних систем в контексті державної регіональної політики. *Держава та регіони. Серія «Державне управління»*. 2009. № 2. С. 17–21.
4. Дацишин М. Інституційне забезпечення регіональної політики та практика взаємодії органів влади в Україні. К. : Вид- во “К.І.С.”, 2007. 102 с.
5. Ватченко О. Б. Теоретичне обґрунтування регіональної політики. *Регіональна економіка*. 2011. № 3. С. 27–34.
6. Вахович І. М., Табалова О. Є. Регіональні асиметрії сталого розвитку України: діагностика та механізм вирівнювання : монографія. Луцьк : Волиньполіграф. 2012. 333 с.
7. Ліба Н. С. Систематизація теорій регіонального розвитку в еволюційному порядку. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2016. Вип. 2. С. 137–142. URL: <http://dspace.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/2621/1/2-6-2-2016-23.pdf>.
8. Теорії та концепції регіональної економіки. URL: http://pidruchniki.com/1484030238539/rps/teoriyi_kontseptsiyi_regionalnoyi_ekonomiki (дата звернення 10.10.2020).
9. Чужиков В. І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія. Київ : КНЕУ. 2008. 272 с.
10. Джаман М.О. Теорія економіки регіонів : навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури». 2014. 384 с.

Семигуліна І.Б.,

к.е.н, м.н.с.,

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України;

Ярошенко І.В.,

к.е.н, ст.дослідник, завідувач відділу,

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ПРОСТОРОВИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Соціально-економічний простір країни має вигляд цілісної функціональної системи, сформованої під впливом розвитку її територій (регіонів, громад, міст тощо), які функціонують і взаємодіють між собою на основі необхідних для такого розвитку ресурсів і факторів, що на них впливають.

Актуальним, зокрема для стратегічного планування соціально-економічного розвитку територій, є розуміння того, під впливом яких факторів можливе досягнення зростання територіальних показників, а також особистий внесок кожного з факторів в загальний результат і можливість на нього розраховувати в певних умовах, що є доцільним, особливо на сучасному етапі реалізації децентралізаційних засад і підходів в процесі публічного управління в Україні [1]. Оцінка дії різних факторів на розвиток кожної окремої території визначається під впливом індивідуальних особливостей, наявних ресурсних спроможностей та потенціалів для розвитку, існуючих в умовах сьогодення викликів і загроз, зокрема і тих, що спричинені військовою агресією.

Представлений в літературних джерелах [2-9] аналіз факторів характеризується узагальненням їх впливу на пріоритетність просторового розвитку, є актуальним з позиції розробки стратегічних цілей і напрямів соціально-економічного розвитку, визначенні існуючих територіальних проблем і виборі інструментів їх вирішення в процесі формування управлінських рішень. За результатами аналізу впливу на соціально-економічний розвиток конкретної території, її сутнісної характеристики за пріоритетністю дії, наведені фактори узагальнено в групи.

Вплив групи, що поєднує природні, ресурсні, територіальні, екологічні, інші фактори дозволяє оцінити наявність природних і ресурсних можливостей територій; вплив на просторовий розвиток територіальних, кліматичних, екологічних та інших особливостей; своєчасність виявлення і формування заходів щодо покращення стану навколишнього середовища; питання розвитку культури, місцевих ресурсів, традицій, звичаїв, історико-культурної спадщини, що представляють унікальність відповідної території, формують місцеву ідентичність і конкурентні переваги тощо.

Вплив групи, що поєднує демографічні, соціальні, людські, культурні, інклюзивні, інші фактори дозволяє аналізувати їх вплив на соціальні, трудові, вікові, кадрові, міграційні тощо процеси, притаманні територіальному розвитку;

значення громадської, культурної та соціальної діяльності на формування внутрішнього середовища і створення сприятливих умов для гармонізації відносин в усіх сферах життєдіяльності суспільства; важливість людини в процесах суспільного розвитку; потреби впровадження елементів інклюзивності в систему місцевого управління тощо.

Вплив групи, що поєднує територіальні, транспортні, інфраструктурні, інші фактори дозволяє враховувати транспортно-географічні і логістичні особливості територій для створення економічно-вигідних умов розвитку територіальних і соціальних систем; створювати умови для формування розвиненої інфраструктури з метою посилення територіальної безпеки, покращення соціально-економічних зв'язків, міжрегіонального співробітництва, якості громадського середовища та умов життязабезпечення тощо.

Вплив групи, що поєднує політичні, регуляторні, інституціональні, безпекові, інші фактори дозволяє оцінювати військово-політичні можливості та їх вплив на загострення територіальних проблем в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів; використовувати взаємодію інструментів державної і регіональної політики для вирішення проблем територіального розвитку, скорочення міжрегіональних диспропорцій, усунення депресивності тощо; аналізувати стан продовольчої безпеки, оцінити сукупність загроз, які впливають на безпеку і соціально-економічний розвиток територій і країни в цілому; враховувати вплив інституціональних чинників, зокрема соціокультурних, політичних і правових інститутів та взаємозв'язків між ними, на соціально-економічні процеси розвитку територіальних систем.

Вплив групи, що поєднує розвиткові, ринкові, виробничі, фінансові, інші фактори дозволяє оцінити наслідки виробничо-промислових, фінансово-економічних, ринкових особливостей на галузевий і соціально-економічний розвиток, можливості міжрегіональних зв'язків, стан ринку праці, грошове забезпечення населення, рівень соціальної диференціації тощо; вплив фінансових відносин на розвиток бізнес середовища, споживчу політику, розвиток та збалансованість цінового, виробничого, соціального, інших видів потенціалів ринкової економіки; зростання територіальної продуктивності, конкурентоздатності, спроможності, інклюзивності тощо.

Вплив групи, що поєднує технологічні, інвестиційні, інноваційні, інші фактори дозволяє використовувати технічні новації для оновлення соціально-економічного і територіального розвитку із запровадженням енергозберігаючих технологій, експортно-орієнтованого та з високою доданою вартістю виробництва тощо; розширення інвестиційної привабливості територій; використання можливостей інформаційних технологій для відновлення, розвитку, стабільності, поліпшення рівня якості життя тощо.

В умовах довготривалої війни в Україні виникла потреба віділяти в окрему групу фактори, що є наслідком впливу умов непередбачуваної сили, зокрема зовнішньої військової агресії, які одночасно впливають на всі попередньо виділені групи факторів, дозволяють оцінити сьогоденний стан життєдіяльності українських територій, що опинилися під впливом такої агресії

з боку росії та наслідків її продовження. Рівень впливу таких факторів на територіальний соціально-економічний розвиток є різним та залежить від видів територій, що опинилися в різних умовах, зокрема окуповані, прикордонні, базові або тиллові для стабілізації країни і її майбутнього оновлення, що носить обмежений характер та поки не достатньо вивчений в сучасному науковому середовищі, натомість є одним із головних для розвитку територій сучасної України в найближчі роки, отже є актуальним для подальшого дослідження.

Узагальнені в певні групи фактори формують умови для комфортного існування, розвитку та життєдіяльності територій. Вплив їх особливостей та взаємозв'язків між собою на формування ефективних управлінських рішень можна використовувати в якості основи для застосування комплексного підходу до забезпечення розвитку територій.

Зазначені групи факторів впливу на просторовий розвиток територій в Україні, зокрема і в умовах подолання наслідків військової агресії, залишаються і надалі актуальними, проте потребують обов'язкового додаткового дослідження, враховуючи темпи їх змін і масштаби наслідків, що зазнає Україна та її території протягом тривалого часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кизим М.О., Семигуліна І.Б., Ярошенко І.В. Чинники просторового розвитку територіальних громад в системі публічного управління територіями - Проблеми економіки. - 2022. № 2. – С.83-92. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2022-2-83-92>
2. Добрик Л.О. Передумови і чинники впливу на соціально-економічний розвиток регіону. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/region_Ukr-d43fd.pdf
2. Баб'як Г. П. Демографічні чинники та їх вплив на відтворення трудового потенціалу України. Соціально-трудові відносини: теорія та практика. 2014. № 1. С. 362-366. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2014_1_60.
3. Інфраструктура регіонів України. Пріоритети модернізації. Аналітичне дослідження. ГО «Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень». Фонд імені Фрідріха Еберта. Київ, 2017. 108с.
4. Регіонально-адміністративний менеджмент: Навчальний посібник під ред. д. філос. н., проф. В. Г. Воронкової. К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2010. 352 с. С. 198- 223.
5. Дикий О.В. Основні пріоритети та механізм стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіонів. Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". 2011. №11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=803>
6. Пігуль Н.Г. Соціальна інфраструктура: функціональне призначення та особливості розвитку. Економічний аналіз. 2014. Том 16. № 1. С. 117-122.

7. Інституціональні складові соціально-економічного розвитку країни: монографія / Н.І. Литвиненко; М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. Д.: НГУ, 2015. 310 с.
8. Внутрішні та зовнішні ресурси для розвитку громади або Чому брак грошей не є первинною проблемою громади?: навчальний модуль / А. Ткачук, М. Дацишин. К. : ІКЦ “Легальний статус”, 2016. 152 с.

*Соріна О.О.,
к.е.н., доцент,
НУ «Запорізька політехніка»;
Лагода С.С.,
ст.гр.ФЕУЗ-510,
НУ «Запорізька політехніка»*

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА РІВЕНЬ КОНКУРЕНЦІЇ

Відмінною рисою ринкової економіки є жвава конкуренція за ресурси споживача. Відповідно до визначення поданого у Законі України «Про економічну конкуренцію» конкуренція це «змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку» [1].

Протистояти конкуренції може тільки та компанія яка має відповідну конкурентну стратегію. Відомий американський науковець І. Ансофф вважав що стратегія є «набором правил прийняття рішення щодо ринкової поведінки суб'єкта господарювання» [4]. Серед них важливими є побудова та підтримка взаємовигідних відносин між підприємством та зовнішнім і внутрішнім середовищем, раціональна щоденна робота, постійне відслідковування результатів та розробка заходів спрямованих на підвищення ефективності роботи.

Бізнес-консультант та науковець із Японії К. Омае надав найвлучніше, на думку автора, визначення конкурентній стратегії, відмітивши що вона розробляється щоб відповісти на запитання: «яким чином компанія планує конкурувати, за рахунок яких чинників вона буде витримувати тиск із боку конкурентів та завдяки чому зможе отримати і утримати перевагу» [5, с. 86].

Об'єктивні умови ринкової економіки спричиняють появу суперництва серед компаній що пропонують ринку однакові товари. При цьому «різні форми власності на засоби виробництва, свобода вибору господарської діяльності виробників, боротьба за джерела сировини, ринки збуту виробленої продукції є факторами формування конкурентного середовища, які мобілізують особистий економічний інтерес і підприємницький потенціал» [2, с. 115]. Як наслідок їх активності загострюється рівень конкурентної боротьби.

Варто зауважити, що гострота конкуренції залежить від значної кількості чинників, основні із яких наведено на рисунку 1. Окрім наведених на рисунку чинників, які є зовнішніми по відношенню до підприємства слід також взяти до уваги внутрішні складові, що визначають потенційну можливість суб'єкта господарювання до протистояння у конкурентній боротьбі та також впливають на інтенсивність конкуренції. До них відносяться: якість та товарів і послуг,

рівень оптимізації виробничих процесів, грамотна політика ціноутворення, рівень сервісу, відомий бренд тощо. Суттєвий вплив на здатність витримувати конкурентну боротьбу здійснює спроможність підприємства до інноваційної діяльності, оскільки конкуренція прискорює розвиток нових технологій та інновацій, оскільки компанії намагаються випередити конкурентів і залишатися на ринку. А також створення інноваційного середовища, оскільки конкуренція заохочує співпрацю та обмін ідеями між співробітниками та навіть компаніями, що може сприяти інноваціям і розвитку нових ринків. Компанії, які швидко реагують на зміни в ринкових умовах та пропонують новаторські рішення, мають більше шансів на успіх.

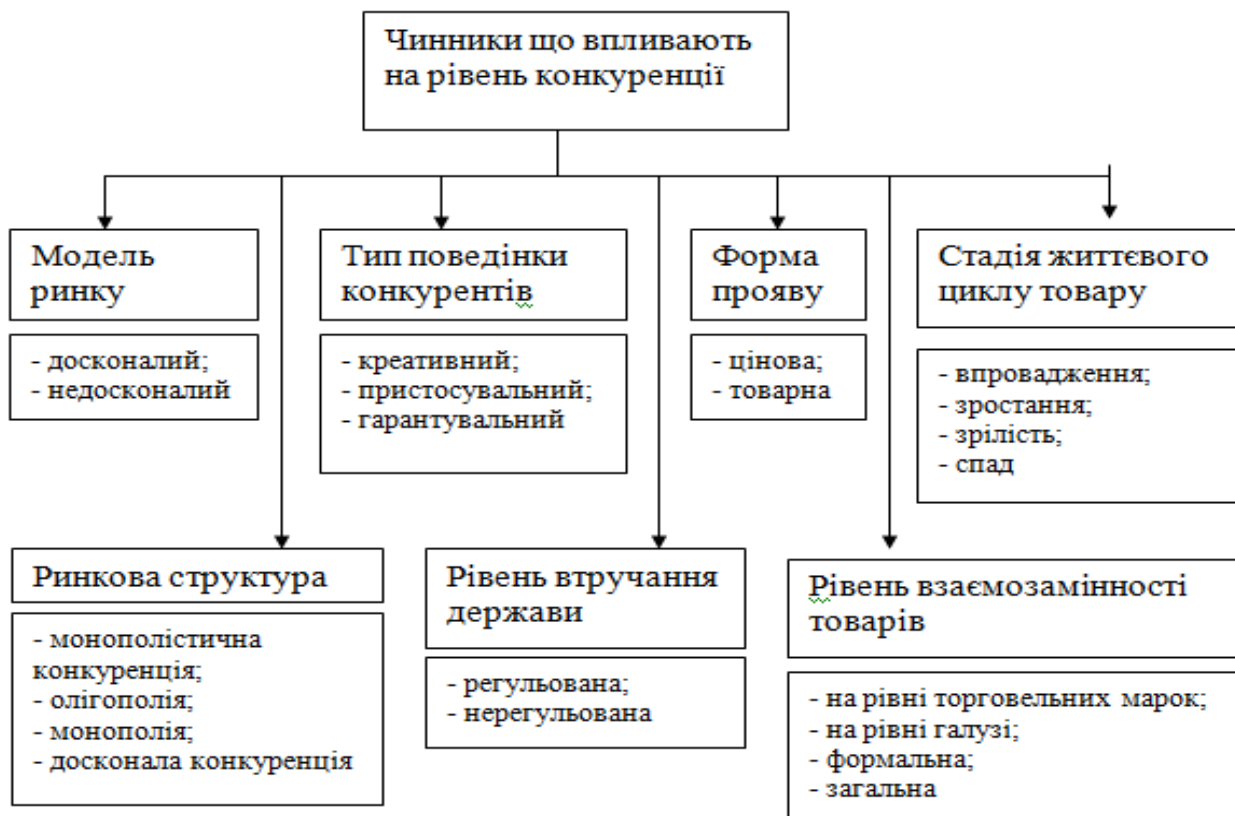

Рис. 1 – Чинники що впливають на рівень конкуренції [3, с 7-9]

Окрім об'єктивних чинників слід виділити і суб'єктивні, притаманні конкретним компаніям через компетенції їх лідерів. Серед них:

- стратегія. Чітка, зрозуміла та гнучка стратегія дозволяє компанії ставити цілі, ефективно використовувати ресурси і знаходити нові шляхи досягнення успіху;

- менеджмент. Ефективне керівництво та управління ресурсами компанії дозволяє ефективно використовувати доступні можливості та мінімізувати загрози;

- людський ресурс. Компанії з кваліфікованим та мотивованим персоналом мають конкурентну перевагу. Інвестиції в навчання та розвиток людського ресурсу можуть стати основою конкурентної переваги.

Розуміння сутності конкуренції, сприйняття її як об'єктивної складової ринкової діяльності, аналіз чинників що впливають на рівень конкуренції та розробка ефективної конкурентної стратегії дозволяють компанії формувати відповідні компетенції та досягати успіху в конкурентній боротьбі на обраному сегменті ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про захист економічної конкуренції» № 2210-III, від 11 січня 2001 року. *Верховна рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення 14.04.2024)
2. Павлішина Н.М., Милосердова Г.К. Аналіз конкурентоздатності продукції підприємства авіабудівної галузі на прикладі АТ «Мотор Січ» Приазовський економічний вісник. 2020. Вип. 1 (18) С. 114-119. URL : <http://pev.kpu.zp.ua/vypusk-18> (дата звернення 29.04.2024)
3. Токмакова І. В., Овчиннікова В. О., Корінь М. В. Основи бізнесу: Конспект лекцій. Харків: УкрДУЗТ, 2021. Ч. 2. 69 с. URL : <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/5691/1/%d0%9a%d0%be%d0%bd%d1%81%d0%bf%d0%b5%d0%ba%d1%82%20%d0%bb%d0%b5%d0%ba%d1%86%d1%96%d0%b9.pdf> (дата звернення 02.05.2024)
4. Ansoff I. Strategic Management. Wiley, 1979, 236 p.
5. Ohmae K. The Mind of the Strategist. New York : Mc Graw-Hill, 1982. 549 p.

*Стадник Р.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет імені Івана Франка;
науковий керівник: к.е.н, доцент Зомчак Л. М.,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ ЗА РЕГІОНАМИ УКРАЇНИ

В умовах системної кризи, що охоплює економіку країни, нагальним стає питання боротьби з бідністю, зменшення різниці в доходах населення та підвищення середнього рівня доходів. За даними офіційних статистичних джерел щодо рівня заробітної плати в регіонах України видно значну розбіжність в доходах населення залежно від регіону. В умовах постійних трансформацій та реформ в Україні, коли кризові явища охоплюють практично всі сектори економіки, аналіз процесів формування доходів населення стає ключовим, оскільки він відображає економічний статус громадян та їхню захищеність.

Головною метою дослідження є встановлення і аналіз чинників нерівномірності трудових доходів населення України у розрізі регіонів за 2020 р.

Для дослідження економічних процесів на регіональному рівні, окрім кластерного аналізу [1], також часто застосовують моделі на панельних даних [2], симулятивні моделі [3, 4] та методи машинного навчання [5].

Оплата праці в Україні становить понад половину загального доходу населення (51,6% у 2019 році). Друге за розміром місце серед грошових доходів займають пенсії, стипендії та соціальні допомоги, які надаються готівкою (27,5%). Грошова допомога від родичів та інших осіб складає приблизно 7%, доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості - 5,1%, а доходи від продажу сільськогосподарської продукції, робіт та послуг - найменше - 3,1%.

Рівень середньої заробітної плати в Україні зростає (від 313 доларів у 2017 році до 428 доларів у 2020 році), але залишається низьким порівняно з іншими країнами. У 2020 році Україна значно відставала за цим показником від більшості країн ЄС і світу.

Аналіз реальної заробітної плати показує зростання до 2017 року та зниження в 2018 та 2020 роках (рис. 1). Формування доходів населення в регіонах країни залежить від соціально-економічного розвитку, ринкових умов, стану захворюваності на COVID-19 та обмежень.

Для виявлення причин нерівномірності у формуванні трудових доходів застосовано кластерний аналіз на основі показників, таких як середня заробітна плата (у розрахунку на одного штатного працівника, грн), валовий регіональний продукт (на одну особу, грн) та заборгованість з заробітної плати (станом на початок року, млн. грн).

Для реалізації методів кластерного аналізу було використано мову програмування R, що додатково слугує обчислювальним середовищем для

обробки інформації сучасними статистичними методами. Дані по заробітку було взято з офіційного сайту Державної служби статистики України [6]

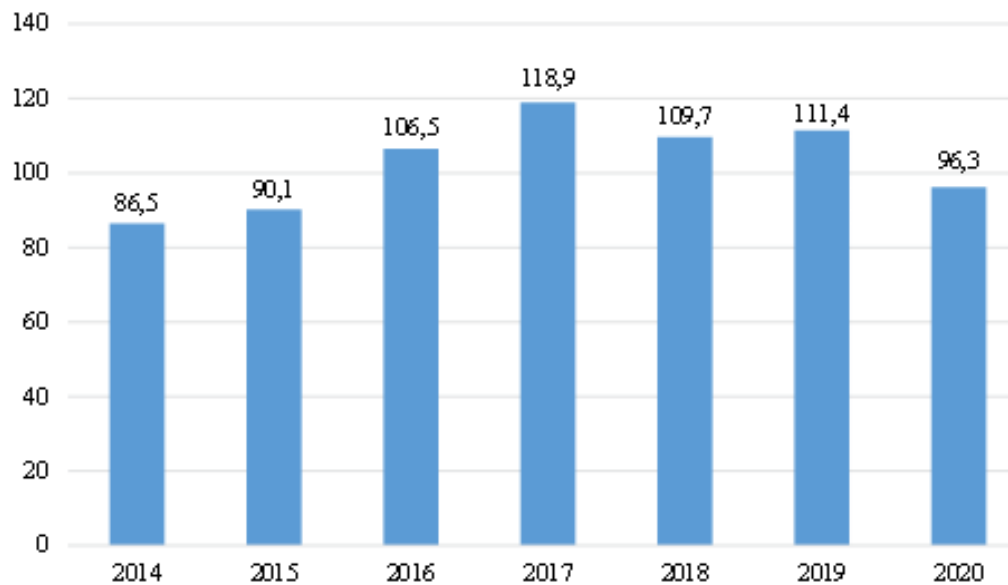

Рис. 1. Темпи зростання реальної заробітної плати населення України, %

Для визначення кількості кластерів було побудовано графік кам'янистого осипу (рис. 2), згин якого вказує на кількість кластерів, на які потрібно розбити дані. З графіку було визначено, що дані слід розбити на три кластери. Для цього було використано метод К-середніх.

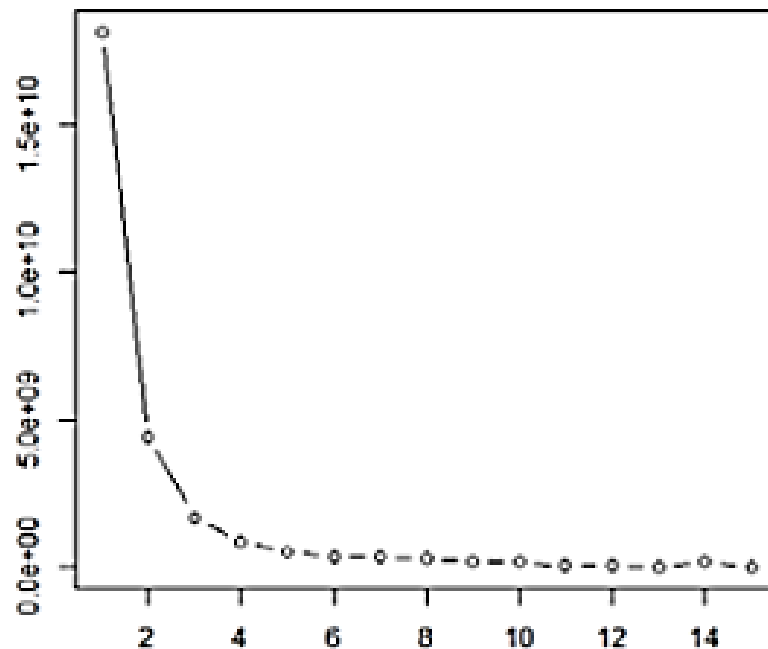

Рис. 2. Графік кам'янистого осипу

На рис.3 зображені візуальні результати кластерного розбиття для трьох кластерів.

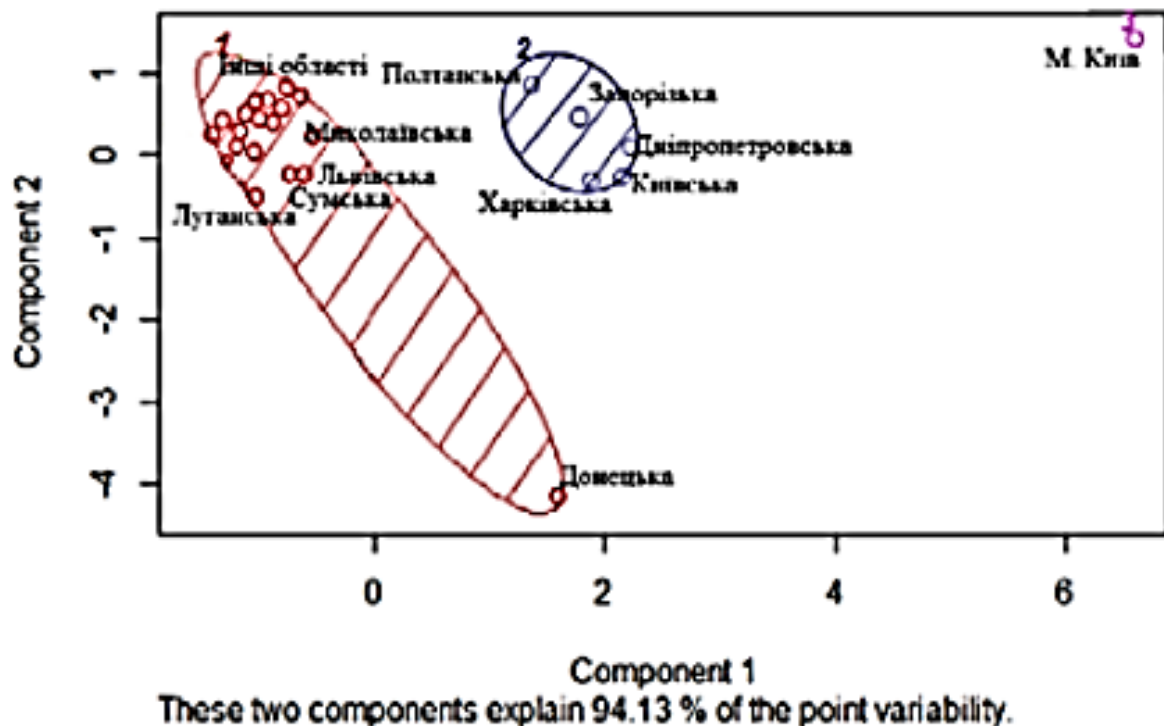

Рис. 3. Результати візуалізації кластерного розбиття для трьох кластерів

У ході моделювання процесів формування доходів населення в регіонах України було виявлено, що заробітна плата складає основну частину доходів населення (приблизно 50%). Регіони виявилися неоднорідними за структурою доходів та були розділені на три кластери:

1. Кластер з високим рівнем заробітної плати, представлений містом Києвом.
2. Кластер з середнім рівнем заробітної плати та валовим регіональним продуктом, але високим рівнем заборгованості, включає Дніпропетровську, Запорізьку, Харківську, Київську та Полтавську області.
3. Кластер з найнижчим рівнем оплати праці, але меншою заборгованістю (інші області).

Аналізуючи структуру утворених кластерів, можна висунути висновок, що підвищення доходів населення тісно пов'язане із рівнем промислового виробництва у регіоні. Для регіонів із низьким рівнем заробітної плати важливо впроваджувати антикризові та програми економічного зростання на рівні держави для підтримки підприємництва. Збільшення платоспроможного попиту та підвищення добробуту населення сприятимуть розвитку економіки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Zomchak L., Drobotii Y. Regional competitiveness: clustering regions of Ukraine. Modern technologies in the development of economy and human well-being: monograph. Publishing House of University of Technology, Katowice. 2020. P. 20-27.

2. Zomchak L., Vdovyn M., Deresh O. Regional Economic Development Indicators Analysis and Forecasting: Panel Data Evidence from Ukraine. The International Conference on Artificial Intelligence and Logistics Engineering. Cham: Springer Nature Switzerland. 2023. P. 217-228
3. Zomchak L. M. Sustainable development of Ukraine as a combination of social, economic and environmental components: structural econometric model of three-pillar approach. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. IOP Publishing. 2023. Vol. 1254. No. 1. P. 012125
4. Зомчак Л. М., Старчевська І. М. Симультаптивне моделювання залежності економічного зростання та рівня інфляції України. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». 2022. №1 (105)). С. 78-85.
5. Zomchak L., Melnychuk V. Creditworthiness of Individual Borrowers Forecasting with Machine Learning Methods. In International Conference of Artificial Intelligence, Medical Engineering, Education. Cham: Springer Nature Switzerland. 2022. P. 553-561.
6. Державна служба статистики України : URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Топалова С.О.,
к.політ.н., доцент
ННІ «Каразінський банківський інститут»
ХНУ імені В.Н. Каразіна;
Топалова В.С.,
здобувач вищої освіти,
соціологічний факультет ХНУ імені В.Н. Каразіна

РОБОТА МОЛОДІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ: ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Пандемічна криза стала великим глобальним іспитом для країн і урядів, суспільств і економічних систем, усіх верств населення. Молодь, яка зараз навчається і активно виходить на ринок праці, відчула наслідки цієї кризи особливо гостро. В Україні на зміну ковідній кризі прийшла ще більш масштабна й руйнівна – війна. І від неї молодь також потерпає чи не найбільше. Адже на порушення в навчанні й роботі, відчуття нестабільності й незахищеності, психічні розлади, які проявилися під час пандемії, нашаровуються значно складніші проблеми. Одна з них – демографічна, виїзд значної частини молоді за кордон та збільшення кількості тих, хто хоче виїхати. Тож вже зараз необхідно розробляти стратегії утримання і повернення молоді. Звісно, ці стратегії мають бути на усіх рівнях – державному, регіональному, місцевому, конкретних підприємств і організацій. Під час пандемії державні інституції, бізнес-структури, експерти різних країн провели низку досліджень і розробили рекомендації щодо державної підтримки молоді в кризових умовах та впровадження менеджерських інновацій для сприяння трудовій адаптації молоді й пом'якшення наслідків кризи. Ці напрацювання заслуговують на дослідження з метою відбору корисного й вартого адаптації для вирішення проблем, з якими зараз зіштовхується українська молодь.

У плані розробки державної стратегії підтримки молоді на особливу увагу заслуговують дослідження, висновки та рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), що об'єднує 37 країн, більшість з яких відрізняються високим рівнем економічного розвитку та високим індексом людського розвитку. У аналітичному матеріалі, опублікованому в червні 2021 року [1], викладені ключові повідомлення, які експерти організації сформулювали на підставі результатів досліджень, а також, висновки та рекомендації щодо державної підтримки молоді під час криз. Зокрема відмічається, що молодь у віці 15-29 років найбільше постраждала від кризи на ринку праці, в тому числі, через втрату можливостей навчання та стажування на роботі, через значне скорочення кількості робочих місць у тих галузях, де найбільше працює молодь, студенти, які суміщають роботу з навчанням, через погіршення психічного здоров'я. Крім того, фахівці відмічали, що після глобальної фінансової кризи уряди не вжили вчасних і достатніх заходів для молодих, що наклало «довгострокові шрами» на їх кар'єрний розвиток. Відповідно, й роботодавці не приділили цьому належної уваги, що

поглибило проблеми. Тож перший висновок – стратегію підтримки роботи молоді в кризових умовах на державному рівні мають вчасно розробляти уряди, а підприємства, організації й бізнес-структури повинні швидко адаптувати її до своїх умов і доповнювати менеджерськими практиками й інноваціями.

Дослідники з Бельгії, Франції та США відмічали, що поширеність симптомів депресії серед цієї категорії молоді була на 30-80 % більшою, ніж у інших [2]. Це вагомий аргумент на користь розширення її підтримки. Країни ОЕСР запровадили низку заходів. Деякі з них виглядають особливо актуальними для України. 11 країн ввели надзвичайні заходи підтримки для студентів, які працюють. В США створили фонд екстреної допомоги вищій освіті. З огляду на сучасну ситуацію, коли багато наших студентів і в Україні і закордоном поєднують роботу з навчанням, створення такого фонду, звісно, з залученням донорів, виглядає гарним стимулом для молоді.

Багато країн запровадили моделі збереження робочих місць для молоді. Звісно, це стосувалося перспективних галузей. У 23-х країнах було запроваджене субсидування для підприємств, які наймають молодь. Звісно, це більше стосувалося малого й середнього бізнесу. Для України такий досвід виглядає цінним як з точки зору розвитку підприємництва в ході післявоєнної відбудови, так і в плані збереження найбільш цінного трудового ресурсу. 30 країн особливо увагу приділяли розширенню можливостей навчання на робочому місці. Це стало можливим завдяки субсидуванню та іншим фінансовим стимулам для роботодавців, розробці відповідних програм менеджментом організацій і бізнес-структур. Особливу увагу уряди, заклади освіти та підприємства приділяли вирішенню кризи психічного здоров'я молоді. Вони значно розширили програми та послуги з психічного здоров'я, багато з них запровадили у цифровому форматі. Деякі країни, керуючись Рекомендаціями Ради ОЕСР [3], провели кардинальну реформу служб психічного здоров'я для молоді. Заклади освіти та підприємства також включилися до її впровадження. Таким чином, уряди визначили головні стратегічні напрями підтримки молоді в умовах кризи й передбачили низку стимулів для організацій і бізнес-структур.

Проблеми, з якими підприємства зіштовхнулись під час кризи та урядові стратегії сприяли появі низки інновацій в управлінні персоналом. Кризові умови стали каталізатором для переосмислення всієї системи управління [4]. Стрімке впровадження нових технологій дало розуміння того, що ролі у виробничому процесі змінюються надто швидко, тому потрібне швидке перенавчання персоналу й формування нових навичок. Менеджмент почав приділяти значно більшу увагу навчанню співробітників новому мисленню, поведінці на роботі. В умовах стрімких змін важливою стала здатність орієнтуватись і адаптуватись. В умовах невизначеності, страху, психічних розладів змінилися вимоги до лідерських якостей та управлінських компетенцій. На передній план вийшла необхідність поєднання цифрових навичок і удосконалення комунікації. Підвищилася роль інтуїції й емпатії. Збільшення соціальної дистанції сприяло одночасному прояву двох протилежних тенденцій – віддаленню й автономізації та збільшенню потреби у ближчому спілкуванні. Це поставило перед менеджментом завдання створювати більш адаптивні команди.

Оскільки в кризових умовах загострилися питання індивідуального та соціального благополуччя, компанії, відповідно до урядових стратегій, розробили для своїх працівників програми добробуту, які орієнтовані на покращення психічного, соціального, фізичного та фінансового благополуччя. Спеціально для молоді передбачили низку спортивних програм.

Ситуація ковідної кризи і війна в Україні змусили студентські групи та робочі команди працювати віддалено з різних регіонів, країн, часових поясів. Менеджменту це показало, що потрібно виходити за рамки традиційних управлінських процесів в компаніях, формувати в командах нові навички й підвищувати адаптивність до умов, що змінюються все швидше.

На основі низки досліджень експерти визначили головні тенденції й тренди роботи на 2024 рік [5]. Серед них як окрему тему виділили «Потреби нового менеджера». Головною навичкою, значення якої зростає в умовах криз, назвали вміння керувати міжособистісними конфліктами між працівниками та поглиблення знання засобів і технологій їх вирішення. Також акцентували увагу на краху кар'єрних припущень, руйнуванні стереотипів, зниженні якості підготовки фахівців у закладах освіти, внаслідок чого все більше простежуються нетипові кар'єрні шляхи та актуалізується впровадження нових стратегій управління саме молодими працівниками.

Отже, пандемічна криза, яка, звісно, менш руйнівна, ніж війна в Україні, все ж стала значним стрес-тестом для урядів і менеджменту на всіх рівнях – від державного до конкретних організацій і підприємств. Низка рекомендацій, стратегій, практик і менеджерських інновацій є актуальними для організації навчання і роботи в умовах війни в Україні, а також, для післявоєнної відбудови. Тож необхідно досліджувати ці стратегії і практики, адаптувати прийнятні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19). What have countries done to support young people in the COVID-19 crisis? URL: <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/what-have-countries-done-to-support-young-people-in-the-covid-19-crisis-ac9f056c/>.
2. OECD (2021), “Supporting young people’s mental health through the COVID-19 crisis”, *OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19)*, OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/84e143e5-en>.
3. Recommendation of the Council on Integrated Mental Health, Skills and Work Policy. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/334>
4. 5 ways COVID-19 has changed workforce management. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2020/06/covid-homeworking-symptom-of-changing-face-of-workforce-management/>.
5. 9 Future of Work Trends For 2024. URL: <https://www.gartner.com/en/articles/9-future-of-work-trends-for-2024> .

Харченко Р. О.,
*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ННІ "Каразінський банківський інститут" ХНУ імені В. Н. Каразіна;
науковий керівник: к.е.н., доцент., Ізюмцева Н. В. ННІ
"Каразінський банківський інститут" ХНУ імені В. Н. Каразіна*

ЕФЕКТИВНІ СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Вирішення конфліктних ситуацій залежить від можливостей і особистих якостей керівника і методів, які він використовує для вирішення гострих конфліктів інтересів і думок. Це питання стає особливо актуальним під час кризи та економічної нестабільності.

Над дослідженням конфліктних проблем та їх вирішення працювали А.М. Гірник, О.Б. Зінчина, А.В. Долинська, Л.О. Котлова, О. Г. Антонова-Турченко, А. Войцихова, А. А. Дерев. , Р. Дарендорф, Л. Козер та інш.

У психології феномен конфлікту визначається як «конфлікт протилежних цілей, інтересів, позицій, точок зору, опонентів або точок зору взаємодіючих суб'єктів» [6, с. 43], в основі якого завжди лежить незгода.

Існують різні соціально-психологічні чинники, що сприяють розвитку конфліктів в організаціях такі як: незадовільні умови праці, недоліки в організації трудового процесу, порушення правил внутрішнього розпорядку в організації, нехтування інтересами працівників і т. д. Склад колективу , статеві та вікові відмінності тощо [5, с.11]. 189].

Розвиток будь-якого конфлікту відбувається поступово і має свою динаміку. Можна виділити наступні конфліктні періоди [4, с. 14]. 30; 7, стор. 105]:

Можливо, сторони конфлікту приховують свої претензії одна до одної;
Перехідний, під час якого сторони вдаються до конфліктної поведінки;
Під час фази розгортання та ескалації обидві сторони вдалися до відкритого протистояння;

Період зниження емоційної напруги та конфліктної деструкції з розв'язанням конфліктних ситуацій;

Згідно офіційної статистики 30-40% робочого часу керівники підприємств витрачають на врегулювання управлінських конфліктів, втому числі, директори найбільший американських підприємств витрачають 20% часу на ведення та участь у судових позовах. Саме тому широкого поширення набула система вирішення конфліктів, яка базується на формуванні чітких внутрішніх принципів, механізмів та процедур для вирішення спірних інтересів та проблем. Практичний досвід запровадження такої системи дає змогу зменшити витрати часу управлінців на вирішення управлінських конфліктів, покращити морально-психологічний клімат в колективі, розвинути на новому, високому рівні стосунки із зовнішніми зацікавленими групами, оптимізувати внутрішні процеси та взаємодію між управлінськими підрозділами, рівнями тощо.

Сьогодні відомо п'ять стратегій вирішення конфлікту: уникнення, пристосування, конкуренція, компроміс і співробітництво [1, с. 14]. 29].

Уникнення визначає прагнення людини зберігати нейтральну позицію в конфліктних ситуаціях. Стратегії примирення є безпрограшними лише для сильнішої сторони конфлікту. На відміну від уникнення існує конкуренція, яка передбачає задоволення власних потреб. Суть компромісу полягає у взаємних поступках між сторонами конфлікту. Співпраця як засіб вирішення конфлікту сприяє досягненню потреб кожного опонента [2, с. 326].

У конфліктних ситуаціях керівник може виконувати функції посередника — виступати посередником між конфліктуючими сторонами, допомагаючи вирішити проблемні питання. Реалізація процесу медіації була б неможливою без урахування таких факторів, як рівність сторін, нейтральність медіатора та конфіденційність даних, що унеможливорює витік інформації за межі організації [3, с. 11]. 46].

Однак керівник може бути зацікавлений у розгортанні конфлікту і безпосередньо впливати на поточну ситуацію та інших учасників суперечки. У психології до засобів тиску відносяться переконання, нав'язування, критика, примус, прохання, матеріальне стимулювання, емоційне вираження, навмисне нехтування, маніпулювання через накладення санкцій [7, с.11]. 106-107; 6, стор. 44]. Кожен із цих впливів допомагає керівникам вирішувати конфліктні ситуації відповідно до їхніх потреб. На закінчення. Можна помітити, що конфлікти всередині організацій є конфліктами між протилежними ідеями, концепціями та силами, і мають певну стадію розвитку. Найбільш відомими стратегіями вирішення конфлікту є уникнення, пристосування, конкуренція, компроміс і співпраця. Під час розвитку конфліктної ситуації керівник виступає посередником між сторонами, які мають протилежні точки зору. Водночас керівники можуть впливати на учасників конфлікту для досягнення власних цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Березовська Л. І. Психологія конфлікту: навчально-методичний посібник / уклад. : Л. І. Березовська, О. С. Юрков. Мукачево: МДУ, 2016. 201 с. URL: <http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/738>
2. Верховська С. О. Методи вирішення конфліктних ситуацій // Формування здоров'язбережувальних компетентностей сучасної молоді: реалії та перспективи : збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої Всесвітньому Дню цивільної оборони та Всесвітньому Дню охорони праці (Полтава, 27–28 квітня 2017 р.). – Полтава : ПНПУ, 2017. С. 326-329. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/16945> HYPERLINK

3. Голіонко Н. Г. Медіація як засіб вирішення конфліктів в організації. Стратегічні імперативи сучасного менеджменту : зб. матеріалів VI Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : КНЕУ, 2022. С. 45-48. URL:
<https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/08e7bf0f-a24c-4b27-8e88-80ea394ce3ee/content>
4. Котлова Л. О. Психологія конфлікту:курс лекцій : Навчальний посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 112 с. URL:
<http://eprints.zu.edu.ua/12901/1/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D1%83%20%D>
5. Мостенська Т. Л. Основні причини виникнення конфліктів в організаціях та шляхи їх подолання. Теоретичні та прикладні питання економіки. 2010. № 21. С. 188-189. URL:
<https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8c09652f-9cbc-438f-994a-b62b45502c00/content>
6. Онуфрієва Л. А., Чайковська О. М. Психологія міжособистісних взаємин та комунікації: навчально-методичний посібник / уклад. : Онуфрієва Л. А., Чайковська О. М. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О. В., 2021. 128 с. URL:
<http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/6006/Psykholohiia-mizhosobystisnykh-vzaiemyn-ta-komunikatsii.pdf?sequence=1>
7. Шкільняк М. М., Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Крисько Ж. Л., Демків І. О. Менеджмент: підручник. Тернопіль: ЗУНУ, 2022 с. 258 URL:
http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/46199/1/MenedjmentPD_B5_1.11.2_2.pdf

Штик Юлія,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри логістики;
Кордяк Марія,
студентка факультету транспорту, менеджменту та логістики,
спеціальність 073 «Менеджмент»,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

АВТОМАТИЗАЦІЯ ЛОГІСТИЧНИХ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У сучасному бізнес-середовищі автоматизація бізнес-процесів виходить на передній план як важливий елемент для середніх та великих підприємств, сприяючи не лише ефективності та підвищенню продуктивності, але й забезпечуючи підприємства конкурентними перевагами. Використання передових технологій, трансформує операції, підвищує прозорість ланцюжків поставок і мінімізує помилки в умовах сталого розвитку.

У сучасному світі, де питання сталого розвитку стають все більш актуальними, важливо звернути увагу на оптимізацію логістичних бізнес-процесів. Логістика відіграє вирішальну роль у забезпеченні ефективного руху матеріальних потоків, що має прямий вплив на конкурентоспроможність підприємств. Автоматизація логістичних процесів може стати ключовим інструментом у досягненні економічної ефективності та зменшенні впливу на навколишнє середовище.

На сьогоднішній день автоматизація бізнес-процесів стала неодмінною складовою для середнього та великого бізнесу. Це не лише відкриває можливості прискореного кредитування, виокремлення найефективніших моделей реалізації або підвищення продуктивності всіх етапів функціонування компанії. Проведена успішна автоматизація бізнес-процесів забезпечує підприємство конкурентними перевагами на ринку, підвищує його прибутковість та значно спрощує роботу працівників на всіх рівнях. Це безпосередньо відображається у зростанні продуктивності їхньої праці [1. с. 3-4].

Автоматизація дозволяє досягти таких результатів, як прискорення окремих операцій, мінімізація помилок та збоїв, ліквідація «вузьких місць», зменшення кількості завдань та швидке реагування на загрози. Це сприяє більш швидкій адаптації до ринкових змін без значних фінансових інвестицій або радикальної перебудови діяльності. Крім того, ефективне впровадження автоматизації дає змогу оптимальніше використовувати потенціал співробітників, дозволяючи їм зосередитись на креативних завданнях та пошуку нових можливостей, тим самим підвищуючи загальну продуктивність і сприяючи успіху організації на ринку [2].

Сучасний склад – це комплекс досить складних ланок, які взаємодіють між собою та пов'язані єдиною технологією. У цьому випадку склад потрібно

розуміти не тільки як джерело прямих витрат на зберігання, але і як елемент, що потребує витрат на транспортування, інформаційне забезпечення тощо. Тому такій комплексній системі потрібен злагоджений механізм, здатний забезпечити її якісне функціонування.

Технології, що сприяють підвищенню ефективності роботи складських комплексів, охоплюють широкий спектр інноваційних рішень, здатних трансформувати традиційні підходи до управління ланцюгами поставок. Серед ключових технологій:

- блокчейн: застосування блокчейну в логістиці забезпечує неперервність, безпеку та прозорість інформаційних потоків у ланцюгах поставок, створюючи надійну базу даних, що не підлягає змінам ззовні, для відстеження товарів від виробника до кінцевого споживача;
- інтернет речей (IoT): інтеграція IoT технологій у складське господарство дозволяє автоматизувати збір даних про стан товарів, їх місцезнаходження, а також умови зберігання, надаючи можливість оперативно реагувати на будь-які зміни;
- системи управління голосом (Pick by Voice): ця технологія перетворює складські операції, дозволяючи працівникам виконувати завдання відбору товарів за голосовими командами, що підвищує швидкість та точність роботи без відволікання на вторинні задачі;
- RFID технологія: використання радіочастотної ідентифікації дозволяє автоматизувати процеси ідентифікації та відстеження товарів на складі, спрощуючи управління запасами та забезпечуючи миттєвий доступ до даних про товари;
- робототехніка: інтеграція роботизованих систем в складські операції забезпечує автоматизацію вантажно-розвантажувальних робіт, підвищуючи продуктивність та знижуючи фізичне навантаження на працівників [3. с. 73-75].

Ці технології разом формують основу для реалізації цифрової трансформації в управлінні складськими процесами.

Автоматизація більшості процесів на складі є незворотним процесом, особливо враховуючи значне збільшення кількості онлайн-замовлень. Тому впровадження новітніх технологій роботи складів для підприємств є необхідністю. Такі заходи допоможуть не тільки скоротити витрати та тривалість обслуговування замовлень, але й дозволять власникам бізнесу контролювати всі процеси на складі, що забезпечить його безперебійну роботу. Також варто мати на увазі, що без автоматизації складу підприємствам буде важко конкурувати з іншими учасниками ринку в майбутньому. Це може призвести не тільки до зменшення замовлень, але і до втрати репутації.

Автоматизація логістичних бізнес-процесів в умовах сталого розвитку відіграє ключову роль у підвищенні ефективності підприємств та зменшенні їхнього впливу на довкілля. Використання сучасних технологій автоматизації може стати стратегічним конкурентним перевагою для компаній, які прагнуть досягти успіху в умовах швидко змінюючогося світового ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лошенко О.В. Автоматизація управління бізнес-процесами підприємства як основа гнучкості його діяльності: характеристика систем управління. Журнал економіка та суспільство. 2022. №45. С. 1-8. URL: <http://surl.li/hgmnw> (дата звернення 30.03.2024).
2. Що таке автоматизація бізнес-процесів: вебсайт. URL: <http://surl.li/sbthi> (дата звернення 30.03.2024).
3. Подра О. П., Гомза К. І. Сучасні технології автоматизації складської діяльності підприємств. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. 2022. №2. С. 70-78. URL: <http://surl.li/himvw> (дата звернення 30.03.2024).

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА МАЙБУТНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ВИРОБНИКІВ ТА СПОЖИВАЧІВ ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНИХ ОРГАНІЗМІВ ПРОДУКЦІЇ

Розвиток генетично модифікованих організмів (ГМО) став одним із найбільш значущих досягнень в галузі біотехнологій, який суттєво вплинув на сільське господарство та продовольчу безпеку у світі. Виробництво та споживання ГМО продукції викликає значний інтерес як серед науковців, так і серед політиків та громадськості. З одного боку, ГМО культури обіцяють підвищення врожайності, стійкість до шкідників та хвороб, а також здатність до адаптації в умовах зміни клімату. З іншого боку, існує низка викликів та побоювань, пов'язаних з екологічною безпекою, етикою та здоров'ям споживачів.

Враховуючи швидкий розвиток технологій і зміну глобальних економічних умов, важливо оцінити, які можливості та загрози несе з собою поширення ГМО. Розуміння цих аспектів є ключовим для формування стійких і ефективних стратегій розвитку як для виробників, так і для споживачів.

Перші генетично модифіковані організми (ГМО) були отримані в 1980 році, що відкрило можливості для створення на їх основі різноманітних організмів. Незважаючи на те, що початково ГМО створювалися на основі тварин, зараз найбільшого поширення набули трансгенні рослини.

Біотехнологічна промисловість значною мірою скористалася досягненнями у галузі ГМО для виробництва лікарських препаратів та інших речовин. ГМО знайшли широке застосування у фармацевтичному секторі, дозволивши розробляти та виробляти нові ліки та терапевтичні засоби.

Хоча перші експерименти зі створення ГМО проводилися на тваринах, найбільш поширеними зараз є генетично модифіковані рослини. Трансгенні культури, такі як соя, кукурудза та бавовна, широко вирощуються у сільському господарстві завдяки їхній стійкості до шкідників, хвороб та гербіцидів, а також здатності забезпечувати вищу врожайність.

На сьогоднішніх ринках присутня низка генетично модифікованих продуктів харчування, що включають помідори, гарбузи, кукурудзу, картоплю, горох, дріжджі та сою. Соя використовується приблизно в 60% усіх харчових продуктів, таких як хліб, макаронні вироби, солодоші, морозиво, випічка, маргарин, м'ясні вироби та заміники м'яса рослинного походження. Генетично модифіковані організми також застосовуються у виробництві сирів та рапсової олії. Однак це лише початок, і через кілька років знайти натуральні, немодифіковані продукти харчування стане практично неможливим.

Ринок генетично модифікованих організмів (ГМО) продовжує стрімко розвиватися, забезпечуючи значні економічні вигоди як для виробників, так і для

споживачів. Проте, існує ряд викликів, які можуть вплинути на майбутнє цього сектора.

За даними Міжнародної служби придбання агробіотехнологічних застосувань (ISAAA), площі посівів ГМО культур у світі досягли 190,4 млн га, що на 3% більше порівняно з попереднім роком. Згідно з оцінками, економічний ефект від впровадження ГМО технологій у сільське господарство за останні 25 років склав понад 225 млрд доларів США.

Соя: У 2022 році ГМО соя складала 77% від загальної площі посівів сої у світі. Це дозволило збільшити врожайність на 22% та знизити витрати на пестициди на 37%.

Кукурудза: ГМО кукурудза, яка займає 31% від загальної площі посівів кукурудзи, забезпечила зростання врожайності на 25% та зниження витрат на гербіциди на 45%.

Бавовник: ГМО бавовник, який становить 80% від загальної площі посівів бавовнику, дозволив збільшити врожайність на 35% та знизити витрати на пестициди на 50%.

Незважаючи на значні економічні вигоди, виробники ГМО продукції стикаються з рядом викликів:

Регуляторні обмеження: У багатьох країнах, особливо в Європейському Союзі, існують суворі регуляторні бар'єри для вирощування та імпорту ГМО продукції. Це обмежує доступ до ринків та підвищує витрати на дотримання вимог.

Суспільне сприйняття: За даними дослідження Pew Research Center, 39% споживачів у світі вважають ГМО небезпечними для здоров'я, що створює додаткові труднощі для маркетингу та реалізації продукції.

Біорізноманіття та екологічні ризики: Існують побоювання щодо впливу ГМО на біорізноманіття та можливість розвитку стійкості шкідників до ГМО культур, що вимагає додаткових досліджень та заходів для зменшення ризиків.

Споживачі також стикаються з певними проблемами при виборі ГМО продукції, а саме:

Інформаційна прозорість: Відсутність чіткої маркування ГМО продукції у деяких країнах може утруднити вибір для споживачів, які бажають уникати таких продуктів.

Ціна: Хоча ГМО продукція часто є дешевшою у виробництві, кінцеві ціни можуть бути вищими через додаткові витрати на сертифікацію та відповідність регуляторним вимогам.

Довгострокові наслідки для здоров'я: Незважаючи на численні дослідження, деякі споживачі залишаються скептичними щодо довгострокових наслідків споживання ГМО продукції.

Таким чином, ринок ГМО продукції має значний потенціал для подальшого розвитку, проте він стикається з серйозними викликами. Виробникам, на наш погляд, необхідно продовжувати інвестувати в дослідження та інновації, а також працювати над покращенням інформаційної прозорості та підвищенням довіри споживачів. Водночас, регуляторні органи мають забезпечити баланс між безпекою, екологічною стійкістю та економічною вигодою.

РОЗДІЛ 4.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНІ МОДЕЛІ У ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІЙ СФЕРІ ТА БІЗНЕСІ

*Cojocaru Maria,
PhD in Economics, Associate Professor
Apetrii Natalia,
PhD, Lecture
Moldova State University*

APPLICATION OF DATA MINING TO ASSESS THE FINANCIAL LITERACY LEVEL OF YOUNG PEOPLE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

This article aims to analyze the level of financial literacy among young people in the Republic of Moldova. Based on a synthesis of other researchers' opinions, the scientific hypothesis was formulated that financial literacy depends on the level of education (high school, college, university) as well as the residential environment (rural, urban). Additionally, a comparative analysis was conducted between the level of self-assessed financial literacy and the correct answers provided by respondents to six questions measuring financial knowledge with varying levels of difficulty. To collect the necessary data, a questionnaire was administered to a sample of 74 young people aged 18-35. Subsequently, the authors applied the analytical method of data clustering - Data Mining. Intelligent processing based on the Deductor analytical platform led to the creation of nine Kohonen maps. Through the application of methods such as comparison, synthesis, and deduction, conclusions and conclusive recommendations were formulated. The results obtained can be utilized for the development of Key Performance Indicators (KPIs) within the financial education strategy of the Republic of Moldova, which is currently in the draft stage. Researching the literacy level of the population using the clustering method is an innovative approach not found in other studies on this topic.

Personal financial security entails independence and stability, forming the foundation of the state's financial security. Citizens bear the responsibility for making personal financial decisions, while the state is tasked with creating conditions conducive to decision-making and their implementation. Therefore, financial literacy serves as the cornerstone of personal well-being and security. The illiteracy of citizens in this realm leads to adverse consequences for both individuals and the state as a whole. A low level of financial literacy among the population results in erroneous financial decisions, negatively impacting not only the financial security of individual citizens but also the entire country. The lack of financial literacy constitutes a public policy concern, as the risks associated with this phenomenon can lead to a decline in overall welfare, weakened state capacity, and errors in investment and financial decisions.

In developed countries, the middle class is particularly vulnerable, facing financial risks in various areas such as the pension replacement rate, over indebtedness, and financial inclusion (Lazarus, 2016). A study of the financial literacy levels of American citizens revealed generally low levels, correlating with poor financial outcomes at the individual level (Hastings JS et al., 2013). Moreover, individuals

with low literacy levels are often exploited by unscrupulous lenders during crises like the subprime mortgage crisis and in other markets such as payday loans (Matasy, G., 2010).

Conversely, financial literacy does not fail to assist the extremely poor. Jan W. Mitchell and Magipervas E. Abusheva identify three additional factors contributing to the low level of financial literacy: the absence of the "Personal Finance" course in educational programs, gender disparities (with women showing less interest in investing and financial management), and the lack of institutional programs or strategies aimed at improving the financial education of citizens (Mitchell, J. et al, 2016).

The importance of good financial education is globally recognized, including at the EU level, as evident in initiatives such as the Financial Competence Framework for Children and Young People and the Financial Competence Framework for Adults. These frameworks are designed to enhance the financial literacy of young individuals, equipping them to make informed personal financial decisions. By supporting endeavors to enhance financial literacy, the framework aims to contribute to the overarching goal of improving personal financial well-being.

A significant focus is placed on young people. According to the Eurobarometer 2023 survey on financial literacy, young individuals exhibit lower financial knowledge and less prudent financial behavior compared to older demographics. Additionally, they tend to have less confidence in managing their personal finances than older generations. Concurrently, young people show a greater inclination towards riskier financial instruments, such as crypto-assets. To address this, a study was conducted on a sample of young individuals aged 18 to 35. Intelligent data processing was carried out using the Deductor analytics platform, employing Kohonen Maps. The intellectual analysis of the data (clustering) aimed to provide a comprehensive assessment of the level of financial literacy among young people, as well as to correlate this with their self-assessed financial competence. After data processing, 9 maps were generated, representing 3 clusters. The description of these clusters is presented in Table 1.

Table 1

Description of clusters

Cluster	Description
Cluster 0 - 32 % (dark blue colour)	Rural high school graduates demonstrated proficiency by providing correct answers to all questions ranging from 40% to 85% (with an average of 65%). Additionally, 58% of the respondents rated their level of financial literacy as 3 or 4 points out of a maximum of 5.
Cluster 1- 21 % (colour - light blue)	High school graduates from rural areas exhibited a range of proficiency, with correct answers provided to all questions falling between 25% and 90% (with an average of 55%). Furthermore, 63% of the respondents rated their level of financial literacy as 3 or 4 points out of a maximum of 5.
Cluster 2 - 47% (red colour)	High school and university graduates, comprising approximately 40% each, from urban areas, demonstrated a range of proficiency, with correct answers provided to all questions ranging from 37% to 75%, with a predominant range of 40%-50% (averaging 55%). In terms of self-assessment, 37% rated themselves with 3 points, 49% with 4 points, totaling 86%.

Source: authors' own processing

The results translated into Kohonen Maps are depicted in Figure 1. Each map number corresponds to the question number in the questionnaire used to collect the data necessary for processing, with map 10 representing the clusters obtained. The clustering analysis revealed that 70% of rural high school graduates answered all questions correctly, yet only approximately 58% rated themselves 3-4 out of a maximum of 5 points, indicating an under-assessment of their financial literacy skills.

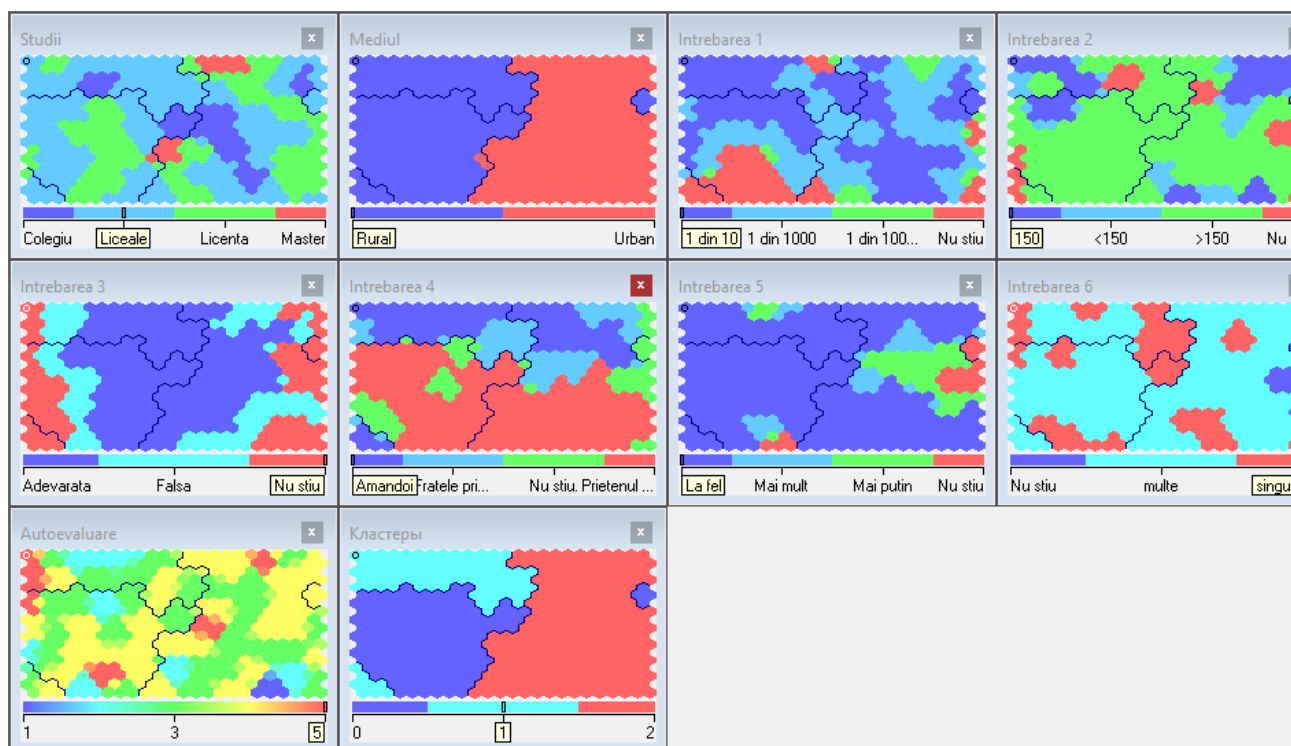

Figure 2. Kohonen maps

Source: authors' own processing

Conversely, for urban youth, only 55% provided correct answers to all questions, despite half of them having higher education. However, their self-assessment level is notably high, with 86% rating themselves 3-4 points, suggesting an over-assessment relative to their actual level of financial skills.

REFERENCES

1. Lazarus, Jeanne (2016): The issue of financial literacy: Low finance between risk and morality, economic sociology_the european electronic newsletter, ISSN 1871-3351, Max Planck Institute for the Study of Societies (MPIfG), Cologne, Vol. 17, Iss. 3, pp. 27-34.
2. Matasy, Gerald, "Financial Illiteracy: Prevalence, Consequences, and Solutions" (2010). Economics Undergraduate Honors Theses. 2. <https://pdxscholar.library.pdx>
3. Wentzel, Arnold. (2013). Why Financial Education Fails the Extremely Poor. SSRN Electronic Journal. 10.2139/ssrn.2518533.

4. Collins, D., Morduch, J., Rutherford, S. & Ruthven, O. 2009. Portfolios of the poor: how the world's poor live on \$2 a day. Princeton: Princeton University Press. (10) (PDF) *Why Financial Education Fails the Extremely Poor*. Available from: https://www.researchgate.net/publication/267038092_Why_Financial_Education_Fails_the_Extremely_Poor [accessed May 10 2024].
5. Jan W. Mitchell 1,a, Magipervas E Abusheva. The actual challenges of financial literacy. DOI: 10.1051/ SHS 28 shsconf/20162801
6. Hastings JS, Madrian BC, Skimmyhorn WL. Financial Literacy, Financial Education and Economic Outcomes. *Annual Rev Econom*. 2013 May 1;5:347-373. doi: 10.1146/annurev-economics-082312-125807.
7. Financial competence framework for children and youth in the European Union https://finance.ec.europa.eu/publications/commission-and-oecd-infe-publish-joint-framework-children-and-youth_en
8. Financial competence framework for adults in the European Union/ 2022/01/11 https://finance.ec.europa.eu/publications/commission-and-oecd-infe-publish-joint-framework-adults-improve-individuals-financial-skills_en

This study is conducted within sub-programme 01.05.02 "Strengthening socio-economic and legal mechanisms to ensure the well-being and security of citizens."

Drakon D.S.,

ERI "Karazin Banking Institute" V.N Karazin Kharkiv National University;

Scientific advisor: Styahlyk N.I.,

*Ph.D., Head of the Department of Information Technology
and Mathematical Modeling*

Karazin Banking Institute, V.N. Karazin Kharkiv National University

THE DEVELOPMENT OF DIGITAL PAYMENT SYSTEMS AND THEIR ROLE IN THE MODERN ECONOMY AND BUSINESS

Digital payment systems have been in existence for several years now. With their help, people can make payments in stores, online, in transportation, and in many other places. In other words, a digital payment system is an infrastructure and technology that enables electronic monetary transactions between various entities, such as individuals, companies, or organizations. It provides the ability to conduct payments and money transfers using digital data transmission means, such as the internet, mobile devices, and electronic payment systems.

The first digital payment system emerged in the 1990s. One of the earliest was the Digicash system, proposed in 1990. It provided the ability for secure electronic payments using cryptography.

Since then, numerous digital payment systems have emerged, including the most well-known ones: PayPal (1998), Apple Pay (2014), Google Pay (2015), Alipay (2004).

There are various types of digital payment systems, offering diverse methods for conducting electronic transactions:

- Electronic wallets (or e-payment systems) are software or mobile applications that allow users to store information about their finances and make payments.
- Online banking payment systems enable bank clients to make payments via the internet or mobile devices using their bank accounts. These systems typically offer a wide range of services, including transfers between accounts, bill payments, online purchases of goods and services, and more.
- Cryptocurrencies are decentralized digital currencies that use cryptography to ensure secure and anonymous transactions. The blockchain technology underlying cryptocurrencies is a distributed ledger that records all transactions in blocks, providing transparency and reliability.

Each type of digital payment system, whether electronic wallets, cryptocurrencies, or online banking systems, plays an important role in the modern economy.

Electronic wallets improve the accessibility of financial services, making them more available to all segments of the population. Additionally, they enable consumers to easily make online purchases, contributing to the growth of e-commerce and the expansion of online trading volumes.

Banking online payment systems, in turn, enhance the efficiency of financial operations, providing a quick and convenient means for clients to make payments, transfers, and other financial transactions. Additionally, such systems support small and medium-sized businesses, granting access to a wide range of financial services and contributing to their growth and development.

Cryptocurrencies and blockchain, on the other hand, offer new forms of financial instruments and innovations, as well as providing the opportunity for global transactions without the need for intermediaries. All of these contribute to economic development and increased accessibility for all segments of the population.

The role of digital payment systems in business is also significant:

- Digital payment systems make the payment process more convenient and faster for consumers, leading to increased customer satisfaction and strengthening the company's brand.
- With digital payment systems, companies can easily accept payments from customers worldwide, expanding their markets and increasing their customer base.
- Digital payment systems open up new opportunities for creating innovative business models, such as subscription services, online marketplaces, and service exchange platforms.
- Utilizing digital payment systems allows companies to reduce the time and costs associated with payment processing, thereby enhancing efficiency and improving the business's financial performance.
- Many digital payment systems offer a high level of security and data protection, reducing the risks of fraud and increasing trust from customers.

In conclusion, it is worth noting that digital payment systems are a key element of modern economy and business. They enhance the accessibility of financial services, increase operational efficiency, and contribute to the expansion of markets. Electronic wallets, online payments, and cryptocurrencies play crucial roles in this process. As a result, digital payment systems become essential components for contemporary companies, helping them to remain competitive and adapt to the rapidly changing digital economy.

REFERENCES

1. The Evolution of Digital Payments and E-Commerce. Finance Magnates. (Accessed: 25.04.2024). [Online] Available: <https://www.financemagnates.com/fintech/payments/the-evolution-of-digital-payments-and-e-commerce/>
2. What Is A Digital Payment and How Does It Work? Forbes Advisor India. (Accessed: 28.04.2024). [Online] Available: <https://www.forbes.com/advisor/in/banking/what-is-a-digital-payment-and-how-does-it-work/>
3. Financial Technologies: Digital Payment Systems and Digital Banking. Today's Dynamics. Adalet Hazar Şenol Babuşcu. September 2023, Faculty of Commercial Sciences, Baskent University, Turkey.

Kulikova A.V.,*3rd-year student of Faculty of Finance,**Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman, Ukraine;**Scientific advisor: PhD in Economics, docent Tymoshenko I.P.*

THE IMPACT OF FINTECH ON TRADITIONAL BANKING SERVICES AND ITS FINANCIAL STABILITY

In recent years, the financial sector of Ukraine has experienced significant changes caused by revolutionary innovations in the field of information technology. The development of financial technologies, known as fintech, opens up new perspectives and challenges for traditional banking services and the financial stability of the country. Ukraine, in its quest for modernization and adaptation to the digital age, adopted the "Fintech development strategy in Ukraine until 2025" [1]. The strategy defines key directions and initiatives aimed at creating a full-fledged fintech ecosystem in Ukraine, which should contribute to the development of innovative financial services and accessible digital services for citizens and businesses. Since the approval of the Strategy in 2020, a number of initiatives aimed at supporting the fintech sector have been implemented, such as the creation of a regulatory "sandbox" for testing innovative projects and increasing the financial awareness of the population and businesses. In parallel with this, state bodies are actively implementing digital projects aimed at modernizing financial services and strengthening cyber security.

However, with innovations come challenges. Analysis of the impact of fintech on traditional banking services and the financial stability of Ukraine helps to understand the benefits and risks associated with changes in the financial sector, and contributes to the development of effective development strategies for the future.

The implementation of the Strategy is connected with the implementation of digital projects of the NBU. In particular, this concerns the implementation of remote identification and verification and PSD2, ensuring fast payments between accounts in SEP 24/7, strengthening the regulatory perimeter in the field of cyber security and all other innovative projects of the central bank. It is worth noting that as of August 2023, the strategy was partially implemented and updated with a new strategy for the financial development of Ukraine [5].

In the context of banks, the Ukrainian banking sector is moving to a new stage Banking 3.0. Key innovations in fintech, such as the introduction of open banking and hyper-personalization, are impacting the banking industry. They contribute to increasing the efficiency of banks and customer loyalty.

The impact of fintech on the banking business can be divided into the category of risks and opportunities (Fig.1):

Risks	Opportunities
• strategic risks and profitability risks; • increasing the relationship between financial parties; • high operational risk; • management risks of third parties; • compliance risk, which will include the refusal of consumer protection and data protection regulation; • risk of financing terrorism - money laundering; • liquidity risk of banks' funding sources; • data privacy and security; • lack of continuity in banking processes.	• financial inclusion; • reduction of transaction costs; • acceleration of banking processes improvement; • more effective implementation of banking processes; • innovative use data for marketing purposes and risk management; • potential positive impact on financial stability due to increased competition.

Fig. 1. Risks and opportunities of banking business arising under the influence of Fintech

Source: compared by author based on [2-4]

The main risks that arise for banks as a result of the influence of fintech can be divided into several categories. First of all, these are strategic risks, which include potential threats to revenues and capital due to wrong management decisions. New market entrants may be more efficient at using innovation and providing services that better meet customer needs, which may result in a loss of market share and profits for existing financial institutions. Operational risks are related to the performance of business functions, including the risks of fraud and external events. Fintech companies can increase the complexity of the banking system by introducing new players who may have limited experience in managing IT risks. This can lead to the involvement of many third parties or outsourcing, which increases the complexity and reduces the transparency of operations. Cyber risks are becoming more relevant with the use of new technologies in the financial sector. The use of mobile payments, online lending and other digital services can increase the risks of theft of data and financial assets, if the appropriate level of security is not ensured. In addition, compliance risks related to data privacy and legal compliance may increase due to the extensive use of third parties in data processing and service provision [2].

In context of opportunities, the use of big data and the development of effective methods for identifying and assessing risks are transforming asset management in the financial sector. Fintech allows access to large volumes of information, simplifying its analysis and drawing conclusions. Cooperation between financial institutions and modern enterprises contributes to the production of quality products at more favorable prices. However, it is important to ensure that consumers consent to the use of their data and ensure its security to avoid unauthorized use. Digital identity management is becoming a key challenge for Fintech companies as mobile devices are increasingly used for biometric authentication. However, it can become the object of attacks and

data cloning. The use of application programming interfaces (APIs) that interact with various enterprise applications facilitates easy data exchange, but can also pose a threat to the spread of malware. Combating these threats requires the use of both the latest technologies and traditional security architectures [4].

Thus, it can be concluded that the influence of fintech on traditional banking services and financial stability of Ukraine is significant and has both positive and negative aspects. On the one hand, fintech stimulates innovation in the banking sector, promoting the development of innovative financial products and services. This can lead to an improvement in the availability of financial services for a wide range of population and enterprises, an increase in competition in the market, as well as an increase in the efficiency of financial intermediation. On the other hand, the use of the latest technologies can lead to increased risks in the field of cyber security and data privacy, as well as to the emergence of new financial differences. Insufficient regulatory framework and lack of standards can also become an obstacle to the stable development of the fintech sector.

Therefore, to ensure the sustainable development of the financial sector and ensure financial stability, it is necessary to balance innovation and risk, as well as strengthen the regulatory framework to adapt to the challenges of digital transformation. Only through the joint efforts of state bodies, banking institutions, fintech companies and other participants of the financial market can we ensure the stable and sustainable development of the financial system of Ukraine in the conditions of the digital economy.

REFERENCES

1. NBU (2020), "Stratehiia rozvytku fintekhu v Ukraini do 2025 roku" [NBU (2020), "Fintech development strategy in Ukraine until 2025"]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy/fintech2025>.
2. Systema ryzyk-menedzhmentu v bankakh: teoretychni ta metodolohichni aspekty: monohrafiya / za red. V.V. Kovalenko. Odesa: ONEU. 2017.
3. MEDICI FinTech's Global Knowledge Network. URL: <https://medici.letstalkpayments.com/companies>.
4. Shklyar A. Classical banking: directions of transformation in the conditions of the technological revolution. Ukrainian society. 2018. No. 1(64). P. 49–58.
5. NBU (2023), "[Strategy of Ukrainian Financial Sector Development](#)" [Electronic resource] - Mode of access: <https://bank.gov.ua/en/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini>.

Вербняк Т.М.,
*аспірант ОНП «Економіка»,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка;
науковий керівник: д.е.н., професор Лойко В.В.*

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ

Цифровізація в контексті сталого розвитку міст - це шлях до кращого майбутнього як мешканців міст так і суспільства в цілому. В сучасному світі цифровізація стає невід'ємною частиною життя, впливаючи на всі сфери, й міста не є винятком. Впровадження цифрових технологій у міське середовище може суттєво сприяти сталому розвитку, роблячи міста більш екологічними, економічними, комфортними та інклюзивними. Однією із переваг цифровізації для міського розвитку є підвищення енергоефективності. «Розумні» міські системи можуть оптимізувати використання енергоресурсів, скорочуючи витрати та викиди парникових газів. Ще однією перевагою цифровізації для міського розвитку є зменшення забруднення навколишнього середовища за рахунок поширення електротранспорту, альтернативних джерел енергії, еко-технологій та оптимізації транспортних потоків.

Цифровізація сприяє покращенню комфортності мешканців міст: доступ до онлайн-освіти, телемедицини, електронних послуг, онлайн-розваг та інших цифрових ресурсів робить життя містян більш комфортним та зручним. Важливою перевагою впровадження цифровізації в містах є підвищення рівня громадянської участі шляхом впровадження онлайн-демократії, електронних петицій, онлайн-голосування та інших інструментів, які дозволяють громадянам активніше брати участь у прийнятті рішень, що впливають на їхнє життя.

Однією із вагомих переваг цифровізації є підвищення ефективності управління містом. «Розумні» системи управління містом можуть збирати та аналізувати дані про трафік, інфраструктуру, ресурси та інші сфери, дозволяючи приймати кращі управлінські рішення. Цифрові системи моніторингу дозволяють містам отримувати реальну часову інформацію про використання енергії, води, газу та інших ресурсів. Аналіз отриманих даних допомагає виявляти області з надмірними витратами та шукати шляхи їх оптимізації. Автоматизовані системи керування можуть регулювати споживання ресурсів в реальному часі, забезпечуючи оптимальне використання.

Перевагою цифровізації для міського розвитку є стимулювання економічного розвитку, що підвищує рівень конкурентоспроможності міста. Розвиток цифрових технологій та послуг ІКТ може стати рушійною силою для економічного зростання міст, створюючи нові робочі місця та приваблюючи інвестиції. Міста, які активно впроваджують цифрові технології, стають більш конкурентоспроможними на світовому ринку. Системи моніторингу трафіку дозволяють містам отримувати дані про стан доріг та прогнозувати затори. Розумні світлофори можуть адаптувати свою роботу в залежності від обсягу

транспорту, зменшуючи час очікування та витрати пального. Впровадження безпілотних транспортних засобів сприяє зменшенню викидів та заторів у місті, покращуючи мобільність та доступність транспорту для мешканців. Моніторинг якості повітря та води дозволяє оперативно реагувати на забруднення та приймати заходи для їх усунення. Системи управління відходами допомагають ефективно використовувати ресурси та зменшувати кількість відходів, що надходять на сміттєзвалище. Зелені технології, такі як міські сади та парки, сприяють покращенню екологічної ситуації та здоров'ю мешканців. Цифрові платформи та додатки створюють можливість для активного взаємодії між мешканцями та міським урядом у прийнятті рішень щодо розвитку міста. Залучення громадян до процесу прийняття рішень забезпечує більшу відкритість, прозорість та легітимність в урядовому управлінні. Цифрові технології створюють нові можливості для бізнесу та стимулюють інновації в містах. Розвиток індустрії інформаційних технологій привертає інвестиції та таланти до міст, сприяючи їхньому економічному зростанню. Створення стартапів та просування нових продуктів і послуг сприяє розвитку інноваційного середовища та підвищенню конкурентоспроможності міст.

Значний вплив на економіку міст мала поява хмарних технологій. Їх застосування у сфері міського планування дозволяє враховувати різноманітні аспекти, такі як екологічність, енергоефективність та соціальні потреби. Міста можуть використовувати аналітичні інструменти для прогнозування та моделювання розвитку, що сприяє побудові більш стійких та адаптивних городів. Хмарні технології також допомагають містам оптимізувати використання інфраструктури, зокрема енергосистем, транспортної мережі та водопостачання. Це дозволяє зменшити витрати та підвищити ефективність ресурсного використання. Зокрема, міста можуть використовувати хмарні рішення для моніторингу та оптимізації енергоспоживання, що сприяє зменшенню викидів парникових газів та підвищенню екологічної стійкості. У сфері економічної безпеки, хмарні технології роблять міста більш конкурентоспроможними, забезпечуючи доступ до інноваційних рішень та послуг. Це сприяє залученню інвестицій та розвитку місцевого бізнесу. Крім того, хмарні рішення забезпечують високий рівень захисту даних, що важливо для забезпечення конфіденційності та безпеки економічних процесів. Важливий вплив на міста має також розвиток соціальних мереж, стимулюючи їх сталий розвиток та економічну безпеку. Соціальні мережі стали важливим каналом комунікації для міського населення, сприяючи взаємодії та обміну інформацією між мешканцями. Це сприяє зростанню громадської свідомості щодо проблем та потреб міста, що може спонукати до активної участі в громадських ініціативах та розвитку спільнот. Більш того, соціальні мережі є ефективним інструментом для містян у вирішенні різноманітних питань, починаючи від підтримки місцевих бізнесів до впливу на прийняття важливих рішень муніципалітетами. Завдяки соціальним мережам мешканці можуть швидко обмінюватися інформацією про міські події, акції та проблеми, що сприяє формуванню єдиної громадської думки та мобілізації ресурсів для вирішення нагальних питань. У

сфері економічної безпеки, соціальні мережі можуть стати платформою для просування місцевих брендів та привертання туристів та інвесторів. Рекламні кампанії та акції, організовані через соціальні мережі, можуть допомогти розкрити потенціал міста та залучити нові можливості для розвитку бізнесу та інфраструктури. Крім того, соціальні мережі можуть стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу, надаючи їм доступ до широкої аудиторії та інструментів маркетингу. Розвиток соціальних мереж відіграє важливу роль у сталому розвитку міст та їх економічній безпеці, сприяючи зміцненню спільнот, підвищенню громадянської активності та стимулюючи економічний зріст. Ще одна важлива технологія — Big Data. Розвиток Big Data відіграє ключову роль у сталому розвитку міст та їх економічній безпеці. Ці технології дозволяють збирати, аналізувати та використовувати великі обсяги даних з різних джерел, що дозволяє містам приймати обґрунтовані рішення для оптимізації ресурсів та покращення якості життя мешканців. Однією з ключових переваг використання Big Data в містах є здатність прогнозувати та моделювати різноманітні аспекти міського життя. За допомогою аналізу даних можна передбачити зміни в міському середовищі, такі як зростання населення, зміни в транспортних потоках чи розвиток інфраструктури. Це дозволяє містам планувати свій розвиток заздалегідь, зменшуючи ризики та максимізуючи ефективність використання ресурсів. Крім того, Big Data дозволяє містам вдосконалювати системи управління та моніторингу. За допомогою сенсорів та інтернету речей можна збирати дані про стан міської інфраструктури, включаючи транспортні системи, енергопостачання та водопостачання. Це дозволяє оперативно реагувати на аварійні ситуації, оптимізувати використання ресурсів та забезпечувати безпеку мешканців. У сфері економічної безпеки, використання Big Data дозволяє містам залучати інвестиції та розвивати бізнес-екосистему. Аналітичні інструменти допомагають ідентифікувати потенційні сегменти ринку та прогнозувати попит на різноманітні товари та послуги. Крім того, аналіз даних про споживчі уподобання дозволяє підприємствам адаптувати свою пропозицію до потреб міського населення, що сприяє зростанню бізнесу та збільшенню доходів міста. В підсумку можна сказати, що використання цих технологій дозволяє містам стати більш ефективними, конкурентоспроможними та стійкими у змінних умовах сучасного світу. Не можна забувати і про важливість забезпечення кібербезпеки в умовах цифрової трансформації міст. Запровадження нових технологій вимагає посилення заходів з захисту від кіберзагроз, що включає в себе розробку безпечних систем зберігання та обробки даних, а також навчання персоналу з питань кібербезпеки.

Однак цифровізація несе в собі й певні виклики. Одним із викликів є цифрова нерівність. Не всі жителі міст мають однаковий доступ до ІКТ та навичок, що може призвести до посилення соціальної нерівності. Ще одним викликом є забезпечення кібербезпеки. Зростання кількості онлайн-транзакцій та даних збільшує ризики кібератак та витоку інформації. Викликом є також залежність від технологій. Ризики збоїв в роботі систем, втрата контролю над інформацією, зміна характеру роботи. Не треба забувати і про етичні аспекти.

Використання штучного інтелекту, збір та використання даних про людей, питання приватності та безпеки. Для того, щоб максимізувати позитивні наслідки цифровізації та мінімізувати негативні, необхідна чітка стратегія розвитку цифрових міст.

*Дида А. О.,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет імені Івана Франка;
науковий керівник: к.е.н., доцент Л.М. Зомчак*

ЕКОНОМЕТРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ОБСЯГУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

Агропромисловий сектор для України завжди відігравав важливу роль як для зовнішньоекономічного, так і для внутрішньоекономічного розвитку країни. Це важлива стратегічна галузь української економіки, яка забезпечує продовольчу безпеку та незалежність країни, забезпечує робочими місцями значну частину сільського населення. Проте із вторгненням російських військ в Україну почалося нове, значно складніше життя для всієї країни, і зокрема, для аграрного сектору.

Повномасштабна війна стала справжнім випробуванням для аграріїв. Вторгнення спричинило руйнування налагоджених роками процесів, логістичних ланцюгів. Багато посівних територій було заміновано, до частини немає доступу, знищено техніку та склади. Це суттєво вплинуло і на економіку країни, оскільки до цього Україна була одним з найбільших світових експортерів продукції рослинництва [1].

Актуальність дослідження полягає у тому, що аграрний сектор України суттєво постраждав через вторгнення російських військ, тому необхідно дослідити усі шляхи покращення виробництва сільськогосподарської продукції, а вивчення взаємозв'язків і залежності є першим кроком до цього.

Моделювання впливу сільського господарства на ВРП досліджували Зомчак Л., Умриш Г. [2], прогнозування цін пшениці в Україні реалізовано у дослідженні [3], а на м'ясо та яйця – у [4].

Відповідно до актуальності було сформульовано мету дослідження, яка полягає у вивченні залежності між обсягом унесених мінеральних добрив та обсягом виробництва продукції рослинництва. Дані для дослідження взято з офіційного сайту Державної служби статистики України за 2022 рік [5].

Досліджувати залежність між обсягом унесених мінеральних добрив та обсягом виробництва продукції рослинництва будемо через кореляційно-регресійну модель, яка має вигляд:

$$Y = 545,43 + 322,21x,$$

де Y – обсяг виробництва продукції рослинництва,

x – обсяг внесених мінеральних добрив

Отже, в досліджуваній сукупності із збільшенням обсягу унесених мінеральних добрив на 1 тис. т обсяг виробництва продукції рослинництва збільшиться в середньому на 322,21 тис. ц. Параметр b_0 як вільний член рівняння має тільки розрахункове значення.

Коефіцієнт кореляції $R^2 = 0,897$ показує, що між обсягом унесених мінеральних добрив і обсягом виробництва продукції рослинництва у досліджуваній сукупності зв'язок прямий і щільний. Обсяг виробництва на 89,7% залежить від обсягу унесених мінеральних добрив, і на 10,3% – від інших факторів.

Адекватність моделі будемо досліджувати порівнюючи значення $F_{ем}$ з $F_{кр}$. Оскільки $F_{ем} = 90,145$ більше за $F_{кр} = 4,301$, то можемо зробити висновки, що модель є адекватною і відповідає дійсності.

Для перевірки статистичної значущості параметрів моделі виконаємо порівняння значень $t_{ем}$ та $t_{табл}$. Оскільки для параметру b_1 значення $t_{ем} > t_{табл}$, то можемо вважати його статистично значущим. Параметр b_0 є статистично незначущим, оскільки значення $t_{табл} = 2,074$ перевищує значення $t_{ем} = 0,136$.

Перевіримо кореляційно-регресійну модель на наявність гетероскедастичності.

Гетероскедастичністю називають випадок, коли при побудові кореляційно-регресійної моделі умовна дисперсія випадкових величин не є сталою. Як наслідок гетероскедастичності оцінки коефіцієнтів регресії моделі будуть незміщеними та лінійними, а також не будуть ефективними. Дисперсії оцінок параметрів регресії будуть зміщені, через що відбудеться зростання довірчих інтервалів параметрів моделі [6].

Для тестування гетероскедастичності використаємо тест Глейзера. Тест Глейзера є розширенням тесту Парка і доповнює його аналізом інших видів залежності між дисперсіями випадкових відхилень σ_i і значеннями факторної ознаки x_i . Згідно з цим методом оцінюють кореляційно-регресійну модель залежності абсолютних значень відхилень $|e_i|$, які тісно пов'язані з σ_i^2 , від x_i .

Під час проведення тесту Глейзера моделюємо залежність між $|e|$ та x за допомогою п'яти кореляційно-регресійних моделей, які будуємо використовуючи метод найменших квадратів.

Про наявність гетероскедастичності свідчить статистична значущість параметрів α та β , а також високий коефіцієнт кореляції між змінними моделі.

Перевірку статистичної значущості параметрів здійснюємо за допомогою статистики Стюдента. Табличне значення цієї статистики при заданому рівні значущості $\alpha = 0,05$ та кількості ступенів вільності $v = 24 - 2 = 22$ становить $t_{табл} = 2,0739$.

Відзначимо дві моделі, в яких найбільш виражено описується гетероскедастичність.

Вибіркова кореляційно-регресійна модель №1 має наступний вигляд:

$$|\bar{e}| = 2007,583 + 39,882x$$

Розраховані значення $t_{ем}$ для параметрів цієї кореляційно-регресійної моделі дорівнюють $t_a = 2,191$; $t_\beta = 0,932$.

Вибіркова кореляційно-регресійна модель №4 має наступний вигляд:

$$|\bar{e}| = -519,311 + 684,663x$$

Розраховані значення $t_{ем}$ для параметрів цієї кореляційно-регресійної моделі дорівнюють $t_a = 2,229$; $t_\beta = -0,163$.

В описаних моделях 1 та 4 параметр β є статистично значущим, а параметр α не є статистично значущим, тобто наявна чиста гетероскедастичність.

Оскільки параметри декількох кореляційно-регресійних моделей є статистично значущими, то вибір форми гетероскедастичності здійснюємо на підставі порівняння кореляційних відношень для цих моделей.

Зокрема, кореляційно-регресійна модель №4 $|\bar{e}| = -519,311 + 684,663x$ найкраще описує форму гетероскедастичності, оскільки кореляційне відношення для цієї моделі є найбільшим: $R = 0,18428 = 0,42928$.

Для усунення гетероскедастичності використаємо метод, при якому дисперсії випадкових відхилень пропорційні значенням факторної ознаки. Для цього нам потрібно поділити усе рівняння на корінь з факторної змінної і побудувати множинну регресію без вільного члена.

Трансформована кореляційно-регресійна модель містить дві змінні – $1x$ та x , але не містить вільного члена. Використавши метод найменших квадратів, отримаємо таку вибіркову кореляційно-регресійну модель:

$$yx = 1530,1511x + 313,061x.$$

Коефіцієнт детермінації для кореляційно-регресійної моделі з урахуванням гетероскедастичності випадкових відхилень становить $R^2 = 0,9562$. Зауважимо, що значення коефіцієнта кореляції для цієї моделі значно вище, ніж значення коефіцієнта кореляції для моделі без урахування гетероскедастичності, отже нам вдалося її усунути та покращити нашу модель.

Проведений аналіз у вивченні залежності між обсягом унесених мінеральних добрив та обсягом виробництва продукції рослинництва довів доцільність та практичність застосування побудованої моделі. Результатом застосування моделі є ефективне зростання обсягу виробництва продукції рослинництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kyiv School of Economics. Вплив війни на українське сільське господарство. URL: <https://kse.ua/ua/war-impacts-on-ukrainian-agriculture/>
2. Зомчак Л. М., Умриш Г. Т. Моделювання залежності валового регіонального продукту від сільського господарства України на основі лонгітюдних даних. Економіка і суспільство. (16). 2018. С. 972-977.
2. Zomchak L., Kukhotska T. Wheat market price dynamics in Ukraine: quantitative exploration and forecasting. European Journal of Economics and Management. 2023. 4 (9). P. 14-22.
3. Zomchak L., Umrysh H. Modeling and forecasting of meat and eggs produsing in Ukraine with seasonal ARIMA-model. Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal. № 3 (3). 2017. P. 16-27.
4. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
5. Зомчак Л., Негрей М. Економетричне моделювання функціонування та розвитку аграрного сектору України: монографія. Київ. Компрінт. 2018. С. 256.

*Загороднюк Є.В.,
аспірант ОНП «Економіка»,
ВНЗ «Університет економіки та права КРОК», м. Київ, Україна;
науковий керівник : д.е.н., професор Лойко В.В.*

МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ РІВНЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В умовах прискореного розвитку цифрової економіки відбувається цифрової трансформації бізнес-процесів суб'єктів господарювання. Метою цифрової трансформації є досягнення ефективного ведення бізнесу, пришвидшення процесів отримання та відправлення необхідної інформації для прийняття управлінських рішень та підтримання конкурентних переваг підприємства на відповідному сегменті ринку. Завдяки розробленим та впровадженим у процеси виробництва та управління цифровим технологіям забезпечується швидка взаємодія підприємства з бізнес-партнерами, клієнтами та іншими стейкхолдерами. Стратегічне управління діяльністю суб'єкта господарювання здійснюються шляхом визначення стратегічних напрямів цифрових трансформацій, які потрібно застосовувати в різних бізнес-процесах і в процесі управління також. Визначаються доцільні до застосування для даного суб'єкта господарювання цифрові стратегії: використання штучного інтелекту, хмарних ресурсів, різних додатків, цифрових мереж. Впровадження цифрових ресурсів в діяльність суб'єкта господарювання потребує фінансових вкладень: власних коштів підприємства, запозичених коштів, інвестування. Ефективне впровадження цифровізації бізнес процесів суб'єктів господарювання потребує від керівництва підприємства не тільки впровадження цифрових програмних рішень в процеси виробництва, а й високого рівня інтеграції сучасних цифрових продуктів з новітнім обладнанням, достатньої кваліфікації працівників підприємства для роботи з цифровими продуктами, перехід на новітні технології.

Процес впровадження цифрових технологій у діяльність суб'єктів господарювання має певні бар'єри, що значно знижує його ефективність:

- відсутність розуміння у керівництва перспектив цифровізації бізнес процесів діяльності підприємства;
- відсутність достатнього обсягу фінансових коштів на оновлення обладнання, програмного забезпечення та підвищення кваліфікації працівників;
- відсутність розуміння перспектив цифровізації бізнес-процесів на підприємстві;
- невідповідність інфраструктури підприємства цифровим трансформаціям;
- дефіцит цифрових навичок у працівників;
- відсутність системи надійного захист інформації в умовах високої ймовірності кібератак;

- відсутність цілісного бачення цифрової трансформації бізнес процесів діяльності суб'єкта господарювання та реалізація окремих проектів;
- супротив змінам апарату управління або працівників.

Для оцінювання стану рівня цифрової трансформації суб'єкта господарювання запропоновано алгоритм розрахунку інтегрального показника рівня цифрової трансформації суб'єкта господарювання, який розраховується на основі групових показників, кількісні значення яких розраховуються на основі сформованої системи одиничних показників. У якості групових показників запропоновано виділити наступні: рівень ресурсного забезпечення цифрової трансформації суб'єкта господарювання; рівень дотримання корпоративної культури цифрової трансформації суб'єкта господарювання; рівень ефективності цифрових комунікацій суб'єкта господарювання (табл.1).

Таблиця 1

Система показників для визначення рівня цифрової трансформації суб'єкта господарювання

Назва групових показників	Одиничні показники
1. Рівень ресурсного забезпечення цифрової трансформації суб'єкта господарювання	1.1. Коефіцієнт оновлення технічних засобів відтворення та передачі інформації у суб'єкті господарювання. 1.2. Коефіцієнт оновлення програмного забезпечення (технологічних засобів) відтворення та передачі інформації у суб'єкті господарювання. 1.3. Ефективність використання робочого часу у процесах відтворення та передачі інформації у суб'єкті господарювання. 1.4. Рівень забезпеченості фахівцями процесів відтворення та передачі інформації у суб'єкті господарювання.
2. Рівень ефективності дотримання корпоративної культури цифрової трансформації суб'єкта господарювання	2.1. Індекс дотримання основних положень корпоративної культури цифрової трансформації суб'єкта господарювання співробітниками підприємства. 2.2. Індекс дотримання основних положень корпоративної культури цифрової трансформації суб'єкта господарювання адміністрацією підприємства.
3. Рівень ефективності цифрових комунікацій суб'єкта господарювання	3.1. Коефіцієнт ефективності зовнішніх цифрових комунікацій. 3.2. Коефіцієнт ефективності внутрішніх цифрових комунікацій.

Джерело: авторська розробка

За наведеною системою показників для визначення рівня цифрової трансформації суб'єкта господарювання на перше місце поставлений груповий показник ресурсного забезпечення цифрової трансформації суб'єкта господарювання. Для визначення кількісного рівня цього групового показника запропоновано розраховувати одиничні показники, які відображають стан технічного та технологічного забезпечення відтворення та передачі інформації у суб'єкті господарювання, рівень ефективності використання робочого часу та

рівень забезпеченості фахівцями у процесах цифрової трансформації. На друге місце виділено груповий показник рівня ефективності дотримання корпоративної культури цифрової трансформації суб'єкта господарювання, який запропоновано розраховувати за наступними одиничними показниками: індекс дотримання корпоративної культури цифрової трансформації суб'єкта господарювання співробітниками та адміністрацією підприємства. Кількісні значення цих цифрових показників можна визначити на основі експертних опитувань працівників підприємства та адміністрації. На третьому місце виділено груповий показник рівня ефективності цифрових комунікацій суб'єкта господарювання. Для визначення кількісного значення цього групового показника запропоновано розраховувати кількісні значення наступних одиничних показників: коефіцієнти ефективності зовнішніх та внутрішніх цифрових комунікацій. Більшість комунікацій сучасних суб'єктів господарювання здійснюється у форматі онлайн спілкування за допомогою корпоративної пошти, соціальних мереж, сайту підприємства, меседжерів, тому доцільно визначати ефективність таких комунікацій, визначати чи приносять вони ту віддачу, яку від них очікують. Для розрахунку цифрових показників сформовані формули для розрахунку їх кількісних показників. Групові показники розраховуються як середнє геометричне від кількісних значень групових показників. Інтегральний показник рівня цифрової трансформації суб'єкта господарювання також визначається як середнє геометричне групових показників. Кількісне значення інтегрального показника рівня цифрової трансформації суб'єкта господарювання можна перевести у якісний вимір за допомогою таблиць бажаності Харрінгтона [1].

Процес цифровізації бізнес процесів діяльності суб'єкта господарювання тісно пов'язаний із обранням цифрових інструментів в залежності від сфери діяльності. Наприклад, для суб'єкта господарювання, основним видом діяльності якого є торгівля, основними цифровими інструментами є коректно сформований сайт підприємства, таргетована реклама, налагоджені канали спілкування зі споживачами через соціальні мережі та меседжери, захист інформації. Для суб'єкта господарювання, основним видом діяльності якого є виробництво товарів, найбільш важливими є налагодження автоматизації та комп'ютеризації виробничих процесів, проте і всі інші цифрові інструменти також є важливими: сайт підприємства, таргетована реклама, спілкування через соціальні мережі та меседжери, захист інформації. Перевагу тим чи іншим цифровим інструментам керівництво суб'єкта господарювання обирає самостійно і цей вибір залежить від рівня прогресивності апарату управління щодо впровадження змін, цифрової грамотності самих працівників апарату управління, фінансової можливості підприємства забезпечити реалізацію процесу цифровізації бізнес процесів на підприємстві.

СПИСОК ВИКОРИТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Harrington E. C. The Desirability Function. Industrial Quality Control. 1965. April. P. 494–498

ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В КРАЇНІ

В умовах динамічного та непередбаченого ринкового середовища, фінансової глобалізації забезпечити стабільну роботу фінансового ринку та його інституцій, які б в повній мірі виконували свої власні зобов'язання, з метою утримання та завоювання конкретних сегментів, а також забезпечили фінансову безпеку в країні — це першочергове завдання інноваційних інструментів в реаліях сьогодення.

Інструментом підвищення конкурентоспроможності та вдосконалення розвитку банківських установ у світовому просторі, є розуміння та використання властивостей категорії бенчмаркінгу. Теоретичне обґрунтування, доцільність та раціональність використання якого, на пряму впливає на підвищення ефективності функціонування та діяльності як комерційних банків так і всіх фінансових інституцій в країні. Бенчмаркінг є інноваційним інструментом фінансової стійкості банківських установ, які мають враховувати вектор економічного зростання та постійно вдосконалюють стратегію платоспроможності і підвищення показників ефективності своєї роботи.

Необхідність застосування інструментарія роботи на базі бенчмаркінгу, проявляється в забезпеченні підвищення та вдосконалення інноваційних методів прийняття управлінських рішень, направлених на раціональність та ефективність управління бізнес-процесами. Також надає можливість отримати конкурентні переваги, безперервний пошук та адаптацію до умов конкурентного середовища, стабільно розвивати бізнес-стратегію, та підвищувати ефективність діяльності в умовах коливань зовнішнього середовища.

Вдосконалення діяльності банків та досягнення більш високих фінансових результатів, потребує розробки сучасної моделі управління, яка базується на певній карті стратегічних намірів (фінансові цілі, процеси, клієнти та інфраструктура). Бенчмаркінг - це практика, яка орієнтована на зовнішній світ. На відміну від самопорівняння, яке визначає лише ефективність проведених покращень, бенчмаркінг допомагає відповісти на питання: чи є ми конкурентоспроможними? Бенчмаркінг не покращує продуктивність як таку, але може бути використаний як засіб для запобігання невиправданого самозаспокоєння. У загальному вигляді практичне завдання бенчмаркінгу, полягає у тому щоб надати якісним програмам роботи більшого імпульсу і мотивує банки бути постійно сфокусованими на зовнішньому середовищі, працювати над виявленням прогалин у діяльності та розробкою правильних стратегій для їх усунення. Це, на нашу думку, є важливим науковим завданням що відкриває вікна можливостей і робить формулювання та

впровадження стратегії бенчмаркінгу більш систематизованим процесом, який є сучасним інструментом забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності комерційних банків. Навіть європейські топ-менеджери досить довгий час не змогли в повній мірі оцінити потужний вплив бенчмаркінгу на ефективність конкурентної стратегії, бізнес-процеси та систему управління банком[1].

Бенчмаркінг є дуже потужним інструментом, який допомагає банкам оптимізувати свою здатність надавати послуги, розвиваючи всі внутрішні процеси, щоб вони були досконалими, послідовними і дуже ефективними, а також оптимізуючи надання послуг клієнтам, щоб відбувався чіткий перехід від простого виконання основних вимог до забезпечення повного задоволення і навіть захоплення клієнта. Цього, можливо, можна досягти, пропонуючи найкращий продукт або послугу з найвищою якістю, найнижчою ціною і з найбільш конкурентним підходом.

Можливо, ще однією важливою причиною того, що раніше бенчмаркінг не розглядався серйозно, є нерозуміння вищим керівництвом процесів, які створюють цінність для кінцевого споживача, а також їхня загальна віддаленість від операційної діяльності. Віддаленість від "процесу" дуже часто означає, що зовнішня діяльність обмежується аналізом діяльності конкурентів і, можливо, реінжинірингом продуктів різних конкурентів. Іншим серйозним упущенням є, мабуть, недостатня увага до кінцевого споживача і прийняття культури, яка занадто орієнтована на внутрішній ринок, де девіз, як правило, звучить наступним чином "ми думаємо, що знаємо, чого хоче клієнт - давайте дамо йому те, що йому потрібно". Такий підхід можна охарактеризувати як "підхід кидка і ловлі", коли послуги надаються і підкидаються в повітря, а клієнти повинні зловити їх на іншому кінці і бути вдячними за те, що вони їх отримали[2].

На нашу думку, перш ніж обговорювати, як розпочати програму бенчмаркінгу, яка здатна виміряти справжню конкурентну ефективність і яка може дати організаціям явну перевагу завдяки постійному стратегічному використанню, необхідно відповісти на два питання: як слід запроваджувати бенчмаркінг? І чи слід зосередитися на факторах, результатах чи на обох? Хоча деякі науковці говорять про різні типи бенчмаркінгу, включаючи вартісний, насправді ж типи бенчмаркінгу, про які часто згадують, відносяться до функціонального, конкурентного та загального. Зосереджуючись на вартості, можна досягти короткострокових результатів у плані бажаного скорочення витрат, але дуже легко втратити чудову можливість підвищення конкурентних стандартів. Конкурентних стандартів можна досягти лише через розуміння того, як функціонують процеси, чому вони є кращими, на що спрямовуються зусилля тощо[3-4].

Таким чином, на нашу думку, бенчмаркінг додає необхідний імпульс для забезпечення високої конкурентоспроможності стандартів діяльності з можливістю отримання наступних результатів:

- Якщо і коли виявлено розрив, переглядаються бажані стандарти і впроваджуються нові практики, методи, способи управління процесами, засновані на найкращих показниках, щоб закрити виявлений розрив.

- Якщо існує паритет або позитивний розрив на користь відповідної організації, що дає їй перевагу над конкурентами, бенчмаркінг гарантує, що цілі залишаються сфокусованими на досягненні більшого з прагненням до кінцевої переваги в результатах діяльності. Таким чином, по-справжньому, як невід'ємний елемент будь-якої програми TQM, бенчмаркінг є безперервною діяльністю і повинен здійснюватися на регулярній основі.

На базі представленого наукового дослідження, слід звернути увагу на те, що бенчмаркінг додає нового виміру стратегічному мисленню. Він гарантує, що формулювання та реалізація стратегії йде правильним шляхом, постійно перевіряючи внутрішню ефективність, поведінку процесів у порівнянні з показниками найсильніших конкурентів і найкращих у своєму класі організацій та установ. Аналіз конкурентів - це те, що організації роблять протягом тривалого часу для збору інформації про відмінності у витратах, продуктах/послугах, нових запусках тощо. Зібрана інформація часто використовується для формулювання стратегії. Хоча стратегічний аналіз встановлює, скільки і наскільки, він не є достатнім каталізатором для впровадження змін. Він здатен відповісти на питання що, як, чому, де і коли. Ось чому бенчмаркінг набуває першорядного значення. Роль бенчмаркінгу через заохочення до розуміння поведінки процесу забезпечує отримання знань у різних сферах, а це дійсно найкращий каталізатор, про який тільки можуть мріяти менеджери. Це може надати їм впевненості у розробці стратегій, які, ймовірно, призведуть до ліквідації розриву у виявлених рівнях ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вовчак О.Д., Гонгало Н.Н. Цифрові інновації та їх вплив на конкурентоспроможність банків. *Вісник університету банківської справи*. 2020. №3 (39). С. 46-51. URL: <https://ser.net.ua/index.php/SER/issue/view/16> (дата звернення: 01.04.2024).
2. Кузнєцова М.А., Гуйгова Ю.І. Розвиток та впровадження інноваційних банківських послуг в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8088> (дата звернення: 25.03.2024).
3. Криховецька З.М., Левандійський О.Т. Сутність і напрями розвитку банківських інновацій. *Економіка та держава*. № 8. 2022. С. 56-61. URL: http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/13191/1/Ek%2B8-2022_St9.pdf (дата звернення: 12.04.2024).
4. Федішин М.П., Старкіна М.О. Розвиток банківських інформаційних систем. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. №2 (68). С. 200-203. URL: http://scientificview.umsf.in.ua/archive/2020/2_68_2020/37.pdf (дата звернення: 15.04.2024).

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ DATA MINING ДЛЯ ПІДБОРУ СУДНА ПРИ ОПТИМІЗАЦІЇ В ЛОГІСТИЧЕСКИХ И ТРАНСПОРТНИХ СИСТЕМАХ

Морський вид торгівлі завжди був найвигіднішим через кілька чинників. По-перше, морські перевезення мають значну вантажопідйомність і масштаб, що дозволяє ефективно переміщати великі обсяги товарів. Крім того, морські шляхи зазвичай економічніші і мають менший вуглецевий слід, ніж інші види транспорту, що робить їх переважними з екологічної точки зору.

До факторів, що впливають на вартість морських вантажоперевезень відносяться тип вантажу (різні типи вантажів мають різну вартість перевезення); відстань та маршрут (чим більша відстань, тим вища вартість перевезення); тип судна та його вантажопідйомність; паливні витрати; погодні умови; тарифи та домовленості з морськими перевізниками; валютні курси та економічні фактори; ефективність та доступність інфраструктури портів.

Є фактори, на які ми не можемо вплинути (такі як погодні умови та валютні курси, тенденції ринку). Але ми можемо спробувати їх передбачити за допомогою методів прогнозного моделювання.

Але є такі фактори, які ми можемо корегувати й за рахунок цього зменшувати затрати на перевезення. До таких факторів відноситься відстань маршруту. Зменшити його ми можемо за рахунок підбору саме тих судів, які знаходяться вже поблизу до порту відправлення: або стоять в порту, або планують там бути за декілька днів. Звичайно з цих судів нам потрібно підібрати саме ті суди, які підходять до нашого вантажу.

Data mining відіграє важливу роль у сучасних дослідженнях транспортування вантажів морем, оптимізуючи процеси та підвищуючи ефективність судноплавства. Які ж саме методи можуть бути використані для яких задач:

1. Дерева прийняття рішень та системи продукційних правил для підбору судів з певними умовами та в певному діапазоні відстані
2. Нечітка логіка для побудови функції приналежності доцільності використання різних судів
3. Лінійна регресія для апроксимації відстаней між судном й портом, до якого він рухається за характеристиками, такими як швидкість, напрямок, тип судна і т.д.
4. Метод опорних векторів (SVM) для класифікації суден.
5. Нейронні мережі.

В якості параметрів нейронної мережі ми обрали: координати судна (широта та довгота поточного положення судна); швидкість та напрямок руху; тип судна

(наприклад, контейнеровоз, танкер, вантажне судно тощо); придатність судна до перевезення заданого типу груза (розмір люків, об'єм трюмів, технічні характеристики, пов'язані з маркерівкою вантажу); правові параметри щодо можливості заходити в ті чи інші порти, проходити каналами; вантаж, а саме інформація про тип та кількість вже існуючого на борту вантажу, якщо ми будемо використовувати судно не самостійно; характеристики судна по віку, проходимість та історичні дані про рух; метеорологічні дані; характеристики порту, в який прямує судно з точки зору черги та швидкості обслуговування (певні терміни простоя судна при заході в порт дуже сильно можуть вплинути на кінцеву вартість перевізку вантажу)

Якись з цих даних ми можемо отримати з баз судов, які використовуються у всьому світі, а якісь необхідно парсити у реальному часі (погодні умови, координати судна у будь-яку хвилину). В якості таких ресурсів доцільно використовувати:

MarineTraffic (www.marinetraffic.com) надає інформацію про морський рух, включаючи позиції суден, маршрути, швидкість та інші характеристики. Вони також пропонують історичні дані і аналітику;

Windy (www.windy.com) надає інформацію о погодних умовах, що включає швидкість вітру, напрям вітру, хвилі та інші параметри, які можуть впливати на затримки при заході в порт

Port Performance Programme (PPP) (www.portperformance.net) є ініціативою Міжнародної асоціації портів (IAPH) та надає дані та інструменти для оцінки продуктивності портів.

Висновок: транспортування вантажів морем є складною і багатопараметричною системою, де необхідно враховувати безліч змінних, таких як погодні умови, морські течії, типи вантажних суден, оптимальні маршрути та розклад доставки. Використання Data mining дозволяє врахувати ці фактори та оптимізувати процес перевезень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Rusca F. Simulation model for maritime container terminal / F. Rusca, M. Popa, E. Rosca, A. Rusca // *Transport Problems*. — 2018. — Vol. 13. — No. 4. — Pp. 47–54. DOI: 10.20858/tp.2018.13.4.5
2. Kammoun R. Seaport efficiency and competitiveness in European seaports / R. Kammoun, C. Abdennadher // *Transport Policy*. — 2022. — Vol. 121. — Pp. 113–124. DOI: 10.1016/j.tranpol.2022.04.003

*Набок І.В.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н.Каразіна;
Стяглик Н.І.,
к.пед.н.
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н.Каразіна*

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ПРОГРАМНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ В РАМКАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Адаптація до постійних змін в сфері програмного забезпечення є важливим аспектом професійної діяльності. Зміни в програмному забезпеченні відбуваються через регулярні оновлення, випуск нових версій, а також швидкий темп розвитку технологій. Щоб залишатися конкурентоспроможними та впевненими у своїх навичках, спеціалістам доводиться постійно вивчати нові версії програмного забезпечення, ознайомлюватися зі змінами в функціоналі та інтерфейсі, а також оволодівати новими методиками роботи з ним. Цей процес вимагає від спеціалістів гнучкості та швидкого впровадження нових знань у практику. Наприклад, зміни в інтерфейсі програм можуть вимагати переосмислення старих прийомів роботи та вивчення нових. Також, оновлення програмного забезпечення часто супроводжуються виправленням виявлених помилок або дефектів, впровадженням нових функцій та оптимізацією роботи, тому важливо бути в курсі останніх змін [1, 2].

Комунікація з розробниками програмного забезпечення є ключовим елементом успішного співробітництва та досягнення поставлених цілей у проекті. Ефективна співпраця вимагає від учасників команди здатності чітко висловлювати свої вимоги, розуміти потреби проекту та активно взаємодіяти один з одним. Перш за все, спеціалістам потрібно вміти чітко формулювати вимоги до програмного забезпечення. Це означає не лише описати бажаний функціонал, а й зрозуміти технічні обмеження та можливості платформи, на якій розробляється програмне забезпечення. Чітке визначення вимог допомагає уникнути непорозумінь та забезпечує однозначність у розумінні завдання. Другим важливим аспектом комунікації з розробниками є здатність виявляти та описувати помилки. Під час роботи над програмним забезпеченням не можна уникнути помилок та недоліків, і важливо швидко їх виявляти та фіксувати. Спеціалісти повинні бути уважними до деталей та здатними чітко описати знайдені проблеми, щоб розробники могли їх виправити [3].

Важливим аспектом тестування є його проведення на різноманітних платформах та в умовах реальних виробничих процесів. Це означає, що програмне забезпечення повинно бути протестоване на різних операційних системах, пристроях та конфігураціях, щоб переконатися, що воно працює коректно у різних середовищах. Також важливо враховувати різні умови використання програми, наприклад, велику кількість одночасних користувачів,

низьку швидкість інтернет-з'єднання тощо. Однак тестування це лише перша стадія, яка дозволяє виявити проблеми та помилки у програмному забезпеченні. Важливою складовою також є відладка, яка передбачає виправлення виявлених помилок та недоліків. Цей процес включає в себе аналіз звітів тестування, виявлення причин помилок, їх виправлення та перевірку результатів [4].

Стратегії управління версіями програмного забезпечення є важливим інструментом для забезпечення ефективного контролю над розвитком проекту та збереження його стабільності. Цей підхід передбачає систематичне збереження версій програми та відстеження змін, що вносяться у кожен з них. Завдяки стратегіям управління версіями програмного забезпечення команди розробників можуть ефективно контролювати розвиток проекту та забезпечувати його стабільність. Також ці стратегії сприяють співпраці між різними членами команди та впорядкуванню процесу розробки [5].

Для захисту програмного забезпечення від потенційних загроз професіонали повинні вживати широкого спектру заходів, включаючи аудит коду на предмет вразливостей, застосування найкращих практик розробки безпечного програмного забезпечення, налагодження механізмів контролю доступу та шифрування даних, а також впровадження систем моніторингу та виявлення вторгнень. Крім того, професіонали з безпеки повинні постійно відслідковувати нові загрози та розвиток технологій атак, щоб бути завжди в курсі останніх трендів у цій сфері. Вони також мають активно співпрацювати з розробниками програмного забезпечення та іншими зацікавленими сторонами, щоб спільно реагувати на потенційні загрози та розробляти стратегії захисту, які відповідають специфіці проекту та індустрії [6].

Документування та дослідження в сфері програмного забезпечення є важливими елементами, які допомагають забезпечити ефективне управління проектом та підтримку програмного забезпечення у майбутньому. Ці процеси включають в себе створення та збереження документації про різні аспекти розробки та впровадження програм, а також проведення досліджень для пошуку нових рішень та вдосконалення існуючих практик. Перш за все, важливо вести документацію про процеси розробки програмного забезпечення. Це може включати в себе опис специфікацій, архітектурних рішень, кодової бази, тестових планів, результатів тестування, виправлених помилок та багато іншого. Документація є важливим джерелом інформації для розробників, тестувальників, менеджерів та інших учасників проекту, яке допомагає забезпечити зрозумілість та послідовність у процесі розробки. Збережена документація дає змогу швидко знайти необхідну інформацію про проект, його структуру, особливості реалізації та інші аспекти, що дозволяє ефективно реагувати на запити користувачів, виправляти помилки та вдосконалювати програмне забезпечення [7].

Навчання та саморозвиток є необхідними складовими успішної кар'єри в сфері технологій. Швидкі темпи змін у технологічному середовищі створюють потребу у постійному оновленні знань та навичок серед професіоналів. По-

перше, постійне навчання дозволяє спеціалістам бути в курсі останніх трендів, нових інструментів та методів розробки програмного забезпечення. Це включає в себе участь у конференціях, семінарах, вебінарах, курсах навчання та інших формах професійного розвитку. Будучи постійно удосконаленими у своїй галузі, спеціалісти можуть ефективніше виконувати свої завдання та розвивати кар'єру. По-друге, самостійне вивчення нових інструментів та технологій є важливим елементом навчання. Інтернет надає безліч ресурсів, таких як онлайн-курси, документація, відеоуроки та форуми, які дозволяють спеціалістам самостійно вивчати нові інструменти та технології у зручний для них час. Це дозволяє розвивати глибокі знання та навички у конкретній області та застосовувати їх у практичній діяльності [1].

Організація робочого процесу полягає у впровадженні ефективних методів та інструментів, що спрощують виконання завдань та зменшують витрати ресурсів. Наприклад, використання спеціалізованих програм для управління проектами, систем контролю версій коду, автоматизація тестування та впровадження, а також розподіл завдань за методологіями управління проектами, такими як Scrum або Kanban. Ефективне використання ресурсів має безпосередній вплив на результативність проекту та його успішне завершення. Воно допомагає забезпечити вчасне виконання завдань, збільшити якість розробленого програмного забезпечення та знизити загальні витрати на проект. Такий підхід є ключем до досягнення успіху у сфері розробки програмного забезпечення [8].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шкідливе програмне забезпечення та боротьба з ним. [Електронний ресурс] URL: <https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/12421>
2. Гордієнко Ю.Г., Таран В.І. Хмарні обчислення. Навч.посібник. Київ, 2022. 1224 с [Електронний ресурс] URL: <https://comsys.kpi.ua/katalog/files/konspekt-lekciy-1.pdf>
3. Ефективна комунікація на робочому місці [Електронний ресурс] URL: <https://www.atlassian.com/blog/teamwork/effective-communication-in-the-workplace>
4. Software Testing Help [Електронний ресурс] URL: <https://www.softwaretestinghelp.com>
5. Система керування версіями [Електронний ресурс] URL: Система керування версіями Wikipedia <https://uk.wikipedia.org> > С...
6. Захист програмного забезпечення [Електронний ресурс] URL: Захист програмного забезпечення Wikipedia <https://uk.wikipedia.org> > З...
7. Історії користувачів [Електронний ресурс] URL: <https://www.atlassian.com/agile/project-management/user-stories>
8. Посібник з простежуваності керування вимогами: збирання вимог Agile [Електронний ресурс] URL: [https://visuresolutions.com/uk/requirements-management-traceability guide/agile-requirements-gathering](https://visuresolutions.com/uk/requirements-management-traceability-guide/agile-requirements-gathering)

*Пилкін М.Д.,
аспірант,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна;
науковий керівник : д.е.н., професор Лойко В.В.*

МОДЕЛІ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ БІЗНЕСОМ В НЕСТАБІЛЬНІЙ ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОСИСТЕМІ

Глобальна економіка відома своєю нестабільністю, що часто ініціює виклики у бізнес-спільноті щодо залучення інвестицій та фінансової стабільності. Нестабільність може виникати з різноманітних причин, включаючи військові дії, внутрішні конфлікти, політичні та економічні кризи, зміни в регулюючому середовищі, геополітичні конфлікти, природні катастрофи та інші чинники, що впливають на глобальну економічну динаміку. У таких умовах бізнесам необхідно розробляти ефективні стратегії залучення інвестицій для забезпечення фінансової стабільності та успіху. Пропонуємо розглянути деякі моделі залучення інвестицій бізнесом в нестабільній глобальній екосистемі.

Диверсифікація інвестиційного портфеля є одним з ключових підходів для залучення інвестицій у нестабільній екосистемі. Це означає розподіл ризиків між різними видами активів та ринками. Бізнеси можуть інвестувати в різноманітні види активів, такі як акції, облігації, нерухомість, сировинні товари, криптовалюти тощо, що допомагає зменшити вплив негативних змін у конкретних галузях або регіонах.

Стратегії захисту від ризиків можуть бути ефективним інструментом для бізнесів, що працюють у нестабільних умовах. Це може включати використання фінансових похідних інструментів, таких як опціони та ф'ючерси, щоб захистити себе від негативних змін у цінах активів або валютних курсах. Крім того, страхування та укладання контрактів з фіксованими цінами можуть забезпечити більшу стабільність у фінансовому плануванні.

Адаптація до змін є необхідною умовою для успіху у нестабільних умовах. Бізнеси можуть розвивати гнучкі бізнес-моделі, які дозволяють їм швидко реагувати на зміни в ринкових умовах. Однією з ключових стратегій адаптації може бути розвиток гнучких бізнес-моделей. Гнучкі бізнес-моделі дозволяють бізнесу швидко реагувати на зміни у ринкових умовах. Це може включати в себе швидку зміну стратегій маркетингу та продажів, реорганізацію виробничих процесів та впровадження нових продуктів чи послуг.

Не менш важливою стратегією адаптації є аналіз та прогнозування тенденцій ринку. Постійний аналіз тенденцій ринку допомагає бізнесу адаптуватися до змін і вчасно реагувати на нові можливості та загрози. Використання аналітичних інструментів та моделей прогнозування дозволяє підтримувати конкурентну перевагу та виходити на нові ринки. Важливим аспектом також є пошук нових ринків та можливостей. У нестабільних умовах

бізнесам часто доводиться шукати нові ринки та можливості для розвитку. Це може включати в себе відкриття нових географічних ринків, розширення асортименту продуктів або послуг, а також впровадження інноваційних рішень на ринку. Також не варто забувати про фокус на клієнтах та їх потребах. Зміна потреб споживачів може відбуватися дуже швидко в умовах нестабільності. Тому важливо для бізнесу активно слідкувати за змінами в уподобаннях та потребах клієнтів і швидко адаптувати свою продукцію чи послуги відповідно. Також інвестиції в інновації та технології можуть допомогти бізнесу стати більш конкурентоспроможними і адаптивними до змін. Це може включати в себе впровадження новітніх технологій в виробництво, розробку нових продуктів або послуг, а також вдосконалення внутрішніх процесів.

Спільне інвестування та партнерство є важливими стратегіями для залучення інвестицій у нестабільній глобальній екосистемі. Вони дозволяють бізнесам об'єднувати свої ресурси та зменшувати ризики, пов'язані з великими проектами чи ініціативами. Ось кілька ключових аспектів спільного інвестування та партнерств:

- Пул інвестицій. Спільне інвестування дозволяє бізнесам об'єднувати свої інвестиційні ресурси для реалізації спільних проектів. Це може бути особливо корисно в умовах великих капіталовкладень, таких як розробка нових продуктів, впровадження інноваційних технологій або розширення бізнесу на нові ринки.
- Розподіл ризиків. Спільне інвестування також дозволяє розділити ризики між учасниками проекту. Замість того, щоб одна компанія несла всі ризики, партнерство дозволяє розділити відповідальність за успіх чи невдачу проекту між всіма учасниками.
- Експертна підтримка. Партнерство також може забезпечити доступ до додаткових ресурсів та експертної підтримки. Кожен партнер може внести свій внесок у проект, вносячи свої знання, досвід та контакти, що сприяє покращенню якості та ефективності реалізації.
- Взаємна вигода. Партнерство між компаніями може бути вигідним для всіх сторін. Кожен партнер може отримати доступ до нових ринків, технологій, клієнтів та інших можливостей, які були б важко досягти самотійно.
- Управління ресурсами. Управління ресурсами в рамках партнерства може бути більш ефективним через спільне прийняття рішень та ресурсів. Розподіл завдань та відповідальності може допомогти оптимізувати процеси та забезпечити успішне виконання проектів.

У сучасному світі інноваційні фінансові інструменти стають все більш популярними серед бізнесів, що працюють в нестабільних глобальних умовах. Вони відкривають нові можливості для залучення інвестицій та забезпечують більшу стійкість у фінансовому плануванні. Розглянемо деякі з найбільш інноваційних фінансових інструментів і їх потенційні переваги для бізнесу в умовах нестабільної глобальної екосистеми. Наприклад, криптовалюти, такі як Bitcoin, Ethereum та інші, представляють собою цифрові активи, які базуються

на технології блокчейн. Вони можуть бути використані для проведення міжнародних транзакцій без посередників та знижують витрати на переказ коштів. Для бізнесу криптовалюти відкривають доступ до нових джерел фінансування, таких як ICO (Initial Coin Offering), STO (Security Token Offering) та DeFi (Decentralized Finance) платформи.

Блокчейн-технології не обмежуються лише криптовалютами. Вони можуть бути використані для створення розподіленої бази даних, яка забезпечує безпеку та недоступність даних для зміни. Бізнеси можуть використовувати блокчейн для ведення записів про транзакції, власності та інших активів, що дозволяє підвищити ефективність операцій та забезпечити відкритість та прозорість в управлінні.

Ці інноваційні фінансові інструменти дозволяють бізнесам не лише залучати інвестиції, але й покращувати ефективність своєї діяльності, зменшувати витрати та ризики, а також забезпечувати більшу прозорість та безпеку в управлінні фінансами. Розуміння цих інструментів та їх використання може стати ключовим фактором для успіху бізнесу в нестабільних умовах глобальної екосистеми.

У нестабільній глобальній екосистемі залучення інвестицій стає складною, але важливою задачею для бізнесів. Використання різноманітних моделей та стратегій, таких як диверсифікація портфеля, стратегії захисту від ризиків, стратегії адаптації, спільне інвестування та партнерства, а також використання інноваційних фінансових інструментів, може допомогти бізнесам досягти фінансової стабільності та успіху у таких умовах.

*Рогов А. В.,**здобувач вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна;**Тарасенко О. П.,**к.т.н, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій та
математичного моделювання**ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В. Н. Каразіна*

ПЕРЕВАГИ ТА ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОМЕРЕЖ В ОБЛІКУ ТА УПРАВЛІННІ БІЗНЕСОМ

За останні роки нейромережі (artificial neural network, ANN) стали частиною звичного життя. Пізніше у кожному напрямі сервісів із штучним інтелектом (artificial intelligence, AI) з'явилося кілька альтернатив, тож кожен може обрати свого AI-асистента під конкретні робочі завдання. Нейронні мережі – це математичні моделі, які імітують структуру та функціонування біологічних нейронних мереж, що складають мозок. Вони використовуються в галузі штучного інтелекту для навчання комп'ютерів розпізнавати шаблони, класифікувати дані та виконувати інші завдання, що вимагають інтелектуального аналізу [1].

В основі ANN лежать поєднані між собою нейрони, які передають інформацію одне до одного. Спочатку дані надходять до вхідного шару нейронів, далі потрапляють у приховані шари, а потім – у вихідний шар, який і надає результат обробки. Щобільше шарів, то складнішу інформацію здатна обробляти ANN. Силу з'єднання регулює вага, яка збільшує чи зменшує силу сигналів. Також нейрони можуть мати поріг. Якщо сума вхідних сигналів нейрона його перевищує, то нейрон активується. Наскільки сильно – це визначає активаційна функція. Аби ANN правильно обробляла інформацію, її потрібно навчати. Цей процес відбувається за допомогою методу зворотного поширення помилки (Backpropagation). У 1989 р. його описав Джефрі Гінтон, якого вважають «хрещеним батьком» AI. Спрощено все виглядає так: розробники «показують» нейромережі набір вхідних та вихідних даних. ANN обробляє інформацію й намагається генерувати вихідні дані, які збігатимуться з заданими. Якщо результат невірний, вага нейронів змінюється, і процес повторюється знов. Серед світових лідерів, що активно використовують ANN, такі технологіанти, як Amazon (для формування стрічки товарів на основі попередніх вподобань), Netflix (для пропозиції цікавих для користувачів фільмів чи серіалів), Spotify (для підбору музики відповідно до смаків), PayPal (для виявлення шахрайства в електронних платежах), Tesla (для автономного керування автомобілями), Google (для рекомендацій, перекладу та прогнозу погоди), Facebook (для рекомендацій контенту чи автоматичного модерування) [2].

Але зовсім не варто очікувати, що ANN розповість вам, як правильно вести бізнес, вдало інвестувати або як налаштувати ефективну рекламну кампанію. AI

взагалі не може знати краще за вас, як вести справи, це просто помічник. Він може заощадити час, іноді може підказати якусь ідею, але думати та приймати рішення за людину машина не зможе. Навіть застосовувати термін «думати» до того, що робить штучний інтелект, відповідаючи на запит, неправильно [3]. Все ж таки розумне та виважене використання ANN для бухгалтерського та управлінського обліку може стати у нагоді до полегшення роботи та мати значний потенціал у покращенні ефективності та точності облікових процесів на підприємстві. Ось кілька переваг такого підходу:

1. Автоматизація рутинних операцій: ANN можуть класифікувати та обробляти велику кількість фінансових даних, це дозволяє звільнити людські ресурси для виконання більш складних завдань.
2. Прогнозування та аналіз: ANN можуть аналізувати великі обсяги даних та робити прогнози щодо фінансової діяльності підприємства. Це допомагає управлінцям приймати кращі рішення на основі об'єктивних даних. Зараз досить поширеними у використанні є універсальні світові сервіси із AI у маркетинговій діяльності. Наприклад, платформа бізнес-аналітики Zoho Analytics особливо корисна при створенні та аналізі візуалізацій даних для оптимізації управління запасами, виявлення тенденцій та можливостей зростання бізнесу. Luminoso є AI-інструментом аналізу громадської думки, відгуків, онлайн-спілкування, а також візуалізації на основі якісної та кількісної аналітики. Платформа пропонує аналіз тональності відгуків на 15 мовах. Luminoso автоматизує процес огляду відгуків та дозволяє маркетологам отримувати неочікувані інсайти щодо покращення бізнесу. Einstein GPT є генеративним AI для Salesforce CRM, який налаштовує кожную взаємодію з клієнтом (у межах електронних листів, чатів та спеціальних пропозицій). Інструменти Einstein GPT дозволяють створювати індивідуальні прогнози та рекомендації без необхідності звертатися до послуг фахівців з обробки даних. Einstein забезпечує роботу з Customer 360 в галузі продажів, обслуговування клієнтів, маркетингу, комерції та даних, направляючи продавців від взаємодії з потенційними клієнтами до укладення угод [4].
3. Виявлення аномалій, що допомагає вчасно виявляти шахрайство або помилки в обліку. ANN здатні виявляти нетипову поведінку на банківських рахунках та ефективно протидіяти фінансовому шахрайству. Один із прикладів практичного застосування технології – інструмент «Consumer Fraud Risk» від платіжного гіганта Mastercard. Він використовує AI на базі ANN, який аналізує дані про платежі в режимі реального часу та блокує шахрайські транзакції ще до того, як кошти залишать рахунки жертв [5]. І цей кейс не єдиний у своєму роді.
4. Підвищення точності, що в свою чергу дозволяє підприємству приймати кращі управлінські рішення.
5. Підвищення швидкості обробки даних, що дозволяє збільшити продуктивність та ефективність роботи.

6. Автоматична адаптація до змін, що дозволяє забезпечувати актуальні та точні прогнози та аналіз бізнес-середовища.
7. Можливість індивідуалізації: ANN можуть бути налаштовані для вирішення конкретних завдань та потреб конкретного підприємства, що дозволяє створювати індивідуальні та гнучкі рішення.
8. Зменшення людського впливу, що дозволяє знизити ризик помилок та покращити якість прийнятих рішень.

Ці переваги безумовно можуть допомогти підприємствам ефективніше управляти фінансами, вчасно ідентифікувати й зменшувати ризики, підвищуючи конкурентоспроможність. Але у той же час слід враховувати можливі обмеження та виклики щодо використання ANN у бізнесі. Запровадження нейромереж для обліку та управління бізнесом може стикатися з рядом недоліків, які варто узяти до уваги. По-перше, розробка та впровадження ANN вимагає значних фінансових та технічних ресурсів. Компаніям потрібно мати кваліфікованих фахівців з глибоким розумінням штучного інтелекту, щоб розробляти та підтримувати ці системи, забезпечувати їх інтеграцію із наявними програмними продуктами ведення обліку. Крім того, навіть найпрогресивніші ANN можуть бути вразливими до недоліків та помилок. Необхідно ретельно перевіряти та тестувати моделі перед їх впровадженням, оскільки неправильні рішення, прийняті на основі даних, що обробляються AI, можуть призвести до несподіваних та серйозних проблем для бізнесу.

Також вкрай важливо врахувати етичні питання, пов'язані з використанням нейромереж у фінансовому обліку та управлінні. Наприклад, виникають питання збереження та забезпечення абсолютної конфіденційності фінансових та персональних даних, можливості впливу AI на судження користувачів. Додатково автоматизація процесів за допомогою нейромереж може призвести до заміщення певної кількості робочих місць, що може викликати соціальні проблеми та суперечки не тільки у рамках підприємства чи галузі, але й у національній економіці.

Отже, впровадження ANN для обліку та управління бізнесом потребує спеціалізованого та якомога ширшого аналізу всіх аспектів, включаючи технічні, етичні та соціальні аспекти, з метою максимізації існуючих переваг та мінімізації потенційних ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамович І., Кулініч О. Штучний інтелект: можливості та ризики використання в освітньому процесі. Педагогічна Житомирщина. 2023. № 4 (32). URL : <https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2024/87-.pdf>
2. Нейромережа: що це, як працює, найкращі приклади. Genesis : веб-сайт. URL : <https://www.gen.tech/post/sho-take-neiromerezhi> (дата звернення: 30.04.2024)

3. Семененко О. Нейромережі для бізнесу 2024. Що вміє штучний інтелект? *Finance.ua* : веб-сайт. URL : <https://finance.ua/ua/goodtoknow/neiromerezhi-dlia-biznesu-2024> (дата звернення: 25.04.2024).
4. Нейромережі для маркетингологів: 20 найкращих ШІ-сервісів для зростання бізнесу. *Weblium* : веб-сайт. URL : <https://ua.weblium.com/blog/nejromerezhi-dlya-marketologiv> (дата звернення: 30.04.2024)
5. Впровадження нейромереж у сферу фінансів. AVADA-MEDIA™ : веб-сайт. URL : <https://avada-media.ua/ua/services/vnedreniye-neyrosetey-v-sferu-finansov/> (дата звернення: 30.04.2024)

*Сосницька Д.В.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н.Каразіна;
Стяглик Н.І.,
к.пед.н.
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н.Каразіна*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК НАПРЯМ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ

Банківська галузь, яка давно відома своїм традиційним фізичним підходом, переживає сейсмічні зміни, спричинені невинним впливом технологічних інновацій. На передньому краї цієї революції цифровізації стоїть штучний інтелект (ШІ), трансформаційна сила, яка готова змінити спосіб роботи банків і взаємодію з клієнтами.

ШІ охоплює низку складних алгоритмів і методів машинного навчання, які дозволяють машинам імітувати когнітивні функції людини. У банківському секторі штучний інтелект розгортається в широкому спектрі діяльності, від автоматизації повсякденних завдань до персоналізації клієнтського досвіду та навіть прийняття складних фінансових рішень [1].

Одним із найбезпосередніших впливів ШІ є операційна ефективність. Повторювані завдання, такі як обробка кредитних заявок, виявлення шахрайства та запити щодо обслуговування клієнтів, можуть виконуватися системами на базі штучного інтелекту, що дозволяє людям зосередитися на більш стратегічних завданнях. Це не тільки скорочує час обробки, але й мінімізує людські помилки, що забезпечує більш спрощену та економічно ефективну банківську роботу.

Окрім ефективності, штучний інтелект дає банкам можливість запропонувати новий рівень персоналізації. Аналізуючи величезну кількість даних про клієнтів, ШІ може створювати індивідуальні фінансові продукти та послуги відповідно до особистих потреб і вподобань [2]. Уявіть собі, що ви в режимі реального часу отримуєте рекомендації щодо планів заощаджень, інвестиційних можливостей або варіантів кредитування на основі ваших споживчих звичок і фінансових цілей. Цей гіперперсоналізований підхід сприяє глибшій взаємодії з клієнтами та їх лояльності.

ШІ також розкриває потенціал для більш обґрунтованого прийняття рішень. Розширені алгоритми можуть аналізувати складні набори фінансових даних, визначати приховані тенденції та прогнозувати майбутні рухи ринку. Це дозволяє банкам робити точнішу оцінку ризиків, оптимізувати моделі оцінки кредитоспроможності та розробляти інвестиційні стратегії для своїх клієнтів на основі даних [3].

Однак, інтеграція штучного інтелекту в банківський ландшафт не позбавлена проблем. Однією з критичних проблем є питання безпеки та конфіденційності даних. Оскільки системи штучного інтелекту значною мірою

залежать від даних клієнтів, необхідно впровадити надійні засоби захисту, щоб забезпечити захист даних і запобігти несанкціонованому доступу. Крім того, необхідно ретельно розглянути можливість алгоритмічного зміщення. Крім того, людський фактор залишається незамінним у банківській справі. Незважаючи на те, що штучний інтелект перевершує автоматизацію та аналіз даних, побудова довіри та зміцнення довгострокових стосунків із клієнтами все ще найкраще виконується за допомогою взаємодії людей. Майбутнє банківської справи полягає в симбіотичних відносинах між штучним інтелектом і досвідом людини, де технологія збільшує, а не замінює людський дотик.

Таким чином, штучний інтелект відкриває приголомшливі можливості для банківської галузі. Використовуючи потужність штучного інтелекту, банки можуть оптимізувати операції, персоналізувати взаємодію з клієнтами та приймати рішення на основі даних. Однак подолання викликів безпеки даних, упередженості алгоритмів і потреби у людській взаємодії матиме вирішальне значення для забезпечення успішної та відповідальної банківської революції на основі ШІ. Оскільки технології продовжують розвиватися, можемо бути впевненими: майбутнє банківської справи, безсумнівно, розумне.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цеслів О. В. Штучний інтелект в економіці / О. В. Цеслів // Наука і техніка. – 2022. – №6(6). – С. 70-78.
2. Холявко Н. І. Світові тенденції діджиталізації банківського сектору / Н. І. Холявко, О. М. Козлянченко // Проблеми економіки. – 2021. – № 2 (48). – С. 217-224.
3. Сорока Б. Р. Діджиталізація фінансового ринку України: ключові ризики для індивідуальних інвесторів [Електронний ресурс] / Б. Р. Сорока // Економіка та суспільство. – 2022. – № 43. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-76>.

ДИНАМІКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІТ-РИНКУ УКРАЇНИ

За відносно короткий проміжок часу сфера інформаційних технологій зі звичайної галузі, перетворилась на один з головних драйверів світової економіки, ставши каталізатором для тектонічних змін і трансформацій у багатьох інших індустріях. ІТ-сфера стане драйвером повоєнної відбудови України. Уже сьогодні індустрія продемонструвала стійкість. ІТ-сфера є чи не єдиною галуззю економіки, яка продовжує розвиватись, створювати нові робочі місця, реалізувати нові проекти, залучати інвестиції [1].

Згідно з оновленими даними Національного банку [2], у 2023 р. ІТ-індустрія забезпечила українську економіку \$6,7 млрд завдяки експорту послуг, що становить на 8,5%, або \$622 млн, менше, ніж у 2022 р.

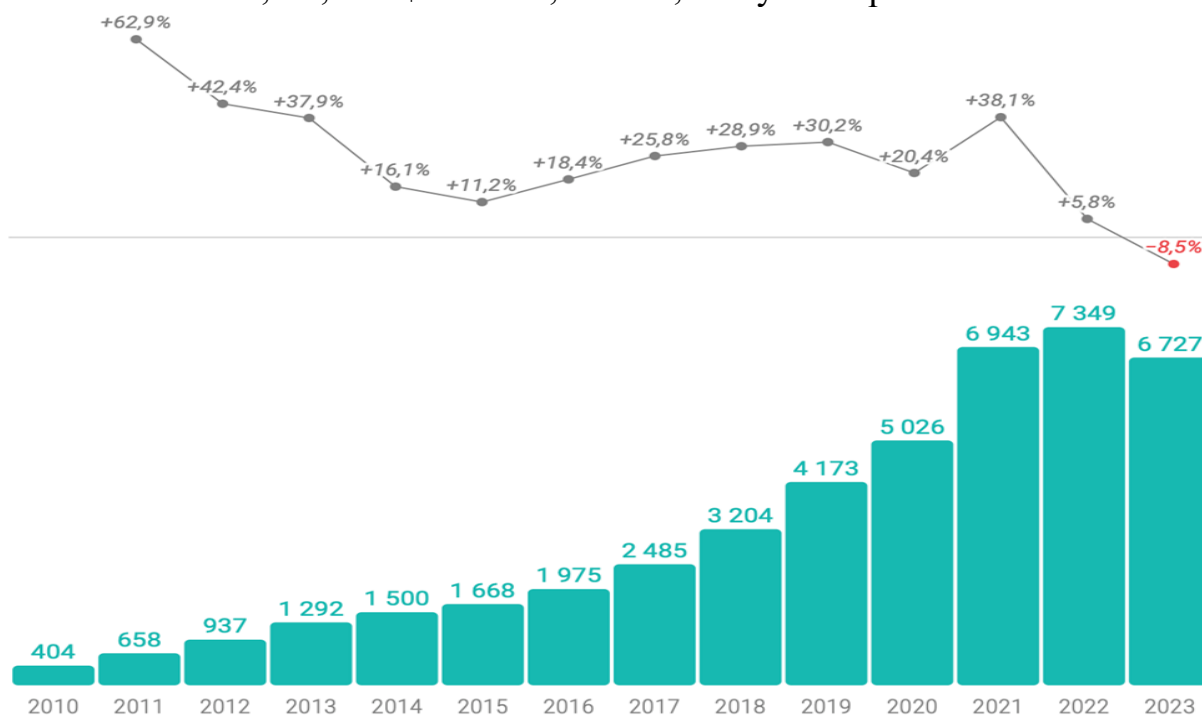

Рис. 1. Динаміка ІТ-експорту з 2010 до 2023 року, річний обсяг [2]

Обсяг ІТ-експорту (рис. 1) впав до рівня 2021 р., коли він склав \$6,9 млрд. Але розвиток ІТ-ринку в Україні продовжує демонструвати потенціал для майбутнього розвитку. Визначимо ключові аспекти цього розвитку:

- Зростання обсягів експорту програмного забезпечення та послуг ІТ. Україна стала визнаним лідером у сфері розробки програмного забезпечення та ІТ-послуг, що свідчить про високий рівень довіри з боку замовників з усього світу.

- Зростання кількості ІТ-компаній та стартапів. Україна має жваву та розвинену екосистему ІТ, яка постійно розширюється, що веде до більшого конкурентного середовища і стимулює інновації.

- Зростання інвестицій у ІТ-галузь. Інвестори все більше проявляють інтерес до українських ІТ-компаній та стартапів.

- Розвиток інфраструктури та технологічних хабів. Україна активно розвиває технологічні хаби, які стають центрами для співпраці, інновацій та обміну ідеями в галузі ІТ.

Усі ці фактори свідчать про стабільність та перспективи розвитку ІТ-ринку в Україні. Потенціал цієї галузі ще далеко не вичерпаний, і вона продовжуватиме зростати та привертати увагу як місцевих, так і зарубіжних інвесторів.

ІТ-ринок України, охоплює різні галузі та сегменти: програмне забезпечення; ІТ-аутсорсинг; Інтернет-маркетинг та Інтернет-реклама; Інтернет-послуги; ІТ-консалтинг та підтримка; ІТ-освіта.

Одним із ключових аспектів, який визначатиме подальший розвиток ІТ-ринку в Україні, буде постійний технологічний прогрес і зміни в галузі. Визначимо сучасні тренди, які будуть впливати на ІТ-ринок в найближчі роки:

1. Штучний інтелект (ШІ). Розвиток штучного інтелекту відкриває широкі перспективи для розвитку ІТ-ринку в Україні. Перш за все, висока конкурентоспроможність українських програмістів у цій сфері дозволяє країні активно залучати замовлення з усього світу на розробку і впровадження рішень з ШІ. Це сприяє збільшенню обсягів експорту ІТ-послуг та підвищенню міжнародного престижу українських ІТ-компаній та підвищенню бренда нашої держави. Крім того, розвиток ШІ відкриває нові можливості для внутрішнього ринку, зокрема в сферах автоматизації бізнес-процесів, аналізу даних, розробки інтелектуальних продуктів тощо. Це стимулює зростання попиту на ІТ-послуги та ІТ-продукти в Україні, що сприяє розвитку місцевого ІТ-ринку та створенню нових робочих місць.

2. Розширена реальність (VR/AR) є одним з найважливіших технологічних трендів, які впливають на розвиток ІТ-ринку України. Впровадження VR/AR в різні сфери діяльності створює значні можливості для українських ІТ-компаній і фахівців. Розширена реальність відкриває нові можливості для розробки інноваційних продуктів та сервісів у різних галузях, таких як освіта, медицина, маркетинг, архітектура та розваги. Українські ІТ-компанії мають можливість створювати інтерактивні тренувальні програми, медичні симулятори, віртуальні тури та багато іншого, що підвищує їхню конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Українські ІТ-компанії можуть надавати послуги з розробки VR/AR додатків, створення віртуальних моделей та інтерфейсів, а також консалтингові послуги з впровадження цих технологій у бізнес-процеси. Розвиток VR/AR сприяє залученню інвестицій у сектор ІТ в Україні, оскільки ці технології є дуже перспективними для інвесторів, що сприяє розвитку ІТ-інфраструктури, підвищенню кваліфікації фахівців та зростанню обсягів експорту ІТ-послуг з України.

3. Зростаючий попит на розробку та впровадження IoT-рішень стимулює розвиток української IT-індустрії. Компанії з усіх секторів економіки, від промисловості до медицини, все більше зацікавлені у використанні IoT для оптимізації процесів, збільшення ефективності та покращення споживчого досвіду. Розвиток IoT в Україні відкриває нові можливості для створення та розробки інноваційних IT-продуктів і IT-послуг. Українські IT-компанії можуть займатися розробкою сенсорів, зв'язаних з IoT-платформами, створенням розумних пристроїв та систем моніторингу, а також впровадженням аналітичних рішень для обробки та аналізу даних, зібраних від IoT-пристроїв. Розвиток IoT сприяє появі нових ринків та напрямків діяльності для українських IT-компаній, створює нові можливості для інновацій та росту.

4. Вплив блокчейну та криптовалют на IT-ринок в Україні є значним і багатограним, відкриваючи нові можливості та виклики для розвитку технологічного сектора. Блокчейн та криптовалюти створюють попит на розробку та впровадження нових IT-рішень. Українські компанії активно працюють над розробкою блокчейн-платформ та додатків для обміну та зберігання криптовалют, що сприяє зростанню обсягів робіт у сфері розробки програмного забезпечення. Блокчейн та криптовалюти спонукають до збільшення інвестицій у IT-сектор. З'являються нові стартапи, проекти, спрямовані на розробку та впровадження блокчейн-технологій та криптовалютних рішень. Це створює додаткові можливості для залучення капіталу та розвитку українських IT-компаній.

Використання блокчейну та криптовалют може покращити ефективність та безпеку багатьох процесів у сферах фінансів, логістики, медицини та громадської безпеки. Це стимулює попит на IT-послуги та консультації з розробки та впровадження відповідних технологій.

5. Цифрова трансформація всіх сфер діяльності створює попит на розробку та впровадження нових IT-рішень. Компанії шукають способи використання інформаційних технологій для оптимізації бізнес-процесів, підвищення продуктивності, покращення взаємодії з клієнтами та ефективного управління.

Цифрова трансформація вимагає розробки нових програмних продуктів та IT-послуг, що відповідають потребам змінюючогося бізнес-середовища. Цифрова трансформація сприяє зростанню попиту на IT-послуги та консультаційні послуги. Компанії потребують допомоги в адаптації до цифрових технологій, впровадженні цифрових стратегій та вирішенні складних технічних завдань. Умови цифрової трансформації в різних секторах економіки створюють перспективи для зростання IT-ринку в Україні. Вони підтримують інновації, створюють нові ринки та сприяють розвитку компаній і фахівців у сфері інформаційних технологій.

Визначені технологічні інновації сприяють відкриттю нових можливостей для українських IT-компаній і стимулюють їх подальший розвиток, враховуючи потреби і вимоги сучасного цифрового середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зелена книга «Сфера продуктивних ІТ-компаній та стартапів» URL: <https://regulation.gov.ua/book/172-sfera-produktivnih-it-kompanij-i-startapiv> (дата звернення 12.04.2024).)
2. Річний обсяг ІТ-експорту України вперше знизився. Це плато чи погіршення ситуації? URL: <https://dou.ua/lenta/articles/it-export-2023/> (дата звернення 16.04.2024).

Тардаскіна Т.М.,

к.е.н., доцент;

Микитенко Н.В.,

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку*

ВПРОВАДЖЕННЯ CRM-СИСТЕМИ У ДІЯЛЬНІСТЬ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

За відносно короткий проміжок часу сфера інформаційних технологій зі звичайної галузі, перетворилась на один з головних драйверів світової економіки, ставши каталізатором для тектонічних змін і цифрової трансформації.

Впровадження цифрових інструментів у діяльність комерційних банків у контексті цифрової трансформації є надзвичайно актуальним кроком, обумовленим кількома факторами. По-перше, змінюються очікування клієнтів, які вимагають швидкості, зручності та персоналізації у наданні послуг. Відповідно до цього, використання цифрових інструментів дозволить банку вдосконалити обслуговування та задовольнити потреби клієнтів. По-друге, конкуренція на ринку зростає, зокрема за участю фінтех-компаній та інноваційних гравців, і для збереження конкурентоспроможності необхідно активно впроваджувати нові технології. По-третє, цифрові інструменти допоможуть підвищити ефективність банку, автоматизуючи та оптимізуючи процеси, що сприятиме як покращенню обслуговування, так і зниженню витрат. Крім того, залучення молодшої аудиторії, яка активно користується цифровими сервісами, та відповідь на тренди ринку фінансових послуг також є ключовими факторами впровадження цифрових інструментів для банку.

У сучасному банківському секторі важливо активно впроваджувати технологічні рішення, такі як CRM-системи, для оптимізації взаємодії з клієнтами та підвищення ефективності бізнесу. Впровадження CRM-системи у діяльність комерційних банків відповідає потребам сучасного бізнесу, де важливо не лише залучити, але й утримати клієнтів шляхом ефективного управління їхніми відносинами з банком.

При впровадженні CRM-систем комерційні банки стикаються з наступними проблемами:

- банки мають велику кількість клієнтів та транзакцій, що може ускладнити імплементацію CRM-системи через потребу у великій кількості даних та їхню обробку;
- банківські системи можуть бути складними та несумісними з новими CRM-рішеннями, що ускладнює їх впровадження та інтеграцію;
- банківська галузь підлягає високим стандартам безпеки і CRM-системи повинні відповідати цим вимогам;
- CRM-системи не завжди гнучкі та не можуть ефективно відповісти на унікальні потреби клієнтів банку та регуляторних вимог;

- ефективне впровадження CRM-систем вимагає наявності відповідних кадрів та навичок серед персоналу банку, що може бути проблемою, особливо у великих організаціях зі складною корпоративною культурою;

- впровадження та підтримка CRM-систем може бути витратною, особливо для невеликих банків з обмеженими фінансовими ресурсами.

Розв'язання цих проблем вимагає ретельного планування, аналізу потреб та можливостей банку, а також співпраці з досвідченими постачальниками CRM-рішень.

Визначимо практичні рекомендації щодо ефективного впровадження CRM-систем у діяльність комерційних банків:

- ретельне стратегічне планування є ключовим етапом перед впровадженням CRM-системи. Важливо визначити цілі, очікувані результати та потреби бізнесу, а також врахувати потреби клієнтів;

- аналіз поточних процесів банку та визначення області, де CRM може найбільш ефективно покращити роботу;

- вибір відповідного постачальника CRM-систем, який відповідає потребам комерційного банку та має досвід роботи з фінансовими установами;

- навчання персоналу, який буде користуватися CRM-системою. Важливо, щоб персонал розумів переваги CRM-системи та могли ефективно використовувати її у своїй роботі;

- поступове впровадження та моніторинг результатів. Рекомендується впроваджувати CRM-систему поетапно, починаючи з одного відділу або проекту, а потім поширюючи її на всю організацію, тобто комерційний банк. Важливо систематично моніторити результати та вносити корективи за необхідності;

- забезпечення високого рівня безпеки даних у CRM-системі та використовуваних процесах;

Впровадження CRM-систем у діяльність комерційних банків в умовах цифрової трансформації є стратегічно важливим кроком для досягнення успіху на ринку банківських продуктів та послуг та забезпечення задоволення потреб клієнтів.

ДО ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ ІНШУРТЕХ

Протягом останнього десятиліття іншуртех (з англ. Insurance Technology або InsurTech), який відзначився активним впровадженням ІТ-інновацій у страхову галузь з метою зниження витрат та підвищення ефективності її поточної бізнес-моделі, стрімко розвивався. Можемо спостерігати високий рівень інтересу серед вчених та практиків до питань напрямів його подальших трансформацій, виявлення та передбачення трендів і драйверів, потенціалу із впровадження найсучасніших технологічних рішень. Однак у вітчизняній науковій літературі бракує систематизації видів іншуртеху, в той час як це важливо в контексті вивчення наведених вище аспектів.

Ми вважаємо це досить складним науковим завданням через стрімкий розвиток і водночас відносно новизну галузі. Ознайомившись із науковими та аналітичними доробками ряду зарубіжних авторів, як от М. Карбоне [1], С. Девід [2], К. Колмант [3], а також дослідивши практичні аспекти реалізації іншуртеху та його екосистеми, ми пропонуємо здійснити його класифікацію за такими ознаками:

1. За типом рішення проблеми, що пропонується клієнту:
 - рішення для задоволення інтересу (допоможе знайти саме той продукт, який шукає агент або брокер у різних страховиків для конкретного клієнта, що допомагає заощадити час і отримати доступ до ширшого кола пропозицій зі страхування);
 - рішення для обробки даних (оскільки страхова галузь значною мірою опирається на дані, це призвело до розробки рішень для їх обробки, які працюють для об'єднання кількох баз, щоб їхні користувачі мали змогу отримати більше корисної інформації);
 - платіжні рішення (платіжний процес у страхуванні є важливим і потребує автоматизації, тому ці рішення діджиталізують систему розрахунків та дозволять клієнтам платити без зайвих ітерацій);
 - рішення з ціноутворення (допомагають незалежним агентам ефективніше розраховувати суми страхових внесків шляхом завантаження необхідної інформації на онлайн-платформі та швидкого отримання ціни на страховий поліс).
2. За функцією взаємодії клієнта зі страховим продуктом:
 - обізнаність (сприяє усвідомленню клієнтом необхідності бути застрахованим, а також включають інші маркетингові аспекти конкретного бренду чи пропозиції);

- вибір (стосується ціннісної пропозиції у страхуванні, яка, у свою чергу, поділяється на дві основні групи: а) агрегатори, для яких характерне порівняння великої кількості різних рішень; б) андеррайтери, які впроваджують інноваційний спосіб конструювання пропозиції для конкретного клієнта незалежно від процесу порівняння різних страхових продуктів);

- купівля (фокусується на інноваційних способах й удосконаленні процесу продажу, включаючи отримання страхових премій);

- використання страхового продукту (уточнює три важливі етапи страхового ланцюжка створення вартості: обробка полісів, надання послуг та управління страховими претензіями);

- інтернет речей (включає всі апаратні та програмні рішення, що представляють засоби підключеного страхування, як от телематика у автострахуванні);

- peer-to-peer (P2P) (впроваджує однорангову логіку в страхове середовище подібно до традиційного взаємного страхування).

3. За спрямованістю діяльності іншуртех-компанії:

- іншуртех-дистриб'ютери (компанії, що намагаються залучити клієнтів через інновації у сфері просування та пропозиції послуг, їм потрібні страховики або перестраховики як постачальники таких послуг);

- іншуртехи-постачальники (розробляють технології, які можуть допомогти їх клієнтам, - страховикам, перестраховикам або брокерам, - вести бізнес ефективніше, і групуються навколо кількох сфер у ланцюжку створення вартості: робота з даними та аналітика, ціноутворення, адміністрування та процесинг, врегулювання страхових претензій).

4. За типом використовуваної бізнес-моделі:

- традиційне брокерство (дозволяє традиційній брокерській мережі розповсюджувати послуги страхових компаній, створюючи для них інноваційні страхові продукти або пропонуючи цифрові інструменти, які дозволяють брокерам продавати ефективніше);

- D2C (Direct-to-Consumer) іншуртех (зосереджений на створенні цифрового рішення для продажу страхових полісів кінцевим споживачам, причому такі страхові компанії можуть бути або повноцінним (із власним балансом), або керуючим генеральним агентом / брокером, що покладається на баланс третьої сторони);

- B2B (Business-to-business) іншуртех (схожий на модель D2C, але B2B іншуртех продає страхові послуги компаніям, а не кінцевим споживачам, тому часто включає традиційні страхові продукти для малих і середніх підприємств, як-от страхування від пожежі, кіберзахист, відповідальність за продукт, правовий захист, страхування майна та від нещасних випадків тощо);

- технічний постачальник (провайдер) (представляє технічних гравців, які зосереджуються на розробці конкретного технологічного рішення для вирішення певної проблеми, а створені додатки варіюються від страхового

програмного забезпечення до інструментів ціноутворення чи рішень проти шахрайства зі штучним інтелектом тощо);

- бухгалтерський баланс як послуга (у цій моделі носії ризику зосереджені на забезпеченні страхової спроможності МСБ, брокерів, а іноді безпосередньо ділових партнерів; її учасники концентрують увагу на регульованій частині бізнесу та залучають платоспроможний капітал на користь інших гравців для інновацій, і при цьому не керують комерційними аспектами партнерства, обслуговуванням клієнтів і претензіями чи технічними рішеннями);

- вбудоване страхування (тут учасники пропонують цифрове рішення, що дозволяє компаніям практично з будь-якої галузі додавати страхування до своїх цінних пропозицій як додатковий або основний компонент);

- вбудована страхова окрестрація (представляє модульну платформу іншуртех, яка дозволяє будь-якій компанії в будь-якій галузі організовувати страхування у глобальному масштабі і складається з чотирьох різних рівнів: технічний, страховий, операційний та інформаційний).

Ми передбачаємо, що подальший розвиток галузі іншуртеху призведе до появи нових бізнес-моделей, схем роботи цифрових платформ, партнерських взаємодій, страхових продуктів тощо. Тому запропонована класифікація іншуртеху буде доповнюватись по мірі еволюції такого страхування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Matteo Carbone. My InsurTech mental framework. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/my-insurtech-mental-framework-matteo-carbone/> (accessed: 18.04.2024)
2. Stephen David. Insurtech. Global mental health insurance & premiums innovation. URL: <https://www.bbntimes.com/financial/insurtech-global-mental-health-insurance-premiums-innovation> (accessed: 18.04.2024)
3. Quentin Colmant. The promise of insurtech: which business models are emerging as winners. URL: <https://www.qover.com/blog/winning-insurtech-business-models> (accessed: 18.04.2024)

Філатова Л. Д.,*к. ф.-м. н., доцент,**доцент кафедри інформаційних технологій та математичного моделювання
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;***Коржова О. В.,***старший викладач кафедри**інформаційних технологій та математичного моделювання
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна***МОДЕЛЮВАННЯ ПОВЕДІНКИ БАНКА В КОНКУРЕНТНИХ УМОВАХ**

На даний момент у вітчизняних та зарубіжних літературних джерелах переважає думка про те, що найповнішими характеристиками стану будь-якої економіки є грошовий та кредитний мультиплікатори [1-4]. Але конструктивний висновок щодо діяльності окремо взятого банку в рамках цього твердження одержати практично неможливо. Тому в даній роботі спробуємо проаналізувати поведінку банку в умовах досконалої конкуренції.

Ситуація досконалої конкуренції передбачає, що банки пасивно приймають значення депозитних (r_D) та кредитних ставок (r_L) і не мають можливості впливати на них. Також зовнішнім параметром для банків є ставка доходів на капітал (r), що присутній на міжбанківському ринку. Прибуток банку за таких даних можна представити наступним співвідношенням:

$$F = r_L L + rM - r_D D - C(D, L), \quad (1)$$

де L - обсяг кредитів; D - обсяг депозитів; $r_L L$ - прибуток від кредитів; rM - доходи (витрати), які банк має за своєю чистою позицією на міжбанківському ринку (в залежності від її знака); $r_D D$ - виплати, які банк здійснює за депозитами; $C(D, L)$ - виробнича функція банку.

Чиста позиція банку задається виразом

$$M = (1 - \alpha)D - L, \quad (2)$$

де α - норма обов'язкового резервування.

Тоді прибуток банку – це функція від його депозитів та кредитів:

$$F(D, L) = (r_L - r)L + (r(1 - \alpha) - r_D D) - C(D, L), \quad (3)$$

А необхідна умова оптимальності цієї функції (рівність перших частинних похідних нулеві) набуде такого виду:

$$\begin{cases} \frac{\partial F}{\partial D} = (r(1-\alpha) - r_D - \frac{\partial C(D,L)}{\partial D}) = 0, \\ \frac{\partial F}{\partial L} = (r_L - r) - \frac{\partial C(D,L)}{\partial L} = 0. \end{cases} \quad (4)$$

З системи (4) витікає ряд фундаментальних властивостей, які характеризують оптимальну поведінку банку в конкурентній економіці.

По-перше, максимізуючи свій прибуток в умовах вільної конкуренції, банк повинен залучати депозити в такому обсязі D^* , щоб граничні витрати на управління ними дорівнювали $r(1-\alpha) - r_D$. Аналогічно, кредити повинні видаватися в такому обсязі L^* , щоб граничні витрати на управління дорівнювали $r_L - r$.

По-друге, можна встановити залежність обсягу депозитів та кредитів від відсоткових ставок, тобто збільшення r_D спричиняє зменшення банківського попиту на депозити D^* , а підвищення r_L спричиняє збільшення банківської пропозиції кредитів L^* . Ефект перехресного впливу r_D на L^* та r_L на D^* залежить від знака другої похідної функції витрат.

Якщо виконується наступне співвідношення

$$\frac{\partial^2 C}{\partial D \partial L} > 0,$$

то зі збільшенням депозитних ставок r_D зменшується пропозиція кредитів L^* , а зі збільшенням кредитних ставок r_L зменшується попит на депозити D^* .

Якщо

$$\frac{\partial^2 C}{\partial D \partial L} < 0,$$

то зі збільшенням r_D збільшується і пропозиція кредитів L^* , а зі збільшенням r_L збільшується попит на депозити D^* .

Якщо

$$\frac{\partial^2 C}{\partial D \partial L} = 0,$$

то ефект перехресного впливу відсутній (функція витрат $C(D,L)$ є сепарабельною відносно своїх аргументів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановський О. Безпека банківської сфери. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 6. С.40-47.
2. Король М. М., Бабинець Р. С., Нам'як Ю. Ю. 2023. Конкурентні стратегії транснаціональних банків у глобальній економіці. *Економіка та суспільство*. Вип. 56 / 2023. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-19>.

3. Diamond D. Financial intermediation and delegated monitoring // Review of economic studies. – 1984. – Vol. 51. - P. 393 – 414.
4. Макаруч К. О. Транснаціональні корпорації та транснаціональні банки як суб'єкти міжнародного бізнесу. Вісник Харківського Національного Університету імені В. Н. Каразіна. № 1144. 2014. № 3. С. 41–45.

*Філатова Л. Д.,
к. ф.-м. н., доцент,
доцент кафедри інформаційних технологій та математичного моделювання
ННІ «Каразінський банківський інститут» ХНУ імені В.Н. Каразіна;
Цікало С. С.,
Data collection and quality analyst
в міжнародній IT компанії «CASAFARI»*

РОЗВИТОК NLP-ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМАХ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

NLP - це розробка комп'ютерних систем, які розуміють та обробляють природну мову. Вона використовується для автоматичного аналізу текстової інформації, розпізнавання мови та багато інших завдань. NLP дозволяє комп'ютерам розуміти, аналізувати та генерувати людську мову, що робить його надзвичайно корисним у багатьох інформаційних областях.

Основні аспекти NLP-технологій включають токенізацію, лематизацію, аналіз синтаксису, аналіз семантики, розпізнавання іменованих сутностей та аналіз настрою. Такі технології дозволяють комп'ютерам розуміти та взаємодіяти з текстовою інформацією більш природним способом. Застосування цих технологій покращує автоматичну категоризацію великих обсягів текстових даних і часто використовується у аналізі для прийняття рішень.

Розглянемо функціонал NLP-технологій та розберемо приклади їх застосувань у практичній реалізації.

Токенізація. Процес токенізації виконує функцію розбиття багатовимірних даних на окремі частини, які називаються токенами. Вона є важливою передумовою для багатьох завдань у сфері обробки природної мови. Її функціонал допомагає створити словники та чисельні представлення тексту для подальшого аналізу, а також виконувати статистичний аналіз, тематичне моделювання інформації.

Токенізація має широку популяризацію у веб-скрапінгу та аналізі даних веб-сервісів. Ця технологія здатна виділяти заголовки, описи, ключові слова з мета-тегів веб-сторінок. Також, цей процес використовується для аналізу тексту на наявність позитивних, негативних та нейтральних висловлювань.

У роботі приведено схему, яка демонструє принцип роботи процесу токенізації (рис.1).

Окрім принципу поділу даних на окремі частини, токенізація застосовується для обчислення статистики, такої як частота зустрічі кожного токена в багатовимірних даних. Ця статистика допомагає визначити важливість та розподіл даних, що корисно для ключового аналізу та побудови словників термінів. Такий аналіз дозволяє отримати інсайти щодо структури та змісту текстової інформації.

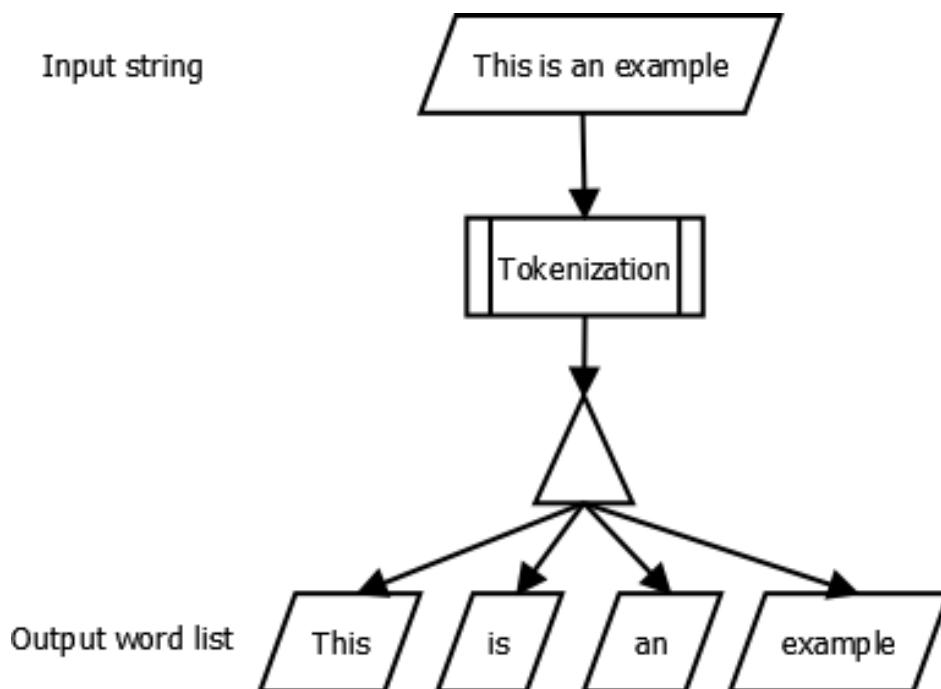

Рис.1. Схема розбиття даних процесом токенизації

Лематизація. Лематизація – це процес аналізу тексту з метою визначення леми, або базової форми слова, яка відповідає слову в його словнику. Основна відмінність між лематизацією та токенизацією полягає в тому, що токенизація розбиває текст на окремі токени, в той час як лематизація спрощує слова до їх базової форми.

Лематизація використовується для зведення слів до їхньої нормальної форми, що допомагає уніфікувати слова та зменшити розмірність текстових даних. Однією з ключових переваг лематизації є зменшення розмірності текстових даних. Це особливо корисно при обробці великих обсягів даних, оскільки вона зменшує обсяг пам'яті та обчислювальний ресурс, необхідний для подальшого аналізу.

Стеми (stemming) - це процес в лематизації, який використовується для зведення слів до їхнього базової форми, відкидаючи аффікси. Вони застосовуються у веб-пошукових системах, інформаційних витягах та інших сценаріях, де швидкість і ефективність більш важливі за точність.

Аналіз семантики. Аналіз семантики – це процес визначення семантичного змісту тексту, а не просто його лексичного складу. У контексті обробки природної мови NLP, це означає визначення суті тексту, виявлення взаємозв'язків між словами, реченнями та текстовими висловами. Така технологія допомагає комп'ютерам розуміти текст більш природним способом і виявляти смислові зв'язки, які можуть бути важливими для багатьох завдань, таких як відповіді на питання, машинний переклад, семантичний пошук.

В системах штучного інтелекту, аналіз семантики використовується для розв'язання різних завдань, які потребують глибокого розуміння смислового змісту текстової інформації.

На рис. 2 продемонстровано принцип роботи одного з засобів використання аналізу семантики в додатку SAS Text Analytics.

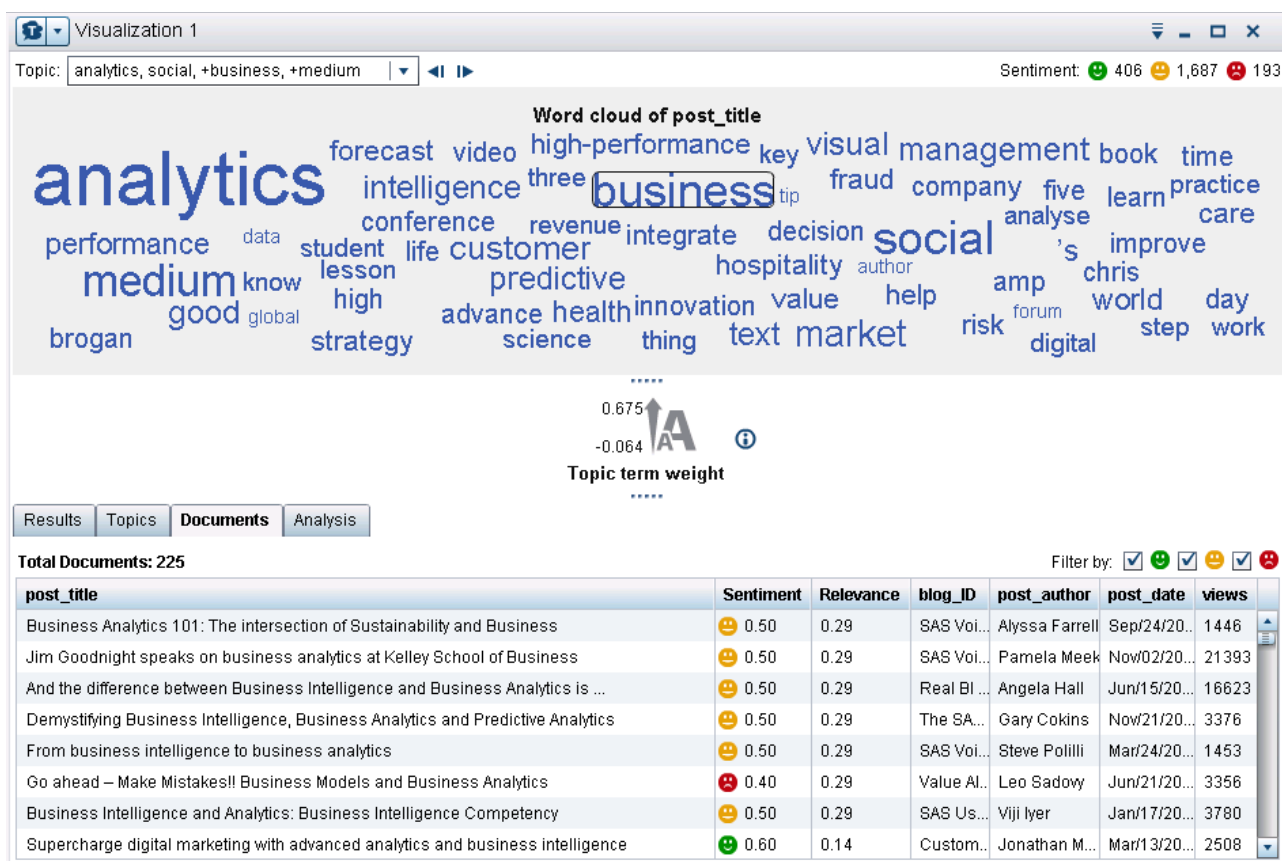

Рис. 2. Аналіз емоційного забарвлення інформації в системі SAS.

Аналіз семантики дозволяє системам штучного інтелекту інтерпретувати та розуміти людські емоції в тексті, що підвищує їхню здатність до адекватної взаємодії та прийняття обґрунтованих рішень на основі аналізу настроїв користувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гороховатський В.О., Гадецька С.В., Стяглик Н.І., Власенко Н.В. Класифікація зображень на підставі ансамблю статистичних розподілів за класами еталонів для компонентів структурного опису. *Радіoeлектроніка, інформатика, управління*. 2020. №4. С. 85–94.
2. Natural Language Processing with Python – Analyzing Text with the Natural Language Toolkit / Steven Bird, Ewan Klein Loper. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.nltk.org/book>
3. Natural Language Processing, Computational Linguistics, and Speech Recognition / Daniel Jurafsky, James H. Martin. - 3rd edition. - Prentice Hall, 2019. - 621 p.
4. Gorokhovatskyi V.A., Zamula A.A. (2016) Employment of Intelligent Technologies in Multiparametric Control Systems. *Telecommunications and Radio Engineering*. Vol. 75, No 19, p. 1775–1785.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1.

СУЧАСНІ ФІНАНСОВІ ІНСТИТУТИ ТА ІНСТРУМЕНТИ В НЕСТАБІЛЬНІЙ ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОСИСТЕМІ

Baltgailis J. PROBLEMS OF TRANSITION FROM FIAT MONEY TO CBDC (CENTRAL BANK DIGITAL MONEY)	6
Bestuzheva M.D. DTHE USE OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGIES AND CRYPTOCURRENCIES	8
Ulian E., Cojocaru M. M&A AND COMPANY AGE: DOES COMPANY AGE DRIVE INTEGRATION?	11
Moskalenko O.V., Piskunov R.O. ENSURING EFFICIENCY AND TRANSPARENCY OF PUBLIC EXPENDITURES: A STRATEGIC APPROACH	14
Oriekhova K.V., Kuzmina V. UKRAINIAN STOCK MARKET: CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROBLEMS	16
Ponomarenko V.O. THEORETICAL APPROACHES TO THE DEFINITION OF «ESCROW»	19
Yurkova V.A. THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE FIELD OF FINANCIAL SERVICES	21
Ананченко Д.О., Сагайдак-Нікітюк Р.В. ФУНКЦІОНУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	24
Бабенко М.В., Ягольник Ю.В. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ	26
Вепрецька С.О. СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	28
Гнип Н.О., Фокіна Ю.Ю. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОЇ ГАЛУЗІ: ІННОВАЦІЇ, ТЕХНОЛОГІЇ ТА РИЗИКИ	31
Горбунова Ю.С. UKRSIBBANK BNP PARIBAS GROUP ЯК СУЧАСНИЙ ФІНАНСОВИЙ ІНСТИТУТ ТА ЙОГО СТАБІЛЬНІСТЬ	34

Жердецька Л.В., Манукян М.М. СИСТЕМНО ВАЖЛИВІ БАНКИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД	37
Даудова Г.В. ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ПІД ЧАС ВІЙНИ	40
Іванов Ю.Б., Лаптєв В.І. МИТТЄВА (ПОВНА) АМОРТИЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДАТКОВОЇ ПІДТРИМКИ ІНВЕСТИЦІЙ.....	43
Іващенко М.В. МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ	46
Кондратенко Н.Д., Очеретянко В.В. СУЧАСНА РІЛЬ ЄВРО У МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ	49
Мікулов С.В. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПРИ АНАЛІЗІ СТРАТЕГІЙ ПОБУДОВИ ПЕРСОНАЛЬНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОРТФЕЛЮ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	53
Ромашко О.М., Галій В.І. ІСТОРІЯ ДОЛАРА США: ЯК З'ЯВИЛАСЬ АМЕРИКАНСЬКА ВАЛЮТА ...	56
Сенів А.А., Тіцька А.Я. ІЄРАРХІЧНИЙ КЛАСТЕРНИЙ АНАЛІЗ КРАЇН СВІТУ ЗА РІВНЕМ ЯКОСТІ ЖИТТЯ	58
Токар І.І., Арзянцева Д.А. ЗЕЛЕНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЕКОСТАРТАПІВ	61
Трушкіна Н.В. ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ЯК СУЧАСНА ПАРАДИГМА СТАЛОГО РОЗВИТКУ	65
Утенкова К.О. МОНІТОРИНГ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ МЕХАНІЗМОМ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	69
Челак Д.І., Сагайдак-Нікітюк Р.В. ПОЗИЧКОВИЙ КАПІТАЛ ТА ІННОВАЦІЙНІСТЬ	72
Шелест О.Л. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ ХАРКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	76

Шкодiна І. В.	
ЗЕЛЕНЕ ВiДМИВАННЯ В ЕПОХУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРА.....	79

РОЗДІЛ 2.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗРОБКИ І ВПРОВАДЖЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ, КОНТРОЛЮ І ОПОДАТКУВАННЯ ПiДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ambarchian M. S.	
A REFERENCE TO THE RUSSIA-UKRAINE WAR IN NOTES TO CONSOLIDATED FINANCIAL STATEMENTS OF MULTINATIONAL CORPORATIONS	83
Piskunov R.O.	
PERSPECTIVES ON IMPLEMENTING AUTOMATIC EXCHANGE OF TAX INFORMATION IN THE MODERN TAX SYSTEM	86
Piskunov R.O., Moskalenko O.V.	
CROSS-BORDER EXCHANGE OF TAX INFORMATION: GLOBAL PRACTICES, PERSPECTIVES, AND CHALLENGES	88
Багрий К.Л.	
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО АУТСОРСИНГУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	92
Безверхий К.В.	
ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ ЗВІТНОСТІ ПРО СТАЛИЙ РОЗВИТОК КОРПОРАТИВНИХ ПiДПРИЄМСТВ: ЕМПІРИЧНИЙ ДОСВiД ІТАЛІЇ	96
Булавiна Д. М., Мiрошник О.Ю.	
ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПiДПРИЄМСТВА	99
Василішин С.І.	
XBRL-ТАКСОНОМІЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРЕВАГИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО БiЗНЕСУ	102
Васильцова О. П., Абрамова О. С.	
ПРОБЛЕМИ КОНТРОЛЮ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ПiДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	105
Грилицька А.В., Бегейма А.А.	
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ РОЗРАХУНКiВ З ПЕРСОНАЛОМ ПiДПРИЄМСТВА	109

Гриліцька А.В., Ломака А. ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ЗАХИСТУ ФІНАНСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ: ВИКЛИКИ ЕПОХИ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	112
Гриліцька А.В., Маніло Є. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ АНАЛІЗУ БАЛАНСУ ПІДПРИЄМСТВА	114
Гриліцька А.В., Чілінгарян А. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ПІДПРИЄМСТВІ	118
Жук В. М., Шендерівська Ю. Л. ІНОЗЕМНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ВТРАТ БІЗНЕСУ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ	121
Кравченко Л.О., Шубіна С.В. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ТА КОНТРОЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ РЕЗУЛЬТАТАМИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	125
Мешкова А.О., Шубіна С.В. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ТА КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	128
Мірошник О.Ю., Бабенко Т. С. ОСНОВНІ АСПЕКТИ АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ У БАНКУ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА МІНІМІЗАЦІЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ	131
Мірошник О.Ю., Фокіна Ю. Ю. ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ОБЛІКУ В БАНКУ, ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА МЕТОДІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ	133
Ніколенко В.Р. ОПТИМІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОГО МЕХАНІЗМУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЧЕРЕЗ ВДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ, КОНТРОЛЮ І ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	137
Остапчук С. М. ОБЛІК ЕКОСИСТЕМ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ ОБЛІКОВОЇ СИСТЕМИ	140
Пелих О.С., Мірошник О.Ю. АУДИТ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ УКРАЇНИ	143

Пеняк Ю.С., Калиниченко О.А. ЕКОНОМІЧНІ ЗАХОДИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВ	146
Пеняк Ю.С., Карпішина А.Р. РОЛЬ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ В УПРАВЛІННІ ВИТРАТАМИ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА	149
Ролько Р.В. ЕКСПОРТ ТА ІМПОРТ УКРАЇНИ: ДИСТРИБУТИВНО-ЛАГОВА МОДЕЛЬ	152
Тютюнник С.В., Івер О.О. ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ОБЛІКУ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА	155
Тютюнник Ю.М., Тютюнник С.В. СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА АКТИВІВ СТРАХОВИКІВ УКРАЇНИ	159

РОЗДІЛ 3. ПРОФЕСІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У СУЧАСНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Bocharova N.A., Yarovyi I.O. EXAMINING THE CHALLENGES AND COMPLEXITIES OF MANAGEMENT IN A MULTICULTURAL SETTING	163
Dvornyk K.V., Cherniavska I.S. RESILIENT MANAGEMENT STRATEGIES AS THE FOUNDATION OF A SUCCESSFUL ORGANIZATION	166
Kolesnyk LI., Cherniavska I.S. THE ROLE OF ETHICS AND CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN MODERN MANAGEMENT	169
VERULAVA T. MANAGED COMPETITION IN THE HEALTH INSURANCE SYSTEM	172
Баранова В.В., Дворник К.В. ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ СИСТЕМ IDS В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ІТ-ГАЛУЗІ	175
Бутенко Д. С., Белан М. Д. ІННОВАЦІЇ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТНО- СПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	178
Бутенко Д.С., Коломоець К.О. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ У ЯКОСТІ МАРКЕТИНГОВОГО ІНСТРУМЕНТУ У СПОРТИВНІЙ ГАЛУЗІ	181

Грінько А.П., Гринько П.Л. ЦИФРОВА ГРАМОТНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ ЯК КЛЮЧОВА СКЛАДОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	184
Гудок А.С. ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ АТ КБ «ПРИВАТБАНК» В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	187
Карстін Д.А. СУЧАСНІ МЕТОДИ КОНТРОЛЮ В МЕНЕДЖМЕНТІ	190
Кішко Л. М. ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА	193
Климчук О.В., Романович А.А. СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА СПЕЦИФІКА ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЛІСОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	196
Лосевська К.А. КЛАСИФІКАЦІЯ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	200
Лупульчук Н.Ю. ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ЧЕРЕЗ ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИКЛАДАЧІВ У ШКОЛІ ПРОГРАМУВАННЯ LOGIKA	203
Маляр Д.В. СИСТЕМА БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ (ВІ) ЯК ОСНОВА ЦИФРОВІЗАЦІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА	206
Морозова Н.Л., Христофорова О.М., Кардаш М.М. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ КОНФЛІКТІВ	209
Морозова Н.Л., Ягольник Ю.В. ЦИФРОВІЗАЦІЇ У СУЧАСНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ	212
Недзельська У.В., Арзянцева Д.А. КАНВА ЦІННІСНОЇ ПРОПОЗИЦІЇ ЯК МАРКЕТИНГОВА ТЕХНОЛОГІЯ ПРОЕКТУВАННЯ ПРОДУКТУ (НА ПРИКЛАДІ ПРОЕКТУ ВІТРОВОЇ ЕНЕРГЕТИКИ)	216
Панова М.К. ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ	219
Пасько М.І., Бондаренко А.О. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ВАРТОСТІ БРЕНДУ	222

Печко В. ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ВИНОГРАДАРСЬКО-ВИНОРОБНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	226
Піскунов Р.О., Тимофєєв Ю.О. ВПРОВАДЖЕННЯ БЮДЖЕТУВАННЯ В УПРАВЛІНСЬКУ ПРАКТИКУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ	229
Поправка О.О. ДІАГНОСТИКА ВПЛИВУ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДОЛОГІЙ SWOT-АНАЛІЗУ ТА БЕНЧМАРКІНГУ	232
Рикова К.В. ОБІРУНТУВАННЯ ВТІЛЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПОЛОЖЕНЬ ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО РЕЖИМУ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	236
Сектим Т.А. МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ	239
Семигулін П.К. КЛАСИФІКАЦІЯ ТЕОРІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗА ОЗНАКОЮ «ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ»	241
Семигуліна І.Б., Ярошенко І.В. ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ПРОСТОРОВИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	244
Соріна О.О., Лагода С.С. ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА РІВЕНЬ КОНКУРЕНЦІЇ	248
Стадник Р. ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ ЗА РЕГІОНАМИ УКРАЇНИ	251
Топалова С.О., Топалова В.С. РОБОТА МОЛОДІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ: ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ	255
Харченко Р. О. ЕФЕКТИВНІ СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ	258
Штик Ю., Кордяк М. АВТОМАТИЗАЦІЯ ЛОГІСТИЧНИХ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	261

Мураховський М.В. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА МАЙБУТНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ВИРОБНИКІВ ТА СПОЖИВАЧІВ ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНИХ ОРГАНІЗМІВ ПРОДУКЦІЇ	264
---	-----

РОЗДІЛ 4. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНІ МОДЕЛІ У ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІЙ СФЕРІ ТА БІЗНЕСІ

Cojocaru M., Apetrii N. APPLICATION OF DATA MINING TO ASSESS THE FINANCIAL LITERACY LEVEL OF YOUNG PEOPLE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA	267
Drakon D.S. THE DEVELOPMENT OF DIGITAL PAYMENT SYSTEMS AND THEIR ROLE IN THE MODERN ECONOMY AND BUSINESS	271
Kulikova A.V. THE IMPACT OF FINTECH ON TRADITIONAL BANKING SERVICES AND ITS FINANCIAL STABILITY	273
Вербняк Т.М. ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ	276
Дида А. О. ЕКОНОМЕТРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ОБСЯГУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА	280
Загороднюк Є.В. МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ РІВНЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	283
Коваль Н.О. ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В КРАЇНІ	286
Макарова Г.В. ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ DATA MINING ДЛЯ ПІДБОРУ СУДНА ПРИ ОПТИМІЗАЦІЇ В ЛОГІСТИЧЕСКИХ И ТРАНСПОРТНЫХ СИСТЕМАХ	289
Набок І.В., Стяглик Н.І. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ПРОГРАМНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ В РАМКАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	291
Пилкін М.Д. МОДЕЛІ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ БІЗНЕСОМ В НЕСТАБІЛЬНІЙ ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОСИСТЕМІ	294

Рогов А. В., Тарасенко О. П. ПЕРЕВАГИ ТА ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОМЕРЕЖ В ОБЛІКУ ТА УПРАВЛІННІ БІЗНЕСОМ	297
Сосницька Д.В., Стяглик Н.І. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК НАПРЯМ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ	301
Тардаскіна Т.М. ДИНАМІКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІТ-РИНКУ УКРАЇНИ	303
Тардаскіна Т.М., Микитенко Н.В. ВПРОВАДЖЕННЯ CRM-СИСТЕМИ У ДІЯЛЬНІСТЬ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	307
Тимошенко І.П. ДО ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ ІНШУРТЕХ	309
Філатова Л. Д., Коржова О. В. МОДЕЛЮВАННЯ ПОВЕДІНКИ БАНКА В КОНКУРЕНТНИХ УМОВАХ	312
Філатова Л. Д., Цікало С. С. РОЗВИТОК NLP-ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМАХ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	315

Електронне наукове видання
комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимах

СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ, ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ТА ОБЛІКОВИХ СИСТЕМ

Збірник тез доповідей
IV Міжнародної науково-практичної конференції
до 80-річчя від дня заснування банківського інституту

(17 травня 2024 року, м. Харків, Україна)

Матеріали подаються в авторській редакції

Формат 60×84/8. Гарнітура Таймс.
Обл.-вид. арк 22,74 Умовн. друк. арк. 20,41

Системні вимоги:
Процесор Pentium-класа; ОС Windows 7/10;
дисковод CD-ROM; Acrobat Reader 10.
Об'єм даних 3,4 Мб. Замовлення № 165/24.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, 61022, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009 р.